

קובץ גליונות

פרשת שופטים

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- שיעור חומש
- תורת ראשי הישיבות
- מים חיים
- שאל אביך ויגדך
- אוצרות פרי חיים
- דובב שפתים
- דברי אמת
- נפשו גהלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן

קול הקורא קדוש א-ל-ו-ל

זכות הלימוד בקובץ לידידינו החשוב
הרה"ג ר' יוסף ערבליך שליט"א
יו"ר הארגון "ומפליא לעשות"
לרגל שמחת ארוסי בנו
הבה"ח משה יהודה ליב נ"י
מבחירי ישיבת בית מדרש עליון
עב"ג בת הרה"ג ר' בן ציון בורנשטיין שליט"א
יהי רצון שיזכו להקים בית נאמן בישראל
על אדני התורה והיראה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

בסייעתא דשמיא

ברכותינו למערכת "דרכי החיזוק"

לרגל הוצאת הספר החדש

דרכי החיזוק פרקי הדרכה

ובו אלפי הוראות והדרכות עובדות והנהגות
משיחותיו ומשאותיו של רבינו הגדול

מרן ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

שנדפסו מדי שבוע מעל גבי קובץ זה

יהי רצון שיזכו עוד רבות בשנים לזכות את הרבים
באור תורתו של מרן רבינו שליט"א

ביקרא דאורייתא

מערכת "קובץ גיליונות"

הודעה

ניתן להשיג את הספר החדש

"דרכי החיזוק" - פרקי הדרכה

בחנויות הספרים

הפצה ראשית "יפה נוף" - פלדהיים

וכן במוקדים הבאים:

בני ברק - כהן רח' רבי עקיבא 99 פל. 052-7600485

ירושלים - נוימן רח' זכרון יעקב 12 כניסה ו' פל. 052-7667681

מודיעין עילית - אוסטרן רח' נתיבות המשפט 87 טל. 08-9744711

בית שמש - גרינברג רח' נחום הנביא 7 רמה ג' טל. 02-9922440

אשדוד - גלים רח' חטיבת גבעתי 2/17 פל. 052-7177970

אלעד - שפרבר רח' רמב"ם 21 טל. 03-9080634

לעילוי נשמות

הרבנית הצדקנית פיגא (צפורה) ע"ה

בת הרב פנחס זעליג זצ"ל

אשת יבלחט"א הגאון הגדול

רבי יצחק בלויא שליט"א

ראש ישיבת כולל "שומרי החומות"

בית שמש

נלב"ע ז' אלול תשע"א

תנצב"ה

לעילוי נשמות

רבי אלתר יוסף דב

ב"ר ראובן הכהן (קובלסקי) זצ"ל

נלב"ע כ"ז אב

ולעילוי נשמות

לע"נ רבי ישכר ב"ר אפרים אנסבכר זצ"ל

נלב"ע א' אלול

תנצב"ה

ברכת מזל טוב
לידידינו החשוב

הרה"ח ר' יהודה וייס שליט"א
בעל החנות 'שאבעס' בבני ברק
המפיצה מדי שבוע את הקובץ גיליונות
לרגל שמחת נישואי בתו תחיה
בשעט"מ
יהי רצון שיזכו להקים בית נאמן
בישראל על אדני התורה והיראה

ברכת מזל טוב
לידידינו החשוב

הרה"ג ר' אהרון גולדשטוף שליט"א
הטורה רבות בהפצת הקובץ גיליונות
בבית הכנסת 'שיח תפילה'
לרגל הולדת בנו נ"י בשעט"מ
יהי רצון שיזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט

להקדשות ע"ג קובץ

או המעונינים לפתוח מוקד הפצה

באיזור מגוריהם

ובכל עניני קובץ

ניתן לפנות למס': 053-3145900

פקס: 077-2092005

או במייל: k.glyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל

ניתן לשלוח בקשה

למערכת 'קובץ גיליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

עדיף לשלם ולתרום במכשירי

"קהילות" ו"נדרים פלוס"

בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות'

ובחיפוש קובץ גיליונות,

או בטלפון:

נדרים פלוס

486 03-7630585 שלוחה-

קהילות

4311 073-2757000 שלוחה-

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17

סניף: 745

מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גיליונות

ו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א
נותרו מס' שבתות אחרונות לסיום השנה

הקדישו ע"ג קובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

י"ד אלול	כי תצא	כ"ח אלול	נעבים, ראש השנה, וילך, יום כפור
כ"א אלול	כי תבא	ז' תשרי	חג חסוכות

גיליון מס' 292 פרשת שופטים
תשע"ח שנה שיטת

גליון זה יוצא לזכות
ידידינו החשוב
שיראה ברכה והצלחה בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

שיעורו של רבינו שליט"א

שמסר בבית הכנסת "לדרמון" בליל שבת קודש פר' עקב כ"ג מנחם אב ה'תשע"ח
במלאת ל"ג שנים להסתלקותו של אביו הגדול מרן בעל הקהילות יעקב זי"ע

בענין: "מחלוקת הראשונים בחיוב מזוזה בבית שכור ושואל"

יש מחלוקת גדולה בראשונים אהא דאמרינן במנחות (מ"ד א') דהשוכר בית בחו"ל פטור מן המזוזה עד ל' יום ומכאן ואילך חייב. וכן מבואר בחולין (קל"ה ב') דהשוכר והשואל חייב במזוזה. אם הוא חייב מדאורייתא או מדרבנן. שיטת התוס' במנחות (דף מ"ד) בתירוץ הראשון וכן דעת הרשב"א בשבת (דף קל"א). וכל"ד הרא"ש וכמה ראשונים דשוכר בית או שואל אינו חייב מדאורייתא במזוזה, משום דאין זה ביתך דלאו שלו הוא. והא דאמרינן דמזוזה חובת הדר, היינו דבעינן שני תנאים לחייב במזוזה גם שהבית יהיה שלו וגם שידור בה.

אולם דעת התוס' במנחות בתירוץ השני, וכל"ד רבינו מנוח (הובא בבית יוסף סי' רפ"ו) דשוכר חייב מדאורייתא דמזוזה חובת הדר, אלא שעד ל' יום אכתי אינו דירה, וכל"ד דעת רש"י בב"מ דף ק"ב ב' דמזוזה חובת הדר היא מדכתיב ביתך מי שנכנס ויוצא בה, ומשמע מדאורייתא, וכל"פ רש"י בפסחים (דף ד' א') וכל"ד דעת הרמב"ם פ"ה ממזוזה כמש"כ בהגהות מיימוניות שם.

וקשה דבגמ' שבת (דף קל"א) פריך למה עשיית ציצית וקביעת מזוזה אינו דוחה שבת ומשני הואיל ובידו להפקירן, מבואר דאם יפקיר את ביתו יפטר מלעשות מזוזה, ואע"ג שדר שם זמן רב הרבה יותר מל' יום, וצ"ע להני ראשונים דס"ל דשוכר ושואל חייבים במזוזה מדאורייתא והיינו משום דחובת הדר, והיות והוא גם שם אף שהבית אינו שלו חייב במזוזה מדאורייתא, וא"כ אמאי הדר בבית הפקר פטור ממזוזה, ואין לומר דיצטרך לדור בו ל' יום כמו בבית שכור, דאין זו סברא כלל כיון שכבר דר בה זמן רב קודם שהפקיר הבית. ועוד דרש"י פ' במנחות דעד ל' יום שמא יחזור בו, וכוונתו כמש"כ תוס' שם שמא לא תהא נוחה לו ויחזור בו אבל אחר ל' יום שלא חזר הו"ל דירת קבע, וא"כ סברא זו לא שייך כלל הכא שכבר דר בה טובא, ואין לומר דהטעם דבית שאולה ושכורה חייב משום דשאלה ושכירות קניא כמו שרצה לומר בהגהות מיימוניות פ"ה מתפילין, אבל הפקר דלא קניא פטור, דהא הוכחת הראשונים מחולין דף קל"ז דלא ממעט מבייתך שאינו שלו כמש"כ התוס' ושאר הראשונים, ואכתי למעט הפקר, גם מאי שנא מציצית דפטרין טלית שאולה כמש"כ הרשב"א בשבת קל"א ולא אמרי' דשאלה ושכירות קניא,

ונראה בעזה"י דהנה במנחות (דף מ"ד) אמרי' בגמ' הדר בפונדק בחו"ל פטור ממזוזה לעולם והא דחייב בארץ ישראל לאחר ל' יום הוא מדרבנן כדאיתא בגמ' שם, וכל"ה במסכת שמחות פ"ז, והיינו משום דבפונדק כל יום שכירות אחרת כיון שיכול לסלקו כל יום לכן הו"ל עראי, ולפ"ז גם בבית הפקר יכול כל אחד לבא ולזכות בו ולהוציאו הו"ל עראי ופטור.

עלי שי"ח

"מחילה על קברו"

בימים אחרונים נכנס אל רבינו אחד מהאחראים בהנהלת בית החיים (בית הקברות) בכני ברק, להתייעץ על דבר מסוים. בתוך הדברים הוא סיפר לו על דבר מאוד מעניין.

לדבריו, כמעט מידי יום מגיעים אל קברו של מרן ראש הישיבה הגר"ל שטיינמן זצוק"ל אנשים מהרבה גוונים, ומשתמחים על קברו ומבקשים מחילה על שפגעו בו, הוא הוסיף לספר כי פעמים רבות באים אנשים ומבקשים מהאנשים שבסביבה שיבואו כדי להשלים מנין אנשים, ובפניהם הם מבקשים מחילה, וכך הוא עצמו היה הרבה פעמים במעמדות שכאלה.

באחד הימים - כך מספר אותו אחראי, הוא השתתף במעמד מחילה שכזה, והאיש פרץ בככי וסיפר לנוכחים שהוא דיבר כמה פעמים שלא בכבוד על מרן זצוק"ל, והוא מרגיש היטיב את יד ה' וכי נתקיים בו דברי חז"ל כל המבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו, והלוואי והקב"ה יאמר לצרותיו די.

והמספר שאל את מרן שליט"א, האם אפשר לצרף למנין נשים, וענה מרן שלא, והסביר שבד"כ המנהג אחרי שנמצאים על הקבר שאומרים איזה פרק תהלים ואח"כ קדיש לע"נ ונשים לא יוכלו להצטרף לקדיש, לכן צריך י' גברים כדי שיוכלו לומר קדיש.

והורה רבינו עוד, שבבקשת המחילה צריכים לומר בדיק את השם המדויק בן אביו, של אותו שמבקשים ממנו מחילה, אבל אין צריך לומר תארי הכבוד (ואמר שזה אחד הסיבות שרושמים את כל השמות שיש לאדם על המציבה, כי מהדין מספיק לשים מציבה בעלמא ומה שכותבים בדיק שמו המלא וכן אביו כדי שיוכלו להזכיר שמו בתפילה כראוי).

עוד שאל הנ"ל האם לנשמת מרן זצוק"ל בגנזי מרומים יש איזה הנאה שבא אדם לבקש מחילה (כי כידוע שיש לנשמה נחת רוח כשמתפללים על מקום הקבר) מרן השיב שלא, והתעללת היא רק למבקש.

ודומה כי לא לחינם נזדמן לפרסם מעשה זה, בחודש הרחמים והסליחות, כדי לזכור תמיד להיות סור מרע ולהתרחק מעבירות שבין אדם לחבירו ובפרט בחטאי הדיבור וכידוע, ויה"ר שנזכה להיות מתוקנים ושלמים.

בברכת 80
5160781c חק 3י

התעוררות לאלול

בערב ראש חודש אלול שאלתי את רבנו: אני צריך לדבר לפני הצבור, לפני יו"פ קטן, מה לומר? תאמר שלימוד התורה של חודש האלול, זו ההכנה ליום דין ראש השנה הקרב ובא.

י"ד שופטים ג' אלול ס"ח, שאלתי מה לדבר לפני אברכים בני עליה לכבוד אלול רבנו הרהר ואמר **הרי אנו באים עוד מעט ליום הדין וידעיה זו מספקת, ונכון שאת זה כולם יודעים ואין בזה חידוש, העיקר להרגיש את זה.** [והביא ירושלמי במסכת ר"ה].

שאלתי: על מה עבדו גדולי הדורות במיוחד? על הענוות. פלוני שאל היום כבר י"ד באלול ועוד לא זו בפנימיותי כלום לקראת ראש השנה, מה יהיה, מה העצה? **ללמוד.** אלול תשע"ד. אמרתי כי אברך ת"ח נכנס אמש למרן הגרא"ל והגרא"ל התעניין: נו, מתכוננים לראש השנה? ואחר כך האברך הקשה את רא"ל איך זה קורה באמת שלא רועדים? - עד כאן בבית הגרא"ל. תגובת רבנו: **וכי יש ממש בקושיה זו, לא קשה כלום!** בפעם אחרת אמרתי בשם מרנא הגרא"ל ששאל: תאונות החיים כל כך עצומה אצל האדם, והנה למה ישן באלול, הרי ברה"ה ויר"כ גוזרים הרי מי יחיה וימי ימות וכאשר יש לאדם ספק ספיקא בענין בריאותו כבר הוא כמשתגע מחמת כך, והנה כאן כולנו אומרים את ה'נתנה תוקף', וכי אין להם ספק ספקא?

זה שלא כדרך הטבע. וה' עשה נס שלא יהיה את הפחד הצריך להיות בטבע, שאל"כ לא יחזיק מעמד והיה רועד כל הזמן. והרי, כיצד אדם חי עם עבירות ואפילו עבירה אחת אין היה יכול להיות, והכא נמי כחל"ל נשזה לא כדרך הטבע.

הזכרתי את דברי רבי יצחק בלאזער זצ"ל שכאשר אדם נדון למיתה ח"ו, כבר במוצאי ח"ו, כבר במוצאי יום הכיפורים מלבישים אותו תכריכים. הפטיר רבנו: **אמרו בגמרא ר"ה י"ז "אמר לחו צביתו לחו זוודתא" ופרש"י הכינו תכריכין, שיש כהאי גוונא בגמ'.**

בחור שואל אם באלול או בעש"ת לעשות תענית דיבור, ואפשר שצריך להתנהג נורמאלי (והחז"א במכתב מתריע שיתנהג נורמאלי) וב"לקט שיחות" מליקווד כתב שבא אליו בחור מבוהל מה יהיה עם אלול, ענה לו הנהגה ראשונה של אלול להיות נורמאלי.

זה דבר טוב - תענית דיבור.

אמרו, כי רבנו בבחרותו עשה 'תענית דיבור' או בכל חודש אלול או בעש"ת, וכאשר נישא לאשה אמר לו החז"א שיפסיק, צריך לדבר עם האשה. וכידוע שר' איצל הירבה בתעניות דיבור והתנה מראש עם אשתו בזיווג שני על כך, ופעם אחת היה צריך ללוותה לרופא, אמר הרופא לאשתו: רחמנות עליך שהיית צריכה להנשא לבעל אילם.

זה לא נכון. אמת שהייתי פעם עושה תענית דיבור בעש"ת, אבל עוד לפני החתונה הפסקתי בישיבה ראיתי שאין אפשרות לקיים זה, כגון שאם ראש הישיבה בא לדבר אתי וכדו', והפסקתי.

א' וישלח ח' סלול תשע"ב. רבנו נפל וידו כואבת. אמר לי בנו הג"ר שאול, כי מיד כאשר ספר התורה - רבנו נפל, הוא נשאל: כיצד נפלת? וענה: **כי כך נגזר בראש השנה.**

בין הזמנים של מרן שליט"א

בעולם הישיבות נהוג לכנות את התקופה שמאחרי ט' באב ועד ר"ח אלול, 'בין הזמנים', דהיינו בין זמן קיץ לזמן אלול הבא עלינו לטובה. אז לא מתקיימים לימודים בהיכלי הישיבות. מיותר לציין כי אצל רבינו שליט"א אין שום שנוי בסדר היום, ואין רגע בו מפסיק ללמוד, אך עם זאת לתועלת וחיוזוק ציבור בני התורה נרשום גרגירים משיפולי אודותו כפי שיספיק הנייר.

סדרי הלימוד

מיד במוצאי ט"ב, יום ראשון בלילה ליל י"א אב, החל רבינו בלימוד מסכת כתובות, שם אחז בסדר הש"ס, ולמד בשקידה עד לדה"ח' ולאחרי זה החל את שאר הסדרים שלו בלימוד הירושלמי, רמב"ם ושולחן ערוך ושאר ספרי הקודש.

במהלך הימים הבאים התקיים סדרי קבלת קהל, בריתות, תשובות בהלכה כרגיל ב"ה, הוראות לכלל ולפרט.

ט"ו באב

ביום ט"ו הביאו לרבינו כמידי שנה אתרוג גדול ונאה לכבוד חג הסוכות הקרב. מנהג זה החל מחיי אביו מרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל שהתבטא כי בט"ו באב כבר מתחילים לחפש אתרוג לסוכות, ואכן מרן שליט"א הודה למגדל היקר שטרח להביא לו את האתרוג.

כמו כן בירך רבינו אלפי שמות שהביאו לפניו לזיווגים הגונים, והקב"ה יעזור שנראה בקרוב בישועתן של בני ובנות ישראל.

היאר צייט

כ"ג אב יום היא"צ השלושים ושלוש של ראש גולת ישראל, אבי רבינו מרן בעל הקהילות יעקב, הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל, רבינו עבר לפני התיבה בכל התפילות, וביום ראשון אחרי שחרית כותיקין עלה על ציונו הק' בבית החיים זכרון מאיר בבני ברק.

גולת המעמד - היה בליל שבת, לפני תפילת ערבית הגיע רבינו במיוחד לבית הכנסת לדרמן, ומסר לפני כאלף משתתפים את השיעור שעסק בענין חיוב מזוזה בשוכר בית, ודן בדברי הראשונים העוסקים בזה (מובא בגליון זה בשלמות). לאחר מכן עברו כל המתפללים להתברך בברכת אגוטן שבע"ס.

מעמד הרבנות

כ"ו אב תשע"ח. מעמד קידוש השם אדיר בהשתתפות של למעלה מרבבת ילדי ישראל בסיום מיוחד שנערך על מסכתות מסדר זרעים, שנלמדו על ידי אלפי הילדים במסגרת ארגון המשניות הארצי 'זכרון חנה' לזכרון בתו הבכורה של רבינו, הרבנית חנה שטיימן ע"ה א"ח הגאון הגדול רבי שרגא שליט"א ראש מוסדות אורחות תורה.

רבינו טרח ונסע במיוחד לאולמי 'יד אליהו' בתל אביב שם התקיים המעמד, כשאת פניו מקבלים אלפי הילדים בשירה נרגשת, ושהה בו כמעט שעה, כשלאחר מכן התבטא בהתפעלות על התרבות ציבור הבני תורה בארץ ישראל, כן ירבו. (לאחר מכן קיבל כל ילד שי אישי, את רב המכר, ספר 'אלא' ד' אמות של הלכה - הנהגות מרן שליט"א בהלכה, שיצא במהדורה מיוחדת לכבוד המעמד).

והנה מילים קצרות, טבולות בדמע של התרגשות, שנכתבו עם סיום המעמד, על ידי ידידנו ספרא רבה, הרב א. חפץ שליט"א:

הכל היה עם לכבוד התורה.

גם הנוסח וניגון ההתעוררות של הבקשות בעת הסיום "מודים אנחנו לך שעשמת חלקנו מיושבי בית המדרש" והתחינה וניהיה אנחנו כולנו וצאצאנו נאמרו מפי הגר"ש בדמעות. והקול והקולות זעקו "אמן" מפי צאן קדשים,

ואו החלו לשיר אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בליבנו, ושר התורה רבן של בני הגולה, שקול הצאן בא באחוזיו החל בוכה קמעה. הייתי שם.

ולמדתי לקח, מה כוחו של אדם אחד, מה כוחה של תורה, ומה רבו חסדיו של הקב"ה המלמד תורה לעמו ישראל - לנו ולצאצאנו - זה התואר שלו. כי הקב"ה הוא 'המלמד' שלנו ועל צאצאנו לאלפיהם שעשו ועמחו בשמחת תורתם.

וכאשר הם ענו אמן יהא שמייה רבה בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול או כאשר תינוקות של בית רבן שלא טעמו טעם חמא רקדו יחד "ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלו" שאלו המלאכים זה לזה - מה קול הצאן הזה אשר עולה באחוזנו. נעשה בו כתר וכבוד למלכו של עולם.

הייתי שם.

הילד שלי שהיה שם ליד, ועמו עשרת אלפים כמותו, קיבלו מתנה שהכניסה אותם עמוק יותר לד' אמות של הלכה, כי אין לו להקב"ה 'אלא' ד' אמות הללו.

אשרי העם שכבא לו

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

א

שיחה שנאמרה ביום ג' לסדר ואתחנן תשע"ח

הלימוד, היינו שגם אדם בעל אומנות פשוטה יכול להיות צדיק יסוד עולם, כמו שידוע שבתל אביב היה 'דער שוסטערל' (הסנדלר) רבי משה יעקב רביקוב זצ"ל, שהיה נותן ברכות, וברכותיו היו מתקיימות, כי גם בעת מלאכתו היה ראשו דבוק במחשבות קדושות, עם תפילה ובקשת רחמים, ואמירת תהלים, ולימוד כפי כוחו, וכיון שכל היום הוא עסוק בדברים שבקדושה, הרי הוא צדיק, ובכוחו לתת ברכות! גם מי שהוא סנדלר יכול להגיע למדרגה זו.

וכאמור, כל אחד רוצה שיהיו לו חיים טובים, חיי העולם הבא וגם חיים טובים בעולם הזה, אך לא סתם עולם הזה לשם הנאת העולם הזה, שבוה מפסידים עולם הבא, אלא לצורך העולם הבא, וכפי שהזכרנו בביאור הבקשה 'חיים טובים' שמבקשים שמן השמים יתנו לנו אפשרויות בעולם הזה לעשות מעשים טובים, בלי קשיים וייסורים, כדי שנוזכר בהם לחיי הנצח בעולם הבא.

וכשאדם עושה מעשים טובים כפי יכולתו, כל מעשה טוב שיכול לעשות, אפילו לומר פרקי תהלים, או לעזור לחולים, ושאר מעשים טובים, כל אחד לפי כוחו, הרי אלו זכויות שזוכה בהם.

ומלבד מה שהוא זוכה בעצמו, גם אמרו חז"ל (סנהדרין קד, א) ברא מזכי אבא, היינו שמזכה גם את אביו במעשיו הטובים, וכגון אם האבא נפטר, וכבר אינו יכול לעשות מעשים טובים בעצמו כמו שכתוב במתים חפשי (עין שבת ל, א), אם הבן קיים בעולם ועושה מעשים טובים, הרי הוא מזכה את אביו, ומוסיף לו זכויות בעולם האמת.

ואמנם ענין זה הוא לא דווקא כשהאבא נפטר, אלא גם כשהאבא חי, כשההורים חיים, ובנם עושה מעשים טובים, הרי הוא מזכה אותם בזה, וכן מי שיש לו סבא, והוא מן הצאצאים עושה מעשים טובים, הרי הוא מזכה את הסבא, אפילו שהאבא והסבא גם כן עושים מעשים טובים, אבל יש גבול כמה שיכולים לעשות, וכאשר הבנים והצאצאים עושים מעשים טובים, זה מזכה אותם בזכויות נוספות שאין לשער.

וידוע שאם הצאצאים עושים מעשים טובים לעילוי נשמת ההורים או זקני המשפחה שכבר נפטרו, אינם צריכים לומר בפירוש "לעילוי נשמת", וגם בלי שיאמרו הרי זה ממילא נוקף לזכות ההורים ועולה לעילוי נשמתם, כיון שהצאצאים באו מכולם. אך כאמור זה לא רק כשההורים נפטרו, אלא גם כשהם חיים לאורך ימים טובים, כל מעשה טוב שהבן עושה נוקף לזכות הוריו, ואין צריך לומר בפירוש שהוא עושה לזכות אביו ואמו – כי ממילא זה כך.

ונמצא אם כן, שכל אחד ואחד שעושה מעשים טובים, הרי הוא מזכה בזה את הוריו וזקניו, ואת כל הדורות הקודמים!

ומצינו שאמרו חז"ל על משה רבינו (אבות ה, יח) "משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו", משה רבינו "זכה" – היו לו זכויות, ולכן "זיכה את הרבים" וקיבל תורה מסיני, בזכות הזכויות קודמות שהיו לו, שעשה מעשים טובים, ועשה חסד עם השה כמו שמובא במדרשים (שמות רבה ב, ב), ובזכות זה זכה לקבל תורה מסיני, וכל התורה שיש לנו עכשיו היא ממשה רבינו.

"זכות הרבים תלוי בו" – היינו שכל המעשים הטובים שכלל ישראל עושים במשך כל הדורות, נוקפים לזכותו של משה רבינו, ומקבל על זה עוד עולם הבא, למרות שמשה רבינו כבר יש לו עולם הבא שאין לשער, אף על פי כן זה לא מספיק, כי אין סוף לתענוגי העולם הבא, וכל אחד

כל אחד רוצה שיהיו לו חיים טובים, בעולם הזה ובעולם הבא. אבל כיצד זוכים לזה, הרי העולם הזה והעולם הבא הם תרתי דסתרי, כמו שכתב החובות הלבבות (חשבון הנפש פ"ג) "כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא, ואמרו העולם הזה והעולם הבא כשתי צרות, כאשר תרצה אחת מהן תקציף השנית", אהבת העולם הזה היא סתירה לאהבת העולם הבא! ולא שייך שיהיו שניהם ביחד, אלא או עולם הזה או עולם הבא, ובכל הנאות העולם הזה מפסידים עולם הבא.

אמנם יש "פירותיהן בעולם הזה", כמו ששנינו במשנה ריש פאה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, כיבוד אב ואם וכו', היינו שיש מצוות שזוכים בהם לעולם הבא וגם לעולם הזה, ולא יזוה עולם הזה זוכים במצוות הללו, וכי עולם הזה כזה שמפסיד עולם הבא? הרי זה בודאי לא יכול להיות! אלא הכוונה לעולם הזה שיוכלו על ידו לעשות עוד מצוות.

וכמו שביארו המפרשים במה שמבקשים בתפילות הימים הנוראים על 'חיים' ועל 'חיים טובים', בתחילת שמונה עשרה מבקשים זכרנו לחיים וכו', ובסוף שמונה עשרה מבקשים וכתוב לחיים טובים, וצריך ביאור מה הם חיים סתם ומה הם חיים טובים.

וידוע מהגר"א והרמח"ל שביארו בזה כי 'חיים' סתם הכוונה לחיים האמיתיים – חיי העולם הבא, שהם חיי נצח, תענוגים כאלה שאין לנו מושג מה הם כמו שכתוב (ישעי' סד, ג) עין לא ראתה אלוקים וזולתך, ו'חיים טובים' הכוונה לחיי העולם הזה – לצורך העולם הבא, כלומר שמן השמים יתנו לנו אפשרויות בעולם הזה לעשות מעשים טובים כדי שנוזכר בהם לחיי העולם הבא.

והיינו כי העולם הבא יכול להיות גם על ידי חיים קשים וייסורים בעולם הזה, ואדרבה הרי הייסורים ממרקים וחוסכים ייסורי גיהנום, וככל שיותר קשה יש יותר עולם הבא, כמו שאמרו (אבות ה, כג) לפום צערא אגרא, אך אנו מבקשים גם 'חיים טובים' בעולם הזה, שנוזכר לעולם הבא על ידי דברים שאין בהם ייסורים, רק עם המאמץ של עצם עשיית המצוות – בלא ייסורים נוספים.

וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, יא) לגבי מה שמצינו בארבעה חילוקי כפרה שיש חטאים שמתכפרים עם התשובה, ויש חטאים שצריכים ייסורים לכפרתם, וכתב רבינו יונה "כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תידד שנתו מעניו יעלה במקום ייסורים", היינו שאם עבר אדם עבירות שצריך עליהן מירוק בייסורים, אפשר שיהיו ייסורים כאלה שלומד ומתאמץ בכל כוחו, וישן כמה שמוכרח לישון בלי הנאות העולם הזה, וכל כוחותיו מסורים לתורה, והמאמצים האלו כבר נחשבים לייסורים, ואינו צריך עוד ייסורים אחרים.

אדם שמגיע לו ייסורים בשביל חטאים, יכול לחסוך את הייסורים על ידי קשיים של מעשים טובים, שמתאמץ בעסק התורה והמצוות, ותפילה בכוונה, ובשאר מעשים טובים וחסד, כל אחד במה ששייך לו.

ובמסילת ישרים פרק כ"ו כתב "וכבר יכול להיות חסיד גמור איש שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה כמו מי אשר לא יפסוק מפיו

בס"ד יצא לאור הספר "דרכי החיזוק" - פרקי הדרכה, ניתן להשיג בחנויות הספרים או בפל. 052-7600485

תורה • דרכי הלימוד • חינוך • רב ותלמיד • מידות • אמונה • תפילה • שבת • גאולה • פרקי חיזוק • ארחות חיים • ציבור

מכלל ישראל שעושה מעשה טוב שהתורה מחייבת את זה, הרי הוא מזכה את משה רבינו בעוד עולם הבא.

ואם כן כל אחד ואחד מאיתנו יכול להיות מזכה את משה רבינו, ומזכה את כל הדורות הקודמים במשפחתו שכבר נפטרו, וגם ההורים שקיימים ברוך השם - הוא מזכה אותם!

זוהי החשיבות של כל מה שאנו עושים. צריכים לדעת את החשיבות של המעשים שאנחנו עושים, כל מעשה טוב, אין לשער מה שזוכים בזה! מלבד מה שזו זכות בשבילנו, לעולם הבא, וגם פירותיהן בעולם הזה – עבור הדברים הנזכרים במשנה שם: כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והשכמת בית המדרש שחרית וערבית, והכנסת אורחים, וביקור חולים, והכנסת כלה, ולוויית המת, ועיון תפילה, והבאת שלום בין אדם לחברו, ויותר מהכל: תלמוד תורה כנגד כולם. ובה יכולים להיות חיים שמחים, חיים של שמחה, ולזכות לזכויות מרובות.

והנה עכשיו עדיין לא הגיע חודש אלול, אבל צריכים הכנה לאלול, והדרך היא רק על ידי קביעות לימוד המוסר, **ללמוד בכל יום קצת דברי מוסר, וזהו ה"בניין" שנותן את המרץ להמשיך הלאה, לימוד המוסר הוא הכוח הדוחף לכל המעשים הטובים**, וצריכים לזה קביעות של כמה דקות בכל יום, ללמוד באיזה ספר מוסר, מה שמעניין ומושך את הלב, ואין לשער את ההשפעה שזה עושה.

בימי בין הזמנים אין סדרים קבועים בישיבות, אבל כל אחד ילמד מוסר לעצמו – גם בלי מסגרת המחייבת. ובמעשה רב (אות סי') מובא בשם הגר"א ללמוד ספרי מוסר כמה פעמים ביום, לא מספיק פעם אחת ביום אלא צריכים כמה פעמים בכל יום, ואמנם בשבילנו זה קשה, אך צריכים לכל הפחות פעם ביום כמה דקות לעצור להתבונן וללמוד ספר מוסר בפנים, וזה משפיע מאד.

בעזרת השם נזכה להתחזק בכל מה שצריך חיזוק ונזכה לחיים טובים ומאושרים עם פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא!

ב

שיחה שנאמרה ביום ג' לסדר עקב תשע"ח

יש הרבה דברים הצריכים חיזוק, ואחד מהם הוא ענין "מצות אנשים מלומדה" (ישעיה כט, יג), שעושים מצוות בלי שום הרגשה ושימת לב, ולא חושבים על המצוה שמקיימים בזה, מצוות שבמעשים, או בדיבור, כגון שאומרים ברכה ולא חושבים למי מדברים בזה, ובמשנה ברורה סימן ה' הביא בזה מה שאמרו חז"ל (ברכות מז, א) שלא יזרוק הברכה מפיו אלא יכוון בעת האמירה ויברך בנחת.

ועוד הביא מה שכתב בספר חסידים סימן מ"ו, וזה לשונו: כשהוא נוטל ידיו או שמברך על הפירות או על המצוות השגורות בפי כל אדם, יכוון לבו לשם בורא אשר הפליא חסדו עימו ונתן לו הפירות או הלחם ליהנות מהם וציווהו על המצוות, **ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלי הגיון הלב. ועל דבר זה חרה אף השם בעמו, ושלח לנו ביד ישעיה ואמר "ען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כיבדונו ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה"**, ועיין שם עוד מה שהארץ בגודל העונש עבור זה. ע"כ.

וכנה יש עוד דברים התלויים במחשבה שעושים בלי מחשבה, וכשעושים עם מחשבה וזהו דבר עצום, שיש בזה יראת שמים, והרבה זכויות זוכים בזה! וכעת הרי אנו עומדים לפני יום הדין, ועוד מעט יהיה אלול וראש השנה, וצריכים להוסיף זכויות.

וראיתי מכבר בכמה ספרים מגדולי הדורות, ששאלו אותם שאלות בהלכה בתקופת אלול, וכתבו כי עכשיו אינם יכולים לענות מפני שהם עסוקים בעבודת התשובה. [כך כתב בשו"ת נודע ביהודה (תנינא חו"מ סימן כה) "מכתבו קיבלתי וען בימים האדירים הנוראים ועול הציבור עלי ביותר וגם שערי דמעה אינם נעלות וראשי כבד עלי, לכן לא עיינתי בשאלות הבאים כי אם בדברים הנחוצים ביותר".]

ובשו"ת אבני מילואים (סוף ח"א) השיב בערב סוכות לשאלה מיום י"ז אלול, וכתב בדבריו: "אמנם בהגיע לידי ימי רצון ותפילה ותחנונים, ואין עומדים להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה, לא יכולתי לעיין בהם. והנה נתתי לבי לעיין בדברי קדשו, ואם גם לעת כזאת (ערב סוכות) אין הפנאי מסכים כי ימי מצוה ועשייה המה, אולם להיות הלכה למעשה הוא הוכרחתי ליקח לעצמי זמן מה".

ובכתב וחזרתם רבי עקיבא איגר (תנינא עמוד קכט) כתב: "מכתבו היקר הגיעני בערב ראש השנה העבר, ומחמת טרדות וחרדת קדושת היום, לא שמתי לבי ליתן מכתבו במקום המיוחד להיות למזכרת להשיבהו, ואזדא מני מילתא עד היום הזה". ובשו"ת חתם סופר (ח"א סימן קעב) במכתב מיום ה' בתשרי "ואשיב בקיצור כי אין לי פנאי בימים הקדושים האלו לצאת בפלפלת כל שהוא".

ככה היו גדולי הדורות עסוקים בהרהורי תשובה בחודש אלול, עד שלא היה להם יישוב הדעת לענות הלכה למעשה, מאימת הדין.

ועל כל פנים בדברים היום-יומיים צריכים מחשבה ושימת לב שלא יהיו 'מלומדה', כגון כשנוטלים ידיים לאכילה, למה נוטלים ידיים? מפני שזו מצוה! שזוכים בה לעולם הבא - עולם הזה ועולם הבא, ואחר כך כשמברכים ברכה על נטילת ידיים זו עוד מצוה, ושוב זוכים בזה, וצריכים לחשוב על מה שאומרים: "ברוך אתה" - למי מדברים, ומה הכוונה בזה, ויש הרבה מדרגות בזה.

וכן יש עוד הרבה דברים התלויים בלב, כגון אהבת הבריות, שלא להקפיד, כבר דיברנו על זה כמה פעמים, שלפעמים יש לאדם קפיידא על מישחו, שגרם לו איזה צער, אבל כתוב בספרים שהקפיידא הזאת היא נגד האמונה, כי בעצם הרי כל צער הוא מן השמים, ואם מן השמים לא היה מגיע לו הצער – לא היה שום צער, ומה שפלוגי הוא המצער וזהו בעיה שלו, אך הצער היה מגיע גם בלעדיו.

וכיון שהצער מגיע מן השמים, הרי זה סימן שיש איזה חטא, וצריך להתבונן מהו החטא ולתקנו, ומה יש לכעוס על האדם שציער אותו, הרי הכל מן השמים, וצריך לחשוב: למה בשמים כועסים עלי שציערו אותי, ובודאי רוצים ממני משהו בזה, שאחזור בתשובה ואתקן את מעשי, ומוטל עלי להתבונן ולחשוב מהו החטא, ולחפש איזה מידה כנגד מידה, מה גרם לי את הקושי הזה, כל קושי בחיים הוא מן השמים, שהכל בידי שמים, והכל לטובת האדם – לכפרת עוונות או כדי לעוררו לתשובה, וצריך למצוא מה רוצים בשמים ממני.

וזה תלוי במחשבה, לחשוב על כל דבר שהכל בדי שמים, ולהתבונן למה מגיע לי הקושי הזה, הרי יש איזו סיבה, וצריך למצוא את הסיבה שגרמה לזה, ובדרך כלל על פי רוב זה מידה כנגד מידה.

אלו הם בקיצור דברים כאלה שעל האדם לשים לב בכל מה שהוא עושה, מה הכוונה האמתית שצריך לחשוב בזה, וזהו עבודה לא פשוטה, והעצה היא קביעות יומית ללמוד בספרי מוסר, כי כשלומדים דברי מוסר רואים מה נקרא האדם השלם ומה נקרא אדם שאינו מושלם, ואז יודעים מה שצריך לעשות. וכבר סיפרתי שאמרו לי הרבה שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות, וחייהם נעשו מאושרים מזה. בעזרת השם נזכה כולנו לחיים מאושרים ולשנה טובה.

לעילוי נשמת
מרת **שרה אסתר** ע"ה
בת ר' יוסף הלוי ז"ל
נלב"ע כ"ז אב - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית אמה של מלכות
מרת **חנה** בת **נעמה ויקטוריה** ע"ה
אשת חבר להגה"צ רבי משה מלכה זצוק"ל
נלב"ע ש"ק ד' אלול תשע"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת
ר' **מאיר** ב"ר **יוסף** ז"ל
נלב"ע ל' אב תשנ"א
תנצב"ה

מוקדש לעילוי נשמת האי גאון וצדיק חסידא ופרישא
הגאון הצדיק רבי **אברהם עמרם הלוי** ב"ר **שלמה קוק** זצוקלה"ה
נלב"ע ביום ש"ק לסדר ובו תדבקון ל' אב תשע"ה - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מז"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

האם בזמן הזה יש מצוה למנות דיינים בכל עיר שפטים ושטרנים תתן לך בכל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אלוֹקֶיךָ נָתַן לְךָ לְשִׁבְטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק (טז-יח).
שאלה: האם בזמן הזה שאין דיינים סמוכים, יש מצוה במינוי הדיינים?

תשובה: הרמב"ן (פרשת שופטים) כתב בזמן הזה לאחר שבטלה הסמיכה, כיון שכל המשפטים בטלים מן התורה, דכתיב לפנייהם ולא לפני הדיוטות, ואנן הדיוטות אנן, ואין דיינין בחוצה לארץ אלא תקנה דשליחותיהו עבדינן, אין אנו חייבים במצות מינוי שופטים מן התורה כלל.

וכן כתב החינוך (מצוה תצא) ח"ל: ויש לנו ללמוד מזה שאף על פי שאין לנו היום בעוונותינו סמוכים, שיש לכל קהל וקהל שבכל מקום, למנות ביניהם קצת מן הטובים שבהם, שיהיה להם כח על כולם להכריחם בכל מיני הכרח שיראה בעיניהם בממון או אפילו בגוף, על עשית מצוות התורה ולמנוע מקרבם כל דבר מגונה וכל הדומה לו, עכ"ל. מבואר שהוא רק נלמד מדין התורה, אבל אינו בכלל המצוה דאורייתא. וכן כתב התומים (סימן סק"א) שבזמן הזה בטלה מצוה של מנוי הדיינים, רק חז"ל תקנו שיהיו הדיינים דנים אף שאינם סמוכים.

דעת הפוסקים שגם בזמן הזה

יש מצוה מן התורה במינוי דיינים

מאידך כתב הרמב"ן ביבמות (דף מו ע"ב) ואפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנין בשליחותיהו דמומחין. וכן העלה הנהניבות (סימן א סק"א) דבאמת הוא מדאורייתא, רק שנמסר לחכמים, ולא עשו אותנו לשלוחים רק במקום דאיכא נעילת דלת. תדע, דהא מקבלין גרים בזמן הזה מטעם דעבדינן שליחותיהו, וקידושיו קידושין ולא תפסי אח"כ קידושי שני, ואין כח ביד חכמים לעקור דבר תורה בקום ועשה. וכן מעשין אגיתין, אף דגט מעושה על פי הדיוטות פסול מדאורייתא, ודוחק לומר דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, דהו"ל לפרושי דהא נפקא מינה בזה לדינא. אמנם הרמב"ן והרשב"א כתבו דהוא רק מדרבנן, ובגיטין הטעם, דאפקעינהו רבנן לקידושין. (חש"ח סנהדרין טז ע"ב. ע"ש באורך).

לתת סטירת לחי לגנב כדי שיוודה

שפטים ושטרנים תתן לך בכל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אלוֹקֶיךָ נָתַן לְךָ לְשִׁבְטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק (טז-יח).
שאלה: כשתופסים גנב וצריך להכותו כדי שיוודה ויראה היכן הטמין את הגניבה, ואפשר להכותו בחלק מחלקי

גופו, ואפשר לסטור על לחיו שהיא מכת בזיון, כמבואר בספר תהילים (ג ח) 'כי הכית את כל איבי לחי', ופרש"י מכת בזיון הוא כד"א (איכה ג ל) 'יתן למכהו לחי ישבע בחרפה', (מכה ד) בשבט יכו על הלחי, ובמצודת דוד הוסיף הכאת לחי תחשב לחרפה, האם מותר להכותו מכת בזיון, כשאפשר להכותו מכות שאין בהם בזיון?

תשובה: שאלתי שאלה זו למו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל והשיב לי: אם בסטירת לחי ישבר מזהר, ואילו במכות רגילות יצטרכו להכותו מכות רבות עד שיכנע ויראה היכן הטמין הגניבה, עדיף להכותו במכת בזיון כדי למעט בהכאות אחרות. כי על כל הכאה עוברים על ב' לאוין לא יוסיף, פן יוסיף, ואילו הכאת בזיון אמנם היא חמורה יותר מהכאה רגילה, אבל מאידך אין בה תוספת לאוין, לכן כדי לחסוך בלאוין, עדיף להכותו לחי מכת בודדת מאשר מכות רבות.

ויש להוסיף, שגם לגנב טוב שיתן לו מכה בלחי, וישתוק ועל ידי זה יהיה לו כפרה, כמו שפירשו המפרשים את הפסוק באיכה (שם) 'יתן למכהו לחי ישבע בחרפה', שכידוע האדם העובר עבירה, יש לו להתענות כדי לכפר על העוונות, אולם אם יקבל מכה בלחי וישתוק, יהיה מן השומעים חרפתם ואינו משיבים, ויהיה לו כפרת עונות, ולא יהיה לו צורך לצום, ויוכל לאכול לשובע נפשו, חז' מרומזו בפסוק, 'יתן למכהו לחי', ויהיה לו חרפה וישתוק, יהיה יכול להיות שבע. ובהא אפשר לפרש את הנאמר במסכת אבות (פרק א משנה י"ז) 'ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה', שכדי שלגוף יהיה טוב ולא יצטרך לצום, הטוב ביותר הוא השתיקה בשעת חרפה. (חש"ח ב"ק צ ע"א).

הוסיף במעלית מטען

מעבר למותר והמעלית נתקלקלה

שפטים ושטרנים תתן לך בכל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אלוֹקֶיךָ נָתַן לְךָ לְשִׁבְטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק (טז-יח).
שאלה: בית משותף שיש בו מעלית ועליו הוראה מפורשת שמותר להעמיס עליו רק עד שלש מאות ק"ג, אחד הדיירים העמיס מטען של שלש מאות וחמש עשרה ק"ג, והמעלית נתקלקלה. השכנים דורשים מהשכן שיתקן את הקלקול, והוא טוען אני לא אשם, ולא העלתי יותר מן המותר, כי מותר להעלות על המעלית עד שלש מאות ושישים ק"ג, אלא שמטעמי זהירות, כותבת חברת המעליות סכום של עשרים אחוז פחות ממה שהמעלית מסוגלת להעלות. השכנים טוענים סוף סוף העמסת מעל המותר, והמציאות

מוכיחה שהמעלית נשברה?

תשובה: כתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות שכירות ה"ו): השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע, והוסיף על משאו, אם הוסיף חלק משלושים על השיעור שפסק עמו, ומתה חייב. וכן פסק השו"ע (חוי"מ סימן שח ס"ה) לפי זה היה נראה שגם בענינו חייב על שהוסיף חמש ק"ג יותר על האחד משלושים.

אך יש מקום לפוטרו, דהנה המגיד משנה הביא שהרמב"ן חולק וסובר דאע"פ שהשוכר עבר על דעת המשכיר ואסור לעשות כך, בכל זאת אין שם של מזיק על השוכר, דסוף סוף הבהמה מסוגלת לטעון יותר ממה שקצב המשכיר. ולכן כתב הקצות החושן (שם סק"א) אם ידוע שהבהמה מתה מחמת תוספת המשא חייב, אבל אם אין ידוע, וכל הבהמות נושאות משא יותר פטור.

והאבן האזל הוסיף להקשות על שיטת הרמב"ם דהא אמרינן בבבא קמא (דף צא ע"א) דיש אומדן לנזיקין, וא"כ כיון שאומדין את הבהמה שיכולה לשאת כזה משא, למה חייב. ותירץ האבן האזל דהשוכר אינו חייב מדין מזיק, כי אם מדין שולח יד בפקדון, כיון דעבר על דעת המפקיד. יעו"ש.

ובענינו לכו"ע פטור לא מבעיא לשיטת הרמב"ן, וכדבריו כתבו הקצות"ח והגר"א, שאם דרך המעליות שיכולות לסבול יותר, אי אפשר לחייב את הנושא, אלא אפילו לדעת הרמב"ם יהיה פטור, כי בשותפים הגרים יחד, אין שייך לומר דהוי שליחות יד, דכל אחד מהם בשלו משתמש. ולכן יש לאמוד את המעלית, אם המעלית יכולה לשאת משא כזה, אעפ"י שהדייר עשה שלא כדין בזה שהעמיס יותר מהמותר, בכל זאת כיון שאין זו סיבה מספקת לשבור את המעלית ולהזיקה, הרי זה בגדר אונס, ויש מקום לפוטרו.

ואם אדם אחר העמיס על המעלית יותר מן המותר, לכאורה לפי שיטת הרמב"ם על פי מה שהסביר האבן האזל יהיה חייב, שאע"פ שנתנו לו רשות לעלות במעלית, לא קיבל רשות על התוספת, והוי ליה שולח יד בשאלה. והמעלית אינה נחשבת לקרקע, כיון שהיא עצמה אינה מחוברת לקרקע, אלא שתלויה על חוט. (חש"ח ב"ק צא ע"א).

ראובן זרק ילקוט, ואחריו זרקו שמעון, ונמצא שכלי שבתוכו נשבר

צדק צדק תרדף (טז-כ).

שאלה: נערים לאחר גיל בר מצוה, הלומדים בתלמוד תורה בחו"ל, רגילים להגיע לבית תלמודם עם ילקוטים, ובהם ספרים, ולפעמים יש בילקוט גם כלי לצורך הלימוד, אחד הנערים הניח את ילקוטו על מקום אחד, וכשבא ראובן ראה ילקוט על מקומו, חזקו לעבר ספסל

אחר, לאחר מכן ראה שמעון את הילקוט בספסל שלו חזקו לעבר ספסל אחר. כשפתח בעל הילקוט את ילקוטו ראה שהכלי שהיה בתוכו נשבר, ולא ידוע מי שברו ראובן או שמעון, מי חייב?

תשובה: לכאורה שניהם פטורים בדיני אדם, כי לא יודעים מי שברו, האם ראובן או שמעון, והמוציא מחבירו עליו הראיה. אולם נראה שאם העדים יעריכו את המרחק שזרק ראובן את הילקוט, ויקבעו בבירור שבמרחק כזה ודאי נשבר, ישלם ראובן, ואע"פ שגם שמעון זרקו, מנא תבירא תבר, ושמעון פטור וראובן חייב. וראיה לכך שאפשר לחייב ע"פ אומדנא, יש להביא ממסכת בבא קמא (דף צ ע"ב) שם נאמר: והתניא, והכה איש את רעהו באבן או באגרוף, שמעון התיימני אומר, מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים [שיכול להביאו לבי"ד לאומדו, אם ראוי אגרוף זה לעשות חבלה זו, ואם אין ראוי לא ישלם, שמחמת חלשותו של זה ורכותו נחבל] פרט לשיצתה אבן מתחת ידי עדים [שנאבדה מהן ובית דין לא ראהו אע"פ שראה עדים פטור דבעינן אומדנא בבית דין. רש"י] אמר לו רבי עקיבא וכי בפני בי"ד הכהו שיודעין כמה הכהו, ועל מה הכהו אם על שוקו או ציפר נפשו... אלא מה אגרוף מיוחד שהוא מסור לעדים. אף כל שהוא מסור לעדים, פרט לכשיצתה אבן מתחת ידו של מכה פטור [כלומר שנאבד מיד ולא ראהו עדים. רש"י] והרמב"ם (פ"א מהלכות חובל ומזיק ה"ח) כתב: כשם שאומדין למיתה כך אומדין לנזקין. כיצד הרי שהכה חבירו בצרור קטן שאין בו כדי להזיק, או בקיסם של עץ קטן וחבל בו חבלה, שאין חפץ זה ראוי לעשותו הרי זה פטור... לפיכך צריכים העדים לידע כמה הזיק, ומביאין החפץ שהזיק בו לבית דין עד אומדין אותו ודנין עליו, עכ"ל. ונראה דה"ה בענינו העדים שראו את הזריקה יעריכו אם במרחק כזה נשבר ואף יביאו את הכלי לבית דין ויעריכו, ואם לפי האומדנא נשבר על ידי זריקה של ראובן יחייבוהו בית דין ושמעון יפטור.

אמנם אפשר לחלק בין המקרים, דהרמב"ם מיירי שזרק אבן והנחבל ניזוק, וודאי שלא נחבל מדבר אחר, ובכה"ג אם מעריכים שיש באבן כדי לחבול מחייבים את המזיק, אולם בענינו הרי לא יודעים מי שברו ואולי שמעון שברו, ואם כן יש לעיין אם אפשר לחייב את המזיק על פי אומדנא, אך הדעת נוטה שאם סומכים על האומדנא באופן שמצאוהו חבול, גם בענינו יש לחייב כי סומכים על אומדנא, ולא דומה לגמל האוחר בין הגמלים, שאין אנו יודעים אם גמל זה הרגו, ובזה אין לחייב את בעל הגמל על סמך אומדנא, אבל כשברור מי זרקו רק לא ברור אם זריקה כזאת יכולה לשברו, בזה גילתה התורה שהולכים אחר האומדנא. (חש"ח בבא קמא צ ע"ב).

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת משפטים תשע"ח

על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת חמת לא יומת על פי עד אחד. (י"ז, ו').

הנה דין עדות בשנים מפורש בקרא להלן בסוף הפרשה (פי"ט פסוק ט"ו) לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת וגו', על פי שני עדים או על פי שלוש עדים יקום דבר, וצריך ביאור מה הוצרך הכתוב לפרש כאן גבי מיתה, דבעינן ב' עדים דווקא, ולא יומת ע"פ עד אחד, וחלא הדברים ק"ו, אם לכל עוון ולכל חטאת לא יקום ע"א, למיתה לא כל שכן.

והנראה בזה, דבאמת הרי חלוק מה שהצריכה תורה שתי עדים בדיני נפשות, ממה שצריך שתי עדים בשאר כל עון וכל חטאת, דהנה בדיני נפשות קי"ל בגמ' במכות דף ו' ע"ב, דעדות מיוחדת, כגון דאחד אומר בחלון זה, ואחד בחלון זה, אין מצטרפין, ובעינן שיהיו רואים את העדות יחד, משא"כ גבי דיני ממונות ושאר עדיות, דמהני גם רואין משתי חלונות, וא"כ נמצא דדין שתי עדים דמיתה, הוא דין מהודש בפני עצמו משתי עדים דכל עון וכל חטאת, ולפי זה מבואר דלכן הוצרך הכתוב ללמד דבר זה בקרא בפני עצמו, דהרי אין זה אותו הדין שתי עדים, שנאמר בדין עדות דכל עוון וכל חטאת. ויש להוסיף בזה עוד, דממילא גם הדין שנאמר בקרא, דלא יומת על פי עד אחד, האמור בעדות מיתה, אינו כענין האמור בעדות על כל עון וחטאת, ד'לא יקום עד אחד באיש, דהדין שנאמר בעדות מיתה, ד'לא יומת על פי עד אחד, נכלל בזה גם שנים שראו, אלא שלא ראו בבת אחת, דלגבי מיתה חשיב עדות זו כעדות של עד אחד.

והנה הרמב"ן במנין שכחת הלאוין, הוסיף למנין הלאוין, לאו בפני עצמו שלא לקבל עדות מיוחדת בדיני נפשות, כגון אחד ראה מחלון זה, ואחד ראה מחלון אחר, והביא על זה הקרא דלא יומת על פי עד אחד. ובמגילת אסתר שם כתב לבאר בשיטת הרמב"ם, שלא מנה זה ללאו בפני עצמו, לפי שדין קבלת עדות מיוחדת בדיני נפשות, הוא אחד מדקדוקי המצוה של לא יקום דבר בעד אחד, שנלמד מקרא ד'לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת', שכבר מנאה הרמב"ם בל"ת רפ"ה.

ומבואר דנחלקו הרמב"ם והרמב"ן, אם דין זה של עדות מיוחדת בדיני נפשות, ראוי למנותו ללאו בפני עצמו, או שהוא בכלל הדין הכללי שלא לדון על פי עד אחד, ונראה דתליא מילתא במה שיש לחקור בזה, אם עדות מיוחדת

שנפסלה, הדר דינא דחשוב כדין על פי עד אחד, או שהוא הלכה בפני עצמו, ויעויין בשו"ת בית הלוי חלק ב' סי' ל"ט שהאריך בענין זה, דדעת הרמב"ם מבוארת, שהוא מכלל האיסור לדון על פי עד אחד, ובדעת הרמב"ן מבואר דעדות מיוחדת אינה בכלל דין עד אחד, אלא הוא דין בפני עצמו שלא לדון במיתה בעדות מיוחדת.

כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' דברי ריבות בשעריך. וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלוך בך. על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור וגו'. (י"ז, ח, י"א).

הנה דין ב"ד הגדול יש בתרי גוונא, א', כשיש ספק בהלכה שנתעלמה, וכמבואר ברמב"ם בפ"א מהל' ממרים ה"ד ז"ל כשהיה ב"ד הגדול קיים כו' כל דין שנולד בו ספק לאחד מישראל כו' הכל באין ללשכת הגזית לבית דין הגדול ושואלין, אם היה הדבר שנולד בו הספק לכל, ידוע אצל ב"ד הגדול, בין מפי קבלה, בין מפי המידה שדנו בה, אומרים מיד כו' עכ"ל. וזהו ביאור מש"כ רש"י כאן, כי יפלא, כל הפלאה לשון הבדלה ופרישה, היינו שהדבר נבדל ומכוסה ממך. אופן ב' יש בגונא שיש מחלוקת בין שני חכמים, או שני בתי דינים, דבר שלדורות נשאר בפלוגתא, וכל חכם עושה כדעתו, או לפי כללי הכרעת ההלכה, אבל בזמן ב"ד הגדול היו הם המכריעים, וכמבואר ברמב"ם שם הל' ה' בהלכה בפ"ע ז"ל שני חכמים או שני בתי דינים שנחלקו שלא בזמן הסנהדרין כו' הרי שבזמן הסנהדרין נמסר להם להכריע בין הדיעות, וכמבואר שם גם בדברי חספא משנה, דבזמן הסנהדרין היה הדין מתברר עפ"י בית דין הגדול.

אשר לפי זה יש לומר בביאור הפסוקים, דזהו שחשב כאן הכתוב שני דברים, דהא 'כי יפלא ממך דבר', שזה הוא בספק שנתעלמה הלכה, וכמו שהבאנו מדברי רש"י דיפלא הוא מלשון הבדלה ופרישה שהדבר מכוסה, ועוד נקט 'דברי ריבות בשעריך', שזה הכרעה בין המחלוקות, וכמו שפירש רש"י 'דברי ריבות שיהיו חכמי העיר חולקין בדבר', וברמב"ן כתב דכפירוש רש"י כן תרגם אונ' קלוס שכתב 'פתגמי פלוגתא דינא בקרויך', ועל כל זה אמר הכתוב וקמת ועלית, ששתי האופנים האלו מסורים לבית דין הגדול להורות בזה.

ולפי"ז יש לפרש נמי המושך הכתובים 'על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה', הרי דחשב כאן

שתי דברים, ויש לומר עפ"י המבואר, ד'על פי התורה אשר יורוך' זהו במה שבאה תוראתם בענין ספק. 'ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה', זהו כששפטו והכריעו בין הדיעות. אכן יעויין שם בדברי הרמב"ם בהלכה ב', דפירש הקרא ד'על פי התורה אשר יורוך', דאלו התקנות והגזירות ומנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם, [והיינו מה דאיתא בכמה דוכתי, תקנות מפני תיקון העולם]. ועל המשפט אשר יאמרו, אלו דברים שלמדו אותן מן הדין, באהת מן המדות שהתורה נדרשת בהן. מכל הדבר אשר יגידו לך, זו הקבלה שקבלו איש מפי איש, [והיינו משום דלשון הגדה בא כשמגידים דבר שהיה, כמו בהגדת עדות, ובקרא ד'הגדתי היום כי באתי, ובקרא ד'שאל אביך ויגדך']. וילפינן דכל אלו נמסרו לבי"ד הגדול.

והאיש אשר יעשה בודון לבלתי שמוע גוי ומת האיש ההוא וגו' (י"ז, י"ב).

הנה פירש כאן הכתוב דין זקן ממרא, דאם מורה הלכה שלא כדברי בית דין הגדול חייב מיתה. וצריך ביאור למה הוצרך הכתוב לומר דמיירי שעשה בודון, וכדכתיב 'והאיש אשר יעשה בודון', והלא דבר ידוע הוא בכל חייבי מיתות, שאין נהרגין אלא כשעברו במזיד ובהתראה, ואם עשו בשוגג פטורין, ולמה הוצרך הכתוב למינקט זאת כאן.

ונראה לומר בזה, דנתחדש כאן דכשעשה בשוגג, אינו רק פטור מן החיוב, אלא נאמר ונתחדש כאן דכשאינו עושה בודון, אין זה המראה כלל, ולא הוה זקן ממרה כלל, דהמראה בשוגג אינה המראה כלל, דרק כשממרה במזיד השיב המראה, ולא כשממרה בשוגג.

ונפק"מ בזה, שבכה"ג אינו בכלל דין חייבי מיתות שוגגין, דהנה בגמ' בבבא קמא דף ל"ה ע"א, איתא, תנא דבי חזקיה, דחייבי מיתות שוגגין, פטורין מתשלומין, מטעם דקלב"מ גם באופן שאין בהם מיתה, ולפי המבואר כאן שזקן ממרה בשוגג, אינו בדין וגדר זקן ממרא כל עיקר, לא חשיב חייבי מיתות שוגגין, וממילא אינו פטור בשוגג בקלב"מ.

והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו ועשיתם לו כאשר זמם וגו' (י"ט, י"ט).

הנה כפל הכתוב שהם עדי שקר, וכמו שכתוב 'עד שקר העד שקר ענה באחיו', וצריך ביאור למה כפל הכתוב דעדי שקר הם.

ויש לבאר בזה, עפ"י הא דאיתא בגמ' במכות דף ה' ע"א, דבאו שנים ואמרו באחד בשבת נגמר דינו של פלוני, ובאו שנים אחרים ואמרו באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת נגמר דינו של פלוני, אין העדים זוממים חייבים, אע"פ שהוזמו בעמנו הייתם, כיון דהעידו על גברא בר חיובא.

ומבואר דהיכא דעצם עדותן היא עדות אמת, רק שהם לא ראו המעשה, אין בזה חיוב דעדים זוממין. ונמצא דלחיוב דכאשר זמם, בעינן תרתי, חדא את עצם הזממה, שיעידו עדות על דבר שהם לא ראו כלל, ויוזמו בעמנו הייתם, ועוד בעינן גם שהעדות עצמה תהא עדות שקר, ולא שיעידו במי שהוא כבר בר חיובא.

אשר לפי"ז מבואר היטב כפילות הכתוב, דבאמת בשביל חיוב דכאשר זמם בעינן תרתי, גם שתהא זממה, וזהו שאמר הכתוב 'והנה עד שקר העד', דהיינו שהוא עד שקר, שהוא לא ראה המעשה, ועוד בעינן שגם גוף העדות תהא עדות שקר, וזהו שהוסיף הכתוב 'שקר ענה באחיו', ר"ל דגוף העדות עצמה, היא עדות שקר.

והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם. (כ', ט').

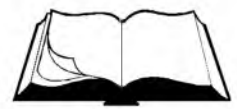
נראה לבאר טעם הדבר שפקדו את השרי צבאות, רק לאחר שכלו השוטרים לדבר אל העם, משום ששרי צבאות היו ממונים על מנין מסוים של יוצאי המלחמה, וקודם שסיימו השוטרים לדבר אל העם, את כל הדברים הנזכרים לעיל, מי האיש וגו' ולך וישוב לביתו, עדיין לא היה ידוע מי הם השבים לביתם, ומי הם היוצאים למלחמה, וממילא עדיין לא היה ידוע מנין יוצאי הצבא, ועל כן עדיין א"א למנות שרי צבאות, ורק כאשר כילו השוטרים לדבר, והוברר מי בכלל היוצאים למלחמה ונודע מניינם, אז אפשר לפקד שרי צבאות על היוצאים למלחמה.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
1-5-5-1-1-1-6171001-03 (מס' חדש)

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת חוה שרה פיינשטיין ע"ה
אשת חבר יבלחט"א הגאון רבי שלום ראובן שליט"א
ראש ישיבה דיסטטען איילנד ארה"ב
כלתו של רשכבה"ג מרן בעל האגרות משה זי"ע
תנצב"ה

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 345

שאלות המצוות

אב תשע"ח

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

תשובה:

- א. אם הנר דלוק בשבת משום שהפליפיני הדליק אותו לעצמו בשבת, ומביא נר זה לברך עליו, בדיעבד לא יצא (שו"ע סי' רח"צ סעיף ה'), משנ"ב ס"ק י"ד ושעה"צ ס"ק כ"ב) וגם נחשב להפסק לברכת הגפן, וצריך לחזור ולברך ברכת הגפן ("ביאור הלכה" ד"ה אין).
- ב. אם הפליפיני מדליק במוצ"ק נר אחר מאותו נר, או אפילו מדליק גפרור חדש במוצ"ק, וזוהו מדליק נר אחר לצורך הברכה, לכתחילה אין לברך עליו (שו"ע שם סעיף ו'), ובדיעבד אם בירך עליו – יצא, ואין צריך לחזור ולברך (משנ"ב ס"ק כ"ב בשם מג"א, ושעה"צ שם ס"ק כ"ב, ומסתבר שגם יהודי מחלל שבת בפרהסיא בכלל האיסור והגזירה, ספר "פסקי תשובות" שם 40).
- ג. אם גוי הדליק שני גפרורים במוצ"ק אפשר לברך עליו ברכת "מאורי האש" (משנ"ב ס"ק כ"ג).

דג מת באקווריום

- א. שאלה: יש דג מת באקווריום, ואם לא יוציאו אותו מן המים, ימותו גם שאר הדגים, האם מותר להוציאו בשבת?
- יסוד השאלה הוא, הרי הוא מוקצה מחמת גופו, שאסור לטלטלו כלל, ואפילו למשנ"ב שמתיר לטלטל מוקצה ע"י דבר אחר כגון ע"י סכין או מקל (סימן ש"ח ס"ק קט"ו) זה רק לצורך דבר מותר, אבל כיון שעושה כן לצורך הצלת שאר הדגים שהם גם אסורים, מהו.
- תשובה: במקום הפסד מרובה אפשר לסמוך על הב"ח והט"ז, מכיון שראוי לכלבים אין זה מוקצה, ואפילו אין לו כלבים משל עצמו אלא שיש בעיר ואפילו של הפקר, אפשר להקל לטלטלו ולהוציאו (שו"ת "חשב האפור" ח"א תשי"ג, שו"ת "שבט הלוי" ח"ג תשי"ב כ"ט אות ד', ושש"כ פרק כ"ז סעיף כ"ט).
- וכמו כן אם המקפא הפסיק לעבוד ויש לו דגים קפואים, אם יש חשש שיגרם הפסד מרובה, יכול מהאי טעמא להעבירם למקפא אחר ("שלמי יהודה" פרק ח' ס"ק כ"ח בשם הגר"י אלישיב זצ"ל).

טלטול תינוק עם כסף בידו

- א. שאלה: האם בשבת אפשר להעביר תינוק המחזיק בידו כסף למקום אחר כדי שהתינוק יפיל שם את הכסף ויהיה במקום מוצנע?
- תשובה: אסור לטלטל תינוק שבידו מוקצה, שזה כאילו הוא בעצמו מטלטל את המוקצה (שו"ע סימן ש"ט סעיף א', משנ"ב ס"ק ג') ודווקא במקום שיש סכנת חולי לתינוק התירו לטלטל תינוק שבידו מוקצה (שם ומשנ"ב ס"ק ס"ב), ואין זה נחשב כטלטול מן הצד כיון שרגילים בטלטול כזה (הגר"ש אויערבך "שולחן שלמה" שם ס"ק א').
- ולפי' בנד"ד פשיטא שאסור להגביה תינוק עם מוקצה בידו, שזה נחשב כאלו הוא מטלטלו, ואפילו אם נימא שזה טלטול מן הצד, מ"מ אסור כיון שזה לצורך דבר האסור, דהיינו שמירת הכסף.

צ'ק שנכתב בשבת

- א. שאלה: קרוב משפחה שאינו שומר תורה ומצוות השתתף בברית שנערכה בשבת, וכתב צ'ק לאבי הבן בשבת. האם מותר לגבותו?
- תשובה: אסור לגבותו, וצריך לקרוע את הצ'ק (הגר"י אלישיב זצ"ל, "אשרי האיש" שם י"ד סעיף י"ב), ואם מספר לו והוא כותב לו צ'ק חדש מותר לקבל ממנו את הצ'ק השני.

הפיכת מקלות של ריח בשבת

- א. שאלה: בקבוק עם מי ריח ובתוכו מקלות דקים שזרזם מופץ הריח, האם מותר להפוך את המקלות בשבת, שע"י יהיה ריח חזק יותר בחדר?
- תשובה: היות שרק החלק התחתון של המקלות נמצא בתוך מי הריח, וכשמחליפים אותם נמצא שהחלק התחתון (שהיה עליון) יספוג עכשיו את מי הריח, והרי זה מוליד ריח שאסור ליתן ריח על כלי או בגד (שהוא דומה לעשיית דבר חדש וקרוב למלאכה כמבואר במשנ"ב סי' תקי"א ס"ק כ"ז, או משום שנחשב כתיקון כלי כמבואר בס' תרנ"ח ס"ק ז'). אבל לטלטל את הבקבוק עם מקלות כמו שהוא מותר (ע"י שו"ע סי' שכ"ב סעיף ה' ומשנ"ב ס"ק י"ח).

משקפיים המשנים את צבע הזכוכית

- א. שאלה: האם מותר בשבת להרכיב משקפיים, שמשנים את צבע

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה

שכחו להקריא לכהן

- א. שאלה: מעשה בבית כנסת שהיה בו כהן יחיד וכשגמר לברך "ברוך... באהבה" ואף אחד לא הקריא "ויברך", ולכן התחיל לבד, כשגמר פסוק הראשון צעקו שצריך להקריא, האם יש לחזור ולהקריא מ"יברך", או להמשיך מ"יאר?"
- תשובה: קריאה לכהן הוא רק למצוה ואינה מעכב (משנ"ב סי' קכ"ח, ס"ק מ"ט), ולכן ימשיכו להקרות מ"יאר" (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

זכוכית מחוספסת לענין מנין בציבור

- א. שאלה: העומד בחדר אחר ורואה ציבור מתפללים, מבואר בשו"ע שאם מראה פניו לציבור נחשב תפילה בציבור (ע"י שו"ע סימן נ"ה סעיף י"ח, ומשנ"ב ס"ק נ"ז), מה הדין כשיש חלון מחוספס ורואים רק צורת אנשים, האם גם בזה יש צירוף לציבור?
- תשובה: מסתבר שמכיון שרואים צורת האנשים גם זה נחשב צירוף לתפילה בציבור (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הפסקה בין נטילת ידיים לברכה

- א. שאלה: לאחר שנטל יד אחת, האם מותר לענות 'אמן' לשאר הברכות?
- תשובה: הכלל הוא בכל ברכות המצוות, שאסור להפסיק בדיבור בין הברכה למצוה, או לאכילה, ואם הפסיק אפילו בתיבה אחת חוזר ומברך, וכמו כן בברכה זו ד"על נטילת ידיים" אף שמברכים אותה לאחר עשיית המצוה, אסור להפסיק בין עשיית המצוה לברכה, והיינו משעה ששפך שפיכה ראשונה על יד ימינו, שוב לא יסיח שום דיבור שלא לצורך הנטילה (ע"י שו"ע סי' קנ"ח סעיף י"א).
- אם נטל שתי ידיו ברביעית והפסיק בין הנטילה לברכה שוב לא יברך (שו"ת "שבט הלוי" ח"ג תשי"ב). ויש סוברים שיגב ידיו ויטמאם ע"י חיכוך שערו ראשו או נגיעה בנעליו, ויחזור ויטול עם ברכה ("כף החיים" ס"ק פ"ה).

- והרבה נזהרים יותר מלהפסיק אחר ברכת נטילת ידיים ונגיב לברכת המוציא, וטעות היא בידם, שלפני הברכה אם שח מעכב בדיעבד, ולאחר הברכה והנגיב הוא רק זהירות בעלמא ("דרושי הצל"ח" דרוש ד' אות כ"ב, ו"שו"ע הרב" סי' קס"ב סעיף א').

בירך "הגפן" ושטה מיץ פטל

- א. שאלה: בירך ברכת "הגפן" על כוס שלפני, וכשהתחיל לשתות ראה שלפניו מיץ פטל במקום יין, והיתה דעתו לשתות עוד יין שמונח לפניו על השולחן, מה עליו לעשות?
- תשובה: אם מפסיקים בדיבור בין ברכה לשתיה, חייבים לחזור ולברך, אבל אם מפסיקים באכילה או בשתיה (הגם שלא חלה על זה הברכה כלל) אין זה נחשב להפסק, ויקח מיד קצת יין (שהיתה דעתו עליו) וישתה ממנו (רמ"א סי' ר"ט סעיף ב', ומשנ"ב ס"ק ח'). ואם אמר "ברוך שם כבוד..." צריך לחזור ולברך ברכת "הגפן" על היין (שעה"צ שם ס"ק י"ב).

לא שמע מילה בקידוש

- א. שאלה: שמע קידוש מבעה"ב, ובסיום הברכה "ברוך... מקדש השבת", ילד עשה רעש והוא לא שמע את המילה "שבת", האם יצא יד"ח?
- תשובה: כיון שזו מילה שהיא חלק מעיקר נוסח הברכה, לא יצא יד"ח. ויש להזהר מאוד בזה, ומצוי מאוד בישיבות שבחור אחד עושה קידוש לציבור גדול, ולפני סיום הברכה מתחילים להזיז את הכיסאות, והבחורים שעומדים בסוף חדר האוכל לא שומעים את המילה האחרונה ולא יוצאים ידי חובתם.

נר הבדלה שהדליק פיליפיני

- א. שאלה: אדם זקן מבקש מהפיליפיני שנמצא בביתו בכל מוצ"ק, להביא לו נר לברך עליו ברכת "בורא מאורי האש", לפעמים מדליק הפיליפיני את הנר מנר שדלק בחדרו במשך כל השבת, ולפעמים מדליק לו נר חדש ע"י גפרורים, האם ראוי לעשות כן?

הזכויות בשמש והן נעשות כחות, או יש בזה איסור משום צובע?

תשובה: כיון שהאדם אינו עושה שום פעולה רק מרכיב כרגיל את משקפיו, ונעשה ממילא ע"י תרבות כימית הקיימת והבלועה בכלי, וגם אינו מתקיים כלל, ומיד כשיוצא מאור השמש חוזר לצבעו המקורי, מותר להרכיבם (שו"ת "אגרות משה" ח"ג סי' מ"ה, "שבט הלוי" ח"ד סי' כ"ג ס"ק ה', "חוט שני" פי' י"ט ס"ק ו'), וכל זה משום שנעשה מעצמו אבל לשפוך מים על כוס המשנה את צבעה אסור, כיון שזה פועל יוצא מפעולתו.

ויש מחמירים בזה לא להרכיב משקפים כאלו (שו"ת "אבני ישפה" ח"ב סי' ל"ט בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

הסיח דעתו באמצע הלל

◀ **שאלה:** בר"ח באמצע הלל קראוהו לתורה ועלה, לאחר מוסף נזכר שהוא באמצע הלל, מה עליו לעשות?

תשובה: יחזור ויאמר הלל עם ברכה (הגר"ח קניבסקי שליט"א), היות שהסיח דעת לגמרי מההלל ונתבטל הכל.

עשיית זכר לחורבן

◀ **שאלה:** מי שאין לו מקום להשאיר "אמה על אמה" זכר לחורבן מול דלת הכניסה, רק כדי רבע אמה על אמה, ויש לו מקום אחר שיכול לעשות "אמה על אמה", כגון מעל דלת הכניסה, מה עדיף לעשות?

תשובה: לכתחילה צריך לעשות מול הדלת, כדי שמיד כשנכנסים רואים (ע"י משנ"ב סי' תק"ס ס"ק ג'), ולכן עדיף לעשות כן אפילו שיש רק כדי לרבע אמה על אמה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הכנת בצק היום ואפייה למחרת (הוספה לגליון 340)

◀ **שאלה:** מי שעושה בצק היום, ומחכה עד למחר כדי שיתפח הבצק, וכמו כן אם אופה חצי כמות היום, וחצי כמות מחר, האם להפריש חלה עם ברכה?

תשובה: אם עשתה בצק היום ותאפה את הכל למחרת יש חיוב הפרשת חלה עם ברכה, אבל אם אופה חצי היום וחצי מחר, יש שסוברים שזהו עשיית בצק על מנת לחלקו, ותפריש חלה בלא ברכה ("פתחי תשובה" יו"ד סי' שכ"ו ס"ק ב' בשם ספר "תפארת למשה"). אולם אם רצתה לאפות הכל היום, רק שלא היה כבר זמן או שלא היה לה כוח, לכן דחתה את אפיית שאר הבצק למחר, זה נחשב שהכל נעשה ביחד, ויש להפריש עם ברכה (הגר"ח קרליץ שליט"א).

קוואטער לאח ולאחות

◀ **שאלה:** האם אפשר לתת לאח ולאחות להיות קוואטער?

תשובה: אצלנו לא רגילים לעשות כן (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

גר בקטן שגדל ומחה בגירות

◀ **שאלה:** מעשה בבית הדין שגיירו אבא עם בנו הקטן, שניהם מלו וטבלו, וכשהגדיל הבן אמרו לו שיכול למחות, ובאמת מחה וחזר להיות גוי. לאחר עשר שנים רצה לחזור ולהתגייר, מה עליו לעשות?

תשובה: כיון שכבר עשה מילה וטבילה בקטנותו כדין, עכשיו צריך רק קבלת מצוות, ויכול עכשיו לקבל עול מצוות ("מנחת חינוך" מצ' ב' ס"ק כ"ג, וכן הורה למעשה הגר"ש אלישיב זצ"ל והגרא"ל שטינמן זצ"ל, כעין המבואר בשו"ת "חתם סופר" יו"ד תש' רמ"ג שאע"פ שכשהגדיל יכול למחות, זה רק מכאן ולהבא ולא הוי ברכה לבטלה, ע"ש, או י"ל שזה נחשב כאילו חיכה הרבה זמן בין הטבילה לקבלת המצוות), ויש סוברים שצריך לחזור ולהטיף דם ברית ולטבול (הגר"ח קניבסקי שליט"א), דהיות שמחה בקבלה הראשונה הכל התבטל למפרע.

שילוח הקן עבור חברו

◀ **שאלה:** האם אפשר לעשות שילוח הקן ולכוון שסגולת המצוה תעבור לחברו?

תשובה: כל אחד עושה מצוה לעצמו ולא שייך לומר שעושה לזכות אחר, כי המצוה אינה ממון שיכול להחליט לתת את השכר לאחר אלא כל אחד עושה לעצמו (הגר"ח קניבסקי שליט"א), שאין זו מצוה ששייך לומר זכיתי בה, שכל אחד שעובר ורואה הקן, יכול לקיים את המצוה וממילא לא שייך למנות על זה שליח.

אונן לענין קימה לפני רבו

◀ **שאלה:** אדם שהיה אונן, ופטור מכל המצוות, האם חייב לקום כשגדול הדור עובר לפניו, כאשר לא יודעים שהוא אונן וכולם קמים, ואם לא יקום יראה כביזיון לרבו?

תשובה: יעשה הידור כל שהוא (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת "הטוב והמטיב" על ירושה

◀ **שאלה:** אבלים שירשו זיה לאחר פטירת אביהם, האם צריכים לברך ברכת "הטוב והמטיב" על הדירה, או כיון שאמם תמשיך לגור שם עד 120, ובין כך לא ישתמשו בה, ולא יברכו עליה?

תשובה: כיון שהם נעשו הבעלים על הדירה, ולאמא יש רק זכות להמשיך ולגור בה, כל אחד צריך לברך עליה ברכת "הטוב והמטיב", (הגר"ח קניבסקי שליט"א, ע"י שו"ע סי' רכ"ג ס"ב). יש סוברים שאפשר לברך ברכה זו אפילו כשהוא עדיין אונן ("הליכות שלמה" תפילה פרק כ"ג הל' נ"ג). ויש סוברים שיברך רק לאחר גמר אנינותו ("גשר החיים" פי' י"ח דין ב').

חתן שאינו אוכל לחם (בגלל רגישות לגלוטין)

◀ **שאלה:** חתן שאינו אוכל פת כלל משום בריאות (חוץ מכזית בליל הסדר ובליל סוכות), האם אפשר לברך שבע ברכות במשך ימי המשתה?

תשובה: חתן שלא נוטל ידיו ל"המוציא" אינו נחשב סעודת נישואין או סעודת חתן (שו"ת "האלף לך שלמה" או"ח סי' צ"ג, "אפריון לשלמה" פרק ט' סעיף א'), אולם מכיון שחתן זה לא אוכל פת כלל, אם כן קביעת סעודתו הוא בדברים אחרים (וכעין שהורה ה"חזון איש" שמי שלא אוכל דגן יכול לקדש על ירקות, כיון שזה עיקר סעודתו, ע"י ספר "ארחות רבינו" ח"א עמ' קי"ב, והגה"ת יעב"ץ פסחים קי"ד.), ולכן בזה יכול לומר שבע ברכות באופן שהחתן יאכל את מה שרגיל לאכול (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

תשלום דמי שדכנות

◀ **שאלה:** שדכן בן אשכנז עשה שידוך, הבחור מבני אשכנז והכלה מבנות ספרד, כמה צד הכלה צריכים לשלם דמי שדכנות, לפי מנהג החתן או לפי מנהג הכלה, או שתלוי בשדכן שאם השדכן הוא בן אשכנז צריך לשלם את המחיר שמשלמים בני אשכנז?

תשובה: היות שחיובי שדכנות הוא מדין פועל, על כן המנהג שכל צד משלם לפי מנהגו, החתן שהוא מבני אשכנז משלם מחיר מנהגו (אפילו אם השדכן הוא מבני ספרד), וכן צד הכלה משלם לפי הנהגה של בני ספרד, הגם שהחתן והשדכן הם בני אשכנז.

שילם לפועל יותר ממה שחשב

◀ **שאלה:** ראונו תיקן מזגן לשכנו, וחשב לבקש ממנו 150 ₪. בסוף העבודה השכן נתן לו 200 ₪, האם מותר לקחת או חייב לומר לו שחשב על תשלום מופחת (ולא דיברו ביניהם לפני התיקון)?

תשובה: מותר לקחת את הכסף מכיון שהשכן נתן מעצמו משום שבעיניו זה היה שווי העבודה (ועוד מבואר בקצוה"ח סי' י"ב שמחילה בלב לא הוי מחילה).

חילול שבת על חולה (תיקון לגליון 339)

◀ **שאלה:** חולה שיש בו סכנה וחייבים לחלל שבת, ויש אפשרות כגון לפתוח מקרר שיש בו מנוחה, ויש בו אוכל לחולה וגם אוכל לבריא, כאשר במקרר שני יש אוכל רק לחולה. האם מותר לכתחילה לפתוח את המקרר שיש בו אוכל לחולה ולבריא (כאשר בשניהם יש אותו חילול שבת)?

תשובה: י"א שלכתחילה יש לעשות חילול שבת באופן שאין לבריא הנאה מכך, ולכן יש לפתוח את המקרר שאין בו אוכל לבריא, ומה"ט אם חולה צריך לנסוע במכונית בשבת חוץ לתחום ויש ב' נהגים שמוכנים לנסוע ולאחד יש יותר הנאה מהנסיעה כגון שיש לו שמחה משפחתית באותה עיר, עדיף שלא יסיע אותו שנהנה, היות שאינו נוסע רק משום פיקוח נפש וספר "פסקי תשובות" ס"ק כ"ט הערה 249, כמו לענין המציל תינוק שנפל למים שאסור להוציאו באופן שצד דגים).

אולם אין זה דומה, דהתם מיירי שצד דגים ביחד עם התינוק, ונעשה מלאכה מיותרת שלא לצורך החולה כלל (רק שאי אפשר לעשות בלי זה) ולכן לכתחילה לא לכוון עליו, משא"כ במנוחה של המקרר, שלא נתוסף שום מלאכה מחמת האוכל שנמצא במקרר, מותר לכוון עליו. ולכן גם אם יש ב' אנשים שיכולים לנסוע עם החולה מחוץ לתחום, ואחד מעדיף לנסוע משום שיש לו שם שמחה משפחתית, ולולא זה היה מעדיף לא לנסוע, מ"מ מותר לנסוע היות שלא נעשתה שום מלאכה יתירה אם הוא נוסע או השני, ולכן מותר לו לנסוע הגם שיש לו הנאה בזה.

נסע באוטובוס ולא שילם (תיקון לגליון 340)

◀ **שאלה:** נסע באוטובוס, ומשום שהיה עמוס באנשים לא הצליח להגיע לנהג ולשלם עד שירד מהאוטובוס וכך קרה שלוש פעמים במשך שעה וחצי, האם צריך לשלם מחיר של שלוש נסיעות?

תשובה: מכיון שכאשר משלמים על נסיעה באוטובוס בעזרת "רב קו", יכול לנסוע תוך שעה וחצי באותו המחיר, נמצא שג' הנסיעות הן על חשבון נסיעה אחת, ועליו לשלם רק על נסיעה אחת. והתברר שאפילו כשנוסעים תוך כדי שעה וחצי, חייבים להעביר את הכרטיס בכל פעם מכיון שחברת האוטובוס מקבלת על זה תשלום ממשדך התחבורה, אי"כ גם באופן זה שמשלם רק תשלום אחד, צריך להעביר אח"כ עוד פעמיים את ה"רב קו" כדי שיקבלו את הכסף שמגיע להם.

ובעצם הדבר עדיין יש לדון, דהרי באותו זמן אם היו שואלים אותם על מה שפעם ראשונה לא שלמו עבור הנסיעה לא היו מרשים לפטורו למפרע בנסיעה שנייה, וא"כ שמה התחייב תשלום על כל נסיעה ונסיעה, היות שבפועל לא שילם, וז"ל.

מצות ראשית הגז (תיקון לגליון 340)

◀ משי"כ בגיליון שכתן בעל מום חייב בראשית הגז זו טעות, שהרי אפשר לתת ראשית הגז לכהן בעל מום ("משך חכמה" פי' שופטים י"ח, ה', "דרך אמונה" הלכות ביכורים פרק י' ס"ק ב'), וה"ה שאפשר ליתנו אפילו לכהנת, ואפילו היא נשואה לישראל כיון שאין בו קדושה כלל (רמב"ם שם הל' י"ג, וע"י "מנחת חינוך" מצ' תקנ"ח ס"ק ב' שהעיר למה ה"חינוך" משמיט דין נתינה לכהנת, ע"י שם).

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

שופטים | תשע"ח | גלין מס' 17

שיחה לפרשת השבוע

דברי חיזוק לא-ל-ל

בביהכ"ס "יצא-פוניבו" קרית ספר, ג' אלול תשס"ב

היות שעכשיו מתחילים ימי אלול, וידוע בכל הספרים שהזמן של אלול מסוגל מאוד לעלות ביראת שמים, "אני לדודי ודודי לי", ובספרים הרבו לדבר במעלת חודש אלול כידוע לכל אחד. ואין מה להוסיף.

וכן ידוע לכל אחד מה שקרה בשנה הקודמת. אף שגם בתחילת שנה קודמת ציפו שיה' תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה. וכן רוצים שזה יתקיים בכל שנה ושנה. אך לדאבונינו רואים האריך שעברה השנה, כמה אנשים נעדרו, וכמה אנשים נהרגו, אם בתאונות דרכים ובפיגועים וכל מיני מחלות שונות רח"ל. וכל זה נכתב בראש השנה. וזה ידוע לכל אחד, וממילא מה צריך להרבות בדברים, הרי כל אחד יחשוב-רק רגע! מה הולך להיות, שעומד לבוא איזה דבר שצריך לחתוך את הגורל של כל אחד ואחד. לו ולמשפחתו ולקרוביו. וכל אחד יודע שזה מאד מאד רציני. ואין צורך להרבות בדברים.

ומה שצריך להתחזק כמו שכתוב "אם אין אני לי מי לי". אם אחד לא יחזק את עצמו מה יועיל לו מה שידברו. הרי הרבה פעמים שמדברים, ומה אומרים השומעים אח"כ. הוא דיבר טוב או לא טוב. וזה הכל מה שמעניין אבל לא לוקחים לתשומת לב את הדברים כשלעצמם. ולכן צריך לדעת לא להסתפק במה שמדברים אלא העיקר הוא "אם אין אני לי מי לי".

וצריך כל אחד לדעת במה להרבות. להרבות בתורה ובחסד בין איש לרעהו, שיה' שלום בכל המקומות. בכל המוסדות ובכל הדברים. ולדאבונינו יש הרבה מקומות שאפי' שהכל טוב. בכל זאת אין שלום, ואם אין שלום אין כלום! וצריך מאד להתחזק בזה.

וכל אחד אם רוצה קצת לחשוב שהוא לא הכל, אלא כל אחד יותר על משהו בין בענין של ממון ובין בענין של כבוד ואי' הכל שלום, וזה מועיל יותר מהכל. כי בן אדם יכול לעשות כל מיני דברים ולהתפלל ולהתפלל אבל אם בין אדם לחבירו הוא לא בסדר. מדת הדין תובעת מאד! וממילא צריך להתחזק מאד גם בחסד ובשלום בין אדם לחבירו וכן בבין אדם למקום. ואין מה להאריך כי כל אחד יודע את זה. ורק צריך ליישם את זה למעשה. שכל אחד ישתדל לראות לעשות טוב לחבירו ולא לחשוב רק על עצמו. כי דרך בני אדם לחשוב כל אחד רק על עצמו. אך באמת צריך לחשוב על חבירו לטוב! ולא לחשוב רק על עצמו טוב ועל חבירו להיפך. רק על חבירו לטוב. ואז כולם יהיו מאושרים ויהי' שמחה וששון בכל ישראל.

ונקוה שע"ז הקב"ה יסיר חרון אף, ויתרבו זכויות לכלל ישראל, וכולם יזכו בקרוב עד ראש השנה כבר להרבות בזכויות ומעשים טובים, כדי שבראש השנה כולנו נכתב ונחתם לכתובה וחתומה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום.

שח הגר"א מן: אלול תשע"ד. אמרתי כי אברך ת"ח נכנס אמש למרן הגראי"ל והגראי' התעניין: נו, מתכוננים לראש השנה? ואחר כך האברך הקשה את רא"ל איך זה קורה באמת שלא רועדים? - עד כאן בבית הגראי"ל.

תגובת רבנו הגר"ח: וכי יש ממש בקושיה זו, לא קשה כלום!

בפעם אחרת אמרתי בשם מרנא הגראי"ל ששאל: תאזנה החיים כל כך עצומה אצל האדם, והנה למה ישן באלול, הרי ב"ה וי"כ גוזרים הרי מי יחיה וימי ימות וכאשר יש לאדם ספק ספיקא בענין בריאותו כבר הוא כמשתגע מחמת כך, והנה כאן כולנו אומרים את ה'נחנה תוקף', וכי אין להם ספק ספקא? (כל משאלותיו)

בגדרי עמידה בגט

ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני הכהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם. (שופטים יט, ז)

מכתב א' מרבנו

שלו' וכט"ס

ע"ד התוס' זבחים ט"ז, בפשוטו מייירי לענין לקבל עדות על אשה שנתגרשה דהא כתבו ליזהר לדון ע"פ עדות דמיושב הרי מייירי דדנים, ואם הכונה על שעת החתימה א"צ לומר לדון בדבואי כל עדות הנראה לפנינו נדון עפ"י ולא נחשוש שמא לא נעשה כדן, רק אם יבורר שלא ה' כן א"כ למה לנו להתחיל ולומר לדון ה' צריך לומר דצריך ליזהר לעמוד בשעת חתימה או מסירה ואע"ג דלשון שכתבו בגט אשה משמע דמייירי בשעת עשיית הגט מ"מ יותר נראה כמש"כ וכמו שדייק מהגרעק"א.

לידיעה בספרים לא זכיתי. וקצת מקומות משמע דלא בעי עמידה בחתימה או במסירה.

א. מכתובות כ"א אמר שמואל עד ודיין מצטרפין, [אח"כ נדחה המימרא] ואיך יצוץ הא הדיין יושב וכדאמרינן התם בעמוד ב' ג' שישבו לקיים את השטר, ואיך נצרפו לדין חתימה אם לחתימת השטר בעי עמידה ואפילו לעכובא הא הסתפקו תס' בזבחים, ואע"ג דיש לדחות דכיון דכל מה דבעי קיום הוא מדרבנן לא קפדינן אעמידה מ"מ לא נזכר כלל לדון מחמת דזה בשיבה.

ב. שיטת ר"ת בכמה דוכתי דאדם יכול לשלוח כתב ידו בב"ד ומתי עמוד וכי נימא דעומד בביתו ואיך נדע אם עמד.

ובתוס' כתובות דף כ' יש הרבה דיוקים דלא צריך לעמוד אלא דאין זה רא' על התוס' זבחים.

ג. ובגטין דף ה' ע"ב אמרינן דמ"ד בפני שנים סבר עד נעשה דיין, ואם בשעת מסירה צריך לעמוד איך יועיל הא הם יושבים בתור ב"ד לקיים. וצריכין מדין תורה לעמוד כיון שהם אז עדי מסירה ולתוס' זבחים יש ספק דאולי זה אפילו מעכב וכש"כ דלכתחלה אין לעשות כן ואיך יאמר דמותר לכתחלה למסור בפני שנים והם יהיו אז עדי מסירה כשישבו ודוחק לומר דבאמת צריכים אז לעמוד בשעת מסירת השליח אע"פ שהם אז ב"ד המקיימים את הגט ע"י שמיעתם בפני נכתב ובשלמא מה דהשליח אומר בפ"י כשהוא מצטרף בתור ב"ד ויושב אפשר לדחות כיון דאין זה עד גמור, דהא גם קרוב כשר לומר בפ"י אבל עדי מסירה הא הם מנה"ת. ועימש"כ בס"ד בגיטין שם.

ד. ועי' תוס' גיטין ס"ד א' ד"ה שליש ואיך נאמר דיועיל, כיון דנותן לפקדון בודאי לא הקפיד שיעמדו ואיך נכשיר בודאות את הגט.

ואע"פ שכל הראיות יש לדחות בדוחק מ"מ יותר פשוט כמשנ"ת.

ידידו דו"ש" ומברכו להגביר חילים להגדיל תורה ולהאדירה.

מכתב ב' מרבנו

שלכטו"ס לכתר"ה

מה שקשה כאן יותר מבשליח, משום דבשליח הקילו דכל הפסולין כשרין ואין ע"ז גדר עדות לכן אפשר דאינו צריך לעמוד ולגבי דין ב"ד לא מצינו שהקילו חוץ מהא דעד נעשה דיין.

עיין בשו"ע אהע"ז סי' קמ"ב סעיף ה' הביא המחבר שתי דיעות אם אלה שנמסר בפניהם הגט צריכים דוקא לישב או שיכולין אפילו לעמוד עכ"פ אין שיטה שתסבור שצריך דוקא לעמוד, אע"פ שבם אז עדי מסירה.

והנה לשיטת הב"ח והש"ך יש להעיר דלא יתורץ כל צרכו, דהא בודאי בדרך הרגיל אין הב"ד נמצאים בצורה משונה כזאת ואם כאן יש דין מיוחד, איך שיהי' ה' צריך להזכיר דהא בין למ"ד בפני ב' בין למ"ד בפני ג' מ"מ הם העדי מסירה, וה' צריך לומר דיעמדו בצורה משונה אבל לטו"א א"ש טפי דלידירי כל מקבלי עדות מקבלין בעמידה ואין מה להזכיר כאן במיוחד.

צ"ע לדברי הטו"א מה דאמרינן התם לענין קידוש החודש יעמדו השנים ויושבו מחבריהם אצל היחיד ולמה צריך להושיבו דסגי דיצרפו אליו אפילו אם יעמדו ואולי קאי ויושבו אחרי גביית עדות לעשות הפסק דין.

יש להסתפק אם בקיום שטרות צריך פס"ד אחרי שהעידו העדים. דכתובות דף כ"א אמר ר' פפי האי אשרתא דדייני דניכתוב מקמי דניחו סהדי אחתימת ידיהו פסולה דמחזי כשיקרא ולמה רק קודם שהעידו דהא גם אחרי שהעידו אם כתבו

מחזי כשיקרא דהא כותבין וקיימנוהו כדחזי' ועדדין לא קיימו, וצ"ל דלאו דוקא לפני שהעידו.

ושם דף כ"ב ג' שישבו לקיים השטר ומת א' מהן צריך לכתוב במוטב תלתא הוינא וחד ליתוהי, ואיך מהני לפני שקיימו ופסקו הדין, דהא כעת אין כבר ג', וצ"ל דגם התם הכוונה דכבר קיימו ופסקו ואח"כ מת א' מהן.

וכן לענין בפני נכתב לא נזכר דב"ד צריכין לפסוק אחרי שאומר השליח בפנ"כ, דאפשר דבקים אין מה לפסוק, דבשלמא כשהעידו פלוני לזה יהי' נראה צריך לפסוק דחייבים בכל עדות, אבל בעדי קיום דהעדים מעידים שזה חתימת דין אין מה להוסיף נמצא דתיכף כשהעידו יש כבר קיום ולדברי הטו"א יחזור הקושיא דאין מהני כשעומדין ולומר דתיכף אח"כ ישבו ויחול דין פסק דין כיון דקודם לא הי' חל, זה דוחק ונצטרך לומר דאיה"נ דכשקיבלו מעומד ישבו ויגידו פסק דזה מקויים מחמת דכשעמדו לא חל דין פסק על שמיעתם

והנה בעירובין ס"ד ע"ב מבואר דלהתיר הנדר מעומד תלוי אם פותחין בחרטה או לא, היינו אם צריך ישוב הדעת צריך בישיבה, נמצא דיש דין דמידי דבעי ישוב הדעת צריך ישיבה אבל מלכד זה יש דין ועמדו לפני, דמשמע דהם עומדים לפני מי שאינם עומדים אבל למ"ד עד נעשה דיין ע"כ לא ס"ל דיהיה דין לעמוד לפני ב"ד יושבים. [ובתוס' כתובות כ"א הביאו י"מ דס"ל דכל מה דלא מהני עד להיות דין הוא מחמת דחסר ועמדו, עכ"פ מאן דס"ל דעד נעשה דיין ע"כ לא דורש זה] ומצד ישוב דעת אפשר אין מה שיצטרך ישוב הדעת אבל להלכה דאין עד נעשה דיין צריך לעמוד מחמת ועמדו לפני וגו' ומדיק במה דאמרינן יושבו מחבריה אצל היחיד, אמנם במלתא דרבנן שוב מהני, דבזה דעד נעשה דיין לא בעי ועמדו, אבל בעדי מסירה אם איתא דיש דין לעמוד, הא הי' מדאורייתא אלא דיתכן דהב"ד היו עומדין, וכש"כ לפי הטו"א.

מכתב ג' מרבנו

של' וישע רב.

לא ערעתי על מש"כ דלפי"ד הטו"א ל"ק מגמ' בגיטין ה' ע"ב. [אמנם עצם החידוש של הטו"א אינו ברור] ומה שהבאתי מהשו"ע סי' קמ"ב סעיף ה' הוא דמזה רואין דלא חשש כלל שיצטרך לעמוד מדינא ומסתמא דזה משום דאין מי מהראשונים שיסבור כן והשו"ע רק דן אם צריך לישב או לא משא"כ על השליח יש כבר מקום לחייבו לעמוד כיון דהוא מעיד ועיין בהגור"א שם ולכן בסדר הגט שבשו"ע סי' קנ"ד בסעיף צ"א ברמ"א הדגיש והשליח יעמוד כשמוסריו לאשה ולא ישען כלל, ומ"ש הד"מ בשם האו"ז אין כונתו מדינא אלא דהמנהג בנוי על סמך שיש ענין בעדים מעידים לעמוד מקרא דועמדו, לכן נהגו כאן לחומר הענין לעמוד אע"פ שכאן אין כלל מקור לעמוד מדינא ובסדר הגט הרבה דברים שאין להם סמך מדינא ממש ועיין בהגור"א ס"ק ע"ד שם וכה"ג טובא ולכן היכא שיש שאלה מדינא, כגון ישיבת אלה שמוסר השליח לפניהם הגט בטל המנהג דעמידה ולכן הרמ"א לא הגיה שם וזה ג"כ מש"כ בית הלוי דלא מצא בפוסקים חידוש זה, דמדינא יצטרכו לעמוד.

ומלשון הא"ז המובא בד"מ ג"כ משמע דכל המנהג מחמת דענין גט הוא חמור עושין כל מיני דברים וחומרות אפילו שאינם עפ"י דין ממש ע"ש שכתב דנוהגין כל הקהל לעמוד דגם הם עדים שמגורשת ומותרת להנשא וגם שנפסלה לכהונה וכי מה צריך להוסיף שנפסלה לכהונה וכי יש נפק"מ לגבי דינא אם בזה הגירושין עושה דין א' או שני דינים משמע דזה הכל לבאר שצריך לדון בזה בכובד ראש ולכן נהגו כל הדברים. אי"ל, (משמר הלוי זבחים סימן מ"ב)

בדידי הוי עובדא - מדברי הרה"ג ר' חיים שולביץ שליט"א

יש לדון מה הכי ראוי לאכול, וכדרכו תמיד, שכל צרכי הגוף הם יציאה מהמסלול הברור של כיסופין וערגה להדבק בבוראו, וללא סיבה הכרחית לא יתכן שיפנה אליהם.

כבר בילדותנו, כאשר ישבנו לפניו, תמיד היה ידוע בין התלמידים שאינו עסוק וטרוד בפרישותו הנוראה, כיון שאינה תכלית, אלא רק סיבה, והיה ברור לכולם שהוא חפץ בזיכור גופו רק משום שעל ידו יוכל להשיג חכמה בטהרתה, וכמה פעמים שמענו מפיו איך ביאר את דרכו של רשב"י, שבצאתו מהמערה ובשרו מבוקע, אמר חותנו רבי פנחס בן יאיר 'אוי לי שראיתין בכך', והשיב לו רשב"י 'אוי אם לא ראיתני', שהרי קודם שנכנסתי למערה היית עונה על כל שאלה בשנים עשר אופנים, וכעת אתה שואל אותי, ואני משיב לך בעשרים וארבעה אופנים. ודייק רבנו, שרשב"י לא אמר שצער מערה זיכהו למעלות קדושה, אף שמצינו בגמ' שצער מערה מנע אחרים להקבר במחיצתו, הרי שרשב"י בא לומר שעיקר המעלה לא היתה בעצם הצער והסיגוף, אלא בתכלית, שעל ידי הניתוק מהתאוות והוויות העולם, זכה להשגת בהירות בתורה, עד שיכל להשיב על כל שאלה מכל צד, ולא היה מקום שנתפס באי בהירות.

והיה טורח להדגיש שאין הכוונה שהיה רשב"י אומר כ"ד מערכות מחודשות, אלא שהתורה נבלעה בדמו, ובהירה לו מכל צד, וכך ביאר לנו את דברי הרמב"ם (מלכים יב, ד) 'לא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם וכו' ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמותה', ושאלנוהו למה לא כתב הרמב"ם שהתאוו לכבוד שמים? והשיב 'די גרעסטער כבוד שמים, איז לערנען', והיינו שעיקר התכלית היא לימוד התורה בלא שום טרדה ופניה, ובכך להשיג בהירות בתורה, ובדאי שיש דרגה נפלאה בהשגת כבוד ה' בידיעת שמוותיו ית' וכו', אך היינו רק ע"י לימוד בעמל ויגיעה כדרכה של תורה, ואין טעם בהשגות גדולות בדרך קלילה, והיה חוזר על הבחנה זו רבות, כדי להשריש בנו תחושה זו באופן מוחלט.

ובאמת נקודה זו הראה לנו כבר בבואנו להבחן אצלו לישיבה קטנה, כאשר נדהמנו לראות את הנהגתו, היה זה בליל שבת חורפי, ב' אדר, לאורו המרצד של הלוקס, רבנו היה עייף באופן נורא, כי באותו עש"ק נפטר בבוקר ידידו ר' יושע בער סולוביצקי, ונסע לירושלים להלוויתו, כך שלא נח אחר המשמר בליל שישי, אך עם כל עייפותו, כאשר אחד הילדים התבלבל והפך את הדברים, נותר לפתע ממקומו ויצא מהחדר, באמרו ש'אולי דופקים בדלת', כמובן אף אחד לא דפק בליל שבת, אלא השתהה מעט עד שהעמדנו את חברנו על טעותו, וסברנו שרבנו לא שם לב, ולכן קבלו, אחרי שנים שמענו מהגר"נ נבנצאל זצ"ל, ששמע מרבנו על בחינתנו, ואמר לו, שראה שהילד יודע את החומר, ובעיניו סדר התשובה אינו עיקר, אלא הבהירות בהבנת הסוגיא.

בהיותי ילד הייתי משיג עברו סידור עם שמות הו"ה, שאז היה יקר המציאות, והבנתי ממנו שהוא מקפיד על זה, וכמה מידידי כאן בעיה"ק שמעו ממני הנהגתו זו, ולכן כאשר בא אצלנו, אחר שנשא דבריו ועמדו להתפלל ניגש אליו אחד האברכים עם סידור כזה, אך הוא מיאן לקבלו באומרו שכבר קיבל סידור, ובידו היה סידור כל פה שאין בו שמות הו"ה, שאל האברך את מלווהו האם חדל ממנהגו, והשיב לו ש'כל הנהגות רק בבית', ובדאי לא במקום שכבר הגישו סידור אחר, הרי שבצאתו אל העם נסתרה דרכו, ולכן ראוי להתבונן על ימי עבודתו.

על ימי עלומיו כמעט לא שמענו מפיו, אך דבר אחד יאיר הכל, כי פעם בא אחד בתלונה על חתנו שהוא קצת מוזר, עד שאינו יודע מאומה מהנעשה בעולם, ונמנע מלהציץ בעתון. השיב לו רבנו לשון תמורה 'אני הרי נצלתי בזכות קריאה בעתון...', לפילאתו, סיפר, שבהגיעו לגיל גיוס ברח לשווייץ עם ידידיו נכדי הגר"ח, ר' משה סולוביצקי וגליקסון, כאשר חלף הגיל, החליטו לשוב לביתם, בגעגועים נוראים הם הגיעו לתחנת רכבת עם שלושים בחורים חסידיים, אך ממש רגעים ספורים טרם עלותם לרכבת, חלפו ליד דוכן, וראה עתון תלוי למכירה, ובו כותרת המדברת על מלחמה העומדת לפרוץ בקרוב, וסירב לעלות לרכבת, כולם לעגו לו, וטענו בלהט שכבר כמה שנים המצב מתגלגל, וכותרות אלו מציפות את העיתונים, אך הוא נבהל משום שזו הפעם הראשונה שראה עתון, ואמר שאם הקב"ה זימן לו לראות את העתון, הרי סימנא מילתא, ורק ר' משה סולוביצקי התחסד עמו, והסכים להמתין אתו כמה ימים עד שיירגע, ובזכות זה יהיו שניהם לפליטה מקבוצה בת 30 בחורים...

אותו אדם שבא לשאול אודות חתנו, כאשר שמע את דברי רבנו, נדהם מאד, והגיב בפניו 'הרי זו דרגה נוראה של שמירת העינים', אך רבנו ביטל את דבריו, ובהינף יד אמר 'אח, פשוט לא היה לי זמן, בשנים האלה הייתי במרוץ, ימי הנעורים כמה אפשר להשיג בהם, אין זמן לשום דבר אחר', כמובן שניתן לתלות תשובתו זו בענוותנותו היתירה, אבל יותר נראה שזו אמת לאמיתה, כל פרישותו לא נבעה מתוך מלחמה, ולא התייסר בה, אלא מתוך דבקות והתמקדות במטרה, דרכו היתה ברורה לו, וכדבריו הוא היה כל העת במצב של 'משכני אחריר נרוצה', לא היה לו פנאי לתאוות והפרעות, כי הוא שועט בדרך העולה.

התבטאות נדירה בתחום זה שמעתי מפיו בחול המועד פסח תשמ"ז, בעת שהיה סנדק לאחי הצעיר שיחי', ראיתי אחר הברית מתבונן על השולחנות הערוכים, כיון שבעיני כל תנועה שלו היתה תורה הצריך הלימוד, שאלתיו 'מה יש לראות באוכל?', וענה לי 'אני רואה שאבין אקלוגער איד, כל מה שהכין ניתן לאכול מחוץ לבית, כי הכל הוגש כמו בשעת הקניה, ללא מגע אדם, שמתי לב שלא פתח את קופסאות העוגיות, כדי שכל אדם יוכל לפתחם בעצמו, כמו שהיה עושה בבית', העזתי פני ואמרתי, אם כן גם רבנו יטעום מסעודה של מצוה..., ואז גילה טפח מאלפיים, ואמר 'הדרגה הכי גבוהה בלאכול, נמוכה מהדרגה הנמוכה ביותר בלא לאכול', הרגשתי שרצונו לומר, שכדי לאכול צריך סיבה כל שהיא, ורק אחר שיש סיבה לאכול, אזי

כאיל תערוג – הלכות שבת

לבקשת רבים להמשך הלכות והליכות שהתפרסמו בכאיל תערוג בחורף אנו ממשיכים איה להביא דברים כסדר השו"ע, ואין לסמוך על הדברים למעשה אלא רק למשא ומתן.

מוקצה

הערבות משום מוקצה]. אולם יל"ע בזה, דאפשר דלפמש"כ תוס' דבר שאינו ראוי לו מחמת איסור וראוי לאחרים, אין זה מוקצה אף לגביו ושרי לו לטלטלו, א"כ ה"נ כיון דהערבות המחוברים ביר"ט שני של גליות מותרים לבני א"י, שהרי יכולים לתלשן ולהשתמש בהם, א"כ הא חזי לאחרני, וגם לבני חו"ל לא יהיו הערבות הללו מוקצים לטלטול.

ורבנו אמר בזה לאיסור, מטעמא שאפילו לשיטות דכחשו לאחרני אין זה נעשה מוקצה ומותר לטלטלו, מ"מ מבואר בתוס' דאסור הוא לאכילה, והיינו משום דאיסור מוקצה דאכילה חמיר איסורו מאיסור מוקצה לטלטול, ולא מהני בזה טעמא דחזי לאחרני, וא"כ יל"ד ה"נ כיון שנוטלין הערבות כדי להשתמש בהם למצוה, הרי זה בכלל השתמשות, והשתמשות במוקצה איסורו חמיר כמו איסור אכילה דמוקצה, כמש"כ האחרונים (עי' מהרש"א בביצה ל"ג א' ד"ה אין סומכין את הקדרה בבקעת), וא"כ כמו דלענין איסור מוקצה דאכילה לא מהני טעמא דחזי לאחרני להתיר איסור מוקצה לגביה, ה"נ לענין השתמשות אסורין הערבות לבני חו"ל משום מוקצה אף דחזי לבני א"י. אולם יל"ע בזה, דהנה הטור בס' שכי"ה הביא מחלוקת ר"ת והרא"ש לענין בית של גוי שאפה הגוי בשבת לעצמו, אם הפת מותרת לישראל או לא, דר"ת אוסר אותו משום מוקצה שהרי ביה"ש לא היה זה ראוי ונאסר משום מוקצה, והרא"ש התיר משום דאף אם היה בביה"ש קמח, מ"מ כיון שזה ברשות הגוי וגומר ביד אדם, שהרי הגוי רשאי לגומר ולאפות אותו בשבת, לא אקציה ישראל דעתיה מיניה, וכשאפה הגוי לא היה הפת מוקצה לישראל, ובשו"ע שם סעי' ד' כתב דבשעת הדחק או לצורך מצוה יש לסמוך על דעת המתירים, וא"כ לפ"ז ה"נ לענין ערבות הללו כיון דגמרו ביד אדם שהרי יכולים בני א"י ללוקטם בהיתר, א"כ יחשבו הערבות ראויים אף לבני חו"ל כשהם נמצאים כאן בא"י, ולא יהיו הערבות מוקצים אף לענין השתמשות ושפיר יטלוהו למצוה. איברא נראה דהכא כיון שהערבות היו מחוברין בביה"ש דכניסת יו"ט שני, אין בזה ההיתר של גמרו ביד אדם, ואסורין לבני חו"ל אף שיכולים לתלשם ע"י בני א"י, דהנה בביצה דף כ"ד ב' אמר רב פפא נכרי שהביא דורון של פירות לישראל ביר"ט, אם יש מאותו המין במחבר אסורים הפירות לישראל, דיש לחוש שמא תלשם הגוי ביר"ט והווי הפירות מוקצה, ופרש"י (ד"ה אם יש) דאסורין משום מוקצה דאקצינהו מדעתיה, ולא תחלוק במחבר בין שלו בין של נכרי, ומבואר דאף שהיו הפירות ברשות הגוי ורשאי לתלשו, וא"כ בביה"ש היו הפירות ראויים ע"י הגוי, מ"מ הוי מוקצה לגבי ישראל, ולא תחלוק במחבר בין שלו בין של נכרי. והב"י שם בס' שכי"ה הקשה מכאן על דעת הרא"ש שהתיר לישראל פת של גוי שאפה בשבת כיון דגמרו ביד אדם, וישראל לא אקציה דעתיה מיניה, דהרי הכא מבואר דפירות שהיו מחוברין בביה"ש אע"ג שהם של גוי וגמרו ביד אדם, שהרי מותר לו ללוקטם בשבת, אפ"ה הווי הפירות מוקצים לישראל. והחז"א (או"ח סי' מ"ד ססק"ח) תירץ, דלא מהני היתרא דגמרו ביד אדם כשהוא ברשות גוי ובידו לגמרו בשבת, אלא בדבר דאף קודם שגמרו הוא בכלל תשמישי בני אדם, כגון שעושה ככר בשבת דאף קודם שעשאו ככר בעודו קמח או חטים היה בכלל תשמישי בני אדם, אלא שאם היה אצל ישראל בביה"ש הוי מוקצה כיון דאסור לו לבשל ולאפות בשבת, ואם היה ברשות הגוי דמותר לו לאפות ולבשל בשבת אין זה מוקצה, ואם גמרו הגוי מותר, אבל היכא דקודם שגמרו לא היה זה בכלל תשמישי בני אדם, אין דעתו עליהם כלל, ולא מהני הא דגמרו ביד אדם

מידי דלא חזי לבעלים אי הוי מוקצה לשאר בני"א

הביא הגר"צ פלמן בשיעוריו: בשו"ע סו"ס ש"ח איתא: מוקצה לבעה"ב הוי מוקצה לכל, לפיכך מוקצה לעשירים הוי מוקצה אף דחזי לעניים. ודעת התוס' (שבת קכ"ז ב' ד"ה כיון) דכל זה כשאינו ראוי לבעלים מחמת גריעותא, אבל כשאינו ראוי לבעלים מחמת איסור לא נעשה מוקצה מחמת זה, כיון דלכ"ע חזיא, אלא איסורא הוא דרמא עליה, ולפיכך לא מקצה בדעתו מלתתו לאחרים. ולפ"ז כתבו תוס' (מ"ו ב' ד"ה מי יימר) דמי שנדר מככר לא נעשה מוקצה בשביל זה הואיל דמותר לאחרים, ואף הוא עצמו מותר לטלטלו, אבל אם אסר על כל העולם אז אסור לכל לטלטלו, ע"ש. אולם דעת הר"ן (מ"ו ב') דאין לחלק בין מוקצה מחמת איסור למוקצה מחמת גריעותא, ובשניהם אזלינן בתר הבעלים, ולפ"ד מי שנדר מככר על עצמו נעשה מוקצה לכל. ולהלכה פסקו המג"א (ס"ק ע"ז) והפמ"ג (שם) והמ"ב (ס"ק ק"ע) כדעת התוס', דדבר שאינו ראוי לבעליו מחמת איסור לא נעשה מוקצה בשביל זה לאחרים.

רעק"א בתשו' סו"ס ה' כתב להוכיח דלא אמרינן מיגו דאיתקצאי ביה"ש מחמת יום שעבר (כדעת התוס' בביצה ד' א'), דאל"כ ביוה"כ שחל בערב שבת (בעת שקדשו ע"פ הראיה) יאסר לאכול בשבת אחר יוה"כ כל מאכל שבעולם משום מיגו דאיתקצאי, כיון שביוה"כ כל המאכלים הווי מוקצה כיון דאסור באכילה, ובבין השמשות דכניסת השבת איתקצאי מחמת יוה"כ, אלא ע"כ דמחמת יום שעבר לא אמרינן, ע"כ. והנה במש"כ דביוה"כ הווי כל המאכלים מוקצה, תמה האור שמח (פ"ד מיר"ט ה"י) דאמאי הווי מוקצה והא חזי לקטנים, וכ"כ המג"א בס' תר"א ססק"ב שדבר הראוי לאכילה, אע"ג דאסור לאכול ביוה"כ לא הוי מוקצה כיון דחזי לקטנים. ושמעתי ממרן הגר"י קניבסקי זצ"ל בעל הקה"י ליישב עפ"מ ש"כ התוס' והרשב"א בשבת דף מ"ו ב' דאף במוקצה מחמת איסור וחזי לאחרני דאינו מוקצה ושרי לטלטלו כנ"ל, מ"מ כל זה לענין טלטול לחוד, אבל לענין איסור אכילה הווי מוקצה כלפי הבעלים, וע"ש בתוס' (ד"ה מי) דאם נדרה שלא לאכול ככר אפילו התירו לה נדרה בשבת כבר נעשה הככר מוקצה לאכילה לדידה, ומיגו דאיתקצאי בין השמשות לאכילה איתקצאי לכולי יומא, ע"ש, והיינו משום דאיסור מוקצה דאכילה חמיר איסורו מאיסור מוקצה לטלטול, ולא מהני בזה טעמא דחזי לאחרני, (וכע"ז) מצינו בדרישה סי' ש"י סק"ד (בסופו) לענין הכנה לגוי, דמוקצה דאכילה חמיר מאיסור מוקצה לטלטול). ומעתה א"ש דברי רעק"א דאיידי לענין אכילה, דביוה"כ כיון דלבעלים אסור באכילה הווי המאכל מוקצה לאכילה, ונהי דבטלטול שרי כמש"כ המג"א משום דחזי לקטן, מ"מ לאכילה הוי מוקצה, ושפיר הוכיח דאף בשבת ליתסר משום מיגו דאיתקצאי ביה"ש דשבת באכילה איתקצאי לכולי יומא, אלא ע"כ דמחמת יום שעבר לא אמרינן, עכ"ד.

והנה יל"ע לגבי בני חוץ לארץ הנמצאים בארץ ישראל בסוכות, אם מותרים להשתמש ביר"ט שני של גליות בערבות שנתלשו ע"י בן ארץ ישראל בא' דחול המועד (שהוא יו"ט לבני חו"ל), ובפשוטו כיון דלגבייהו היום הוא יו"ט שני ואסור להם לתלוש ערבות מן המחבר, הווי הערבות מוקצה לגבייהו, כמו כל דבר הנתלש מן העץ ביר"ט דאסור משום מוקצה, ואמרינן ביה מיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא, וא"כ יהא אסור להם ליטול ערבות הללו ולטלטלן [וגם לדעת השערי תשובה בס' תצ"ו ס"ב דס"ל דבן א"י עושה מלאכה ביר"ט שני בשביל בן חו"ל, רק שלא יבקש ממנו בפה לעשות בשבילו, מ"מ הכא אסורין

(מזקנים אתבונן אמונה ובטחון עמ' 116-111, וראה שם אריכות בענין זה)

להזיז מאוורר

התיר להזיז המאוורר כשהי' חשש שאצטנן ע"י הרוח, דהוי צורך גופו גופיה דעובדא הכי הוה, בבחרותי זכיתי לשן אצל רבנו בלילות, ובאחת השבתות הדליקו בע"ש המאוורר שעל יד המיטה שישנתי בה, וכשהגעתי לישן ראיתי שאם אשן כך הלילה יתכן מאד שאצטנן, שאלתי את רבנו אם מותר לי להזיז מעט המאוורר, רבנו חכך הרבה בדעתו ושאל אם א"א להזיז המיטה או שאשן לכיוון אחר וכו' ואמרתי שא"א להזיז (כי יש מוקצה סמוך לה) ולישן לכיוון אחר גם לא יועיל (כי הגיע המאוורר גם לשם) רבנו עיין שוב בדעתו ולבסוף הכריע לי שכיון שיש חשש שאצטנן אוכל להקל בדבר.

מחברת חידו"ת

מחברת של דברי תורה אינה מוקצה, אף על פי שבדעתו להמשיך לכתוב בה ד"ת והיינו דמבואר במשנ"ב (סימן ש"ח סק"ג) דנייר חלק שעומד לכתובה הוי מוקצה מהמת חסרון כס, ואמר החזון איש דכשמקצתו כתוב ד"ת מותר וכפ"נ דמשום חשיבות דברי תורה בטל השאר. (אעלה בתמר מתורת החזון איש עמ' כ)

ביסוד איסור טלטול מוקצה

יש לעיין באיסור מוקצה אם זה דוקא במטלטלו או גם אם יהא מונח מוקצה על ידו ולא יזיזו ידו כלל מקרי ג"כ טלטול המוקצה בעצם זה מה שהמוקצה עליו וכן מסתבר דאסור וצריך לנערו מידו. ובזה יש ליישב דברי המ"א ס"י סק"ה דמטה המיוחדת למעות לכו"ע הוי מוקצה ותמה הועק"א דכמה ראשונים כתבו דנר לא הוי מוקצה משום השלהבת ומ"ש מטה המיוחדת למעות תהא מוקצה ולהנ"ל יש לתרץ דשאני שלהבת שאין בה ממש ולא שייך עליה לבד שם טלטול משא"כ מטה המיוחדת למעות היא משמשת להחזיק מעות שמעשה זה הוא מעשה האסור בשבת לאדם שיעשה כן ולכן גם המטה חשובה ע"י שמלאכה לאיסור, אך צל"ע ברשב"א מ"ד שחילק באופן אחר ומשמע דלא סבירא ליה סברא זו. (ב"ה ד)

בדין טלטול כלי שמלאכתו להיתר

בהא דכלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפילו מחמה לצל יש לעיין כשיודע שיהא צריך לטלטל הכלי לאחר זמן כשתצא החמה אם מותר לו כבר מעכשיו ליטלו משם או דרך כשכבר עומד בחמה ואתי לידי קלקול מותר ליטלו והספק בזה דשמא לא התירו רק כשיש עכשיו צורך בלטול וגם שמא עד למחר יהא לו צורך להשתמש בגופו של כלי ויהא מותר לטלטל בהיתר מרווח יותר ולמה יסמוך עכשיו לטלטל מחמת ההיתר שחזרו והתירו מחמה לצל וכן בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו מסתבר דלא מקרי צורך אלא כשלוקחו להשתמש עכשיו בגופו או מקומו אבל לא הותר לו לטלטל בליל שבת לצורך היום דמחר וגם מי יימר שיהא צריך לו למחר עוד יש להסתפק באם צריך את הכלי לגופו בעוד כמה זמן וכדי שלא יגנב ויהי' לו אז להשתמש בגופו רוצה לשים אותו במקום שלא יגנב אם יש בזה היתר לצורך גופו דהוי רק כמו מחמה לצל. (שם)

וחדשים, א"כ ליכא דחיה בידים ושרי. אלא דביו"ט תליא בפלוגתת השו"ע והרמ"א בסי' תצ"ד ס"א אי קי"ל כרבי יהודה דאית ליה מוקצה, וא"כ לא בעינן דחיה בידים וא"כ הכא אסור, או כר"ש דלית ליה מוקצה כשבת, ואינו אסור בגוונא שדחיה בידים, וא"כ בניד"ד יהא מותר. ואפשר עוד דהכא חשיב ליה נולד, ובהא אף לדעת הרמ"א (שם) חמיר יו"ט משבת ואסור, ועי' בזה בלשון הרא"ש בביצה פ"א סי' ב' דמבואר דמחבר שתלשו חשיב נולד, וע"ש בקרבן נתנאל (שם אות ר') מש"כ בזה.

להתיר איסורו, ודבר שהוא מחובר נמי לאו בכלל תשמישי בני אדם הוא ואין דעתו עליהם, ולא מהני בזה טעמא דגמרו ביד אדם, ואף שהוא ברשות הגוי דיכול לתלשם בשבת נמי הוי מוקצה, ע"ש. וגם זה כונת רש"י במש"כ ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של נכרי, והיינו דבמחובר אין לחלק בזה ולעולם אין דעתו עליהם. ומבואר דלכו"ע במחובר בביה"ש אף שהוא ברשות גוי ורשאי הגוי לתלשם, מ"מ לא מהני זה להתירו לישראל אם תלשם הגוי בשבת או ביו"ט, וכיון דהיה מחובר בביה"ש איתקצאי לכולי יומא, משום דמוקצה של מחובר חמיר טפי, ואסור ישראל דעתיה מיניה. ומעתה לפי"ז ל"ל נמי לענין הערבות ביו"ט שני לבני חו"ל, דכיון שהיו מחוברין במוצאי יו"ט ראשון בביה"ש של כניסת יו"ט שני של גליות, חמיר איסור מוקצה ידידה לבני חו"ל, ואף דתלשום בני א"י ביום ראשון של חוה"מ בהיתר, מ"מ אסורין הערבות לבני חו"ל ביו"ט שני, ולא מהני הא דהיו ברשות בן א"י, ורשאי היה לתולשם וגמרו ביד אדם, משום דמוקצה של מחובר חמיר טפי, ובני חו"ל אסחו דעתייהו מיניה בביה"ש ואסורין לגבייהו.

ולפי"ז ל"ל דמה"ט אסור הערבות לבני חו"ל אף בטלטול ולא רק השתמשות למצוה, ואף דבמדי דחזיא לאחרני אין זה מוקצה לטלטול אף למאן דלא חזי ליה, כההיא דאשה שנדרה על הכר דמותרת בטלטול כיון דחזיא לאחרים כמש"כ התוס', דשאני התם דחזיא לאחרים כמו שהוא, אבל הכא במוקצה דמחובר כאן, דכמו שהוא לא חזיא נמי לאחרים ולא בכלל תשמישי ב"א הוא, אלא שאחרים רשאים לתולשם ואז יהיו ראויים להם, א"כ כיון דבביה"ש עדיין היו מחוברין ואסורין לבני חו"ל, חמיר איסוריהו טפי, ולא מהני לדידה מה שאחרים יכולים לתלשם ולגמור ואסחי דעתייהו מיניה, ואסורין להם אף בטלטול.

וחכ"א טען דשרי, לפי דטלטול הערבה עם הלולב חשיב טלטול מן הצד, שהרי אינו נוטל את הערבות בידו כיון שהם תלויות וצמודות ללולב, והלולב בולט עוד מלמטה ואוחז ידו בלולב, או בגוונא שהערבה נמצאת בתוך קושישלע, וממילא לגבי הערבות הוי טלטול מן הצד, וא"כ אף דערבות הם מוקצה מ"מ לית ביה איסור טלטול. אולם ד"ז תלי בפלוגתא רברבתא, דהנה בשו"ע סי' ש"א סעי' ח' איתא דטלטול מן הצד שרי רק לצורך דבר המותר, ולא לצורך דבר האסור, ונחלקו האחרונים בגוונא שמטלטלו לצורך דבר האסור והמותר אי שרי, ועי' בזה בספר תהלה לדוד (סי' רע"ז סק"ה) שדן בזה, וכתב שלפי המג"א אסור לטלטל, ולפי שו"ע הרב מותר לטלטל, וע"ע בבית מאיר סי' ש"י שמתיר, ודעת החזו"א לאיסור, וא"כ הכא שמגביה ללולב אין רצונו בהגביהו רק בשביל הלולב והדסים אלא אף בשביל הערבה, שהרי כונתו להגביה גם את הערבה יחד עם שאר המינים, וא"כ לדעת המג"א והחזו"א הרי זה אסור, ולדעת הבית מאיר ושו"ע הגר"ז יל"ע אם יהא מותר לו ליטול הערבות שתלשם במוצ"ש ק"א"ה, וד"ז תליא בנידון האחרונים אי בשימוש מוקצה איכא היתרא דטלטול מן הצד, ועי' באפיקי ים (סי' כ"ג) ובשלמי יהודה (בקונטרס בעניני מוקצה סי' י"ז) שכתבו דליכא, וד"ז תלוי בטעמי ההיתר דטלטול מן הצד, ולדבריהם ודאי דהכא אסור.]

אבן מהר סיני

לגבי אבן מהר סיני שיש עליו צורת סנה. דעת רבנו שאבן זה הוא מוקצה דהא אין בה שימוש, והוי מוקצה מחמת גופו ככל האבנים, ממילא יש להיזהר שלא ליטלה ביד בשבת ויו"ט.

1 [אולם ד"ז אינו פשוט, דהנה לענין אינו יהודי שתלש ביו"ט אסור לישראל אפילו כשלקטן העכו"ם לעצמו, לפי שמחובר יש בו משום מוקצה לכו"ע, מדלא לקטן מאתמול מסתמא אקצינהו מדעתיה כרגורות וצמוקין שלא נתיבשו לגמרי, כ"כ רש"י בביצה דף כ"ד ע"ב (ד"ה אם יש), והעתיקו המ"ב בסי' תקט"ו סק"ג, והיינו דסיבת האיסור משום דחשיב דחיה בידים בזה שלא קצץ מעיו"ט, לאחר שיש איסור תלישה ביו"ט מוכח דהסיח דעתו מזה, וא"כ הכא שיש לו סיבה לקצוץ דוקא ביו"ט שני של גליות כדי שהערבות יהיו לחים

אוצרות "פרי חיים"

גליון 16

א - ל - ו - ל
ר"ח אלול תשע"ח

דברים בענינא דיומא מרשכבה"ג מרן ראש הישיבה אילת השחר זללה"ה
לוקט ונערך מתוך כתבי יבדל"ח תלמידו - החברותא הגרמ"ש שליט"א
לע"נ ידידנו היקר הבה"ח חיים בן ציון ז"ל בן הרה"ג ר' אברהם צבי טויע שינדלחט"א

בעת רצון עניתיך

אומר רבינו כשמתחילים את הזמן בישיבות הקדושות, זה עת רצון גדול בשמים, ומסוגל לתפילה ביותר

זוחלים ורועדים - תלוי מי...

העיר ת"ז אולד לפני רבינו, שלא רואים שאנשים יפוזרו מאלול והימים הנוראים, הבאים לקראתנו.
הגיב רבינו "תלוי מי... ולא פירש.

וזכורני לפני הרבה שנים, שהביאו לרבינו בלזר קרוב לבן עשרים - פגוע מולד, והיו שואלים אותו שאלות, ועונה על ידי שמסמן על האותיות, ואמר לרבינו שהוא פוחד מאד, ושאל אותו רבינו האם אתה מפוחד מהמות, והשיב - המות זה דבר מפוחד מאד, אבל הוא רועד מפוחד "מהדין", ולא מבין האיך טיפשים בעולם הזה ממשיכים לזיות עם השקר ולא מפוזרים מהיום של אמת.

המשיך רבינו ושאלו הרי כבר עברת את הדין? והשיב כן, זה מפוחד אותי עוד יותר! ואז האדימו פני רבינו, ושתק כמה רגעים, והרגישו כל הנוכחים את אימת הדין בלולל הולד. אז"כ אמר רבינו לאביו של הילד, "מה אתה לושב הוא לא צודק, הוא צודק מאד!
יש הרבה מה לפחד!"

וסיפר אביו לרבינו, שבכל שנה לפני ראש השנה הילד יוצא מהכלים ממש, ושאל רבינו מה עם יום כפור, ואמר אביו שלפני יום כפור הוא כבר רגוע יותר, ובעיקר לפני ראש השנה, זה נורא.

ולמחרת כשנכנסתי אצל רבינו, אמר לי בערך בהאי לישנא - כפי הרשום אצלי - ס' איז דאך מויראדיג וואס ער זאגט, [הרי זה נורא מה שהוא אומר], ווייל ער איז אדורך געגאנגען דעם דין, האט ער מער מורא, [בגלל שהוא עבר את הדין, הוא מפוחד יותר].

והוסיף רבינו, מיר מיינען אז מעקען זאך אעצה געבין, [אנחנו לושבים שיכולים להסתדר], אזוי ווי דא אין בית משפט, נעמט מען אגוטער אדוויקדאט, און מען צאלט איהם אפאר טויזנט דולר, אונד ס'איז בסדר, [כמו כאן בעולם הזה בבית משפט, לוקחים עורך דין טוב, ומשלמים לו כמה אלפי דולר, וזה בסדר], דארטין איז א דין א דין!
[שם בעולם האמת דין זה דין], מען קען זאך נישט ארויס דרייען... [אי אפשר להתאמק...]
והדברים מבילים.

במה פותחין?

שאלו במה מתחילין לעשות תשובה, הרי אי אפשר בבת אחת לתפוס הכל. ענה מרן זיע"א "בני תורה עיקר כוחם בפה, לכן צריך להתחיל לעשות תשובה בעניני זהירות בדיבור, לשון הרע וכו'".

אלול - בית הלוי

סיפר לי הגאון ר' ישראל גרשון סלובייצ'יק ז"ל [בן מרן הגר"ח זצוק"ל], שבמשך כל ימי האלול היה מונח על שולחן סבו מרן בעל הבית הלוי זצוק"ל, ספרי "קבלה". זאת אומרת שבשביל לעורר את עצמו ביראת שמים, היה לומד קבלה. והעדיף את זה על פני לימוד גמרא, כי בלימוד גמרא עסוקים כל הזמן עם הרמאי... ובלימוד הנסתר מדברים כל הזמן על הקב"ה כביכול, ומתעורר בזה האדם יותר ליראה.

אמר רבינו - כמדומה בשם מרן החפץ חיים זצוק"ל

כל ימי האלול הם הכנה לראש השנה ועשרת ימי תשובה, ועשרת ימי תשובה הם ימי הכנה ליום הכיפורים, ותכלית יום הכיפורים היא שעת "נעילה", ומה אומרים בתפילת נעילה
"למען נחדל מעושק ידינו... זה השיא!"

דבר נורא בענין תשובה על מדות

הביא רבינו דבר נורא שיש לראות מהרמב"ם: וז"ל בפרק ז' מהלכות תשובה הל' ג' ואל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מהן, מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן התהירות ומן ההתול ומן רדיפת הממוץ והכבוד ומרדיפת המאכלות ומכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה. ממשיך הרמב"ם ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש, וכן הוא אומר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו, ע"כ כתב בהלכה ג'.
ובהלכה ו' ז' כותב הרמב"ם, גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלוֹקֶיךָ וכו', התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד וידיד וכו'.

כמה מעולה מעלת התשובה אמש היה זה מובדל מה' אלוֹקֵי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלוֹקֵיכם, צועק ואינו נענה שנא' גם כי תרבו תפילה אינני שומע, ועושה מצוות וטורפין אותן בפניו שנא' מי בקש זאת מידכם רמוס הצרי, מי גם בכם ויסגור דלתים וגו' אין לי חפץ בכם אמר ה' צבקות ומנחה לא ארצה מידכם וגו'. והיום הוא מודבק בשכינה שנא' ואתם הדבקים בה' אלוֹקֵיכם, צועק ונענה מיד שנא' והי' טרם יקראו ואני אענה, ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה וכו' עכ"ל.
נמצא בדברי הרמב"ם שכל מה שכתב על מעלת התשובה שמתחילה היה רחוק מהשי"ת וצועק ואינו נענה וכו', הכל מדבר גם על מי שלקוי במדות, כמו שפתח בתחילת דבריו שהמדות הרעות הם עונות קשים יותר מעבירה שיש בה מעשה, וע"ז ממשיך כל דבריו. וא"כ מי יאמר זיכיתי לבבי ונקי ממדות רעות.

ומספר מרן שפעם אמר דברים אלו באחת הישיבות הק', וניגש אליו לאחר הדרשה תלמיד חכם אחד והתחיל לבכות למה לומר כך הרי מי יכול לעמוד בזה, ובכה ממש בדמעות שלישי... אך מה נעשה שהדברים מפורשים ברמב"ם.

אמנם פתח קטן יש לנו, מה שאמר רבינו לפני הרבה שנים עצה לתשובה על ביטול תורה, וז"ל: האם אחד יכול לומר שהוא מתחרט על ביטול תורה, ומקבל על עצמו שאף פעם לא ידבר דיבור בטל, הלואי שנוכה לזה. אבל מי הוא בדרגה כזאת? וא"כ הרי תשובה שלימה אי אפשר. אבל לכל הפחות נעשה מאמצים כדי להשתפר, נעשה דברים, מצות מעשים טובים, להראות אפי' בדוגמא, וכמו שכתוב בשו"ע שלא לאכול פת פלטר, ובדומה לזה בשאר דברים. העיקר הוא מראה שהוא רוצה להיות טוב, וזה ג"כ כעין תשובה, לא תשובה אמיתית מה שצריך, אבל הקב"ה מתחשב עם זה "באשר הוא שם" ע"כ. וזה שייך בכל דבר.

דברי חיזוק שזכינו לקבל מרבינו הקדוש מרן זיע"א, בשנה האחרונה בר"ח "אלול"

וכך היו דבריו כשנשאל במה ראוי להתחזק בימי האלול. השיב מתחילה בשאלה – במה לא? ובאמת כאן כבר מונח הכל. אך בכל זאת כשביקשו שרוצים לשמוע דבר מסויים להתמקד בו, כפי שבכל שנה אומר רבינו.

אמר בהאי לישנא – לערנען, לערנען, לערנען. פי' ללמוד, ללמוד, ללמוד.

פלי תורה לא מתחיל כלום...

ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. שאלו למה לא נזכר "תורה".
אמר רבינו, שזה פשיטא, כי בלי תורה לא מתחיל כלום.

מדברי רבינו מרן זיע"א בפתיחת הזמן בישיבתו "ארחות תורה" אלול תשע"א

לפני תפילת אצריב כר"ח אלול בא רבינו מרן זיע"א מישיבת רינה de תורה משיחת פתיחת הישיבה, תשע"א כולל מהדק ארוכה, אך מרן לא ויתר וחזר על בקשתו לחזק המחזקים בתפילת כל אלול מפניו תלמידיו, וזה חרוט בישיבתו הק'. לדאול לבחורים החדשים, ואלו היו מילותיו:

מורי ורבותי, היות שאיחרתי בעת, אי"ה נשלים את החוב בפעם אחרת, עכשיו זה כבר...

אני רק רוצה לומר מה שאני אומר תמיד, שהבחורים החדשים שבאים צריך לקרב אותם, זה חסד גדול, כשבחור בא הוא לא יודע איפה זה איפה זה, וזה חסד גדול שהבחורים שכבר לומדים בישיבה מקודם, יקרבו אותם ולהגיד להם איפה המקום.

ויתר הדברים מקוה אי"ה להשלים במשך הזמן, עכשיו אני כבר מרוד מהדרך, כתוב הבא מן הדרך לא יתפלל...

כולם יתברכו ויעלו באמת מאד מאד בתורה ביראת שמים. ברוך השם אתם כל השנים בחורים שרוצים להיות יראי שמים, רוצים להיות תלמידי חכמים, "רוצים" הפשט להתמסר, אחד רוצה וישכב במיטה זה לא.. רק צריך לעשות פעולה.

הקב"ה יעזור לכם שבאמת תעלו אי"ה, מקוים שתהיו גדולים בתורה וביראת שמים.

~ ~ ~

ולאחר תפילת אצריב הפליט השיחה ואלו דברים מתוק יחנה: עכשיו זה כבר ראש חודש אלול, ראש חודש אלול צריך לדבר קצת דברים מה שאנחנו נתעורר שיש את האלול. היום בדרך כלל האלול מאד חלש, לא בישיבה, רק ברחוב... פעם בכלל ישראל כולם הרגישו אלול, אלול! ידעו שאלול זה לא פשוט, אבל היום נחלש כל זה, לכן נדבר משהו.

בדרך כלל אדם חי פשוט, עושה מצות בלי התרגשות כל כך, מי מתרגש? אם הוא מתפלל מעריב, מתפלל שחרית, מתפלל מנחה, האם הוא מתרגש כל כך? לא מתרגש כל כך, אבל צריך לכל הפחות להשתדל קצת להתרגש, ולהרגיש כמה הוא מאושר, הוא עובד את הקב"ה, שזה התכלית שלו, בשביל זה הוא נברא, ברוך הוא אלוקינו שבראנו לכבודו, לכבודו! הקב"ה לא צריך כבוד, אבל הוא רוצה שאנחנו נכבדו כדי שאנחנו נזכה בזה, ואנחנו צריכים להשתוקק לזה.

ועכשיו זה זמן אלול, זמן מיוחד שהקב"ה רוצה שכלל ישראל יתקרב אליו, אומרים כל מיני פסוקים "אני לדודי ודודי לי" בגימטריא אלול, להגיד שהקב"ה כאילו רוצה שכלל ישראל יתקרב אליו, הוא רוצה להתקרב אלינו שאנחנו נתקרב אליו, ואנחנו צריכים תמיד להמתין מתי נוכל לעבוד אותו, ואלול זה זמן שאפשר יותר לעלות, יותר לעלות, עד שנגיע לראש השנה שכבר נהיה קצת קרובים אליו, על ידי שכל חודש האלול נתקרב אליו עם השתוקקות מתי נוכל לעבוד אותו, אז הראש השנה יהיה ראש השנה אחר, ויום כיפור יום כיפור אחר, ונזכה.

לא נאריך בזה אבל הקב"ה יעזור שבאמת נתקרב אליו ונעבוד את האלול, ולא צריך דוקא כל כך הרבה, מספיק כל יום מחשבה אחת לחשוב איך מתקרבים להקב"ה, ועיי"ז הקב"ה יקרב אותנו, כי הוא מצפה על זה. ונזכה עיי"ז להתקרב להקב"ה, ונזכה לראש השנה ויום כיפור.

ונזכה אנחנו וכל משפחותינו, כל אחד יתפלל גם על המשפחה שלו, ועל ידי שהוא קרוב להקב"ה התפילה תתקבל יותר. ממילא הקב"ה יעזור שכולנו נזכה לכתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים.

~ ~ ~

וראוי כאן להוסיף שלפני כמה שנים כשירד רבינו מרן זיע"א משיחתו הקבועה בישיבת מיר המעטירה בירושלים, לקראת ימים נוראים, שאל הגאון הגדול רבי יצחק אורחי שליט"א מה לדבר

בכנס חיזוק בימים אלו, ואמר לו רבינו - לדבר בענין בין אדם לחבירו, והוסיף כי יש בזה מן החילול ה', אם בני תורה ותלמידי חכמים אינם מתנהגים בסדר בדברים של בין אדם לחבירו, על אף שנזהרים מאד בקיום מצות של בין אדם למקום.

דרכו של רבינו היה לומר בדרכו לאמירת סליחות, כשאוחז את סידור הסליחות בידו,
"קוּיפִין אַסְלִיחָה אִיז לִיכט,
אַפֿער צו הָאבבִין אַסְלִיחָה, אִיז נישט פֿשוט..."
פי' לקנות את סידור הסליחות קל, אבל לזכות שתהיה לנו סליחה, זה לא פשוט...

לפני ראש השנה הקב"ה גומר את החשבונות

לפני למעלה מעשרים שנה סיפרו לרבינו על אדם יקר שנפטר פתאומי כשבועיים לפני ראש השנה, ואמר רבינו שבזמן המלחמה נפלה פצצה בתל אביב לפני ראש השנה ונהרגו רח"ל הרבה אנשים, ואמר אז מרן החזו"א זצוק"ל כי לפני ראש השנה עושים את הסך הכל, ולהבדיל כמו בעסקים עושים בסוף השנה את הסך הכל בעסק, כך הקב"ה עושה בסוף השנה. והוסיף רבינו שגם ביסורים זה כך, כמו שרואים שבזמן הזה באים אנשים עם כל מיני יסורים, ממש נורא ואיום, פעם הילד נפל, פעם האשה, וכמה כל מיני מאורעות, אחד אחרי השני, והקב"ה עושה את זה כדי לגמור את החשבונות, והכל לטובה שעל ידי שגומרים את החשבונות זוכים לכתיבה וחתימה טובה. ושאלו את רבינו אם החום הכבד ששורר בארץ הקודש, שהוא סבל גדול מאד לכל הציבור. הקב"ה עושה את זה ג"כ כדי לזכך את הציבור לקראת הכתיבה וחתימה טובה, והסכים רבינו עם הדבר, אלא שהקשה דבכלל יושבי הארץ יש ג"כ הרבה גויים, ומה הענין לזכך אותם... והמשיך אז רבינו - מקוים שהקב"ה יעזור שבראש השנה כבר יהיה טוב... ושנזכה לעשות תשובה, כי זה לא פשוט לזכות לתשובה.

מתוך דברי חיזוק שאמר מרן זיע"א לאברכים לקראת ראש השנה תשע"ב

אתם ב"ה כבר מוכנים כנראה לראש השנה ויום כפור... אבל זה לא כך, אלא אנחנו כולנו תועים, ככה, תועים! כל אחד חושב מה חסר לי? אני צדיק, כל אחד חושב אני צדיק. אבל בגמ' כתוב על רבה, אחד מהאמוראים הכי גדולים, שאמר על עצמו שהוא "בינוני", לא צדיק ולא רשע. והאיך אנחנו חושבים, הוא לא צדיק אבל אנחנו צדיקים? ! כל אחד מאתנו צדיק... ממילא צריך מאד מאד להיזהר. ויש שתי חלקים מה שאנחנו תמיד מדברים, יש בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, והדבר הכי קשה זה בין אדם לחבירו, כי אמנם בין אדם למקום ג"כ לא כ"כ קל, אבל בין אדם לחבירו הרבה יותר קשה, אחד פוגע בשני, מבזה אותו, מדבר אליו קשה, הוא כועס עליו, מתרגז עליו, מי נזהר מזה? וכשפוגעים בו הוא רותח כמו אש, ממש אש! אבל אם הוא פוגע באחרים, לא כ"כ איכפת לו... וזה צריך מאד להיזהר לדעת שמאד מאד נענשים על זה, גם בעולם הזה וגם בעולם הבא. ואתם מסתמא מתרחקים מכל הדברים האלה ב"ה, אין לכם נסיונות כ"כ, אבל צריך לדעת שצריך מאד להיזהר לא לפגוע בשני, לא להרגיז אותו, לא לצער אותו, לא לאיש ולא לאשה. ויש אנשים שחושבים שלאשתו מותר לצער, אבל אדרבה, אסור לצער את אשתו, ובכל זאת יש כאלה שכשמתרגז הוא מצער אותה. אני לא אומר חלילה וחס עליכם, אבל ככה יש הרבה אנשים שמצערים את נשותיהם, ולמה, הרי אסור לצער? האם בגלל שהיא אשתו מותר לצער אותה? אדרבה צריך לרחם עליה! וכן יש שמצערים אנשים, נשים, ילדים, תינוקות, הכל הכל, על הכל יביא אלוקים במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע, כך כתוב בפסוק האחרון בקהלת. ומה רוצים ממני, קשה לי לדבר, מה אני ידבר אליכם... הקב"ה יעזור שיהיה לכולכם כתיבה וחתימה טובה.

לע"נ הגאון ר' סנדר ליפא ב"ר יעקב שכטר זצ"ל
תלמיד חכם גדול שהי קשור מאד לרבינו מרן ראש הישיבה זיע"א שנים רבות
ולב"ע כ"ח אב תשע"ח

לתרומות והצטרפות ניתן לתרום בגדידים פלוס ע"ש אנציות פרי חיים או מספר הטלפון 03-763-0585 קוד 1979 - שלוחה 1

ולחצורפת לקבלת הגליון ניתן לפנות למייל - s31626532@gmail.com

הגליון מוקדש לעילוי נשמת:
סימה שמחה ב"ר משה
ע"ה

גליון קע"ו, פ' שופטים. ז'
אלול ה'תשע"ח
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

וברכה זו חלה רק בארץ ישראל וזאת כדי שיעסקו בתורה. צריך לדעת שכל דבר מתייחס אלינו, וכשקוראים פסוק בפרשת השבוע אז וודאי שכל פסוק מתכוון אלינו.

שמירה על שערי העיר הקטנה

כתוב בפרשתנו "שפטים ושטרים תתן לך בְּכָל שְׁעָרֶיךָ", בפסוק יש גם פשט וגם רמז. אומרת הגמרא^א על פי הפסוק בקהלת:

"עיר קטנה ואנשים בה מעט ובה אליה מלך גדול וסבב אותה ומצא בה איש מסכן וחסד לא זכר את האיש המסכן והוא".

"עיר קטנה" - זה הגוף 'ואנשים בה מעט' - אלו אברים 'ובא אליה מלך גדול וסבב אותה' - זה יצר הרע 'ובנה עליה מצודים וחרמים' - אלו עוונות 'ומצא בה איש מסכן וחסד' - זה יצר טוב 'ומלט הוא את העיר בחכמתו' - זו תשובה ומעשים טובים 'ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא' - דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצ"ט".

"עיר קטנה" - אומרת הגמרא שער קטנה זה גופו של אדם [ולאדם, כמו לעיר, ישנם שערים], אומר השל"ה הקדוש" שישנו גם רמז בפסוק, שלאדם ישנם שבעה שערים בנפש [שתי עיניים, שתי אזניים, הפה ושני נקבי האף] ועל אלו השערים ישים האדם לעצמו 'שופטים ושטרים', כלומר שישפוט אדם את עצמו תמיד. אם כן, גוף האדם הוא העיר, ואיפה אם כן השער? של העיר איפה הם 'שעריך'? אומר הרב דסלר זצ"ל שאלה הם השערים שדרכם יכול האויב להכנס ולכבוש את העיר.

כיבוש יון ע"י גרמניה הנאצית סיפרו לי בחורים בישיבה שידעו גרמנית, שלמבצע צבאי לכיבוש של עיר קוראיים בגרמנית "פליטה". הייתה תקופה ששמעו מדי פעם שהצבא הגרמני עשה 'פליטה' ליון

ולכן גייסו הרבה ערבים כחיילים, והיו להם מדים של הצבא האנגלי. ושם הם גרו, בתל השומר. כשהיה משעמם להם בלילות היו יוצאים לסביבה ומחפשים 'לפתוח דלת פתוחה'.

באותו מחסן היו גם חדרים, היה זה צריף מעץ והייתה שם עובדת, אשה שהייתה מחסנאית, ובחדר אחר ישנו שלושה בחורים, הוא נכנס דרך החדר של הבחורים. בחור אחד התעורר אמנם אבל הוא ראה שזה ערבי וידע שיתכן ויש לו נשק לכן פחד להראות שהוא ער. הערבי ניגש אליו, נגע לו בשערות והמשיך הלאה מהחדר הזה לחדר השני, לחדר הבגדים.

הגנב הערבי מילא תיק עם בגדים של הבחורים אך בחדר הסמוך התעוררה הגברת, היא מיד החלה לצעוק 'מי שם'. לערבי היה נשק, אקדח 'טומיגאן' (באנגלית), כך היה שמו של האקדח שהיה יורה לא רק כדור אחד בודד אלא שניים או שלושה כדורים יחד. הוא ירה לה במצח והיא נפצעה, הערבי החל לרוץ והיא רצה אחריו כשהיא פצועה וצעקה צעקות נוראות מרוב כאבים. באותו זמן ישנתי ולשמע הצעקות התעוררתי יחד עם אחי ר' גרשון שהיינו באותו החדר. האשה נפלה ומתה והערבי הספיק לברוח. כשר' גרשון התעורר ויצא לראות מה קרה, הוא ראה שישנו גוף של מת וגוף של מת צריך שמירה, צריך לעמוד על יד המת. לכן הוא חיכה שיבואו להחליף אותו והוא עמד על יד האשה המתה עד שהגיעו אנשי ה'הגנה' עם כלבים. הכלב ידע בדיוק לאן הערבי ברח לפי הפסיעות שלו, עד שהגיעו לשער הכניסה של המחנה הצבאי 'תל השומר'. הכלב רצה להיכנס אך השומר בכניסה אמר שכאן מחנה צבאי אין כניסה לכלבים ולא לאנשים, לכן חזרו.

הרב מפוניבז' על הפסוק 'וישבתם לבטח בארצכם'

בלווייה של האשה אמר הרב מפוניבז', כעת אני מבין את הפסוק "וישבתם לבטח בארצכם". שהרי בארץ ישראל יודעים שישנם גנבים שמסוגלים גם לרצוח ואף על פי כן ישנים עם חלונות פתוחים, ישנים בשקט. וזו ברכה, שבארץ ישראל ישנים בשקט.

^א ויקרא כו, ה'

אלול

להתבונן ולהתכונן

שיחה שנאמרה בכולל אברכים 'המרכז התורני' רמת השרון
אלול תשע"ד

מרם פורסם

אנו נמצאים בזמן של מלחמה

מסתמא שגם אדם שאינו כל כך בהול לשמוע חדשות, בכל אופן וגם בלי כוונה, גם אדם כזה יודע ומכיר את המציאות שאנו נמצאים בה בארץ ישראל. אנו נמצאים בזמן של מלחמה.

ברור הוא הדבר, שאם בכל ארץ אחרת בעולם היה מצב דומה לזה שאנו נמצאים בו בארץ ישראל, באיום כל כך קרוב ומאנשים כל כך חזקים ועם רצון לעשות דברים כל כך גרועים, ברור הוא שבני אדם נורמאליים היו מוטרדים מכך עד כדי כך, שלא היו יכולים לחיות חיים שקטים. המציאות הזו שבה אנו חיים, איננה מציאות רגילה.

הרצח בישיבת פוניבז'

כשהייתי בחור בישיבת פוניבז' זכור לי מקרה שהשאיר עלי רושם גדול. בכל ליל שבת היו מתרחשות בכני ברק גניבות. בקרבת בני ברק היה מחנה צבאי שבנו הבריטים שנקרא 'תל השומר', היה זה מחנה גדול עם חיילים רבים, של הצבא של ממשלת הוד מלכותו, המלך הבריטי.

שם במחנה, היה גם 'גנרל מוסלמי' הוא היה בעצם אנגלי שהחליט להתלבש בבגדים של ערבי. אותו גנרל ארגן שיתוף פעולה עם המלך עבדאללה [הראשון] בעבר הירדן שהיה נאמן מאוד לשלום עם האנגלים. המלך עבדאללה סבר שכדאי לחיות בשלום עם החזק. ובתקופה ההיא האנגלים היו חזקים באזור

^א דברים טז, יח

^ב דברים ל"ב ע"ב

^ג קהלת ט', יד-טו

^ה מהא דתנן בספר יצירה פ"ד מ"ב

משנתכם'. וכשהתחילו בב' דראש חודש לתקוע בשופר כבר לא נשמעו האזעקות כי עם ישראל מתעורר מהשופר, להראות כמה אנחנו חשובים לפני הקב"ה.

דרשת ר' חצק'ל בר"ח אלול

בזמן מלחמת העולם השנייה^א גלתה ישיבת מיר לשנגחאי שבסין. שם היה חם מאוד והיה נס שבכמה שנים שהיו שם לא מת אף אחד מהבחורים והרבנים של הישיבה. אבל היה קשה ללמוד כל הזמן בבית המדרש מפאת החום הגדול והלחות, אז התפזרו הבחורים והלכו כל אחד ללמוד במקום אחר, או פשוט לנוח מרוב החום.

היה בחור שאף על פי כן, כל הזמן למד בבית המדרש, סיפרו שהוא הכין לכבוד שבת שלוש שנים ושש מגבות. קראו לו ר' ראובן פין, בכל פעם היה שם מגבת אחרת על הפנים כדי לנגב את הזיעה.

וכשהגיע ראש חודש אלול, קרא המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל לכולם שיבואו לבית המדרש. המשגיח היה איתם שם בסין (אח"כ בארץ היה משגיח בישיבת פוניבז'). וכשהגיעו כל הבחורים לבית המדרש לשיחת מוסר, (קוראים לזה שמוע'ס) אמר את הפסוק 'קול אומר קרא, ואמר מה אקרא' וזו צעק מלה אחת: "אלול!!" וירד מיד מהבמה, זהו! כך נגמרה השיחה וזה הספיק בשביל לגרום לחיזוק גדול אצל כל הבחורים...^ב.

להתבונן ולהתחזק

אלול הוא זמן שונה מכל השנה, הבה כולנו נתבונן על כל מה שקורה סביבנו, שכל אחד יחשוב, שהרי כל אחד יודע במה הוא צריך להתחזק, בדיוק באיזה עניין. אם בעניין התפילה, או שמירת הדבור, ללמוד באמת בעיון אמיתי.

דע מה למעלה ממך - אומר ר' חיים מוולאז'ין, דע - מה למעלה? דהיינו מה שגוזרים ביד של מעלה זה 'ממך' - אתה המקור כיצד שאתה תתנהג זה משפיע למעלה. וכל מה שמדברים על מה שמתנהג בממשלה [פוליטיקה וכו'] זה הכל בבחינת משחקי ילדים שמשחקים במה שכבר נגזר למעלה. 'לב מלך ביד השם' ויהי רצון שלא יהיה שום נזק לאף יהודי בארץ ישראל.

המלחמה".

שופטים ושופרים זה לימוד המוסר

אומר הרב דסלר זצ"ל שכיון שיש בעיר שבעה שערים (כמובא לעיל מהגמרא נדרים), לכן שים שופטים ושופרים בכל שעריך. אלו שבעת השערים שזרכם יכול האוייב להכנס, שתי עיניים, שתי אזניים ופה [ושני נקבי האף]. לא בכדי, אומר הרב דסלר, שקוראים את פרשת שופטים באלול. השופטים והשופרים זה לימוד המוסר, כמו ששופטים ושופרים מטילים פחד על מי שלא שומע בקולם. השופטים זה גם לימוד ההלכות, לימוד התורה והגמרא.

ומהות המוסר היא להכניס יראת השם, כמאמר הכתוב "לכו בנים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת ה' אֲלֶמְדָּקָם"^א. "יראת השם" - אומר על זה ר' חיים מוולאז'ין שאדם צריך לדעת שני דברים, כמאמר המשנה באבות:

"עֲקֵבְיָא בֶן מִתְלָלָא אָמַר, הִסְתַּכֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵי אֲתָה כָּא לִידֵי עֲבָרָה. דַּע מַצֵּין בָּאתָ, וְלֹאֲן אֲתָה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אֲתָה עֹתִיד לִפְנֵי דִין וְחֻשְׁבוֹן. מַצֵּין בָּאתָ, מִטְפָּה סְרוּחָה, וְלֹאֲן אֲתָה הוֹלֵךְ, לְמָקוֹם עֶפֶר רָקָה וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אֲתָה עֹתִיד לִפְנֵי דִין וְחֻשְׁבוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא."^ב

צריך אדם להכיר את פחיתותו וערכו

הסתכל בשלשה דברים וכו'. כתוב פעמיים 'מאית באת וכו' מאין באת, מטיפה סרוחה' מדוע פעמיים? מצד אחד צריך אדם לדעת, אני אפס יש לי עוד הרבה לתקן, אך מצד שני הוא צריך לדעת את הערך של עצמו, כמה הוא שווה, כמה שווה כל מעשה מצווה שאני עושה שאינו מועיל רק בשבילי, אלא שאני יכול לתקן את כל העולם. ועוד דע מאין באת - איזו נשמה יש לך ומאין הגיעה, מכסא הכבוד. 'ולאן אתה הולך' - שאדם הולך לעבור דרך העולם הזה, ללכת לדרך טובה הרבה יותר, גבוהה וקדושה יותר מאשר הייתה הנשמה לפני שירדה לגוף.

מדוע לא נשמעו האזעקות בב' דראש חודש

אמש היו בארץ אזעקות. השופר תוקע רק בב' דראש חודש, והאזעקה הקדימה לא' דר"ח, כעין קול שופר שאמר 'עוררו ישנים

ולאחר שלושה ימים כבשו את חצי יון. פעם אחת הנחית הצבא הגרמני שבעת אלפים 'פרשטים' דהיינו צנחנים בעברית, אלפים ירדו מן השמיים ולכל אחד יש במכנסיו ארבעה כיסים ובמעיל ארבעה כיסים ובכל כיס וכיס יש לו בדיוק את מה שהוא צריך. הגרמנים התנפלו על צבא יון, והיה שם צבא בריטניה והם החלו להרוג אחד את השני, זה נקרא 'פליטה'.

מעשה ב'הוד צבי' זצ"ל שברך חייל שיחזור שלם

כשהייתה מלחמת העולם השנייה (שהתחילה בסוף תרצ"ט), האנגלים שלטו בארץ ישראל, וחפשו מתנדבים לצבא הבריטי. הרבה יהודים התנדבו אז לבריגדה היהודית שנלחמה נגד הצבא הגרמני, וגם ברמת השרון היו כמה עשרות שהתנדבו, ונהיו חיילים אנגליים. אחד מהם לפני שנסע, בא לאבא זצ"ל להיפרד, ורצה ברכה שיחזור הביתה. אבא בירך אותו "הריבוננו של עולם ישמור עליך שתניצל ותחזור הביתה עם כל האיברים". כי היו שחזרו הביתה אבל חסרים, בלי יד ובלי רגל...

נעבור חודשיים בערך הגיעו מכתבים שהוא כתב לאשתו מיון "אני נמצא בארץ שלחמה במתתיהו, אנחנו בסכנה גדולה, הגרמנים כובשים את יון, תשלחי את הילדים שילמדו תורה, ואולי בזכות התורה של הילדים אנצל".

אח"כ לא היה אתו קשר, ולאחר מכן הגיעו ידיעות שהוא שוכב פצוע באלכסנדריה של מצרים, כיון שאחרי שכבשו הגרמנים את יון העבירו האנגלים את החיילים לאי כרתים, והגרמנים הורידו כיום אחד שבעת אלפים חיילים מאומנים מהאיר והם כבשו את האי, והחייל הזה שהיה אצל אבא נפצע באותו יום ולקחו אותו לאלכסנדריה, והוא נפצע בראש והגפיים אבל הצליחו להציל את כל האיברים.

אחרי שהחלים בבית החולים ויצא משם, הוא חיפש איפה כולם? כולם היו שבויים, ונשארו ארבע חמש שנים בשבי, והגרמנים לא הרגו אותם, כי הם היו חיילים. הגרמנים היו מאוד מסודרים, כל סתם יהודי הם היו הורגים, אבל חייל שבוי זה "רכוש" אפשר לעשות איתו חילופי שבויים, לכן הם החזיקו את החיילים היהודים כמו את האנגלים עד סוף

^א מתחילת הפסקא, השלמה מתוך שיחה אחרת שהודפסה בספר 'גאון יעקב' ח"א לפי חיי שרה.

^ב מו"ר זצ"ל סיפר שאותו אחד שקיבל את הברכה מה'הוד צבי' היה היחידי שלא נשבה ביד הגרמנים.

^א ע"כ מן השיחה הנ"ל

^ב תהלים לד, יב

^ג אבות כ"ג מ"א

דברי אמת

מאמרי חזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 97 ■ אלול - "עת רצון"

לא הגעתי לדרגה שאוכל להדריך אותך, אבל לייעץ לך אוכל, יש מי שיכול להדריך אותך, והוא גם מחכה שתפנה אליו, ואני גם יכול לגלות לך שהוא אוהב אותך!

תפקידנו באלול - ייתן כל לבו רק בעבודת ה'

כתב ה'חיי אדם': "וחייב כל אדם על כל פנים להכין את עצמו ליום שיכנס למשפט לפני ה' בראש השנה, ל' יום קודם, בתשובה ותפלה, וייתן כל לבו רק בעבודת ה'!"

ולכן ירבה בכל החודש בתשובה ותפלה וצדקה (אצל בחורים שייך לקיים מצוות חסד שהיא גדולה ממצוות הצדקה, על ידי שמסייע בלימודו לאחרים).

ומטעם זה יש נוהגין להתענות מראש חודש אלול. ואמנם אין ראוי לנהוג בתענית אלא מי שהוא אדם בריא, ויודע בודאי שהתענית אין מזיק לו, ואינו מבטל מן התורה, אבל בדורות הללו שאנו חלוי כח, יותר טוב שיאכל מעט וילמד כפליים.

תענית דיבור

ישנם גדולים שהיו מתענים באלול תענית דיבור. הגר"ש וולבה זצ"ל היה מתענה באופן שהוא מצידי לא היה פותח לדבר, אך אם אחרים פנו אליו השיב להם. לנו אולי קשה לקבל תענית דיבור מושלמת, אך בכל זאת כדאי להקפיד שהדיבורים יהיו רק בדברים חשובים, ולהימנע ככל האפשר מדיבורים מיותרים, וגם זה שייך למעלה הגדולה של תענית דיבור! ועל כל פנים, האיסור להפסיק באמצע הלימוד לדברים בטלים - שהוא עוון מאוד חמור - הוא בכוחו של כל אחד מאתנו, ולכל הפחות ראוי באלול שנשתדל להקפיד בזה מאוד.

יוצא אם כן, שתפקידנו בחודש אלול לראות שכל רגע ינוצל לעבודת ה'. וכדברי 'החיי אדם' "ייתן כל לבו רק בעבודת ה'", שחודש אלול יהיה מנוצל כולו, ורק בעבודת ה'!

הסבא מקלם - להמליך אלוקינו קודם ראש השנה

הסבא מקלם כתב דברים מאוד חיוניים בתפקידנו בחודש אלול ונביאם כלשונם:

"והכוונה ב'תמליכוני', שהאדם צריך להמליך אותו ית' על כל אבריו וחושיו, ראיה, שמיעה, מחשבתו, וכדומה, לכבוש אותם כפקודתו, וזהו 'שתמליכוני עליכם'."

"והנה לזה צריך הכנה רבה מאוד, והלואי שנכין עצמינו באלול, ומעתה מה נואלו ח"ו המתאחרים לומר מלכויות עד ראש השנה, ואינם מכינים עצמם בבחינת מלכויות, להמליך אלוקינו על כל אבריו מקודם ראש השנה, הויכח להיות שישנה טבעו בשעה אחת בראש השנה, בשעה שאומר מלכויות? היהפך רצונו מרע לטוב בשעה אחת? ונמצא אינו אומר כלל מלכויות! ור"ל היש קטרוג גדול מזה! הרי זה יותר ממה שנוזהרים לומר וידוי בראש השנה." "על כן יש לעשות גדרים קודם ראש השנה, להמליך אותו ית' על איבריו וכו', וטוב לו לומר מלכויות וזכרונות לטובה."

אדם מצד טבעו - אע"פ שהוא מאמין באמונה שלימה שיש מלך לעולם - הוא מתנהג כאילו הוא המלך, ובשביל שבאמת יוכל להמליך את ה' בראש השנה, הוא מוכרח להכנה גדולה עוד קודם, ובהתחזקות אמתית בקבלת מלכות שמים.

חיזוק ביראת שמים ע"י מאה ברכות

ביקשתי מבני הרב מרדכי שליט"א לשאול את הגר"ש אורבאך זצ"ל במה להתחזק באלול? והשיב: "אני מתחזק במאה ברכות". מאה הברכות כשהם

חודש אלול - "עת רצון"

חשיבותו של חודש אלול אינה רק מחמת קרבתו לימים הנוראים, לימי חודש אלול יש מעלה עצמית, בגלל היותם ימי רצון.

וז"ל ה'חיי אדם' (כלל קל"ח): "ימים אלו הם ימי רצון מעת שנבחרנו לעם. שכשחטאו ישראל בעגל ונשתברו הלוחות בי"ז תמוז, עלה משה להר להתפלל, ונתרצה הקב"ה ליתן לו לוחות שניות. ואז עלה משה בראש חודש אלול, ונשתתה שם עד יום כיפור שהיה גמר כפרה."

"ולפי שהיו ימים אלו ימי רצון מאז, לכן בכל שנה ושנה מתעורר עוד הרחמים למעלה, והם ימי רצון. ואף שהתשובה טובה בכל עת, מכל מקום חודש אלול הוא מובחר ומוכן יותר שמקובל תשובתו משאר ימות השנה."

בנוסף לכך, חודש אלול מהווה הכנה לראש השנה ויום הכיפורים בהיותו סמוך להם, וההנהגה בחודש אלול קובעת מה יעלה בגורלנו בימים הנוראים, וככל שנצל יותר את האלול כך נזכה אחר כך בראש השנה ויום הכיפורים. והקב"ה הרי אוהב אותנו וחפץ בטובתנו, ומעוניין שנזכה במשפט ראש השנה ובכפרת יום הכיפורים, לפיכך הוא מעניק לנו בחסדיו המרובים ימי רחמים ורצון, כדי שנזכה בדין של ראש השנה ויום הכיפורים.

כוחו של "עת רצון"

המשגיח מפוניבז' הגר' יחזקאל לוונשטיין זצ"ל, למד על המעלה הגדולה של "עת רצון" ממשו רבינו ע"ה, שלאחר חטא העגל כשראה משה שהוא עת רצון (עיי' רש"י שמות ל"ג, י"ח) ביקש את הבקשה הנכספת ביותר - "הראני נא את כבודך". ומבואר שרק לאחר שראה שהעת היא עת רצון, רק אז ביקש "הראני נא את כבודך", ולולי שהיה עת רצון לא היה מבקש, ומשום שיש דברים שניתן להשיג רק בעת רצון!

יוצא, שחודש אלול הוא "עת רצון", וניתן בו במיוחד להתקרב אל ה'. באלול אפשר להשיג מה שכרגיל אי אפשר - ומה שקשה להשיג במשך השנה באלול ניתן להשיג בקל!

זהו זמן שבמיוחד אפשר להתחיל מחדש! לקום לתפילה, לשמור סדרים וכד', כל אחד במה שנדרש אצלו תיקון.

אלול - ימי הבראה לנפש

מסופר על הגאון רבי איצלה בלאזר זצ"ל שבתוך שיחותיו באלול היה אומר: רבש"ע מודה אני לפניך שנתתה לנו את האלול. הסבא מקלם היה מתבטא על חודש אלול "שהם ימי הבראה לנפש". המשגיח מפוניבז' זצ"ל התבטא "הימים הנחמדים". שהרי באמת בפנימיותנו רצונו האמיתי הוא לעבוד את ה', אלא שישנם כל מיני מניעות ומפריעים שאין מצליחים להתגבר עליהם, ובהגיע חודש אלול שהם ימי רצון - יש בהם סייעתא דשמיא מיוחדת, לעמוד כנגדם, להתרומם, ולעבוד את ה' כפי שאנו רוצים באמת בתוך-תוכנו.

אם כן, חודש אלול הוא מתנה חשובה עבורנו, וכדרך שאדם כל השנה מצפה ומייחל לימי ההבראה, כך צריכה להיות הציפייה לחודש אלול. ואכן מסופר על גדולי ישראל שציפו מאד לבואו של חודש אלול.

להיזהר מהמפסידים - ולהתפלל על כך

וראוי לזכור שיש יצר הרע שמעוניין שלא נצל את הימים הקדושים הללו, ולשים לב היטב איך להיזהר ולהינצל מהמפסידים.

וככל אדם צריך לזכור תמיד, שמצד אחד יש לו נשמה קדושה המשתוקקת לחיים עליונים, אך מצד שני גם יש לו יצר הרע ויש לו גוף. וכדאי להתפלל על כך, ואפילו הרבה פעמים ביום. הרי הקב"ה הוא לא רק אדון העולם, אלא הוא גם אבינו, וחפץ בטובתנו, ומעוניין שנפנה אליו.

אחד ביקש מהגרש"ד פינקוס זצ"ל הדרכה בעבודת ה', השיב לו הרב פינקוס:

ה' אורי וישעי". מזמור זה יכול מאוד לרומם, ולהועיל לנו, אם נאמר אותו בכוונה הראויה, ונצרך לזה הכנה.
ב"לדוד ה' אורי" יש כמה עניינים חשובים: הרצון והשאפה שכל ימינו נהיה שתולים בבית ה', הבקשה שהשכל ירום על כוחות הרע המקיפים אותו - "ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי" חיזוק האמונה ובטחון בה', ועוד. וכדאי מאוד ללמוד עוד קודם את פירוש המילים, ולנצל את המזמור כראוי.

להזכיר לעצמו - אלול

ראוי שכל ימי האלול נזכר שאנחנו נמצאים בעת רצון, וכעת אנו יכולים במיוחד להתקרב אל ה'. גם לזכור שאנו עומדים לפני יום הדין אשר בו עומדים להחליט מה יהיה איתנו בשנה הבאה - והקב"ה לא מוותר סתם! מעצה טובה שאדם יזכיר לעצמו בתמידות - אלול!

כללו של דבר

כללו של דבר: לא פשוט כלל וכלל כמה סייעתא דשמיא מצפה לנו באלול, ועד כמה שאנו יכולים להשיג בחודש הרצון, ואשרינו שאנו זוכים בכך. אך מאידך, נורא מאוד גודל האחריות הרובצת עלינו בימים קדושים אלו, אשר יש להם השפעה גדולה על עתידנו בראש השנה ויום הכיפורים. וצריך זהירות יתירה שלא נהיה ח"ו כשוטה המאבד מה שנותנים לו. ואשרינו שאנו מובטחים "בדרך שאדם רוצה בה מוליכין אותו, והבא להיטהר מסייעין בידו".
(מתוך "עבודת הימים הנוראים" במשנתו של מרן המשגיח זצוק"ל)

שמעתי עובדה על ת"ח שנסע בחודש אלול למרחק רב, על מנת לקבל 'סמיכה' מאחד הגדולים. מובן שאותו גדול קבלו בסבר פנים יפות. אך לאחר ששמע שבא לקבל סמיכה, אמר לו אותו גדול: "עכשיו? באלול? למי יש זמן לעסוק בכך בחודש אלול תבוא אחרי סוכות...!"

אמנם יש מצווה לעזור ליהודי, אך הזמן לעסוק בנושא של סמיכה אינו באלול. אלול צריך להיות מנוצל כולו לעסק התורה והתשובה.

("לעבדך באמת" - אלול)

יומא טובא לרבנו

הופיע בס"ד מהדורה חדשה
ומפוארת עם הרבה הוספות

עבודת הימים הנוראים במשנתו
של מרן המשגיח זצוק"ל

בתוספת עובדות והנהגות מחיי
מרן המשגיח זצוק"ל

ניתן להשיג בחנויות הספרים
המובחרות, בבתי הכנסת (בלוי)
והיכלי התורה

לפרטים ולהשיג הספר ברחבי
הארץ ניתן ליצור קשר ב

0527166490

אלול - חודש התשובה

לאמי ולאחי היקרים והאהובים, שלום רב.

...בנוגע ללימוד, בחודש אלול אני מקדיש זמן רב לחזרה בתשובה, מרגיש אני בעצמי, שכל כך הרבה דברים אינם כשורה אצלי, ואי אפשר שלא להקדיש להם תשומת לב ועמל כדי לסלקם. שהרי זה בעצם כל תכליתו של האדם, לעשות את עצמו לאדם שלם, עם ההשקפות הנכונות, עם ההרגשות הטהורות, ועם המעשים האמיתיים. כי האם יש ערך כל שהוא, לחיים הריקנים, ההבליים, שהרוב העצום חי עכשיו?

וחודש אלול, הרי הוא חודש התשובה, בחודש זה ישנה הזדמנות שאינה חוזרת כל השנה - לחזור בתשובה! בחודש זה ישנה סייעתא דשמיא עצומה, ואם אדם מתאמץ, מיד עוזרים לו הרבה! ואין אפשר לאבד בידים הון יקר כל כך - ולא להתאמץ לחזור בתשובה!?

שלכם, דב

נאמרות בכוונה, הם מביאות ליראת ה', שהיא המפתח לכל שלמות האדם! חז"ל (מנחות מ"ג) לומדים את דין מאה ברכות בכל יום, מהפסוק "ואתה ישראל מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה', אל תקרי מה אלא מאה". ומפרש המהר"ל, שהתורה רמזה חיוב מאה הברכות בפסוק "ליראה את ה'", ללמדנו, שהדרך להשיג יראת ה', הוא על ידי מאה ברכות.

הברכות מביאות לדבקות בה'

הברכות מביאות אותנו גם לדבקות בה', כאשר יהודי מברך הוא חי את מציאות ה', הוא פונה אל ה', ברוך אתה..., מכיר בטובותיו, ומהלל אותו על כך.

ואכן כתב בעל הטורים שהתגין באות ק' של "ואתם הדבקים בה' אלוהיכם" מרמזים למאה ברכות, ומסתבר שהתורה בחרה לרמזם ב"הדבקים", משום שמאה הברכות הם הדרך להגיע לדבקות בה'.

כאשר גוי ניגש לאכול - הוא נפגש עם האוכל, אך כאשר יהודי ניגש לאכול - הוא נפגש עם הקב"ה! וכמו שאנו אמורים בפזמון בשבת: "סועדים בו - לברך שלש פעמים" - שמטרת הסעודה היא שנוכל לברך אחריה.

חיזוק בשמירת סדרים

חשוב מאוד שנתחזק בשמירת סדרי הישיבה, באשר הם מהווים מפתח גדול להצלחה בתורה. המשגיח הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל אמר לי, מי ששומר על הסדרים - הסדרים שומרים אותו!

כאשר אדם אינו קובע זמן מסודר ללימודו, הוא עלול ח"ו להפסיד הרבה זמן יקר בחיים. תמיד ישנם טרדות, ואם לא מתחכמים כנגדם, וקובעים זמן שאותו לא משנים בכל מחיר, מפסידים הרבה זמן!

והרי כל רגע בחיים קובע נצח! ויבוא זמן שאדם מאוד יצטער על כך שלא ניצל מספיק את זמנו בעולם הזה. על כן חשוב ונחוץ מאוד שאדם יקבע לעצמו סדרים, ובכך הוא יציל את זמנו מאבדון.

ובאמת מלבד מה ששמירת הסדרים נחוצה לתועלת העצמית, שמירת הסדרים הוא גם חיוב מצד היושר ומהלכות דרך ארץ, לא יתכן להיות במקום שקבעו סדרים וליהנות ממנו, ולא לשמור את הסדרים שנקבעו!

לנצל את המזמור "לדוד ה' אורי"

בחודש אלול אנו מזכירים פעמיים בכל יום, ערב ובוקר, את המזמור "לדוד

ובאופן כללי צריך לחפש עצות בר"ה ויוה"כ איך לתפוס את אור הברק שקיבל בהם, ולהכניסו לחיים הרגילים שלו, כל א' מכיר את כחותיו, את כשלונותיו, ואת הדברים המחזקים אותו, וצריך

הבריאה גופא, שרואה בכל דבר את יד ה' המנהלת אותו, ורואה מתוך הבירה את בעל הבירה, ולא רק אמונה מופשטת שיש בורא עולם בשמי השמים, כאילו בעולם אחר לגמרי. ולא הכיר אותו מעולם, אלא מקבל את ההסתכלות הפנימית שבפסוקי התפילה, ש"הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם", "ואתה מחיה את כולם".

אמנם כמובן כל זה הוא רק אם אומרים את הפסוקים במתינות, מתוך מחשבה והתבוננות, אבל מי שממהר באמירתם, להגיע לשמו"ע עם הציבור למשל, לא נפגש כלל עם תוכן הבריאה, וממשיך לחיות בדמיון הכוזב שהבריאה מתנהלת מעצמה ח"ו. ולא יאמר האדם, התפילה הוא רק חיוב דרבנן, ולא נורא אם אינו מקיים אותה בשלמות כ"כ, דהגם שתפילה דרבנן, אבל הכרת הבורא הוא מ"ע גמורה מה"ת, והדרך להכירו הוא רק ע"י תפילה, ולא בכדי מסתיים התפילה בהפסוק "ידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים אין עוד", כי זוהי המסקנא העולה מכל התפילה, שאין בריאה מקויימת מעצמה כלל, אלא הוא ית' מקיים ומנהל הכל.

ואציע בזה עצה מסויימת, לומר את הפסוקים בניגון מסוים, שיעורר את הלב להתפעל מן הדברים, ע"ד עצתו של הגר"ס בלימוד המוסר מתוך התפעלות, שע"ז נכנסים הדברים ללב, וכל א' יבחון את עצמו באיזה דרך פועלים הדברים אצלו להשריש הדברים בלב.

וענין זה נוגע במיוחד לעבודת המלכויות של ר"ה, דצריך להכיר את המלך בציור האמיתי איך שמולך ומנהיג את נבראיו, והמפתח לזה הוא סידור התפילה, ובתפילת ר"ה מקבלת התפילה רוממות גדולה יותר, שמדברים על כל היעד של הבריאה בגילוי יחודו הגמור. ובודאי שא"א לעבור בבת אחת מזלזול והזנחה בתפילה, לחיזוק גדול, וצריך להתקדם לאט לאט, לתפוס פסוק מסוים ולאומרו במתינות ובהתבוננות, וכשמתרגל כבר, יוסיף עוד פסוק וכן הלאה, עד שיקבל בס"ד את המבט הנכון על הבריאה, ויחיה כסדר עם הקב"ה, וירגיש שכל תנועות אבריו הוא ממנו, וכל מה שמצליח בעסקיו הוא ממנו, דהוא משגיח על כל פרט, ומנהל הכל כסדר.

להב מפיו יצא [א]

במאמר זה רבינו זצ"ל טרח מאוד להוריד את הדברים למעשה אך כמדומה שיש כאן בתחילת דבריו נקודה מאוד יסודית שעלולים להתעלם ממנה. דורנו סובל ממחלה נוראה שנקראת "כאן ועכשיו". הורגלנו לספק כל מאוויו בלחיצת כפתור, וגם זה נעשה לאט לאט מיושן כאשר הכל עובר להפעלה על ידי כח דבור [למדנו את עוצם כחו ואכמ"ל]. וממילא גם את ההשגים הרוחניים רוצים לראות כאן ועכשיו. רבינו מלמדנו שאין שום עבודה שהולכת לאיבוד תכלית כל עבודה ליצור קנין במעמקי הנפש. עד כמה שהעבודה נעשית בחוזק ותקיפות כך החקיקה שלה בנפש חזקה יותר. והנה כאשר אדם ציפה מדי שנה לשינויים גדולים ונתבדה לאט ואט נכבית בקרבו שלהבת ההתלהבות. מלמדנו רבינו שאין זה כך. אין לצפות כלל לשינויים מהפכניים. לא זה הנושא ולא זה המבוקש. וממילא אדרבה בהיות שמדובר על יצירת חקיקות עלומות בנפש אין לך אלא העבודה שלפניך. אותה יש לפעול בכל הכח והחשק ולא לתת לתחושת ההחמצה משנה שעברה ללוות אותך השנה. הרגשה זו שקרית. לא החמצת את השנה שעברה אלא בנית קומה נוספת בצורת נפשך.

עוד למדנו כיצד יש להשתמש בתכונות הנפש הבהמית להתפעל מניגון להפנים לתוך הלב הרגשים הנובעים מהשגה שכלית. וזהו בין אב לכל עבודת האדם לקחת את כחות הגוף עצמן לעבודת ה'. זה נוגע למעשה שבת קודש בו נצטוונו על עונג שבת. לא כתכלית בפני עצמה אלא כטעימה בכלי הגוף של העולם שכולו טוב.

נוסיף בזה נקודה יסודית שהיא בריח התיכון בכל מאמרי רבינו זצ"ל. והסיבה לקושי שבקיום ב' הענינים דלעיל. רוב סבוכי האדם נובעים מכך שתופס את עצמו מצד מציאותו הגשמית. היא הקובעת את המבט שלו על החיים. הדברים אמנם פשוטים מאוד אבל בדורנו ששקע לחיי החומר נשמעים הדברים מחודשים. תפקיד האדם להתרגל לחיות "את עצמו" באמת. כלומר לשנן לעצמו ללא הרף "אני נשמה שנמצאת בתוך גוף זמני". כאשר ירגיל עצמו בזה יוכל לעמוד ביתר תוקף מול שקר עולם הזה [הארכנו בזה בקובץ שיתי לבך למסילה שנדפס בסוף הספר נפשו גחלים תהלת וקונטרס זה זכה להסכמה מלהבת של רבינו ששמו מהטיפול בנקודה זו. ניתן לקבל הקונטרס במייל] הברק המאיר בימים אלו הוא עצם התעוררות הנפש לקרבת אלקים מצדו ית' שפתח לנו ימים בהם הוא מתקרב אלינו לקבלנו בתשובה. עלולים לתפוס את הענין בצורה שגויה. האדם שהוא בעיקרו יצור הבהמי מרגיש פתאום את הרובד הרוחני שמעליו. אין זה כך. האדם שהוא יצור רוחני בעצם משתחרר מעט מאחיזת החומר המלפפת אותו כל השנה ומסוגל לשוב ולהרגיש מי הוא באמת. זו הבחנה דקה אך הפוך בה הפוך בה דכוליה ביה.

מבט נכון על העולם [מתוך הקדמת ספרו 'פתחי שערים' על דיני ספקות, יל ברוקלין תשס"ז]

יש לבריא ב' בחינות, פנימיות וחיצוניות. בחינת האמיתית ובחינת ההסתר על בחינת האמיתית אשר זוהי החיצוניות הנראית לעינים ורק אחרי התבוננות גדולה יכולים להגיע לפנימיות שלה.

ביאור הדבר שיש בעצם ב' בריאות והנהגות בעולם. הבריאה הקדושה והנהגתה ובריא הטמאה והנהגתה. הקדושה היא הרצון העליון ב"ה וכבודו והוא נמצא בפנימיות צורת הבריאה כי כל קיום הבריאה הוא ברצונו ית' והתורה והמצוה שהם פנימיות רצונו ית' הם פנימיות הבריאה. והרע והטומאה הם בריאה שנפרדת מקדושתו ית' ומציאותם הוא רק כדי להעלים את רצונו הפנימי ולהראות רק את מציאותה הטמאה – כהסתר הקליפה על הפרי – וזהו כדי שיהיה לאדם בנסיון. כי כל מציאות הבריאה מהעולם הכי עליון עד העוה"ז הגשמי נברא לכך. וביד האדם להמשך אחרי רצונו וקדושתו ית' ולחפוץ לקרבת אלקים או ללכת אחרי תאוות עיניו ולבו היינו הקליפה הטמאה אשר מעלימים ומסתירים על אור קדושתו ית'. והקליפה והטומאה הם רק חיצוניות רצון העליון וצורת הבריאה רק מצד חיצוניותה. אבל צורתה הפנימית היא אמיתית המציאות שלה וצורתה החיצונית הוא עולם שכולו שקר.

וכיצד יכיר את המציאות האמיתית. הנה אמרו חז"ל שאברהם בן ג' הכיר את בוראו. והדרך היה ע"י שהסתכל בבירה ומתוך הבירה הציץ עליו בעל הבירה. והיינו שהבורא ית' נעלם מצד עצמו דלית ביה תפיסה כלל ונגלה מצד פעולותיו דהיינו אחרי התהוות הבריאה והנהגתה זהו מה שניתן לנו להשיג בהסתכלות בבריאה ומתוך ההסתכלות זו בבריאה להכיר את בעל הבירה. ולהגיע לדרך המובילה בית אל- בתוך אורה רוחנית טהורה והרגשים נעלים. אבל נחוץ בהקדם לך לראות את הבירה והנהגתה בצורתה האמיתית כי אם לא יראה האמת יראה רק בכח הדמיון דברים שאינם אמיתית הבריאה ולא יראה גדולת הבורא ית'.

האפשרות להכיר את הבריאה על אמיתותה הוא רק ע"י התורה. כי היא לבדה האספקלריא המאירה שלנו ובלעדה אינו רואה כלום. עומק ביאורו שהבריאה נתהוותה ע"י שכל הבורא ית' ומציאותה האמיתית וכפי רצונו וחכמתו. אך כיצד יכול להשיג זה הרי המרחק בין שכלו לשכל הבורא ית' הוא לאין שיעור. ובשכלו המצומצם והמוגבל אינו יכול להשיג אמיתות מציאות כל דבר.

אבל דרך התורה יכול. כי מציאותה היא שכל אלקי – חכמתו ורצונו ית' – ואז אפשר לראות ולהשיג אמיתות צורת הבריאה. כי אסתכל באורייתא וברא עולם. כי היא המפה של הבריאה. והתורה כוללת בהכרח כל מציאות הבריאה והנהגתה לעולם ועד. ובה נתגלה השכל האלקי. וכל שאין השכל האלקי שורה תוך שכלו – כי התורה ירדה להטה להתלבש תוך השכל האנושי ג"כ.

וכפי מידת ראייתו גדולת הבורא ע"י התורה שהיא השכל האלקי המגלה אמיתות המציאות הבריאה ומורה על גדולת בוראו, באותו שיעור מתעלה האדם ממצב שפלותו ומעלה למעלה מן הגשמייות והחומריות וחי הוא לא בעוה"ז הנראה לעיני בשר אלא בעולם קדוש כי רואה רק את הפנימיות של הבריאה. ופנימיות צורתה הוא רק מה שכתוב כל מה שבראתי לשמי ולכבודי בראתי יצאתי אף עשיתי. ורואה הנהגה והרצון העליון המקיים את הבריאה במוחש בתוך שכלו. כבר פשט את הלבוש העליון של הבריאה להסיר קליפתה המכסה יופיה האמיתית של הבריאה. ואדם כזה קדוש יקרא לו כי אין לו שייכות אל חיצוניותה שאינו חי תחת ממשלת הקליפה הטמאה. עולמו של האדם שחי בו היא רק כפי ציור שכלו ודמיונו ופי תפיסתו הרי זהו עולמו הקטן – כפי שכלו יחולל איש – ראית עיני השכל בעולם שכולו קדוש הרי זה מביא לו חיים קדושים אבל אם השגתו וראית שכלו היא רק בחיצוניות העולם שהוא עולם השקר אז חיינו נמשכים כמו כן אחרי ההבל, וכל השקפת עולמו סובבת סביב נקודה זו.

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת שופטים תשע"ח -

מכאן ולהבא נפסל

ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וגו' (וי"ט י"ט)

הנה אמרינן בגמרא בבא קמא (ע"ב ב') דעת רבא דעד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל, ואמרינן לחד לישנא, דטעמא דמילתא מכיון שמה שמאמינים להמזימין הוא חידוש, דהא תרי ותרי נינהו מאי חזית דציית להני ציית להני, הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך, והעדויות שהעידו לפני שהזמנו כשירות.

הנה שמעתי דנים מה יהא באופן שהעיד עדות והזימו אותו, וקודם שהזמנו, היה עד קידושין, ולאחר שהזמנו, היה עד גירושין לאותה זוג. האם האשה מותרת, או דילמא אינה מותרת אלא נשארה אשת איש.

צדדי הספק

צדדי הספק, מי נימא דנשארת אשת איש, דהקידושין לא נפסלו מכיון דאמרינן פלגינן ונפסל רק מכאן ולהבא, אבל הגט פסול, כיון דמכאן ולהבא מיהת פסול, ואם כן היא נשארת אשת איש.

או דילמא נימא דלא יתכן לפסול הגט ולהכשיר הקידושין, דאם לא מאמינים להמזימין והם לא היו עמם במקום פלוני, אם כן הם עדים כשרים וגם הגט כשר, ואם מאמינים להמזימין והיו עמם במקום פלוני, אם כן הם עדים פסולים, וגם אין קידושין, אם כן ממה נפשך מותרת.

הוכחה מתשב"ץ

הנה מבואר בתשב"ץ (תשובות ח"ג סי' ק"י) דאם אב אומר על בנו שאינו בנו, דנאמן מדין יכיר, ואם כן נקטינן שאין לו בנים, ואם מת אשתו חייבת ביבום, אך הרי אם אינו בנו אבל הרי הוא בן אשתו, אם כן על כרחך אשתו זינתה ופטורה מיבום, אך לגבי הזנות אין מאמינים לו.

והרי לכאורה הכא נמי איכא ממה נפשך דפטורה מיבום, דאם נאמן שאינו בנו, אם כן על כרחך זינתה, ואם כן נאמן לו גם לענין שהיא זינתה, ואם לא נאמן לו שהיא זינתה, אם כן על כרחך הרי הוא בנו ולא נאמן לו שאינו בנו. אלא חזינן דפלגינן ולא אמרינן ממה נפשך. ואם כן נילף נמי לנידון דידן.

אין מסייעין זה את זה

הנה דעת רבא דעד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל, וטעמא דמילתא אמרינן בחד לישנא, משום דחידוש הוא, דהא תרי ותרי נינהו מאי חזית דציית להני ציית להני.

ואמרינן בגמרא דלפי זה בהעידו תרי בחד ותרי בחד, הרי יש שני מזימים על כל אחד ואחד, ואם כן לא הוי חידוש, ואם כן העדים זוממין פסולין למפרע.

והקשו בתוספות (שם ע"ג א' ד"ה דאסהידו) מה בכך, הרי איכא ב' עדים שהם ראו המאורע, שהרי ב' העדים מעידים שראו המאורע ביחד והרי תרי כמאה הוו.

ותירצו בתוספות דאירי בכגון שאין הניזומין מסייעין אחד לחבירו, שאין האחד יודע כלום בעדותו של חבירו, כגון שראה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה או בכגון הודאה אחר הודאה.

א. קושיית הפלאה

הקשה בהפלאה (בבא קמא שם) אמאי הוצרכו תוספות לומר דאירי באופן שאינם מסייעין, הרי אף באופן דמסייעין, נהי דהראשון הוה

ב. הראשון לא היה שם

שאלו על ההפלאה, דנהי דהפסול רק מכאן ולהבא, אבל כבר ידענו שהראשון לא היה שם, דהרי מאמינים לאחרונים, ונהי דלגבי עדויות שהעיד, אמרינן שכן היה כמו שמעיד, דפלגינן הענין כיון דהוי חידוש, אבל לענין הנידון אם יש לשני סיוע, הרי כיון דלא היה שם מי יסייע לו. ויפה שאלו.

ג. פלגינן גם לגבי חבירו

אלא לענין יש ליישב, דכשם שאמרינן פלגינן לגבי העדויות שהעיד, ואמרינן דלגביהם היה שם וכל מה דמאמינים לאחרונים היינו רק למאורע בעצמו ולא לשאר דברים, הכי נמי לגבי חבירו אמרינן דשפיר היה.

מכתב - חייב מיתה מהו להעיד

בס"ד ט' ניסן תשס"ז

לכבוד הג"ר חצ"א שליט"א בעל המחבר זרע יצחק

הנני בזה לבוא בכתב על אשר ראיתי בספרך זרע יצחק למסכת מכות (סי' ז'), והנה יצא כ"ת לדון בדבר החדש, היאך הדין בעדים שנגמר דינם למיתה, ועשו תשובה באופן המועיל, (כמבואר בסנהדרין פרק זה בורר, כ"ה ב'), באופן שאין לפוסלם מפאת רשעים, האם עכשיו כשרים להעיד בדיני נפשות.

דהרי קיימא לן (סנהדרין ע"ה א') דעדים שהם טריפה פסולים להעיד בדיני נפשות, והטעם, שהרי אינם בזוממי זוממין, שהרי אם יעידו בדיני נפשות, ואחר כך יזימום, ונפטור את הנידון ונחייב העדים מיתה, ואחר כך יזימו את זוממיהם, יהיו המזימין הראשונים פטורים, כיון דבעו למקטל העדים שהם טריפה והוו גברא קטילא.

ואם כן הכי נמי הכא יהיו העדים שנגמרו דינם למיתה פסולים, שהרי אינם בזוממי זוממין, דהרי אם יזימו את זוממיהם, יהיו המזימין הראשונים פטורים, כיון דבעו למקטל העדים שהם גברא קטילא, שהרי בלאו הכי נגמר דינם למיתה. עכ"ד.

והנה זה דבר חדש ונפלא שהעלה כ"ת ודלי מרגניתא.

תרי תירוצי בתוספות

הנה לענין יש לדון בהאי מילתא חדתא, דהנה אמרינן בגמרא סנהדרין (פ"א א') מי שעבר עבירה קלה ונגמר דינו על עבירה קלה, וחזר ועבר עבירה חמורה, נידון במיתה החמורה.

והקשו בתוספות (שם ד"ה ונגמר) אמאי נידון בחמורה, הרי העדות על החמורה הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דהיאך יוכלו להעיד עליו שחייב במיתה החמורה, הרי אם יזימו יהיו פטורים כיון דבלאו סהדותיהו גברא קטילא בעו למיקטל, וכמו דקיימא לן (שם ע"ה א') במעדין על טריפה שחייב מיתה דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה.

ותירצו תוספות ב' תירוצים, חדא, דהכא איירי דהך עבירה שניה עבר בפני בית דין, דאפילו בעדות שאי אתה יכול להזימה מחייבין.

עוד תירצו תוספות, דשאני בנגמר דינו למיתה, כיון דאי איתזמו

קמאי או אתכחשו, מהני סהדותיהו דבתראי, אם כן עדות שאתה יכול להזימה קרינן ביה. עד כאן דברי התוספות.

תליא בדברי התוספות

והשתא יש לדון דחידושא דכ"ת דעדים שנגמר דינם למיתה פסולים להעיד, יהא תליא בבי' תירוצי התוספות, דלתירוץ קמא בתוספות, באמת הני עדים שנגמר דינם למיתה יהיו פסולים להעיד מפאת דאינן בזוממי זוממי.

משא"כ לתירוץ בתרא יהיו כשירים, דהרי יתכן שיהיו בזוממי זוממין אם יוזם או יוכחש אותם העדים שהעדין עליהם ועל דם נגמרו דינם למיתה, וזה סגי למשוי עדות שאתה יכול להזימה, ואם כן שפיר נדון על פיהם.

נמצא דהאי נידון תליא בבי' תירוצי התוספות, וכשם שבחייב מיתה קלה, ולא עבר על עבירה החמורה בפני בית דין, אלא באו עדים שעבר על החמורה, נמי יהא תליא בבי' תירוצי התוספות.

אמאי לא תירץ כתירוץ השני

הנה יש לעיין אמאי התירוץ הראשון בתוספות לא תירץ כתירוץ השני, והיינו דאי איתזמו קמאי או אתכחשו מהני סהדותיהו דבתראי. ויש לבאר בבי' דרכים.

חדא, דכשיש עדים לא מספקין שהם שקרנים, אף לא למשוי יכול להזימה, דהרי אמרינן דעדים הוא בירור מעליא ולא מספקין בזה. שנית, יש לומר דכיון דהשתא קמן הוא מחוייב מיתה, לא מספקין, והיינו דאין הטעם מחמת מעלת בירור העדים, אלא דכיון דסמכין השתא דחייב במיתה לא מספקין בזה.

ראיה לדרך השני

הנה יש ראיה לדרך השני, דהרי לכאורה יש ליישב קושיית תוספות, דזה שנגמר דינו למיתה הא יתכן שילמדו עליו זכות, ואז חוזר דינו, ואם כן הוה ליה עדות שאתה יכול להזימה, אלא חזינן דסבירא להו לתירוץ הראשון דכיון דסמכין דחייב מיתה תו לא מספקין שאינו חייב.

והנה כל זה הנו רעיוני בעת עייני בספר הנפלא, והנה חזינן סוגלת הספר המעורר המעיין ונתקיים בזה שדברי תורה פרים ורבים, והנה הנני לברך ברכות מממשיות לגבי שיוסיף להעניק לכלל ישראל עוד כהנה מהגיוני לבו, וזכויות הרבים תלויה בו.

כעתירת

אברהם גנחובסקי.

להזים את עצמם

ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' וגו' (י"ט י"ז)

הנה אמרינן בגמרא כתובות (כ"א ב') דבדאורייתא אין עד נעשה דיין, ובטעמא דמילתא, כתבו תוספות (שם ד"ה הנה) משום דבעינן שיעידו לפני הדיינין, דכתיב "ועמדו שני האנשים" אלו העדים "לפני ה'" אלו הדיינין, אבל אין הדיין יכול להעיד לעצמו.

תו כתבו תוספות בשם יש מפרשים שהטעם מפאת דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם העדים נעשו דיינין, עדות שאין אותה יכול להזימה היא, שלא יקבלו הזמה על עצמן.

[וכתבו תוספות דלפי טעם זה אם העדים קרובים לדיינין נמי אינם יכולים להעיד, דלא יקבלו הזמה עליהם. וכן קיימא לן (שו"ע חו"מ סי' ל"ג סעי' י"ז).]

והקשה בקהילות יעקב (כתובות מהדו"ח סי' כ"ז) על תוספות, אמאי כתבו שרק לא ירצו לקבל הזמה על עצמם, הרי אפילו אם ירצו לקבל הזמה על עצמם, אינם יכולים לקבל, דהא פסולים לדון את עצמם.

א. אמאי פסולים לדון עצמם

הנה ביאור קושיית הקהילות יעקב, דהרי אינם יכולים לקבל הזמה על עצמם, דהרי לשוונאם הם בעלי הדין, דהרי הם עצמם הנידונים, וכמו שאינו נאמן להעיד על עצמו שחייב גלות, אף שאין כאן אין אדם משים עצמו רשע דהרי היה שוגג, או במעיד על עצמו שחייב כסף דרך נאמן מפאת הודאת בעל דין, אבל בלא זה אינו נאמן כמו בחב לאחרני.

ב. פלגינן נאמנות

יש לדון ליישב דברי התוספות, דהנה בבעל דין המעיד אמרינן פלגינן, כגון המעיד שפלוגי רבעי לרצוני, אמרינן (סנהדרין ט' ב') פלגינן, דנאמן לחייב את הרובע, אבל אינו נאמן לחייב את עצמו, דאדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע.

ג. פלגינן בתורת בית דין

מעתה יש לעיין אם מעידים לפני דיינים שפלוגי רבע הדיינים לרצונם, הרי לענין הנרבע אינם יכולים להיות בית דין דהרי איירי בהם עצמם, אלא האם נימא פלגינן ועכ"פ יש כאן תורת בית דין לענין הרובע, אף שהוא מאורע אחד.

מעתה נימא דהכי נמי יכולים לקבל על עצמם הזמה, דנימא פלגינן, דאע"פ דאינם כאן תורת בית דין לענין להעניש עצמם, אבל יש כאן תורת בית דין לענין לפסול עדותם ולומר שבטל הפסק דין. וצריך תלמוד.

קרובים לעדים המוכחשים

הנה בתשובות מהר"י בן לב (ח"ג סי' כ"ה, מובא באור שמח הל' עדות, ובגליון הגרע"א חו"מ סי' ל"א סעי' א') נסתפק בעדים שהעידו על מאורע לחייב הבעל דין, ועדים אחרים מוכחשים אותם, והם רחוקים לבעלי דינים אבל קרובים לעדים המוכחשים. האם הם כשרים לעדות.

וטעם ספיקו כיון דזולת ההכחשה במאורע, באו גם לפוסלם, והרי אינם נאמנים בעדותם לפסול העדים מכיון שהם קרובים, אם כן נימא דעדות שבטלה מקצה בטלה כולה.

א. לפסול שלא יצטרפו

הנה בשני כתי עדים המכחישות זו את זו, קיימא לן כרב הונא (נבא בתרא ל"א ב') דאע"פ שהם מוכחשים, מכל מקום לא נפסלים, אלא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה. נמצא דבנידון הנ"ל העדים שהכחישו, לא פסלו העדים הראשונים, והא דאמרינן שבאו גם לפסול העדים הראשונים, היינו משום דבאו לפוסלם לענין שלא יוכלו להצטרף אחד מכת זו ואחד מכת זו.

ב. עדות שלא נתקבל

נמצא להאמור, מכח הא דמעידין לפסול את הראשונים, לא הוי אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, דהרי לרב הונא נשארים כשרים, אם כן אין העדות מתקבלת לפוסלם. חזינן דלא אמרינן עדות שבטלה מקצה בטלה כולה אם החלק מהעדות שבטלה לא נתקבל.

ג. עדות של עד אחד

אמנם לאידך גיסא, יש לעיין בשני עדים שמעידים על רובע, ואחד מהם קרוב לנרבע, האם נימא שבטלה מקצתה כיון שהוא קרוב ואינו נאמן בחלק של העדות שמחייב הנרבע.

אמנם לכאורה להאמור לא נימא בזה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, דהרי עדות עד אחד אינה מתקבלת, וגם אינו ראוי לצירוף, דבדיני נפשות עדות מיוחדת פסולה, והיינו בלא העידו תוך כדי דיבור.

[וכי תימא דמכל מקום מהני עדות על הרובע לפוסלו לעדות, ובוה ראוי לצירוף, אך כאשר הרובע בלאו הכי פסול לעדות, כגון שהם מעידים רק על ההתראה ולא על המעשה].

ד. לחלק

וכי תימא דשאני התם דאיכא עד אחד, אך לכאורה מאי שנא אינה מתקבלת מפאת חזקת כשרות של העדים, או אינה מתקבלת מפאת דהוי רק עד אחד.

ויש לחלק דעד אחד שאני דיש כאן עדות על קרובו אלא שאינה מספקת, משא"כ ברב הונא אין כאן עדות כלל. וצריך תלמוד.

אנשים ולא קטנים

וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֶשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי ה' וְגו' (י"ט י"ז)

הנה ילפינן בגמרא בבא בתרא (קנ"ה ב') 'האנשים' ולא קטנים, שקטנים פסולים לעדות.

והקשה הגרע"א בתשובות (קמא סי' קע"ו) אמאי בעינן קרא לפסול קטנים לעדות, תיפוק ליה מפאת עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי קטנים אינם בני עונשים וגם לא בני תשלומין.

ותירץ הגרע"א כמה תירוצים:

תירוצ' א' - האם בעינן יכול להזימה

הנה הקשו תוספות (ריש מכות) בעדים שמעידין באיש פלוני שהוא בן גרושה, הרי כיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה וחלוצה, אם כן גם בשלא יוזמו היאך יעשה על פיהם בן גרושה, והא הו"א לה עדות שאי אתה יכול להזימה ואין זה עדות.

ותירצו בתוספות ב' תירוצים, חדא, דהכא כיון דלוקין הוי כאשר זמם והוי שפיר אתה יכול להזימה.

תו תירצו, דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה, דמהיכא נפקא לן דבעינן עדות שאתה יכול להזימה מכאשר זמם, והא מוכח בגמרא דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות דבן גרושה ולא קאי כלל עליה בשום צד שבעולם, דהרי אין אומרים יעשה זה בן גרושה תחתיו.

מעתה הרי בשלמא לתירוצ' השני של התוספות, לא קשה כלל קושיית הגרע"א, דהרי אם אי אפשר לקיים בהם הזמה לא בעינן עדות שאתה היכול להזימה, ואם כן הכי נמי מכיון דאי אפשר לקיים הזמה בקטן, אם כן לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם כן אם לא היה קרא הוה מכשרינן קטן.

אלא קושיית הגרע"א רק לתירוצ' הראשון של התוספות, דבכל אופן צריך שיהא עדות שאתה יכול להזימה, ומלקות משוי יכול להזימה, אם כן קטן לא יוכל לפסול לעדות.

תירוצ' ב' - מעידים לזכות

תו תירץ הגרע"א, דבעינן קרא באופן שמעידים הקטנים לפטור ממיתה או ממלקות, דהרי בכחאי גוונא אם הוה עדות שקר לא ילקה משום לא תענה, דלא בא לחייב ורק לזכות, ואם כן תיקשי כל הכחשה לזכות ליפסל העדות, דהרי אם אינו לוקה משום לא תענה, ואם כן לא יקיימו כאשר זמם והוה עדות שאי אתה יכול להזימה, אלא דלא קשה דגם לא הוה כאשר זמם לעשות לאחיו, דלא רצה לעשות רע. ואם כן אתי שפיר דבעינן קרא דקטנים לענין עדות הצלה. [ויש לעיין לפי זה אם כן בדין הוה דבאמת כשר עד נעשה דיין לעדות של זיכוי].

תירוצ' ג' - עדות דקידוש החודש

תו תירץ דנפקא מינה נמי בעדות החודש דבזה נמי לא עבר בלא תענה דהרי לא בא לחייב מידי, והכי נמי לא הוה בכלל כאשר זמם.

עדות לזכות וגם לפסול

הנה לכאורה תיקשי על תירוצ' השני של הגרע"א דאיירי בעדות לזכות, דהרי לדברי מהר"י בן לב הנ"ל, אמאי אמרינן דלולי הקרא, היינו מכשרים עדות של קטנים שמעידים לזכות הבעל דין, הרי אע"פ שהקטנים באים לזכות להבעל דין, אמנם הרי הם באים גם להכחיש ולפסול העדים הראשונים שחייבו הבעל דין, ועדות זו הוה עדות לחובה, ואם כן בעינן שיהא עדות שאי אתה יכול להזימה, ומכיון דעדות דקטנים הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, שוב תתבטל נמי העדות על המאורע, דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ואם כן למה לי קרא לפסול קטנים.

א. לא משוי בטלה מקצתה

יש לומר דסלקא דעתך להגרע"א דעדות שאי אתה יכול להזימה לא משוי עדות שבטלה מקצתה. אך הא חזינן דמשוי נמצא אחד מהן קרוב או פסול ומאי שנא.

אמנם דעת הגרע"א דלא משוי תחילתו בפסול, אך מכל מקום

בטלה מיהת קא עביד. [ובגבורות ארי (מכות ב' א') סבירא ליה דמשוי נמי תחילתו בפסול].

[ודברי הגרע"א דלא משוי תחילתו בפסול, זהו תירוצ' בתרא דהגרע"א (שם) בשם הגאון ר' שלמה איגר, דנפקא מינה בקרא דקטנים בגוונא דבשעת הראיה היה קטן, ואחר כך הגדיל, והעיד בגודלו מה שראה בקוטנו, דבלא קרא היה כשר, דעכשיו הוה עדות שאתה יכול להזימה, אך אחרי דילפינן מקרא ד'ועמדו', הקטן פסול, דמיקרי תחילתו בפסול, דהרי הפסול הוה בגוף הקטנות].

ב. בית דין היו הורגין על פי רוב

אלא יש לומר דאין הכי נמי אף האי תירוצא דהגרע"א לא איירי כשהקטנים מצילים על ידי הכחשה, אלא כגון דבית דין הוה קטלינן או מלקינן מכח רוב, ושני העדים הקטנים מעידים שזה מן המיעוט, דבזה אינם פוסלים מידי.

ג. מתו העדים

אך היטב העירו ליישב דברי הגרע"א אף לפי האי גיסא דמהר"י בן לב, דהרי בעינן קרא ד"אנשים ולא קטנים" להיכא דמעידים להכחיש עדים שחייבו, והכת הראשונה כבר מתה, נמצא דאין נפקא מינה בהא דבאים לפוסלם.

וכי תימא הרי פוסלים את העדויות שהעידו עד שמתו, אך הרי באמת נקטינן כרב הונא דכל כת באה בפני עצמה ומעידה, וכל הפסול למהר"י בן לב היינו שמונעים להצטרף, והשתא אינו ראוי לצירוף שכבר מת.

אך אכתי נימא שבאו לפסול העדות אם פעם הצטרף. [ויש לומר דאיירי שלא הצטרף עמו].

אך באמת ישוב הנ"ל נכון, דהרי לענ"ד אף בהזמה שנאמנים בתורת ודאי, והמוזמים קרוביהם, אם כבר מתו המוזמים, נאמנים להזימם, דהרי אין הנידון על גופם, ורק על העדויות, ואם כן אמאי לא נוכל לפסול העדויות, דכאן אין פסול של קורבא. ואם כן לכאורה נתיישבו היטב דברי הגרע"א גם למהר"י בן לב.

עדות דקידוש החודש

הנה כתב הגרע"א בתירוצ' השלישי הנ"ל, דבקידוש החודש לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה.

ותיקשי, הרי חזינן (כתובות כ"א ב') דבקידוש החודש אין עד נעשה דיין, ולדעת היש מפרשים בתוספות בכתובות (שם ד"ה הנח) זה מפאת דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, אם כן חזינן דבעדות דקידוש החודש בעינן שיהא עדות שאתה יכול להזימה.

א. אפשרות ביטול

יש לדון ליישב, דהנה בנודע ביהודה (קמא אה"ע סי' ע"ב) כתב דבעדות זנות לאוסרה על בעלה אין דרישה וחקירה מעכבת, דהרי הטעם דמעכבת היינו משום דבעינן שיהא עדות שראוי להזימה, והרי לחד תירוצא בתוספות בריש מכות, באופן דאי אפשר לקיים הזמה לא בעינן שיהא עדות שאתה יכול להזימה.

אמנם בבית הלוי (ח"ג סי' ו') וכן בחזון איש (ח"מ) נחלקו, דנהי דלהאי תירוצ' דתוספות לא בעינן עונש דכאשר זמם, מכל מקום בעינן שיהא עדות שאתה יכול להזימה כדי שיהא עכ"פ אפשרות ביטול העדות על ידי הזמה כדי שנחזיק העדים בחזקת עדי שקר, וזה יליפנן נמי מקרא דכאשר זמם.

מעתה גם בעדות דקידוש החודש, כיון דלא יקבלו הזמה על עצמן אם כן גם אפשרות ביטול ליכא ואם כן ניחא.

ב. השר מקוצי

אך אכתי תיקשי להשר מקוצי (מובא בקצות החושן סי' ז' סק"ד) דטעמא דאין עד נעשה דיין, משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואע"פ שאפשר להזימו בבית דין אחר, מכל מקום אכתי לא ייענש, דהרי אם הוזם אגלאי דלא היתה קבלת עדות בבית דין, דנתברר למפרע דהדיינים היו פסולים.

והשתא בקידוש החודש הא בלאו הכי ליכא עונש, והביטול העדות יהא אף אם עד נעשה דיין, דהרי אגלאי דלא היה בית דין כלל.

אמנם בקצות החושן הקשה על השר מקוצי, דהא פסלין בעד נעשה דיין אף בנתקבלה העדות בבית דין אחר וחזר הדין להם, דבכהאי גוונא אף אם יוזמו לא אגלאי דלא היתה קבלת עדות. אך זה תיקשי גם לטעמא דתוספות דילפינן דאי עד נעשה דיין מקרא דועמדו שני האנשים לפני ד'.

ג. אתם ואפילו מוטעין

תו יקשה על הגרע"א מתוספות, דהרי אין לומר דטעמא דאין עד נעשה דיין בקידוש החודש, דע"כ בעינן שיהא אפשרות לבטל העדות על ידי הזמה, דהרי בלאו הכי לא יהא ביטול עדות בקידוש החודש, דהרי קידוש החודש חל אפילו בעדות שקר, דדרשינן 'אתם' ואפילו מוטעין.

והעירוני דבעינן שיהא ראוי לביטול עדות בין הקבלת עדות להפסק בית דין, ואם נפסלו בעדים באותה שעה לא מקדשין החודש על פיהם.

ד. למפרע הוא נפסל

הנה אמרינן בגמרא בבא קמא (ע"ב ב') לחד לישנא, דגם לרבא עד זומם למפרע הוא נפסל, וטעמא דרבא שאמר דמכאן ולהבא הוא נפסל, היינו משום פסידא דלקוחות, שאם העדים החתימו בינתים על שטר מכירה יפסידו הלקוחות, והרי לא ידעו שהעדים נפסלו למפרע.

ובתוספות (שם ע"ג א' ד"ה א') כתבו דלפי טעמא דפסידא דלקוחות, אחרי שהוזמו בעדות אחרת, פוסלין למפרע עדות שהעידו לקידוש החודש, דהרי בעיקר הדין למפרע הוא נפסל, אלא מתקנינן דמכאן

ולהבא הוא נפסל משום פסידא דלקוחות, והרי בעדות דקידוש החודש ליכא פסידא דלקוחות.

ותיקשי הא בלאו הכי לא תתבטל עדות דקידוש החודש, דהרי 'אתם' ואפילו מוטעין, ואם כן מאי נפקא מינה בהא דפסלינן למפרע. ויש ליישב כהנ"ל, דהנידון שהעידו בקדוש החודש ולא גמרו הדין ובינתיים נפסלו העדים.

עוד יש לומר דהנפקא מינה לביטול הדיינים למפרע מכח הזמה, דבזה לא שייך אחר ואפילו מוטעין דהרי אין כאן בית דין כלל.

ה. הכחשה בקידוש החודש

הנה איתא בסוגיא בשבועות (מ"ח א') גבי עדות החדש, שהיו בודקין העדים כמה היתה הלבנה גבוה מן הקרקע למראה עיניו באומד בשיפולו של רקיע. ואם הכחישו זה את זה, אמרינן דתליא בפלוגתא רב הונא ורב חסדא אם כשרין לעדות אחרת.

ותיקשי על הגרע"א למה יפסלו, הרי לא עברו על לא תענה. ונהנה זה הקשה באמרי בינה הלכות עדות].

ויש ליישב דמכל מקום נפסלים שחזינן ששיקרו, ואם כן דמי לכל חשוד על הדבר שאינו מעיד. אלא הרי נימא דמקרי חשוד רק לדבר הקל, ואם כן אינו חשוד לדבר החמור, דהרי כאן לא עברו על לא תענה. והעירו דיש לומר דנפקא מינה לפסול רק לעדות אחרת של קידוש החודש דליכא ביה לא תענה. ודוחק.

ויש ליישב עוד, דהתם איירי שידעינן דעל ידי עדותם של קדוש החודש תהא נפקא מינה בדיני ממון וזהו יודעים זאת.

עניני שבת

שרינן למיעבד מקודם, ואם כן בבישול נמי נימא הכי. [אמנם עיין בחלקת יעקב בדברי הגי"ר מרדכי גיפטר דדן דבאמת בספק אם יטמא או לא, אין להתיר הפעולה, וכתב שם דדמי לשמא ימות, ובזה יש לחלק].

ג. לחלק

אולי יש לחלק דכשהנידון על השתנות הדין מטהור לטמא, כיון דנפסוק שהוא טהור, בזה שרינן, משא"כ בבישול דהנידון במציאות, לא נוכל להקל מפאת שאחר כך יפסוק שאינו מבושל, דמכל מקום שמא עשה מלאכה.

והיינו דשורש החילוק דבכהן האיסור על התוצאה שהוא טמא, ובבישול האיסור על הפעולה. וצריך תלמוד.

ד. אדים של מים

אגב, הנה דנו חכמי הזמן כשיש אדים של מים, האם חשיבא בישול או אפיה וצליה.

ולפי זה להניח חלה על גבי סיר שעל האש ויש שם אדים, אם יש לו דין בישול יהא אסור, דהוה בישול אחר אפיה, משא"כ אם אין לו דין בישול הרי הוה אפיה אחר אפיה.

וכן יש לעיין לענין קרבן פסח ויש אדים באור, דאם חשיבא בישול יהא פסול, ואם לא חשיבא בישול הוה ליה צלי.

לעשות לכתחילה ספק בישול

הנה יש לעיין מהו בבישל בשבת ומסופק אם היה בישול או לא. ולכאורה מוקמינן ליה בחזקת הגוף שלא נתבשל, ואם יבשלו אחר כך יהא חייב משום בישול, ולא נימא דאין בישול אחר בישול. והשתא יש לעיין אמאי אסרינן ליה להכניס מאכל שלא נתבשל לתוך ספק כלי ראשון ספק כלי שני.

א. טעם ההיתר

הנה הטעם להתיר, היינו משום דמכיון שאחרי שיכניס המאכל לתוך הכלי, נכריע מכח חזקת הגוף שהמאכל לא נתבשל, אם כן נימא דגם לכתחילה מותר לעשות הפעולה.

[וגוף הדבר דבישול יש חזקת הגוף, מבואר בישועות יעקב בהלכות בישולי עכו"ם].

ב. חזינן הכי לענין ספק טומאה

היינו אם נימא דכהן שרי לילך לכתחילה במקום שיש ספק טומאה ברשות הרבים, והרי חזינן (תוספות כתובות כ"ח ב' ד"ה בית) דשרינן לכהן ליכנס למקום של ספק טומאה משום ספק טומאה ברשות הרבים, ודעת הר"ן (ריש נדה) דספק טומאה ברשות הרבים טהור מפאת חזקת טהרה, חזינן דאם נפסוק לאחר מכאן שהוא טהור,

המכון להוצאת כתבי רבינו זצ"ל

ששו ושמחו בשמחת התורה

לאחר שאזלו מן השוק ספרי רבינו שיצאו לאור בשנה האחרונה, יצא לאור מהדורה חדשה

"בית אבי"

חיבורו הגדול של רבינו על ספר שב שמעתתא

"חדר הורתי"

על מסכת הוריות - מהדורא קמא - מהדורא תנינא - מלואים

ניתן להשיג: משפחת גנחובסקי, רחוב נועם אלימלך 14 בני ברק, טלפון 0527639733

משפ' פיש רח' הרב קוטלר 21 פינת הרב שך 7 ב"ב, טל' 03-6188995 0533149777 וכן בחנויות הספרים

זאת למודעי הדברים הנדפסים
כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו
זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו
היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת
המעיינים היה מן הצורך להוסיף
תיבות קישור והסבר. הרבה
פעמים האריך רבינו בכמה וכמה
דרכים ואופנים באותו ענין,
ולפעמים עשר ידות על הנדפס
כאן, ע"כ במקום שהאריך
העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון

סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב טל' 035703949

L5703949@gmail.com

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת שופטים

יד העדים תהיה בו בראשונה

"יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה, ובערת הרע מקרבך". (פרק י"ז פסוק ז').

צוה כנען את בניו

והנה בגמרא בפסחים (דף ק"ג ב') מובא, "חמשה דברים צווה כנען את בניו, אהבו זה את זה, ואהבו את הגזל וכו', ואל תדברו אמת". ולכאורה הרי כשאדם משאיר צוואה לבניו בדרך כלל הוא מצווה אותם לעשות מעשים טובים וישרים, ולא מצינו צוואה שהאבא מצווה את בניו לעשות פשעים, ואיך כאן כנען צווה את בניו לעשות כאלו פשעים כמו גזל, שקר וכיוצא בזה. וכתב הרשב"ם, "צווה כנען את בניו, כלומר מנהגן כן הוא כאלו צווה עליהן אביהן וכו'". והיינו שבאמת כנען לא השאיר צוואה לבניו, אלא כך היה מנהגו של כנען בעצמו, ובניו שראו אותו נוהג כך כל ימיו, למדו והושפעו ממנו עד שזה נהפך להם כהנהגה קבועה כמו צוואה שאב מצווה את בניו. ופעם דיבר על כך מרן המשגיח הגר"א דסלר זצ"ל, ואמר מה הפירוש "צווה כנען את בניו", הרי כשאדם כותב צוואה, בדרך כלל בני אדם מקיימים את הצוואה רק כמה שמשלם להם, ומה שלא משלם להם הוא כמאן דליתא, ואם כן כלפי כנען מה המשמעות של צוואה, וכי בניו יקיימו את מה שמבקש מהם. אלא אמר שהנהגתו של האדם היא צוואתו, וכאשר כנען התנהג בכזו צורה, זה הצוואה שהשריש לבניו להתנהג כך, ובניו למדו ממנו ומדרכיו כך לנהוג.

דברים היוצאים מהלב

כאשר אדם בעצמו מתנהג בדרך טובה וישרה, אז כשמדבר ומעורר את בניו לנהוג בדרך טובה הדיבורים הם דיבורים אמיתיים, והם דברים היוצאים מהלב, ואז ההשפעה היא גדולה שהמעשים יחד עם הדיבורים נכנסים אל הלב ודבריו מתקבלים. ומה שאין כן כאשר האדם בעצמו אינו זהיר בהנהגה הזו, אז הדיבורים על כך הם דברים מהשפה ולחוץ, וההשפעה שלהם היא קלושה וזעירה.

מעשה ביהודי משוויץ בעל משפחה גדולה, שזכה שכל ילדיו יצאו יראים ושלמים, והוא עצמו יהודי פשוט ואינו מהגדולים אשר בארץ, וזכה להקים משפחה לתפארת. ופעם הזדמן לו להיות בארץ ונכנס אל הגר"ש וואזנר זצ"ל, ושאלו הרב וואזנר מהו הסוד הגדול שזכה לכזו משפחה מפוארת. השיב לו היהודי שיש לו הנהגה שכל פעם שהוא צריך להעיר לילד על דבר שאינו נוהג כשורה, הרי הוא בודק את עצמו קודם לראות שהוא בעצמו שלם בדבר הזה. ואם הוא רואה שהוא בעצמו גם לא בסדר בדבר הזה, הרי הוא שותק ולא אומר לילד דבר, אלא הוא מתחזק בעצמו בדבר הזה, ואחרי שרואה שהוא כבר חזק ושלם בזה, אז הוא מעיר לבנו. ולדוגמה אם הוא רואה את הילד מברך ברכת המזון כלאחר יד וללא סידור, הוא לא מעיר לבנו עד שהוא מתחזק בעצמו לברך ברכת המזון מתוך סידור לאט לאט במילה, ורק אחרי תקופה שהוא מרגיש שכבר קנה לעצמו את ההנהגה הזו, אז הוא ניגש לבנו ומעיר לו על כך.

במפרשים ביארו שהסיבה שיד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו, היא משום שכיון שהעדים ראו את העבירה זה עלול להשפיע עליהם ולהשריש בהם רושם לא טוב, וכדי לבטל מהם את הרושם הזה שראו בעשיית העבירה, על כן המצווה שהם בעצמם יקומו ראשונים להורגו ולסלקו, וכך יבטלו מעצמם את הרושם הלא טוב שהשפיעה עליהם ראיית העבירה. וזהו כלל גדול בכל החיים שכל מה שהאדם רואה, הוא משפיע עליו, ואם הוא רואה עשיית מצוות זה משפיע עליו שיעשה בעצמו מצוות, ואילו אם רח"ל הוא רואה עשיית עבירות זה עלול להשפיע עליו שיעשה עבירות. והשפעת האדם היא מהסיבה ומהחכמה. אם הוא נמצא בחברה טובה זה משפיע עליו שיהיה טוב, ואם ח"ו נמצא בחברה רעה זה משפיע עליו שלא יהיה טוב.

בית ועד לחכמים

במשנה באבות (פרק א' משנה ד') אמרו, "יוסי בן יועזר אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים וכו'". וכתב הרע"ב, "יהי ביתך מוכן לדבר זה, שיהיו רגילים לומר נתקבץ בביתו של פלוני. שאי אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה. משלו משל למה הדבר דומה, לנכנס לחנותו של בשם, אף על פי שלא לקח כלום, מכל מקום ריח טוב קלט והוציא עמו".

מבואר בדבריו את יסוד הדברים, שהסיבה שאדם צריך תמיד להעמיד את ביתו להיות בית ועד לחכמים היא משום שעל ידי זה "אי אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה", ואפילו שהחכמים באו כדי להתוועד בינם לבין עצמם ואין להם דין ודברים עם בעל הבית, מכל מקום עצם זה שהם באים לביתו זה מועיל, "שאי אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה". ובאמת לא רואים את ההשפעה הזו כרגע אחד ובשעה אחת, אבל כך היא המציאות שבמשך הזמן החברה משפיעה על האדם, וכפי המצב של החברה כך נעשה מצבו בעצמו.

ובמפרשים באבות דייקו עוד בדברי המשנה, שבמשנה נאמר "יהי ביתך בית ועד לחכמים", ולא נאמרה סתם עצה טובה לאדם שילך וימצא בחברת החכמים, אלא יש בזה הדגשה מיוחדת על "ביתך", שיש ענין מיוחד בבית שבו הוא דר עם בני ביתו ששם יהיו החכמים.

ומבארים שבאמת כדי שאדם יוכל להשפיע על בניו שילכו בדרך טובה, לא די בדיבורים לבד. אלא בעיקר צריך אדם לראות שהנהגה שלו בתוך הבית תהא הנהגה טובה וישרה, שההשפעה הגדולה על בני הבית היא בזה שהם רואים את הנהגה הישרה שאדם נוהג בעצמו, וזה משפיע עליהם שגם הם ילכו בדרכו. ומשום כן יש דגש מיוחד במשנה על "ביתך" שכאשר בתוך הבית תהא הנהגה טובה וישרה, על ידי שיהיה הבית, בית ועד לחכמים, זה ישפיע על בני הבית שגם הם ילכו בדרכי החכמים.

דגן, תירוש ויצהר בחיוב תרומות ומעשרות - ודן עשיית פרוטה חמורה לחילול מעשר שני

"ראשית דגן תירוש ויצהר וראשית גז צאנך תתן לו". (פרק י"ח פסוק ד').

וכיוצא בזה נאמר בפרשת קורח בפרשה של מתנות כהונה, כתוב בפסוק (במדבר, פרק י"ח פסוק י"ב) "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן, ראשיתם אשר יתנו לה' לך נתתם". ופרש"י, "ראשיתם, היא תרומה גדולה". ובפסוק הזה גם כתוב כמו הפסוק שבפרשה, וחיוב תרומה כפי

ופרש"י, "ראשית דגן, זו תרומה וכו'".

בפסוק הזה נאמרו דיני תרומה, ונאמר בפסוק שחיוב תרומה הוא ב"דגן תירוש ויצהר". ומבואר שחיוב הפרשת תרומה כפי מה שכתוב בתורה, נאמר דווקא על דגן, תירוש ויצהר.

מה שכתוב בפסוק הוא רק ב"חלב יצהר, חלב תירוש, ודגן".

ובמעשר שני כתוב בפסוק בפרשת ראה (פרק י"ד פסוק כ"ב-כ"ג), "עשר תעשר את כל תבואת זרעך וגו'. ואכלת לפני ה' אלוך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגןך תירושך ויצהרך וגו'". ופרש"י, "ואכלת וגו', זה מעשר שני וכו'". כתוב בפסוק שגם במעשר שני החיוב הוא כמו בתרומה, וחיוב ההפרשה הוא דווקא בדגן, תירוש ויצהר.

ומבואר בכל זה שחיוב תרומות ומעשרות נאמר בתורה דווקא על דגן, תירוש ויצהר, ולא מצינו בתורה חיוב הפרשת תרומות ומעשרות על שאר מיני פירות שאינם בכלל דגן, תירוש ויצהר.

הנה דגן שכתוב בתורה שיש בזה חיוב תרומות ומעשרות, זה כולל את כל חמשת מיני דגן, שהם חיטים, שעורים, כוסמין, שיפון ושיכולת שועל. ותירוש ויצהר זה יין ושמן (העשוי מזיתים). ובכל אלו נאמר בתורה שיש בהם חיוב תרומות ומעשרות, וחיוב ההפרשה בהם הוא מן התורה.

חיוב תרומות ומעשרות בשאר הפירות

נחלקו הראשונים מה הדין בשאר הפירות שאינם בכלל דגן, תירוש ויצהר, האם יש בהם חיוב תרומות ומעשרות מן התורה או לא, האם חיוב הפרשה מן התורה הוא רק מה שנאמר מפורש בתורה "דגן תירוש ויצהר" ואילו שאר הפירות כיון שלא נאמרו בתורה אין בהם חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, וכל חיובם הוא רק מדרבנן. או דלמא שבאמת בתורה נאמר במפורש דגן, תירוש ויצהר, אבל לומדים מזה שהוא הדין לשאר הפירות שחיובם מן התורה.

דעת הרמב"ם שלומדים מדגן, תירוש ויצהר לכל הפירות, וחיוב הפרשת תרומות ומעשרות בכל הפירות הוא מן התורה, ובכל חיובי תרומות ומעשרות ומעשר שני אין הבדל בין דגן, תירוש ויצהר וחיוב כולם הוא מן התורה. וברמב"ם בהלכות תרומה (פרק ב' הלכה א') כתב לגבי תרומות ומעשרות, "כל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה, ומצוה עשה להפריש ממנו ראשית לכהן שנאמר ראשית דגןך תירושך ויצהרך תתן לו, מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגןך, אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות. וכן במעשרות". וכן ברמב"ם בהלכות מעשר שני (פרק א' הלכה ג') מבואר שחיוב מעשר שני בכל הפירות הוא מן התורה.

אבל כותב הרמב"ם (הלכות תרומות, פ"ב ה"ו) שכל זה דווקא בפירות, אבל בירקות חיוב הפרשת תרומות ומעשרות הוא רק מדרבנן. וכתב, "הירקות אף על פי שהן מאכל אדם אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהן, לפי שנאמר במעשר תבואת זרעך תבואה וכיוצא בה, אבל הירקות אינן בכלל התבואה. וכן יראה לי שהוא הדין בתרומה, שהרי נאמר בה דגןך תירושך ויצהרך כל הדומה לאלו, אבל תרומת הירק מדבריהם כמעשר".

אולם רש"י ותוספות ורוב הראשונים נחלקו על הרמב"ם, וסוברים שחיוב תרומות ומעשרות מן התורה הוא רק כמה שכתוב מפורש בפסוק "דגן תירוש ויצהר", אבל בשאר הפירות אין חיוב תרומות ומעשרות מהתורה, וחיובם הוא רק מדרבנן.

רש"י כתב את דבריו בברכות (דף ל"ו א', ד"ה גבי מעשר), וכתב "דהא דרבי עקיבא לגבי מעשר איתמר, דמעשר פירות האילן דבארץ גופה דרבנן, שהתורה לא חייבה לעשר אלא דגן תירוש ויצהר".

ותוספות בראש השנה (דף י"ב א', ד"ה תנא) כתב, "תנא דרבנן, מדתנן לירקות יותר משאר כל פירות משמע דכל שאר פירות מעשרן דאורייתא, וכן משמע בריש מסכת מעשרות בירושלמי וכו'. אבל אי אפשר לומר כן דלקמן בפירקין אמרו וכו', ואפילו תאנים ורמונים ותמרים דכתיבי בקרא דארץ חטה פטורין מן המעשרות דלא מחייב מדאורייתא אלא דגן ותירוש ויצהר, כדאמרינן בפרק מעשר בהמה תירוש ודגן דאורייתא שאר מינים מדרבנן וכו'". וע"ש בכל דבריו שהוכיח בדעת הבבלי שסובר שחיוב תרומות ומעשרות מן התורה הוא אך ורק בדגן, תירוש ויצהר, ואילו בשאר הפירות החיוב הוא רק מדרבנן.

להלכה כותב החזון איש (שביעית, סימן ז' סק"ה) שפוסקים כדעת רוב הראשונים, וחיוב מעשרות מן התורה הוא רק בדגן, תירוש ויצהר, ואילו בשאר כל הפירות חיוב תרומות ומעשרות הוא רק מדרבנן. וכתב, "ולענין הלכה, נראה דנקטינן כרוב הפוסקים שאינו חייב מן התורה אלא דגן תירוש ויצהר".

ענבים וזיתים העומדים לאכילה

והנה לגבי תירוש ויצהר, שתירוש שזהו יין (העשוי מענבים) ויצהר זה שמן (העשוי מזיתים), חיוב מעשר ביין ובשמן הוא מן התורה שזה כתוב

מפורש בתורה, אבל אם בא להפריש תרומות ומעשרות מהענבים והזיתים לפני שעשה מהם יין ושמן, הרי הדבר תלוי, אם הענבים והזיתים הללו עומדות לעשיית יין ושמן, אי אפשר להפריש מהם עדיין תרומות ומעשרות שכל זמן שלא נעשה מהם יין ושמן נחשב שעדיין לא נגמרה מלאכתן, ולא הגיע עדיין זמן החיוב בתרומות ומעשרות. [ובדיעבד אם הפריש מהם תרומות ומעשרות חלה ההפרשה, ואפילו שעדיין לא נגמרה מלאכתן בכל זאת דינו כמו כל דבר שלא נגמרה מלאכתו והפריש מהם תרומות ומעשרות שבדיעבד חלה ההפרשה, כמבואר במשנה בתרומות (סוף פרק א') דתנן "אין תורמין וכו' מדבר שלא נגמרה מלאכתו וכו', ואם תרמו תרומתן תרומה"].

אבל אם הענבים והזיתים עומדים לאכילה, ואין בדעתו כלל לעשות מהם יין ושמן, הרי נגמרה מלאכתן ונתחייבו בתרומות ומעשרות. ובתוספות בכבא מצינא (דף פ"ח ב', ד"ה כי קאמר) כתב שחיוב המעשר בהם הוא מן התורה, ובכלל תירוש ויצהר שנאמר בתורה נכללים ענבים וזיתים שאינם עומדים לעשיית יין ושמן, שהם מתחייבים מיד במעשר מן התורה. ואין זה כשאר כל הפירות שסובר התוספות שחיוב מעשר בהם הוא רק מדרבנן, אלא בענבים והזיתים הללו חיוב מעשר הוא מן התורה. וכאשר נאמר בתורה תירוש ויצהר, נכלל בזה חיוב מעשר מן התורה על עצם הפרי הזה, וממילא כאשר אינו עומד לעשיית יין ושמן, שהגמר מלאכה שלהם הוא בעודם פרי, חל בהם מן התורה חיוב תרומות ומעשרות. וכן הביא בשיטה מקובצת בכבא מצינא שם, משאר הראשונים שסוברים כן. וז"ל התוספות, "כי קאמר רבי ינאי בזיתים וענבים דלאו בני גורן נינהו, ואף על גב דתירוש ויצהר כתיב והיינו לאחר שדרכן לעשות יין ושמן, ר' ינאי מייירי בשאין דעתו לדרכן אלא לאוכלן כך, דחייב לעשר מן התורה בראיית פני הבית, אף על גב דבפסוק לא מצינו אלא תירוש ויצהר וכו'". אולם ברמב"ן על התורה בפרשת ראה (פרק י"ד פסוק כ"ב) כתב על הפסוק (פסוק כ"ג) "ואכלת לפני ה' אלוךך וכו' מעשר דגןך תירושך ויצהרך וכו'", שחיוב מעשר בענבים וזיתים הוא מדרבנן, ומן התורה חיוב מעשר הוא רק ביין ושמן ולא בזיתים ובענבים. וכתב, "הזכיר המינים המוחייבים להתעשר, מעשר דגןך ותירושך ויצהרך וכו', כי אלו בלבד הם החייבים בתרומה ובמעשרות מן התורה וכו'. אבל המצווה בתרומות ומעשרות בכל מקום הן דגן תירוש ויצהר. ופירוש דגן בלשון הקדש, חמשת המינין הידועין כתבואה. ופירוש תירוש, היין החדש אשר ישקו היקבים. ויצהר, השמן אשר בהן. ואין מיין אחר בכל הזרעין ובכל פירות האילן חייבין מן התורה כלל לא בתרומות ולא במעשרות וכו'. ופשוטו של מקרא כך הוא, שאפילו זיתים וענבים מעשר שלהם אינו מן התורה עד שיעשו תירוש ויצהר וכו'". ובפשוטו מבואר בדבריו שבכל זיתים וענבים חיוב מעשר שלהם אינו מן התורה, חיוב מעשר מן התורה הוא רק לאחר שיעשו תירוש ויצהר. וכן נקט הרע"א במשניות בתרומות (פרק ב' משנה ו', אות כ"א) בדעת הרמב"ן, ולפי זה הקשה על הרמב"ן מדברי המשנה שם.

אבל בחזון איש (שביעית, סימן ז' סק"ד) כתב שכל דברי הרמב"ן אמורים דווקא בענבים ובזיתים העומדים לעשיית יין ושמן, שאז אין בהם חיוב הפרשת תרומות ומעשרות עד שיעשו יין ושמן, אבל ענבים וזיתים העומדים לאכילה כיון שנגמרה מלאכתן חל בהם מן התורה חיוב תרומות ומעשרות. והוכיח את זה מדברי הרמב"ן בעצמו בשיטה מקובצת בכבא מצינא הביא בשמו, כדעת התוספות שאם הם עומדים לאכילה חיוב מעשר בהם הוא מן התורה. וז"ל, "וכתב עוד הרמב"ן דאפילו זיתים וענבים אינן חייבין מן התורה עד שיעשו יין ושמן וכו'. אמנם אין דין זה אלא בסתמא דעומד לייין ושמן לא חשיב נגמרה מלאכתו עד שירד לבור או יקפה, אבל אם חשב לאכילה חייבין כמו שכתב הרמב"ן בשיטה מקובצת וכו' ופירוש הרמב"ן, דגם הם בכלל תירוש ויצהר שהרי אפשר לעשות מהן תירוש ויצהר, ולא שייך למפטרניהו, וממילא הן בכלל חיוב בכל גוונא וכו'". וע"ש בכל דבריו, שכתב שלפי זה מיושבת קושיית הרע"א במשניות.

*

בדיני עשיית פרוטה חמורה לחילול מעשר שני

הנה בכל המחלוקות והספקות בתרומות ומעשרות, מה חייב בתרומות ומעשרות מן התורה ומה רק מדרבנן (לדעת הרמב"ם כל הפירות חייבים בתרומות ומעשרות הוא מן התורה, וירקות חייבים רק מדרבנן. ולדעת רוב הפוסקים רק דגן תירוש ויצהר הוא מן התורה, ואילו שאר הפירות החיוב מדרבנן. ובתירוש ויצהר יש עוד נידון אם החיוב מן התורה (לדעת הראשונים שבכל הפירות החיוב הוא רק מדרבנן) הוא רק על יין ושמן, או גם על ענבים וזיתים העומדים לאכילה), יש בזה נפקא מיניה למעשה אפילו בזמן הזה.

הוא מן התורה, ואין הבדל בין דגן, תירוש ויצהר לשאר כל הפירות, אם כן כדי לעשות פרוטה חמורה לחילול מעשר שני, די לחלל על זה מעשר שני מאחד מכל הפירות. אבל לדעת רוב הפוסקים שרק בדגן, תירוש ויצהר חיוב מן התורה, ואילו שאר כל הפירות חיובם במעשר שני הוא רק מדרבנן, אם כן כדי לעשות פרוטה חמורה לחילול מעשר שני צריך להקפיד שהמעשר שני שחולל עליו יהיה דווקא מדגן, תירוש ויצהר, שאם יחלל עליו מעשר שני משאר כל הפירות לא יוכל לחלל על זה מעשר שני של דגן, תירוש ויצהר.

והנה לאחר שכבר יש מטבע שיש בתוכו "פרוטה חמורה" שחיללו עליה מעשר שני חמור שחיובו מן התורה לכל הדעות, אפשר לחלל עליה עוד מעשר שני, אפילו שאין בו שווה פרוטה, ומחללו בשווי, שאם המעשר שני הזה שווה חצי פרוטה הרי מחללו על חצי פרוטה שבתוך המטבע. וכגון מטבע שיש בה בשווה 10 פרוטות, ופרוטה אחת מתוכה היא פרוטה חמורה יכול לחלל על התשע פרוטות הנותרות את המעשר שני שבא לחלל, ואם המעשר שני שבא לחלל הוא רק חצי פרוטה מחלל את המעשר שני רק על חצי פרוטה שבתוך המטבע.

ובאמת לאחר שכבר יש מטבע גדולה שיש בה הרבה פרוטות, ופרוטה אחת מתוכה היא פרוטה חמורה, אפשר לחלל עליה את כל חילולי המעשר שני, ואפילו מעשר שני שיש בו שווה פרוטה יכול להמשיך ולחלל על הפרוטות של חולין שבתוך המטבע הזה, ומה שיש בה פרוטה אחת שהיא פרוטה חמורה זה לא מונע מלחלל עליה עוד מעשר שני ששווה פרוטה. וכל התועלת במה שיש בתוך המטבע הזה פרוטה חמורה, הוא רק לגבי זה שיוכל לחלל עליה מעשר שני שאין בו שווה פרוטה בשווי, אבל אם יש במעשר שני שווה פרוטה אין הפרוטה הזו מגרעת כלום. ובאמת כך הוא המנהג לייחד מטבע שיש בה הרבה פרוטות, ולחלל על פרוטה שבתוכו מעשר שני חמור שחיובו מן התורה לכל הדעות, ואז לחלל על שאר הפרוטות שבתוכה את כל המעשר שני, בין כשיש בו שווה פרוטה ויותר (שאו מחללו על פרוטה שבתוך המטבע), ובין כשאין בו שווה פרוטה (שמחללו בשווי, על פחות מפרוטה שבמטבע).

לעשות כמה פרוטות חמורות בתוך המטבע

אלא שכאשר עושה את הפרוטה חמורה, שמחלל מעשר שני על פרוטה שבתוך המטבע, יש לדקדק שלא לחלל את המעשר שני הזה (של הפרוטה חמורה) בצמצום רק על פרוטה אחת, אלא לחללה על כמה פרוטות שבתוך המטבע. משום שיש לחוש שמחיר הכסף יעלה, והפרוטה שעליה חילל את המעשר שני החמור (שחיובו מן התורה) יהיה שווה פחות מפרוטה, ואז הפסיד ששוב לא יוכל לחלל על זה מעשר שני שאין בו שווה פרוטה.

ואין מעשרים שיעור פרוטה? הכלל הוא שבגרם כסף יש ארבעים פרוטות, וממילא יש לברר כמה שווה קילו גרם כסף, ולפי זה לשער כמה שווה גרם כסף, ולחלק את שווי הגרם לארבעים וזהו שיעור פרוטה. והשיעור משתנה כל הזמן לפי שווי הכסף, וצריך לברר את השיעור.

ובתקופה הזו שיעור פרוטה הוא בערך 7 אגורות, וממילא כשעושים פרוטה חמורה, יש לדקדק שלא לחלל את המעשר שני במצומצם רק על שיעור פרוטה אחת (כ-7 אגורות), אלא לחללו על כמה פרוטות (כ-14 או כ-21 אגורות), שעל ידי זה גם אם מחיר הכסף יעלה, ושיעור פרוטה יהיה כ-10 אגורות עדיין ישאר במטבע שיעור של פרוטה חמורה, ויוכל לחלל עליה מעשר שני שאין בו שווה פרוטה.

חילול המטבע

עוד יש לדקדק במטבע הזו שמייחדים לחילולי מעשר שני, שלפעמים המטבע מתמלא מחילולי מעשר שני, ואי אפשר להמשיך ולחלל עליה, עד שיחלל את המטבע. שהרי בכל פעם שמחלל מעשר שני שווה פרוטה או יותר מפרוטה על פרוטה שבתוך המטבע הזה, הרי אותה פרוטה שחילל עליה נתפסת בקדושת מעשר שני, ושוב אי אפשר להמשיך ולחלל עליה. וכן כשחילל מעשר שני שאין בו שווה פרוטה, הרי נתפס קדושתו כפי שווי במטבע. וממילא אם חילל הרבה פעמים על פרוטות או חצי פרוטות שבמטבע, המטבע כבר מלאה מחילולי מעשר מעשר שני, ואי אפשר להמשיך ולחלל עליה עוד.

ובמצב כזה צריך לקחת מטבע שיש בה שווה פרוטה, כגון מטבע של 10 אגורות, ולחלל עליה את כל המעשר שני שבמטבע שייחד לחילולי מעשר, חוץ מהדמי פרוטה חמורה שחילל עליה בתחילתו, ואז המטבע הכללי התרוקן מחילולי מהמעשר שני שחילל עליו במשך הזמן, ויכול להמשיך ולחלל עליה עוד מעשר שני. ואפילו שיש בתוך המטבע הרבה פרוטות של מעשר שני, בכל זאת יכול לחלל את הכל על פרוטה אחת,

והנפקא מיניה הוא לגבי פדיון מעשר שני, בסדר הפרשת תרומות ומעשרות בתחילה מפרש תרומה גדולה מהטבל (ותרומה גדולה שיעורה אחד ממאה, והיא ניתנת לכהן ואסורה לזרים, והיום שכולם טמאים קורא שם תרומה לאחד ממאה ומוציאה מכלל הפירות כדי שלא תתערב עם כל הפירות ויאסרו באכילה מחמתה), ולאחר מכן מפרש מעשר ראשון (מעשר שיעורו עשירית מכל הפירות והיא ניתנת ללוי, והלוי צריך להפריש מתוך המעשר שקיבל עשירית ונותנה לכהן, וזה נקרא תרומת מעשר, ודינה כדין תרומה גדולה), ולאחר מכן צריך להפריש עוד עשירית מהפירות שנותרו לאחר שהוציא מהם את התרומה והמעשר ראשון, ובשנה ראשונה, שניה, רביעית וחמישית של שמיטה המעשר הזה הוא מעשר שני, שצריך להעלותו לירושלים ולאוכלו בטהרה. ובשנה שלישית ושישית של שמיטה המעשר הזה הוא מעשר עני, שצריך ליתנו לעניים.

חילול מעשר שני שאין בו שווה פרוטה

והנה מעשר שני צריך להעלותו לירושלים ולאוכלו בטהרה, ובזמן הזה מחללים את המעשר שני על פרוטה, ואז מותר לאכול את הפירות ככל שאר הפירות. ואפילו אם המעשר שני שווה כמה פרוטות בכל זאת לגבי פדיון מעשר שני די לחללו על פרוטה אחת, כדן הקדש שווה מנה שחיללו על שווה פרוטה, שהוא מחולל.

וכל זה דווקא כאשר המעשר שני שווה פרוטה, שאז די לקחת פרוטה ולחללו על פרוטה, והוא מחולל, אבל אם המעשר שני הוא שווה פחות מפרוטה צריך לחללו בשווי, שאי אפשר לחללו על פרוטה מאחר שאין בו שווה פרוטה, ואין יחלל את המעשר שני על פרוטה בזמן שהוא עצמו אינו שווה פרוטה. אולם למעשה אי אפשר לחללו בשווי על סתם מטבע של חולין (שיחול בתוכו חילול המעשר שני בשווי - דהיינו פחות משווה פרוטה) משום שהגמרא בבבא מציעא (דף נ"ג ב') דורשת מפסוק שאי אפשר לחלל מעשר שני שאין בו שווה פרוטה, שאי אפשר להתפס על מטבע של חולין רק שיעור חצי פרוטה שיהיה מעשר שני. וכדי שיהיה אפשר לחלל מעשר שני ששווה פחות מפרוטה, העצה לכך היא לקחת מטבע (שיש בו כמה פרוטות) שכבר חיללו על פרוטה שבתוכו מעשר שני אחר ששווה פרוטה. ואז כיון שיש כבר במטבע הזה פרוטה של מעשר שני, אגב זה אפשר להתפס ולחלל על המטבע הזה גם את המעשר שני הזה שאין בו שווה פרוטה.

אמנם כדי שבאמת יוכל לחלל מעשר שני שאין בו שווה פרוטה, על מטבע (שיש בו כמה פרוטות) שכבר חילל על פרוטה שבתוכו מעשר שני שיש בו שווה פרוטה, צריך שהמעשר שני שחילל על אותה פרוטה שבתוך המטבע יהיה באותה דרגת חיוב של המעשר שני (שאינו בו שווה פרוטה) שרוצה לחלל עליה. דהיינו שאם המעשר שני שחילל על המטבע שבתוך הפרוטה הוא רק דרבנן, ואילו המעשר שני שאין בו שווה פרוטה שרוצה לחלל עתה הוא מעשר שני שחיובו מן התורה, הרי אי אפשר לחלל את המעשר שני הזה על המטבע הזה, כיון שהמעשר שני שחולל על הפרוטה שבתוכו הוא רק דרבנן. ואפילו אם המעשר שני שחילל על פרוטה שבתוך המטבע הוא גם רק מעשר דרבנן, אלא שהוא תרי דרבנן, שממשי סיבות אין בו חיוב מעשר דאורייתא, ואילו המעשר שאין בו שווה פרוטה שרוצה לחללו הוא רק חד דרבנן, שרק מחמת סיבה אחת אין בו מעשר דאורייתא, הרי המעשר שני הזה הוא בדרגת חיוב יותר גדולה מהמעשר שמחולל על פרוטה שבתוך המטבע, ואי אפשר לחלל עליו את המעשר שני הזה שהוא בדרגת חיוב יותר גדולה. ולכן כאשר בא לחלל מעשר שני שאין בו שווה פרוטה, על מטבע שכבר חילל על פרוטה שבתוכו מעשר שני, צריך שאותו מעשר שני שחילל על המטבע יהיה לכל הפחות באותו דרגת חיוב מעשר שני שרוצה עתה לחלל עליו. או שיהיה בדרגת חיוב יותר גדולה, שהמעשר שני שחילל על המטבע הזה יהיה מעשר שני שחיובו מן התורה, והמעשר שני שרוצה עתה לחלל יהיה רק דרבנן.

ומשום כן המנהג לקחת מטבע (שיש בה כמה פרוטות), ולחלל על פרוטה שבתוכה מעשר שני שחיובו מן התורה לכל הדעות, ואז יוכל לחלל עליה את כל סוגי המעשר שני שאין בהם שווה פרוטה, בין מעשר שני דאורייתא ובין מעשר שני דרבנן, ובין מעשר שני שהוא רק חד דרבנן ובין מעשר שני שהוא תרי דרבנן, שכיון שפרוטה מתוך המטבע הזה היא מעשר שני גמור בוודאי לכל הדעות והשיטות, מעתה יכול לחלל על זה את כל מיני המעשר שני. וזה נקרא "פרוטה חמורה", שבתוך המטבע שמייחד לחילול מעשר שני, ישנו פרוטה אחת שהיא "פרוטה חמורה", שחילל עליה את המעשר שני הכי חמור שיש, שחיובו מן התורה לכל הדעות והשיטות.

עשיית פרוטה חמורה ממעשר שני של דגן תירוש ויצהר

ובזה הנפקא מיניה למעשה, במחלקות איזה פירות חייבים מן התורה, שלפי דעת הרמב"ם שחיוב תרומות ומעשרות ומעשר שני בכל הפירות

מטבע זו, ואז יוכל לפדות על המטבע הזו אף פחות משווה פרוטה וכו'. את המטבע צריך לאבד, וישחקו ויזרחו לרוח, או יטיל לים הגדול".

ראוי לקבוע זמן קבוע לחילול כל המעשר שני שבתוך המטבע (מלבד הדמי פרוטה חמורה), וכל אחד ישער שיעור זמן לפי כמות המעשרות שמפריש ומחלל על המטבע הזה, מתי המטבע מתמלא בחילולי מעשר שני, ולפי זה יקבע את זמן החילול. וכגון אם רואה שבחודש מתמלא רוב המטבע יקבע זמן לחלל ולרוקן את המטבע, בערב ראש חודש, וכיוצא בזה לפי הענין.

כדין הקדש שווה מנה שחיללו על שווה פרוטה שהוא מחולל. וכיון שהפרוטה חמורה שבתוכה לא חילל אלא השאיר אותה בקדושתה, ממילא אפשר להמשיך ולחלל עליה אפילו מעשר שני שאין בו שווה פרוטה. והמטבע של 10 אגורות שחילל עליו את כל המעשר שני שהיה במטבע, צריך לשמור ולבערו עד זמן הביעור.

ובקונטרס "סדר השביעית" שיצא לאור בחיי מרן החזון איש זצ"ל על פי דעתו ופסקיו (והדברים היו למראה עיניו, וסמך את ידו עליהם), כתב דין זה בהלכות תרומות ומעשרות, וכתב **"כשנתמלאה המטבע שהקציב, יחללה כולה חוץ מפרוטה החמורה שבה על מטבע של עשר אגורות, ויאמר: פרוטה החמורה של מעשר שני שבמטבע זו תשאר מעשר שני, והמותר, יהא מחולל הוא וחומשו על**

ושם אשה גדולה

חשבה הרבנית על רעיון, ויום אחד קראה לכל האוספים ואמרה שברצונה לקנות מהם את כל האוסף של הבולים, ותשלם על כך מחיר מלא, ככל אשר יושת עליה. הילדים כששמעו על העסק הרציני המוצע להם, שמחו לראות שהאוסף שלהם לא נשאר רק בגדר אוסף בלבד, אלא הוא עוד הופך להיות עסק ריוחני וכדאי, ותוך זמן לא רב העמידו את כל הבולים מסודרים לפי יוקרם ולפי ארצות, ומחיר מחירון נקבע לכל סדרת בולים. כשסיימו לערוך את הכל, קראו לקונה שיבוא לראות את העסק המוצע לו למכירה. האם – הקונה באה כמתעניינת וכממכרת, ואחרי הכל הביעה נכונות לקנות את הכל. המוכרים קצבו במחיר הקצוב, והיא מיד שילמה להם על הכל מחיר מלא, וקיבלה לעצמה את האוסף הגדול והנדיר הזה. לאחר שהילדים יצאו בשמחה וביד רמה על העסק הלו, אמרה להם אמם "אני קניתי את הכל, אבל אני מבקשת ממכם שמכאן ולהבא לא תאספו יותר בולים". הילדים שהרגישו מאושרים מהעסק הזה, קיבלו בהבנה את הבקשה, וכך בחכמה הסתיים לו האוסף הזה, והזמן הנותר לפליטה שוב היה פנוי לדברים חשובים יותר.

שמחת התורה

תקופה לאחר נישואיה, כאשר עדיין היתה בתוך ה"שנה ראשונה", רצה בעלה הגאון לחזור על כל סדר נשים נזיקין שלמד בישיבה, לפני שמתחיל ללמוד בעיון מסכתות מסדרים אחרים. הרבנית הציעה לו שלתועלת הענין כדאי לו לנסוע לבדו למקום שקט, אשר שם יוכל ללמוד ברציפות שעות רבות ללא מפריע, וכך לחזור בצורה יעילה יותר על כל המסכתות שלמד עד כה, והרעיון היה שבמשך השבוע ישהה במקום ההוא ורק לקראת שבת יחזור לבית. הגר"צ קיבל את הרעיון שהיה נראה לו כדבר טוב ומועיל, וניגש עם כל התכנית אל מורו ורבו מרן המשגיח, הגר"י לוונשטיין זצוק"ל, לשאול בעצתו. המשגיח כששמע את כל השאלה, ענה מיד בלשון תוכחה, "אני לא מבין איך אברך בשנה ראשונה חושב בכלל על דבר כזה", בשנה ראשונה שמצוות "ושימח" קיימת, איך חושב ללכת כל השבוע למקום רחוק ולא לחזור רק סמוך לשבת. אמר לו הגר"צ, "לא שאני חשבתי על הרעיון הזה והיא הסכימה, אלא היא הציעה לי את התכנית הזו". אמר המשגיח, "אם כך זה כבר שאלה אחרת לגמרי". והמשגיח לא רק שלא דחה את דבריו, אלא אף סמך את ידיו על כך, ונתן לו את האישור לצאת לתקופה כדי לחזור על כל סדר נשים נזיקין. ואגב יש להוסיף, שכאשר דיבר על כך הגר"צ עם מרן הרב מפוניבז', הגר"י ש' כהנמן זצוק"ל, לקבל את האישור הסופי שלא לשהות בחודשים הללו בישיבה, אמר לו הרב שגם בחודשים הללו שהוא לא יהיה בישיבה הוא יתן לו את המילגה החודשית, שאת המילגה הוא נותן לעמלי תורה, וכיון שברור לו שגם כשלא יהיה בישיבה הוא יעמול בתורה בכל העת, ממילא מגיעה לו המילגה כאילו הוא לומד בישיבה.

בתקופה האחרונה נשאלה הרבנית, איך היא באמת העלתה על דעתה רעיון כזה לוותר על בעלה בתוך השנה ראשונה? היא השיבה בפשטות שהיא ראתה שכל החיות והשמחה של בעלה בעת ההיא היו בחזרה על נשים נזיקין, ממילא הרגישה אושר רב להיות שותפה לשמחת התורה שלו בכך שתציע לנסוע למקום רחוק ששם יוכל ללמוד ביותר התמדה וישוב הדעת, ולא היתה לה שמחה יותר גדולה מזו!

*

בתקופה האחרונה חלתה, וזכתה להודרך בייסורים רבים, ובכל המצבים הקשים ביותר, שמרה על אצילותה ולא השמיעה אפילו אנחה קלה, וקיבלה את הדין באהבה רבה. ובכ"א באב שישים ואחת שנים מיום נישואיה לבעלה הגאון, עלתה והתעלתה לשמי רום מתוך צלילות הדעת להחילול הגדולה שהכינה לה במעשיה הטובים והרבים. ת.נ.צ.ב.ה.

ביום חמישי כ"א באב, בחצות היום עלתה ונתעלתה לשמי רום הרבנית הצדקנית מרת שרה פייגא פלמן ע"ה, אשת הגאון רבי של' בן ציון פלמן זצ"ל, שזכתה לעמוד לעזר בעלה הגדול לעלות ולהתעלות במעלות העליונות, הסירה ממנו כל עול כדי שיוכל להגות ולעמול בתורה באין מפריע. והקדישה את כל חייה בעבור לימוד התורה של בעלה הגדול ושל צאצאיה. הציר המרכזי בכל חייה היה הנטרה שהעמידה לעצמה לראות את בעלה וילדיה שוקדים ומתעלים בתורה ובעבודת ה', זה היה הערך העליון שבעבור זה שווה להשקיע את כל מה שאפשר להשקיע, את כל הכוחות השקיעה בבית פנימה וכל מה שיכלה לעשות עשתה בעצמה, כדי שלא לבטל רגע מלימוד התורה. אף פעם לא ביקשה מבעלה שכאשר עובר בדרכו ליד המכולת, הבנק או הדואר, שדרך אגב יכנס ויקנה מה שצריך, משום שזמנו קודש לתורה, וכל דקת לימוד היא קודש קודשים ושווה להשקיע בשביל זה את כל המאמץ שבעולם. כששמעה על אחד מבני משפחתה שהוא עולה ומתעלה בתורה, זה היה אצלם ההנאה והשמחה האמיתית, כמה שכל המעלות כבודם במעלתם מונח, אבל המעלה הגדולה של "ותלמוד תורה כנגד כולם" היה אצלם כפשוטו כנגד כולם.

ובד בבד השקיעה את כל כשרונותיה, לתת לכולם הרגשה של עונג בחיי תורה, וגם בשנות הדחקות לא נתנה לאף אחד להרגיש בבית הרגשה של דוחק וצער, אלא בחכמה ובתבונה נתנה לכולם הרגשה של שמחה, עד שבאמת הרגישו שלא חסר להם דבר.

אלו היו כלל החיים, ובתוך הכלל יש הרבה פרטים וציוני דרך שבאו ללמד ולספר על הכלל, כאשר הכלל הוא הברית התיכון שמכריח מהקצה אל הקצה.

הכל היה שווה

היה זה לפני כעשור שנים, בימי בין הזמנים של חודש אב, כאשר נסעה עם בעלה הגאון ועוד כמה מבני המשפחה למנוחה קצרה באחת מהמושבות של ערי ירושלים. ובאותה שנה הנסיעה לשם כבר היתה קשה בעבורה, אבל בכל זאת התאמצה ונתנה לכולם את ההרגשה הטובה, כדי שיוכלו להנות ולקבל כוחות רעננים וחדשים לקראת הזמן החדש הקרב ובא.

אבל יום אחד הכל השתנה, היה זה כאשר אחד מבני המשפחה עשה במקום סיום מסכת, מיד כששמעה על הסיום קיבלה כוחות חדשים, והזדורזה לבוא לבית הכנסת לעמוד ליד החלון בחוץ כדי לשמוע היטב את רגעי הסיום, ונהפכה לאדם המאושר בעולם, עד שבסוף אמרה שהיתה שווה כל הנסיעה לכאן כדי להשתתף בסיום הזה.

בימייה האחרונים ממש, כאשר כבר היתה באפיסת כוחות גופניים, בא נכד צעיר והראה לה את התעודה שקיבל, התמלאה אושר ואמרה לו "תרע לך, התעודה הזו שווה אצלי כמו יהלום".

המכירה הגדולה

באחת השנים כאשר הילדים היו ילדים קטנים בתלמוד תורה, היתה אז עונה של "אסיפת בולים", הילדים עמלו ואספו בול ועוד בול עד שהתקבץ להם אוסף גדול, ובכל יום היו עוסקים בזה הרבה זמן.

עברה תקופה והרבנית ראתה שעסק הבולים תופס יותר מידי את הילדים, והראש מונח יותר מכדי צרכו בבולים, החליטה האם שהגיע הזמן לסיים את האוסף הזה.

אבל איך תשכנע אותם לסיים את זה? הרי אי אפשר לקום ביום בהיר ולהודיע להם על סיום האוסף, שעתה הם כל כך חיים ונהנים מזה, ולקחת מילד ממשק שהוא נהנה ממנו דינו כמו לקחת מאדם גדול את כל ממנו.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

ה'שופטים' וה'שוטרים' של האדם

שְׁפֹטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ (פס', יח)

השכל - שופט, היראה - שוטר

השל"ה הקדוש אומר, שבראשו של האדם ישנם שבעה שערים: שתי עיניים, שתי אוזניים, שני נחיריים ופה. ועל כך אומרת התורה: "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", בכל השערים הללו, בעיניים, באוזניים, בפה ובאף, תתן שופטים ושוטרים.

מי הם אותם 'שופטים' ו'שוטרים'?

ביאר ה"לב אליהו", ששופטים זה השכל.

הוא זה שצריך לשפוט מה לדבר, כיצד לדבר, האם מותר לדבר או אסור. עליו לפסוק כל העת בשאלה זו, כמו הדיין. כך גם האם לראות או לא, להריח או לא, לשמוע או לא לשמוע.

ומי הם ה'שוטרים'? זו היראת שמים שיש לאדם. לפעמים השכל אומר שאין לדבר או לראות, אבל היצר הרע רוצה לדבר ורוצה לראות. אז מה עושים? מביאים את ה'שוטר'. זה לימוד המוסר. היראת שמים שיש לאדם. הידיעה שהעולם אינו הפקדון של דין ושל דיין. השוטר הזה - הוא אשר יעצור את האדם מלדבר את אשר אסור לדבר, לראות מה שאסור לראות ולשמוע מה שאסור לשמוע. אלו הם ה'שופטים' וה'שוטרים' שעל האדם להציב בשערי. ואולי, אם מבארים את הפסוק על פי דברי השל"ה הקדוש אפשר לבאר בדרך זו גם את המשכו: "אשר ה' אלוהיך נותן לך".

ה'שוטר' החזק ביותר הוא כאשר האדם יודע מי נתן לו את השערים הללו. מי הוא זה אשר נתן לו את כח הראייה, את כח הדיבור. מי נתן לו את העיניים. את הפה, את הדיבור. הרי האדם מברך "פוקח עיוורים", "מתיר אסורים". מהיכן יש לו את כל זה? "אשר ה' אלוהיך נותן לך". בורא העולם, הוא אשר העניק לו את זה, ועם מתנה נפלאה זו, הוא הולך לעשות נגד רצונו. בכח הדיבור שנתן לו הש"ת, הוא הולך לדבר נגד רצונו? בכח הראייה, הוא הולך לראות דברים נגד רצונו?

הידיעה כי הכל ניתן לו מידי הבורא יתברך - היא השוטר הגדול ביותר. ה"חובת הלבבות" אומר על כך משל מחריד: ילד קטן רצה לתת סטירה לאביו. אבל הוא לא מגיע עד פניו. הוא הרי נמוך והאבא גבוה, אז הוא מבקש מאביו: "אבא, תרים אותי". והאבא שואל: "בני היקר, מדוע אתה רוצה שארים אותם, אתה רוצה לראות משהו?" והילד משיב: "לא אבא, אני רוצה לתת לך סטירה בפנים..."

איי, זה מזועזע! ילד משוגע.

אומר "חובת הלבבות": כל אדם דומה לאותו ילד. הוא לוקח את הכוחות שנתן לו בורא העולם, את כח השמיעה, הראייה והדיבור - ומשתמש בהם נגד רצון הבורא. ממש נורא נורא.

אמרו חז"ל (חולין פס ע"א): "מאי דכתיב 'האמנם אלם צדק תדברון מישרים' תשפטו בני אדם, מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם". לעשות עצמו כאלם, זו ממש אומנות.

עוד כתוב בחז"ל שם: "וידביק שפתותיו כשתי ריחיים", חשבתי כי חז"ל מתכוונים לכך במציאות. הם נותנים לאדם עצה, שכאשר הוא חש ברצון עז לומר דבר שיש בו חשש איסור, שייקח את שפתיו וידביק אותן אחת לשנייה. אם כדי לדבר הוא יצטרך לפתוח את הפה, זה יהיה כבר מעט יותר קשה, ויסייע לו להתגבר על רצונו.

כמו שאדם עושה עם עיניו, כאשר הוא רואה ראייה אסורה, מה התגובה הראשונית שלו? הוא סוגר את העיניים. "עוצם עיניו מראות ברע", כך גם בפה. הדבר הראשון לסגור את הפה. כפשוטו ממש.

אל יבוש מפני המלעיגים

בפרקי אבות (ה, ב) שנינו: "יהודה בן תימא אומר, הוי עו כנמר, וקל כנשר, ורץ כצב, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים".

אבי ז"ל היה ירושלמימער' בבחרותו, והוא סיפר שהיה בעיר יהודי, כמדומה לי ששמו ר' שלום גיבר, שהיה מסתובב בימי הסליחות לפנות בוקר בחצות ירושלים, והיה אומר את המשנה הזו בניגון. היה לו קול אדיר ויכלו לשמוע אותו במרחק של כמה רחובות.

מה זה 'עו כנמר'? אומרים המפרשים, כי הכוונה לאשר כתוב ברמ"א בשו"ע אור"ח בסעיף הראשון: "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הש"ת".

פעם דיברתי בסמינר לבנות על נושא הצניעות, ואמרתי א' מוירעדיקע ווארט: לכאורה, הלכה זו של הרמ"א, שלא להתבייש מפני המלעיגים עליו בעבודת ה', היא הלכה תמוהה: כיצד אפשר לומר לאדם 'אל תתבייש', והרי הוא כן מתבייש? אפשר היה לומר לאדם: אפילו שאתה מתבייש, צריך אתה לעשות מה שהתורה מצווה. אבל איך אפשר לצוות עליו שלא יתבייש? הוא הרי מתבייש. זו המציאות. מלגלים עליו, צוחקים עליו, אומרים שהוא שייך לדור הישן. פעם קראו לזה 'חנינוק', היום יש שם גנאי חדש 'צול'. 'צדיק ורע לו'.

מה זה אל תתבייש? אני כן מתבייש!

שמעתי דבר נפלא מרבי דוד סולובייצ'יק זצ"ל, הבן של הבריסק'ר רב, זאיער שטארק, ביאור חזק מאוד:

יהודי אחד התקשה לישון בלילה. הוא יצא למרפסת לשאוף קצת אוויר, והנה הוא רואה שני אנשים רצים, בדרך הם פותחים איזה פח אשפה, מרוקנים לתוכו שק ומיד ממשיכים לברוח. לא חולפות דקות ספורות, והנה שוטרים רודפים אחריהם. מעניין מה הם זרקו לתוך הפח.

בלילה, הרי אי אפשר לראות. הוא ממתיך עד שיש קצת אור, יורד למטה, פותח את הפח, והנה הוא מבחין בתוכו בדולרים. עכשיו הוא יודע שהם השליכו לתוך הפח דולרים. הוא מתחיל לחטש בין ערימות הובל, והנה הוא מוצא מאה דולה. הוא ממשיך לחטש והנה עוד מאה דולה. כך הוא שולף מהאשפה עוד ועוד שטרות של מאה דולה.

אנשים כבר מתחילים לעבור ליד הפח, בדרכם לעבודה, והם רואים מישהו מחטש עמוק בתוך הפח.

הוא שומע אחד אומר לשני: "בטח זה איזה משוגינער, מחטש בפח האשפה...". עוד אנשים עוברים שם, והוא שומע אותם מדברים: "א'רחמנות. רחמים על האדם הזה. א'צודריטעק, אדם לא שפוי..."

הוא שומע את כל הדיבורים הללו וממשיך לחטש. האם הוא מתבייש מהם? הוא צוחק עליהם. שיגידו מה שיגידו, בכל דקה הוא שולף עוד מאה דולה. הוא גורף הון, מה איכפת לו שיאמרו שהוא חסר דעה, שושה, או כל שם גנאי אחר. הוא יודע שבכל דקה הוא מתעשר עוד ועוד.

"ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הש"ת", כי אתה גורף פה הון, ואדרבה, בגלל שמבישים אותך, בשביל זה לבד אתה גורף הון. לכן, אל תתבייש, אין לך מה להתבייש. אתה מרוויח מיליונים. כשלבושים בצניעות, כגדדי ההלכה, זה שווה מיליונים!

קל כנשר - בהימנעות מראיה אסורה

עוד נאמר שם בפרקי אבות, שעל האדם להיות "קל כנשר", וביארו המפרשים, שדבר זה נאמר על ראיית העיניים. בעצמת עיניו מראות ברע, יהא האדם קל כנשר - יעשה זאת בזריזות, מיד!

וכל כך למה?

כי בראיית העיניים, אי אפשר להמתין. אם אדם לא יעצום מיד את עיניו, הוא כבר יפסיד. הוא יראה ראייה אסורה ויפגום בנפשו. עליו להיות 'קל כנשר'. לעצום את עיניו בו ברגע שהוא רואה דבר מה אסור, כי ברגע אחד הוא עלול לגרום לעצמו הפסד גדול.

הרי בגמרא (סוטה ח ע"א) כתוב: "גמירי דאין יצר הרע שולש אלא במה שענינו ראות". אם הוא לא רואה - אין ליצר הרע שליטה עליו. מוירעדיקע זאך. אז אל תהיה כמו סוס. אם לא תראה, תחסוך לעצמך את כל הניסיונות.

"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", השופט זה השכל והשוטר זה היראת שמים. והשוטר הכי גדול זה - 'אשר ה' אלוהיך נותן לך', שאדם יודע, שכל

מה שיש לו, כל הכוחות, הראיה והשמיעה והדיבור, זה הכל אשר ה' אלוך נותן לך זה. הקב"ה נותן לך את זה, איך אתה בכוחות האלה בראיה בשמיעה בדיבור, שהקב"ה נותן לך, אתה עושה נגד רצונך זה השוטר הגדול ביותר, היכול לסייע לאדם לעמוד מול יצרו ולהתגבר עליו.

חומר החיוב לשמוע לדברי חכמים

על פי התורה אשר יורף ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (וי, יא)

אם נתבונן נראה, כי המלה 'שמאל' בפסוק נכתבת בכתיב חסר, בלי וי', אולם מיד בהמשך הפסוק (פסוק ט), כאשר התורה מדברת על דיני המלך, שם נאמר: "לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל", כאשר המלה 'שמאל' נכתבת בכתיב מלא, עם וי'.

מה טעם הדבר?

בספר "באר יוסף" עמד על כך וביאר כדלהלן:

כאשר התורה מצווה את האדם לבל יסור מכל אשר יאמרו לו "ימין ושמאל", מבאר רש"י: "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין". היינו, גם אם הוא אומר לך על שמאל שהוא ימין או להיפך, עליך לשמוע בקולו, כי אף אם אתה חושב שזה 'שמאל' - טעות בידך, ובאמת זה 'ימין'. על כן מובן מדוע התורה כתבה 'שמאל' חסר, שהרי באמת זה אינו שמאל, רק אתה חושב שזה שמאל, אבל מצד האמת זה ימין, אם כן זה 'שמאל' חסר. אבל כאשר הציווי מופנה למלך, שם מצווה אותו התורה: "ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל", שם אכן ה'שמאל' הוא שמאל וה'ימין' הוא ימין, לכן נכתב ה'שמאל' בכתיב מלא.

בחז"ל רואים מהו הכח של "לא תסור", המשנה (שבת יא ע"א) אומרת: "ולא יקרא לאור הנר", והגמרא (שם יב ע"ב) מביאה ברייתא, שם נאמר כך: "לא יקרא לאור הנר שמה יטה, אמר רבי ישמעאל בן אלישע: אני אקרא ולא אטה. פעם אחת קרא וביקש להטות, אמר: כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר. רבי נתן אומר: קרא והיטה וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והייתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה".

מה פשר דברי רבי ישמעאל בן אלישע 'כמה גדולים דברי חכמים'?

אומר הגר"א ז"ל (מובא ב"קול אליהו"): במשנה כתוב "ולא יקרא לאור הנר", ולא מובא שם כל טעם, ואילו בברייתא נוסף טעם "שמה יטה". והנה הגמרא (סנהדרין כא ע"ב) אומרת: "מפני מה לא נתגלו טעמי תורה? שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם. כתיב 'לא ירבה לו נשים', אמר שלמה: אני ארבה ולא אסוה, וכתבי 'ויהי לעת זקנתך שלמה נשיו הטו את לבבו'. וכתבי 'לא ירבה לו סוסים', ואמר שלמה: אני ארבה ולא אשיב, וכתבי 'ותצא מרכבה ממצרים בשש'".

נמצא, שכאשר נאמר השעם, יש מקום לטעות. אומר רבי ישמעאל בן אלישע: "כמה גדולים דברי חכמים" במשנה שלא כתבו טעם לדבריהם, כי ברגע שנכתב בברייתא השעם - זה כבר נותן מקום לטעות, כפי שהוא אמר על עצמו "אני אקרא ולא אטה", ואילו לא היה כתוב טעם, כמו במשנה, לא היה מקום לטעות.

ובאמת יש כאן ווארט נוסף. לאמיתו של דבר, ידע רבי ישמעאל בן אלישע על עצמו שאינו יכול להיכשל. אימת השבת עליו היתה כה גדולה, כמו הפחד מאש, עד שאין מציאות שייכשל בעוון חילול שבת. אם כן, כיצד זה קרה שרבי ישמעאל היטה את הנר או לפי דעה אחת ביקש להטות? בגלל שחכמים גורו שלא לקרוא לאור הנר שמה יטה, והרי זה עצמו שהוא עבר על דברי חכמים, הוא שגרם לו לחטוא.

אם כן, באמת הוא לא היה מסוגל להטות ולא היה שייך שיטה, אבל לאחר שחכמים גורו שלא לקרוא לאור הנר, והוא עבר על גזירת חכמים - הוא נכשל בחטא. על זה עצמו אמר רבי ישמעאל: 'כמה גדולים דברי חכמים', שגורו שלא לקרוא לאור הנר, והגזירה הוזהר עליו עצמה היא זו שגרמה שנכשלתי או כמעט נכשלתי בחטא.

הגאון אומר, כי בכל דברי חכמים, אף שהם נותנים טעם לדבריהם, גם אם בטל השעם - הגזירה או התקנה אינם בטלים. כי אמנם חכמים אומרים טעם אחד, אך באמת יש עוד טעמים רבים שהם לא גילו, ולכן יש לקיים את דבריהם, גם אם נראה שבטל השעם.

הבה ונראה עד כמה גדולה ההקפדה לקיים דברי חכמים, אף אם בטל השעם. הגמרא (בבא מציעא עה ע"ב) אומרת: "כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול". ומדוע? כיוון שהוא מלוה בלי עדים, הרי הלווה יוכל להכחיש שקיבל את הכסף ובכך יהיה גולן, נמצא שהמלווה בלא עדים, מכשיל את הלווה ב"לפני עור". הגמרא אינה אומרת שאין להלוות בלי עדים כיוון שהמלווה עלול להפסיד את הכסף, אלא חמור מכך: המלווה עלול לעבור על איסור של "לפני עור".

זכורני שכאשר למדתי בישיבת סלבודקא, במשך תקופה ארוכה סבלו בני הישיבה מגניבות. היה גנב שהסתובב בחדרים וגנב כסף מבחורים. אמר המשגיח שכל מי שיש לו כסף שיביא אליו את הכסף לפיקדון באומרו: רבותי, אתם מכשילים את הגנב ב"לפני עור"...

אתם שומעים? איך אפשר להחזיק כסף בחדרים והלא מכשילים את הגנב. הוא לא אמר להביא אליו את הכסף כדי שלא יינזק, אלא כדי שלא להכשיל את הגנב...

ואגב, אספר לכם גם את הסוף הסיפור, אמורעדיגע מעיישה: באחת השבתות באמצע קריאת התורה, אחד הבחורים הוצרך לצאת, וכאשר הגיע לפנימייה גילה את הגנב מסתובב בין החדרים. מתברר שזה היה בחור ששנה ופירש והפך להיות גנב.

הבחור תפס את הגנב וכמובן שהיתה שמחה גדולה בישיבה, ברוך ה' תפסו את הגנב, ובתפילת מוסף ראה המשגיח שכולם מחייכים.

לאחר מוסף הוא התעניין לדעת על מה השמחה, והשיבו לו שתפסו את הגנב. נועק המשגיח ונחרד: כיצד אפשר לחייך? בחור יורד לכוו שפלות ונהיה גנב, הרי זה קורע את הלב, כמה צער יש לשכינה מכך, וכיצד ניתן לחייך?

וזה עוד לא הכל: במוצאי שבת הכניסו אותו למכונית כדי לקחת אותו, אמר אותו גנב: "אני יכול ללכת ברגל, אני לא צריך לנסוע". אמר המשגיח: "אדם נכבד כמון, צריך לנסוע במכונית ולא ללכת ברגל".

אתם חושבים שזו ליצנות? המשגיח לא התכוון חלילה להתלוצץ, בפנימיות הוא התכוון לנקודת אמת. גם גנב הוא אדם נכבד, והרי כתוב מפורש בתורה על הגונב שור או שה ושבחו או מכרו "חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה", ומדוע הקלו בדינו של שור? כיון שהשור הולך ברגליו ואילו את השה הוא צריך לשאת בידיו, וכיון שהוא מתבזה בכך, מתחשבים בבזיונו ולכן הוא משלם על השה רק ארבעה. הרי שגם הגנב הוא איש נכבד שיש להתחשב בבזיונו.

נחזור לענייננו. למדנו, כאמור, שאין להלוות ללא עדים, כיון שמכשילים את הלווה ב"לפני עור".

מספרת הגמרא שם: "אמרו ליה רבנן לרב אשי: קא מקיים רבינא כל מה דאמור רבנן". חכמים סיפרו לרב אשי, שרבינא מקיים כל מה שאומרים חכמים.

ולכאורה דבר פלא הוא, וכי מה החידוש בדבר? והרי העובר על דברי חכמים חייב מיתה?

ממשיכה הגמרא ומספרת: "שלח ליה בהדי פניא דמעלי שבתא לישדר לי מר עשרה זוזי דאתרמי לי קשינא דארעא למזבן". רב אשי שלח שליח לרבינא בערב שבת קרוב לשבת, וביקש ממנו הלוואה של עשרה זוזים, כיון שהזדמן לו לקנות חלקת אדמה והוא זקוק לכסף בחיפזות.

השיב לו רבינא: "ניתי מר סהדי ונכתב כתבא" - תשלח לי עדים ושטה, ואז אלוה לך כסף.

"שלח ליה [רב אשי]: אפילו אנא נמי?" - האם גם עלי אינך סומך? וכי אתה חושד בי שלא אחזיר לך את ההלוואה?

"שלח ליה: כל שכן מה, דסריד בגירסיה משתלי וגורם קללה לעצמי". היינו, אני חושש שכיון שהנך סרוד בלימודך, עלול אתה לשכוח את ההלוואה ובכך תגרום לי קללה, שהרי הכשלת אותך ב"לפני עור".

שואל ה"באר יוסף": מה קורה כאן? אומרים שבת על רבינא שהוא מקיים את דברי חכמים? והרי חז"ל (שבת מ ע"א) הורונו כי "מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה ליה עברינא" - מי שעובר על דברי חכמים, מותר לקרוא לו 'עבריין', אם כן מהו השבח על רבינא?

ברם, באמת כל האיסור להלוות ללא עדים, הוא רק בשל החשש פן הלווה יכחיש את ההלוואה, אבל אם המלווה בטוח שהוא לא יכחיש, באמת לא צריכים עדים או שטה. על כן מותר היה לרבינא להלוות כסף לרב אשי ללא עדים.

אבל רבינא אמר, אם חכמים תיקנו להלוות רק עם עדים או שטה, הרי גם אם אין את החשש פן יכחיש הלווה, מכל מקום אני מקיים את דברי חכמים בלי להתחשב בשעם.

זה היה השבח המיוחד של רבינא, שהוא קיים כל מה שאמרו רבנן, גם אם בשל השעם. כיון שיצא האיסור מפי חכמים, יש לקיימו בכל מצב ובכל תנאי. אך כאשר שאל אותו רב אשי מדוע הוא מסרב להלוות לו בלי עדים ושטה, לא רצה רבינא לגלות לו את השעם האמיתי, שיש לו הנהגה לקיים את דברי חכמים גם אם בטל השעם, וזאת מפני ענוותנותו, לכן אמר לרב אשי שכיון שהוא סרוד בלימודו, יש חשש שישכח מההלוואה.

אבל לאמיתו של דבר, הוא רצה לקיים את דברי חכמים אף שבטל השעם, כי עצם הדבר שהם אמרו - זו סיבה לקיים דבריהם. וזהו "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ב' שיחות אלול ממרן המשגיח

הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל בשנחא

לנו בזה ציור, בהבדל בין רחמים ללא רחמים, הלוא כשמדברים עם אדם, והוא מראה לנו פנים צהובים, איך שיכולים לפעול אצלו הכל, ולהיפך, יוצאים ממנו בפחי נפש. והיש לנו השגה ברחמים שישנם בעדנו.

ועה"פ "ראה אנכי נותן", איתא במדרש, (מד"ר דברים ד' ג'), א"ר אלעזר משאמר הקב"ה את הדבר הזה בסיני באותה שעה, מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, אלא היא מאלו, הרעה באה על עושה הרעה, והטובה באה על עושה הטובה.

וצריך להבין, שזה הכי טובה גדולה בעד האדם, שנתנו לו שני דרכים, והכל הולך ומסייע, כמו מצוה גוררת מצוה, כל שבירת רצון שהאדם עושה, מוליכו יותר להתכלית, ור"ע, כשהוציאוהו למיתה, ושאלו אותו, עד כאן? איך זה בכח האנושי לקבל כ"כ יסורים? השיב כל ימי נצטערתי, וזה שכל ימי עבדתי על זה, על כן אני יכול לקבל אף את זה, ובאמת נותנים לו שכר כאילו עמד בנסיון זה, ובעד כל מחשבה, שכיון בכל ימיו, ג"כ נותנים לו שכר, כאילו מסר נפשו, וזה הטובה שבדרך, וכן הוא להיפך, ברע ח"ו, ג"כ מסייע האחד להשני, וזה שמסייע במדרש הנ"ל (פ' ראה): א"ר חגי, ולא עוד שנתתי לכם שני דרכים, אלא שנכנסתי לפניכם משורת הדין, ואמרתי לכם "ובחרת בחיים", וההבנה בזה, שע"פ טבע הדברים, כשנכנס כבר בדרך הרע ח"ו, אין לו שום עצה, והקב"ה הטיב לנו כ"כ, שלעולם יכולים לבחור בחיים, כלומר לצאת מהדרך הרע, ולהכנס תיכף בדרך החיים, לא רק לצאת מהדרך הרע רק להכנס תיכף בדרך החיים, ולהתדבק תיכף בכסא הכבוד, ויכול ברגע לצאת לאור גדול.

☆ ☆ ☆

פגולת כוחו של אלול

צריך לדעת ראשית, את היסוד, שכל הקדוש מחברו חרב יותר, זה נאמר אף על הזמן. וע"כ אנו רואים שעש"ק עובר בבטלה, וכן הש"ק, והוא בשביל שימים אלו מקודשים יותר כידוע, וכן הוא באלול, ומוסרים בשם הסבא מקעלם זצ"ל, באחד שכתב לסבא שרוצה לבוא להתחזק ביר"ש, ששאל הסבא

אלול הוא טבע והזמן המוכשר

נכתב ב' שופטים ער"ה אלול תש"ז. השיחה נאמרה ליל ש"ק פרשת ראה תש"ז

כבר מברכים ר"ח אלול! ואין מרגישים לגמרי החרדה והפחד מה "אלול". וחבל על דאבדין ולא משתכחין!

מלפנים זכורני שבער"ח אלול כבר הי' העבודה בעצם תקפה, הלוא צריך לדעת כי האלול עושה את שלו, ואינו מתחשב כלל אתנו, אם אנו מוכנים לקבלו או לאו, הדברים הם מציאות וטבע, ומציאות הטבע עוד לא פסקה מעבודתה, ומבריאת העולם עד עכשיו לא נשתנתה הטבע בצורתה, לגמרי, גם אם נתדלדלו ונחלשו, שלא תתן בעדינו כל יכלתה, אבל לא עמדו מעבודתם לגמרי, וכן הוא ברוחניות! וכמו שבשעת זריעה, שדוקא אז מוכשרת האדמה לקבל הזרע ולקולטו, ואם יתעצל, אז לא יועילו לו כל האמתלאות, שהי' אנוס וכדומה, ובשום אופן לא תקבל האדמה הזרע בעת קציר לקולטו, כן הוא ממש ברוחניות. האלול הוא הזמן המוכשר לעבודה ויכולים אז לזרוע, וכשיעבור האלול אין לו שום תקוה, ולא יועילו לו כל תירוצין.

ועד כמה הדבר בגדר טבע, יכולים לראות את זה מהגמרא, מס' ברכות, וממדרש רבה (שמות ג, א): ויסתר משה פניו וכו', ועיי"ש, דפליגי לכאורה, אם יפה עשה, או לאו, ולמ"ד לא יפה עשה, מפני זה כשרצה אח"כ לראות, אמר לו הקב"ה כשבקשתי לא בקשת, עכשיו שבקשת, אני איני מבקש. והאמת ששניהם דברי אלו' חיים, כי זהו מציאות וטבע, כיון שהסתיר פניו אינו יכול להשיג, וזה כמו שמראים לאדם את הגב ואינו מדבר אתו, וכן הוא כאן, אף שזה הי' מגדלות ומענוה. ומה שאמר השני, בשכר "ויסתר" זכה "ודבר ה' עם משה פנים" וגו', מ"מ לא השיג מה שהי' משיג, אם לא הסתיר את פניו, וכמו שביארנו, שהדברים הם מציאות וטבע, ואין בזה שום עצה.

וכן צריך להבין את האלול, שלא יועילו לנו האמתלאות, וצריך להשתמש בשעת הכושר הזו, ויש

כשאין רצונו ית' אתנו, ואין לנו העזר ממנו ית', וכ"ש הרצון.

והנה באמת, יש לתמוה הרבה, איך אנו חיים כ"כ במנוחה, ואין אנו חרדים, מהדין והמשפט!! והלא מדת המשפט, הוא כ"כ פשוט באדם, דכל אחד קרוב להוציא את המשפט, של מות לרוצה, וכן אנו רואים דשופטים בכל יום משפטים, בלי שום קשיים, ואפי' הנאשמים בעצמם כשאינם מושחתים לגמרי, שומעים אותם כמה פעמים, שהם באים בעצמם לבקש משפט עליהם, וכן הוא בעיקר במדת המשפט, וכ"ש במלכות, כולם מבינים שיש משפט ועונש, וא"כ למה כשנוגע למשפט שמים, רחוקים כ"כ ממשפט, עד שנחשב בעינינו כאכזריות ר"ל, ומסתכלים על המשפט שהי' בעולם, כאילו ח"ו נאבדו סתם, בלי שום משפט.

והנה רבינו יונה מבאר. שאיחור התשובה לא ימצא רק בעמי הארץ, אשר הם ישנים שוכבים, [אגב, רואים שע"ה אינו סתם מי שאינו יודע הרבה, אלא אף היודע, רק שאינו חי את הנפש המשכלת, שצריך להכיר ולירא מפניו, ולמשול בגוף וכל תולדותיו, ואם אינו מושל בגוף כבר נקרא עם הארץ שיושן ושוכב, אף שיודע]. ויש מהם נדחים מעל השי"ת ולא יאמינו בעונש החטא, ואין הכונה בזה פשוט כמו שמורגלים, שאינו מאמין ח"ו, ולכן לא יאמינו בעונש החטא, ולכן הם נדחים, רק להיפך מפני שהם נדחים לכן לא יאמינו, וא"כ, אפילו המאמין, רק אם הוא נדח דהיינו שעושה עבירות אחדות, כמו שמבאר הר"י באבות, שאז כבר לא לאדם דרכו, רק מוכרח לעשות הרע, זהו הנדח, דלאדם ניתן רק הבחירה, ואם בוחר בטוב סו"ס יזכה לכל הטוב, אבל עוסק בעבירה לא יוכל להמלט, וא"כ אינו בבית השי"ת, ונדח ממנו ומתרחק ממנו, וממילא לא שייך שירגיש משפט ועונש, דזה שייך רק בהנמצא בבית ה', וכשקרוב אליו, ומרגיש אותו.

וכמו אצל בשר ודם, שאם ירגיש שחבירו אינו מתפייס, לא יניח ממנו, עד שיתרצה לגמרי, דמפניו מרגיש, שעדיין יוכל לענוש אותו, וכן במקורב להשי"ת, יודע שיענש אותו וירא מעונש, משא"כ הנדח ח"ו אינו מרגיש לגמרי, וע"כ כשניתן לנו המתנה של אלול שהוא ימי רצון, שאמרו "אני לדודי ודודי לי", ומזל בתולה שהזמן הוא מסוגל.

כמה פעמים, האם כבר בא הקרון שהי' צריך לבוא מהעיר? וכשראה שתמהים, על מה שהוא כ"כ מתענין, אמר שאי אתם יודעים את כוחו של היצר, שיכול ח"ו אפי' להפוך את העגלה, בכדי שלא יבוא לחיזוק, ואם כך בשביל יחיד, כמה כבר מתאמץ היצר על האלול לרבים, להפריע, שלא יבוא ח"ו להתחזקות, וע"כ צריך זהירות יתירה באלול, לראות שלא יאבד ח"ו מאתנו.

וצריך לזכור, כי האלול אינו רק הכנה, רק הוא בעצמו עיקר גדול, ומוכרח, ליוה"ד דבלא אלול, כמעט א"א לזכות לדין. דהנה יסוד הצלחת האדם הוא, שיזכה לרצונו ית'. ומבואר ברבינו יונה, ובמבי"ט, דיכול להיות העון נרצה, ואין לשם חפץ בו, ושלא ירצהו, ובמבי"ט מבאר, דתשובה בעצמה הוא רחמים גדולים, אבל אין זה מחייב, שרצונו ית' יאיר עליו כבתחלה, ויתכן להיות חוטא שנשלח לו העון, ואין לו רצון ממנו ית', וכמו שאמרו, ד' כתות אינם מקבלות פני שכינה, שהכונה אפי' שהם לאחר תשובה, ויש להם עוה"ב, אבל פני שכינה, שזהו רצון, אינם מקבלים, כי מדריגת רצון, היא מדריגה גדולה, וכמו שאנו אומרים בתפילת מועדים אתה בחרתנו, אהבת אותנו, ורצית בנו, הרצון, הוא אחר אהבה, ואחר בחירה, וכן יעלה ויבוא, וכו', ואח"כ ירצה, וכן "רוצה ה' את יראיו" וגו', ושבת, הוא אהבה ורצון, ולזה א"א לזכות, גם אחר התשובה, לפי המבי"ט.

ועוד מבואר ברבינו יונה באבות, על מצוה גוררת מצוה וכו', עיי"ש, שבטבע הוא. שאם עושה ב' וג' פעמים מצות, צריך שיקיים כבר כל התורה. ובושה הוא בעדנו, כשמתבוננים בר"י זה, עד כמה אנו רחוקים מכל מצוה, כי לולא זאת, איך לא נמשך בטבע, כל מה שאומר הר"י.

ועם כן, אנו רחוקים לגמרי מלקיים מצוה באמת. וכך בעבירה גוררת עבירה, ששכר עבירה עבירה, מבאר ג"כ, שבטבע נמשך אח"כ לעבירות, זהו גוררת עבירה, ובשכר עבירה עבירה, מפרש דהשי"ת סר ממנו, וג"כ הוא בטבע, דאחר עבירה, השי"ת מתרחק ממנו. וא"כ, בע"כ שיעבור כבר על הכל, עיי"ש, עד כמה הוא מסוכן כשאין הקב"ה עמו, והלא בלי עזר השי"ת, א"א לנצחו, ואיך נוכל לזכות לאיזה תשובה

לרגל הייארצייט המאה להסתלקות רבן ומאורן של ישראל מרנא רבנו חיים הלוי זיע"א מובאים כאן עובדות והנהגות מפי נכדו הגדול הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה - שהתפרסמו לראשונה במוסף ש"ק. קיבל ומסרה.

מעשי אבות – תורת הגר"ח

עובדות והנהגות מסורת נאמנה מתורת נינו הגדול הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת 'עטרת שלמה', דברי קבלה שנמסרו בידו מפי אביו מרן הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל, וגירסא דינקותא מפי זקנו הגדול רבן של ישראל מרן הגר"ז מבריסק זיע"א, שבשנות ילדותו חסה בצלו בסתר כנפיו. ונמסרו בהורמנא למוסף ש"ק.

דרך הלימוד.

כשאבי מורי זצ"ל הגיע פעם ראשונה אל הסבא מרן הרב מבריסק זיע"א, אמר לו הסבא זיע"א כי דרך הלימוד של אביו רבנו חיים הלוי זיע"א לא היה לומר תורה ולחדש חידושים, אלא רק ללמוד פשט, שאלו אבי מורי זצ"ל, והרי מרן הגר"ח מהפך כל סוגיא מן הקצה אל הקצה בחידושים מבהילים, והכיצד יקרא זאת לימוד 'פשט', ולא 'חידושים'. השיב לו מרן הגר"ז זיע"א, זהו רק מפני שקודם לא למדו כמו הפשט.

לפום ריהטא מי ששומע זאת עומד ותמה, והרי אין לך מחדש גדול מרבי חיים, שכל סוגיא שרק נגע בה הפכה מן הקצה אל הקצה, ביצירת יסודות חדשים ועולם שלם של הגדרות ומושגים חדשים, ואפילו השפה והביטויים הם כאלו שנתחדשו על ידו, וממנו הושרשו והונחלו לדורות עולם, ועל כל היצירה המופלאה והמהפכנית הזאת לומר שאצלנו לא אומרים 'חידושים', אלא לומדים 'פשט'.

אולם הסבר הדברים היה אבי מורי זצ"ל אומר, טעות נפוצה היא לחשוב כי 'פשט' הכוונה ללימוד שטחי בלא התבוננות והעמקה, אולם האמת היא כי 'פשט' הכונה להבין את עומק משמעות הדברים, והבנת הסברות וההגדרות של דברי הגמרא והראשונים, ועל ידי זה לגלות את כל משמעות הדברים שיש במה שכתוב, ולימוד זה הוא לימוד הדברים בעצמם, ולא 'זאגן תורה' - כלשונו של מרן הגר"ז, כי בביאור הסברות והגדרים, נמצא שגוף הדברים שנאמרו הם המה שמתבהרים ומתלבנים, וכל החידושים המתחדשים, הם אינם תוספת על הנאמר מלכתחילה, אלא גילוי הדברים הטמונים בתוך מה שנאמר, שמחמת חוסר עומק ההבנה וההגדרה, לא היו גלויים, והכל בבחינת 'דלי מרגניתא מתותי חספא', ולכן כל זה הוא בבחינת לימוד ה'פשט', ולא אמירת חידושים.

וברור שכשלומדים כך, מתבהרים ומתבררים יסודות והגדרות אין סוף, ונפתחים עולמות שלמים שלא היה אפשר לעמוד עליהם מקודם, אולם כל הדברים המחדשים שיצאו ונלמדו מתוך ההתבוננות וההעמקה במה שכתוב בגמרא והראשונים, הם כולם 'פשט' הדברים עצמם, כי הם פירוש ותמצית הדברים עצמם.

וכמו שהיה אבי מורי זצ"ל ממחיש את הדברים, באומרו, כי עד שהגיע ר' חיים, הרי שבשביל לומר שטיקל תורה, היה אדם צריך ללמוד לפחות חצי ש"ס, כי האופן בו היו מחדשים ומגיעים למסקנות היה ע"י קושיות שהיו בנויות מסתירות, ממקום אחד בש"ס, למקום אחר בש"ס, או מדברי הראשונים ממקום אחד לדבריהם במקום אחר, ומכח קושיות אלו היו מסיקים ומכריחים שיש חילוק בין המקרים וכיוצ"ב.

אולם מעת שיסד וסלל מרן הגר"ח את דרך ההבנה והגדרת הסברא, אז תיכף כשמתחיל ללמוד, מיד כבר עולים בפני הלומד שתי הצדדים בהבנת עומק הדברים, וממילא מיד כבר ניצב החילוק ועומד מעצמו, ומיד נבנה פלפול שלם בסברת ועומק הדברים.

כי תמצית דרך הלימוד של הגר"ח, הייתה לרדת ולהתבונן לעומק ההגדרה של הדברים, להעמיד כל נקודה ונקודה בצורה מוגדרת ומדויקת, וכדרכה של תורה, מתוך הגדרת הדברים על דיוקם, היו עולים חידושים רבים ועצומים, ונבנים עולמות שלמים של תילי תילים של חידושים, ומשתנה כל המבט על הסוגיא, עד שההבנה הראשונה אין לה שום שייכות ושום קשר עם ההבנה של המסקנה הבאה לאחר ההתבוננות.

ממנו הושתת כל העולם

זוהי תמצית יסוד הדרך שהנחיל והשריש רבנו הגר"ח, ובוה שוין כל תלמידיו, כמו מרן הגרב"ד מקמניץ בעל ה'ברכת שמואל', ומרן הגרש"ש בעל ה'שערי יושר', מרן הגרא"ב וסרמן בעל ה'קובץ שיעורים', מרן הגרא"ז מלצר בעל ה'אבן האזל', מרן הגר"י אברמסקי בעל ה'חזון יחזקאל', מרן בעל ה'אמרי משה', ועוד, שכולם הם תלמידי הגר"ח, על אף שדרכיהם שונות וחלוקות, מכל מקום את היסוד הזה קיבלו מרבנו הגר"ח, שהלימוד יהא לימוד הדברים בעצמם, על ידי העמקת ההבנה בסברות וגדרי הדברים.

ומהם הונחלה שיטה זו לכל עולם התורה כולו, וכלשונו של מרן הגר"י בהקדמתו לספר חידושי רבנו חיים הלוי שאור תורתו מלאה תבל מסוף העולם ועד סופו ממש, ושיטת לימודו נתפשטה בכל ישיבות ומקומות התורה, והוא פתח שערי אורה בהבנה והעמקה נפלאה לאמתה של תורה לפני אלפי תלמידים, אשר נהיו אחר כך לראשי חכמי ישראל וראשי הישיבות, וממנו הושתת כל העולם כולו.

והאמת שכבר בציערותו של מרן הגר"ח, כשאביו רבנו ה'בית הלוי' אמר לאור ישראל מרן רבי ישראל סלנטער זיע"א מדברי תורתו של מרן הגר"ח, אמר מרן הגר"י זצ"ל על כך, כי זוהי הדרך שבא ילמדו בני הדור הבא. פעם בעת דין ודברים אודות גדלותו ועוצמתו של רבנו חיים הלוי, הגדיר הסבא מרן הגר"י זצ"ל כי אמנם ישנם יסודות שגם אחרים שמרן הגר"ח חידש, שגם אחרים זכו לחדש כן, אולם בזאת מתבטאת גדולתו של האבא, בכך שהוא אמר רק את אותם יסודות שצריך לומר, ולא הוסיף עוד דרכים נוספות במקביל, וזו מידה יחודית לאבא, שאמר רק את מה שצריך לומר.

ופעם התבטא הסבא מרן הגר"י זיע"א על לימודו של אביו ואמר, 'בכל מקום, אבא אמר, את מה שצריך לומר'. כרוצה לומר, רק את מה שצריך, ולא את מה שלא צריך. כי אמנם גם זהו חלק מדרך לימודו של מרן הגר"ח, לומר רק את מה שצריך, ולא לומר את מה שלא צריך.

כיוצא בזה, סיפר מרן הגר"י כי בעת שדיבר עמו רבנו על אודות דרך הלימוד בבקאות, אמר רבנו לבנו, שכשהוא למד פעם ראשונה את מסכת זבחים, למד בבת אחת ברציפות מתחילת המסכתא, עד פרק כל התדיר, ולא חיסרתי לחשוב בכל מקום, מה שצריך לחשוב, כשסיפר זאת הסבא לאבי מורי זצ"ל אמר אבי מורי על זה, שדבר זה מתאים על הגר"א.

יסודות הדרך.

בעל ה'אבן האזל' מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זיע"א אמר לאבי מורי זצ"ל כי דרך הלימוד שישד רבנו חיים הלוי, הוא שילוב של החריפות של אביו מרן ה'בית הלוי', עם דרך ההבנה שקיבל מרבי מענדלי סלוצקער זיע"א שמלפנים היה רב בעיירה הלוסק, היה זה בעת שרבנו בעל ה'בית הלוי' זיע"א כיהן כרבה של סלוצק, כשעל בני העיר סלוצק נמנה רבי מענדלי, רבי מענדלי היה שריד אחרון לתלמידי מרנא ורבנא רבנו חיים מואלוז'ין זיע"א, והיה מבוגר מרבנו בעל ה'בית הלוי', אולם מטעמים שעמו לא אבה ליטול עוד על עצמו את עול הרבנות, ועל כן נתמנה רבנו ה'בית הלוי' לרב העיר, במקביל הייתה לו לרבי מענדלי כולל בו הוא מסר שיעורים והרביץ תורה לחבר לומדים.

כאשר עקר רבנו ה'בית הלוי' לדור בעיר סלוצק, עם התמנותו לרב העיר, בנו רבנו חיים הלוי כשאתו עמו גם היה הגאון הרוגוצובר בעל ה'צפנת פענח' זצ"ל היו אז בחורים צעירים, ולמדו אצל הבית הלוי, ובמקביל שלחם הבית הלוי להשתתף בשיעוריו של הגאון רבי מענדלי, כששיעורים אלו ינק את היסודות לדרך ההבנה. עם הגיעם של שני גאונים אלו להשתתף בשיעורים, הרי שמטבע הדברים לקחו הם את כל תשומת הלב, ויתר הלומדים מצאו את עצמם נדחקים בשעת השיעור, כשראו הלומדים כי הדבר נהפך לדבר קבוע, באו הם בטענות אל רבי מענדלי, השיב להם רבי מענדלי, מהשתיים האלו יצא תועלת יותר מאשר כולכם יחד.

מרן הגר"ח החזיק את רבי מענדלי לרבו מובהק, ואף נהג הלכה למעשה כשיטתו, כאשר מעשה שהיה חודש אחד, שבו לא נראתה הלבנה מחמת העננים, עד סוף זמן קידוש לבנה. ואולם לרבי מענדלי הייתה שיטה מחודשת בדעת הרמב"ם שמוסיפה עוד שמונה עשרה שעות לזמן קידוש לבנה, ובתוך אותם שמונה עשרה

שעות, אכן נראתה הלבנה, נכנסו אל מרן הגר"ח לבשר על כך, ומרן הגר"ח עם שלא נחה דעתו מכך שסיפרו לו על זאת, יצא מיד ובירך את הלבנה, כשיטתו המיוחדת של רבי מענדלי.

אבי מורי זצ"ל שזכה להיות מצאצאי רבי מענדלי, היה מביא דוגמא אחת לכך, את היסוד המפורסם של מרן הגר"ח בספרו חידושי רבנו חיים הלוי, בגדר הטומאה שעוף טהור מטמא בבית הבליעה, אם הוא מטמא מדין טומאת 'מקום', או מדין טומאת 'אכילה', כאשר יסוד הדברים מופיעים כבר בשו"ת עמודי אור, בתשובה הממוענת אל הגאון רבי מענדלי.

בעת שהגיע אבי מורי זצ"ל לראשונה לקמניץ לביתו של מרן בעל ה'ברכת שמואל' זצ"ל, והציגוהו כנכדו של רבי מענדלי, אמר רבנו הגר"ד מקמניץ זצ"ל את דברי הגמ', אף על גב דארי לא חזינא, מרבעתא דארי קחזינא, כלומר, שעל אף שהוא עצמו לא זכה לפגוש את רבי מענדלי, מכל מקום ראה את מקום שבתו של רבי מענדלי, כשהוא מסביר את כוונתו, כי קודם שנתמנה לראש הישיבה בקמניץ, היה מרן הגר"ד ראש ישיבה בעיר הלוסק, מקום כהונתו של רבי מענדלי, והיה זה כ"ב שנים לאחר התסלקותו של רבי מענדלי, אחד מן הבעלי בתים מתושבי העיר, ניגש לשאול את מרן הגר"ד זצ"ל שאלה, ואמר מרן הגר"ד שעל עוצמת ויחודיות השאלה הייתה ניכרת השפעתו של רבי מענדלי על בני עירו.

עיונה של תורה

גודל עיונו של רבנו היה עצום עד למאוד, עד שפעמים רבות היה ריכוזו כל כך גדול ועצום, שראשו נעשה חם ונוטף אגלי זיעה, בימי הקור הרוסי, עד שהיה צריך להשעין את ראשו על בריח הדלת העשוי מברזל, על מנת לצנן את חום ראשו.

בתקופה מסויימת סבל רבנו מכאבי ראש עזים מאוד, ועל אף שביקשו ודרשו אצל רופאים מומחים וטובים, לא מצאו את הסיבה לכאבי הראש, עד שהציע אחד הרופאים המומחים, שהוא יתלווה אל רבנו במשך כמה ימים, ואולי בכך ימצא את סיבת הכאבים.

במהלך הימים הבחין הרופא, כי מידי יום לאחר תפילת שחרית, נעמד רבנו, למשך שעה ארוכה, ונשען על הקיר, כשמצחו שעון על שני אגרופי ידיו הקמוצים זה בזה, תיכף כשקלט הרופא את תנוחה זו, אמר כי זה ככל הנראה, הגורם לכאבי הראש, באשר בתנוחה זו האגרופים דוחקים את המצח, ובכך נחלשת זרימת הדם הסדירה, בעוד שהריכוז העצום הוא מגביר את זרימת הדם, ובכך נוצרים כאבי הראש.

כששאל הרופא את רבנו מה הוא עשה בשעה האחרונה, השיב רבנו, 'כי בכל יום לאחר שחרית, אני חוזר על דפי גמרא בעל פה'. כשאבי מורי זצ"ל הוסיף כי בכל יום היה רבנו חוזר על מסכת שלמה, ומשך זמן עמידתו, הייתה כמשך אורכה של המסכת שלמד באותו היום.

אמיתה של תורה

אמיתה של תורה הייתה נר לרגלו של רבנו חיים הלוי זיע"א, וכל דבר היה צריך להיות מוכרח בהכרח גמור, ולעמוד בכור המבחן הנוקשה של מרן הגר"ח זיע"א לבחון את אמיתותו, ורק אחר עמל עיון ויגיעה בלתי פוסקים, היה מחליט בדעתו כסברא זו.

אבי מורי זצ"ל סיפר את אשר שמע מבעל המעשה, בעת שהתאכסן בביתו, הלא הוא רבי נח השוחט, פעמים רבות לא היה רבנו כותב את חידושי תורתו, אלא היה יושב כראשו נתון בין שתי כפות ידיו, ונתון כולו בריכוז עצום ומוחלט, ומרצה את דבריו, והיה מי שהתמנה להיות זה שישמע את הדברים ויעלם על הכתב מילה במילה, וכך היה מכתוב את כתיבת חידושי, אחד מהאנשים שהיו רגילים להיות מאלו הכותבים את חידושי רבנו, היה אותו רבי נח השוחט, וסיפר רבי נח, היה זה במוצאי שבת בימות החורף, תיכף לאחר הבדלה, באתי לחדרו של רבנו, ובמשך כמה שעות הכתיב לי רבנו מערכה שלמה מחידושי תורתו, כשהוא כדרכו יושב וראשו נתון בין שתי כפות ידיו, ואני יושב שומע וכותב, לאחר כמה שעות סיים רבנו את הרצאת הדברים, ונתמלאו להם שש עשרה עמודים גדולים, מחידושי תורתו, לכשסיים רבנו, נטל את צרור הדפים, עליהם עמלתי במשך

כמה שעות, עיין בהם, ולא מצאו הדברים חן בעיניו, וביקש לקורעם, נזעקתי, סיפר רבי נח, ובקשתי מרבנו, שיחוס על רוב עמלי במשך כל כך הרבה שעות, נענה רבנו ואמר לי, 'קיין פאלשע תורה ויל איך נישט' – תורה מזוייפת אינני רוצה', ובמקום כל אותם שש עשרה עמודים, התיישב רבנו והכתיב לי מחדש, שמונה שורות בלבד, במקום כל השש עשרה עמודים הקודמים.

הכנת השיעור

פעם אחת נסע מרן הגר"ח ברכבת לואלוזין לאמירת השיעור, ברכבת נסע אף הגאון רבי בן ציון בילסקער זצוק"ל בעל השערי ציון [שהחפץ חיים לקח ממנו הסכמה על המשנה ברורה], ניגש הגרב"צ אל הגר"ח ושאל אותו 'מה הולך רבנו לומר בשיעור בישיבה', השיב לו הגר"ח כי אינו יודע, כעבור זמן שוב שאלו מה הולך רבנו לומר בשיעור, ושוב השיב לו הגר"ח כי עדיין אינו יודע, התפלא רב"צ הכיצד יתכן כזאת, והלא תיכף כבר מגיע שעת אמירת השיעור, ועדיין הגר"ח לא הכין השיעור.

בהגיעם להיכל הישיבה, ראה רב"צ כי הגר"ח נכנס לבית המדרש, מיד התאספו סביבו התלמידים, כשהגר"ח שואלם, נו, איפה מחזיקים, ומיד החלו התלמידים להרצות את אשר חידש כל אחד ואחד בסוגיא, זה את שאלתו, זה את סברתו, וזה את ספיקותיו, כעבור שעה קלה, נעמד הגר"ח ואמר שיעור, כשבשיעורו הוא מעמיד הסוגיא על בוריה ומכונה, ובתוך כדי הדברים הוא מתייחס לכל הפרטים והדברים שהגידו לו התלמידים לפני השיעור, ואינו מניח סברא אחת ופרט אחד שלא התייחס אליו. כשנוכח הגאון רבי בן ציון למראה זה, נשתומם לגמרי, ומיני אז נעשה לחסיד מושבע של הגר"ח.

טהרת התורה

בעת הגזירה שגזר שלטון הצאר הרוסי כחובה כללית ללימוד השפה 'רוסית', ניהל מרן הגר"ח זיע"א מלחמת חורמה להתנגדות בכל תוקף ועוז לבל תתקבל הגזירה באף אחת ממוסדות התורה, במסגרת המלחמה שניהל עלו לביתו של מרן הגר"ח זיע"א מספר אנשים והחלו לדבר עמו, מה כל כך נורא בלימוד השפה, בתוך דבריהם אמרו לו למרן הגר"ח, שאיך אפשר שלא ללמוד את שפת הרוסית, והרי מי שמכהן כרב בזמן הזה, מוכרח הוא כחלק מתפקידו לבא בדברים עם פקידי וראשי השלטון, ולשם כך מוכרח כל רב לדעת את שפת הרוסית, ואם כן בשביל שבנו רבי וועלוול יהיה רב חייב הוא ללמוד רוסית, בסוברים כי בכך ימחישו את הצורך לקבל את גזירת השלטון, מיד נענה רבנו ואמר להם 'אז וועלוול שלי לא יהיה רב', חזרו ואמרו לרבנו, וכי אז מה יהיה, יעסוק לפרנסתו, והלא גם לצורך פרנסה, מוכרחים לדעת את שפת הרוסית, שהרי צריך לבא בדברים עם אנשי משפט ועורכי דין ולמלא טפסים וכיוצ"ב, ובלא לימוד השפה, איך יוכלו לקרא ולכתוב את ענייניהם, נענה רבנו ואמר, 'אז וועלוול שלי גם לא יעסוק לפרנסתו, עמדו אותם האנשים והביעו את תמיהתם, 'אם כן מה יהא עם רבי וועלוול ?! נענה רבנו חיים הלוי לעומתם, והשיב בלשון שאלה, 'אביון, הוא יוכל להיות ?! אז יהא הוא 'אביון', ואת שפת הרוסית הוא לא ילמד.

נקיות התורה

בעת שבאתי עם אבי מורי זצ"ל לאחר הבר מצוה לישיבת פוניבז' למעונו של מרן הרב מפוניבז' הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, אמר לנו, בואו ואספר לכם מעשה מהזיידע שלכם רבי חיים, לאחר שפתחתי את הישיבה בחוץ לארץ, נקלעתי לחובות גדולים, לאחר תקופה נחלץ מורי חמי רבי לייב וילקומירער זצ"ל בעדי, וסילק מעלי את כל החובות, אולם כדרכו של עולם, כעבור תקופה לא ארוכה, שוב גדלו הוצאות הישיבה, ושוב עלו והשתרגו עלי חבות כבדים מנשוא, ולא יכולתי לשאת זאת, אולם מורי חמי אמר לי, כי בשנית אינו יכול לסייע בעדי, בצר לי, נסעתי לראדין אל הכהן הגדול רבנו בעל 'החפץ חיים' זיע"א, ושחתי בפניו את כל מצוקתה הכלכלית של הישיבה, כשאני שואל עצה וברכה כדת מה לעשות, השיבני רבנו 'החפץ חיים' זיע"א, 'אם תתכוונו לשם שמים - תהיה לכם סייעתא דשמיא והצלחה'.

כאשר יצאתי מראדין עליתי לרכבת לחזור אל מקומי, בעלותי אל הרכבת רואה אני את רבנו חיים הלוי יושב באחד הקרונות, כמובן, שמיד נגשתי אל עבר פניו, ובתוך הדברים שחתי בפניו אודות ענין נסיעתי, בדבר מצוקתה הכלכלית של הישיבה, מרן הגר"ח חזר באותה נסיעה משבתו כדיין בדין תורה במשפחת בני עשירים, כנהוג, בסיום הדין תורה קיבל הגר"ח 'פסק געלט', כשהסכום שקיבל היה 800 רובל, סכום עתק באותה תקופה, הגר"ח שלא אבה בנקיות נפשו להשתמש עם כסף זה, תיכף כששמע את המצוקה הכלכלית, הושיט ידו ונתן לי את כל הסכום, זאת ועוד, גם קיבל מבני משפחת העשירים, קופסת סיגריות צידה לדרך, ואולם גם בזה לא רצה להשתמש, בעבור שזה ניתן לו במסגרת שבתו כדיין, אף נתן לי את אותה קופסת סיגריות, סיים מרן הרב מפוניבו זצ"ל, כי את הכסף הראשון לישיבתי, נתן מרן הגר"ח.

פלפולה של תורה

בצעירותו הייתה תקופה שרבנו חיים הלוי ביקר אצל כל גדולי הדור לעמוד על דרך לימודם, במסגרת זאת, הגיע לביתו של אחד מגאוני הדור ההוא, הלא הוא הגאון רבי לייב הומינר זצ"ל שהיה מתלמידי הגאון רבי מנשה מאיליא זצ"ל מרואי פני הגר"א, שדרך לימודו היה בדרך הפשט, בבואו לביתו של הגאון רבי לייב, הרצה הגר"ח בפניו קושיא עצומה באחת מסוגיות הש"ס, השיב לעומתו הגאון רבי לייב, והרי קושיא זו היא עצומה עד מאוד, ואין דרך ליישבה אלא בפלפול בלבד, וכולי עלמא יודעים שאני שונא פלפול, והכיצד רוצה אתה להטריחני עם שמיעת פלפולים, ואולם, הוסיף הגאון רבי לייב, בהיות שהנך בנו של הגאון רבי יושע בער, איני יכול לסרב לך, על כן מקבל אני על עצמי יסורים ואשמע את הפלפול, אבל במטותא ממך, שלא יארך הדבר יותר מחמש עשרה דקות.

ואולם גם רבנו חיים הלוי, לא הייתה בכונתו ליישב קושיא זו בדרך הפלפול, כי אם בדרכו דרך ההבנה, אך בראותו כי כך הם פני הדברים, גמר בלבו להרצות את דבריו בסדר אחר, ומיד החל בקושיא מסוף הענין, כשהרצה את קושייתו, השיב לו הגאון רבי לייב תשובה, חזר הגר"ח והקשה על דבריו ממקום אחר, ושוב השיב הגאון רבי לייב תשובה נוספת, וכך המשיך הגר"ח לדבר עמו בענין הזה, כשבתוך הדברים מתחילים להבנות כל הקומות של השיעור, כשלפתע פתאום, קרא הגאון רבי לייב, והלא התשובה שאתה מכוין אליה, היא הרי כל כך פשוטה, והרי זה הישוב הפשוט על הקושיא, כשכולו מלא נחת ושמחה.

עוצם התורה

בתקופה מסויימת הוזקקה ישיבת וואלוז'ין לעזרתו של הגאון רבי ראובן מדענבורג בעל ה'ראש לראובני', המכונה ר' ראובלה דענבורגער, ואולם מסיבות מסויימות הוזקקו לשליח שיגרום לנשיאות חן מיוחדת אודות הישיבה בעיניו של רבי ראובלה, נמנו וגמרו בהנהלת הישיבה כי השליח המתאים ביותר שבטוחים בו שיביא לתוצאה המיוחלת ויוכל לגרום שהישיבה תשא חן בעיני רבי ראובלה, הוא רבנו חיים הלוי.

מרן הגר"ח בגאונותו יכול היה מכח שמיעת שיעור אחד, לרדת לסוף דעתו של אותו אדם, ולדעת מה הוא יאמר בכל סוגיא ובכל ענין, משכך, בטרם יצא לעבר העיירה דענבורג, מקום מושבו של רבי ראובלה, קרה אליו את אחד מבני הישיבה בן העיירה דענבורג, וביקש ממנו להרצות בפניו איזה חידוש מחידושי תורתו של רבי ראובלה, כשבכך יוכל מרן הגר"ח לעמוד על סוד דרכו ושיטתו והלך מחשבתו, לאחר שאותו תלמיד הרצה בפניו את חידושו של רבי ראובלה, פנה מרן הגר"ח לעבר העיירה דענבורג, בהגיעו לביתו של רבי ראובלה, התיישב ושאל את רבי ראובלה, במה עוסק מר, השיב לו רבי ראובלה שכעת הוא סיים לכתוב תשובה חמורה בענין מסויים, מיד אמר לו מרן הגר"ח, נו, בודאי הבאתם את הגמרא הזאת, ושאלתם כך וכך, הנהן רבי ראובלה לאות הסכמה, ואז המשיך מרן הגר"ח, ומסתמא יישבתם זאת במהלך זה וזה, הנהן שוב רבי ראובלה כמסכים, ואז המשיך מרן הגר"ח ואמר, ומסתמא שוב חזרתם והקשיתם על זה מסוגיא פלונית, וכך המשיך מרן הגר"ח להרצות בפני רבי ראובלה את כל התשובה שהוא בעצמו כתב, ועמד משתומם למראה עיניו, איך שמרן הגר"ח

יכול לכוין מעצמו את כל התשובה שהוא בעצמו כתב, ונתפייסה דעתו ועלתה לפניו חן הישיבה, ותיכף נחלץ לעזרתה.

חכמת התורה

באחד מן הימים נכנס להיכל בית המדרש עגלון מעגלוני העיירה וואלוז'ין, בראותו את פני מרן הגר"ח, השיח בפניו כי היום הייתה לו עבודה קשה, באשר אדם אחד שהביא עמו בעגלתו אל העיירה, נטל עמו מזוודה מאוד מאוד כבדה, כשמוע מרן הגר"ח את סיפורו הסתמי של העגלון, מיד הרצינו פניו, וקבע ברורות כי אין אדם זה, אלא 'מסיונר', ובמזוודתו הוא נושא עמו חומר מסיונרי, תוך כדי דיבור, נכנס אותו אדם להיכל בית המדרש, מיד הסב העגלון את תשומת לבו של מרן הגר"ח כי הנה הוא אותו אדם נכנס זה עתה להיכל בית המדרש, מיד נפנה אל עברו מרן הגר"ח והחל לסלקו מן המקום.

מרן הגר"ח הבין כי לאחר שסולק מבית המדרש ינסה לעלות לביתו של רבה של העיירה הלא הוא חותנו זקנו רבנו הנצי"ב מוואלוז'ין זיע"א, צעד מיד אל עבר בית מרן הנצי"ב, בפתח הבית הוא רואה את אותו האיש בעל המזוודה הכבדה, והחל מרן הגר"ח לסלקו מבית מרן הנצי"ב, עד שגורש מן העיר בבושת פנים, מספר תלמידים שהלכו לבית האכסניה שבו שהה, מצאו שם את המזוודה, על תכולתה, כשלמותר לציין, כי אכן צדק מרן הגר"ח, ונתברר כי תכולת המזוודה הייתה ספרי מסיון.

כששאלו את מרן הגר"ח מנין ידע לקבוע זאת באופן נחרץ, אמר להם, כשהעגלון סיפר כי הוא נשא מזוודה מאוד כבדה, מיד הבנתי כי הוא מביא עמו במזוודתו תכולה חריגה שאינה רגילה, ולכן היה זה חריג לעגלון הכובד הזה, משכך הסקתי, אמר מרן הגר"ח, כי המדובר הוא בספרים, שהם בעלי משקל רב, ולכן היה זה משקל חריג עבור העגלון, נו, הוסיף מרן הגר"ח ואמר, ואם זה ספרים, הרי ספרי קודש, לא חסר בוואלוז'ין, ובעל כרחך, מדובר הוא בספרי מינות ומסיון, זוהי פשרה של מסקנתי.

כעבור שלושים שנה נסע מרן הגר"ח ברכבת, כשעלה לרכבת הבחין בכומר שיושב עם יהודי, ומתווכחים ביניהם בענייני אמונה, כמובן, שמיד שראה זאת מרן הגר"ח, נכנס לתוך שיחתם, ותיכף ומיד השיב לכומר מנה אחת אפיים, וסתם את פיו בתשובות הוגנות, כשהכומר שהיה יהודי שנשתמד רח"ל, אומר למרן הגר"ח והסובבים עמו, כי לפני שלושים כשהגיע לוואלוז'ין, סילק אותו מרן הגר"ח, וגם עכשיו הוא סותם לו את פיו בבושת פנים.

ידיעת התורה

הגאון מחרקוב זצ"ל סיפר למרן הגר"ח זיע"א, כי פעם אחת נתלווה אל מרן היחפץ חיים זיע"א, כשעלה מרן היחפץ חיים, לבית מרן הגר"ח, להיוועץ עמו אודות ענין חשוב מאוד, כשבאנו לבית מרן הגר"ח, היה מרן הגר"ח באמצע תפלת שמונה עשרה, בעודנו יושבים וממתנים, כשמרן הגר"ח כבר אוחז באמצע 'אלוקי נצור', נכנס אדם בבהלה אל הבית, כשמיד הוא שואל כמתאונן, ילמדנו רבנו, וכי למה רוב האיבעיות שבש"ס לא נפשטו ?.

כשסיים מרן הגר"ח את תפלתו, ופסע ב'עושה שלום', פנה מיד אל השואל, והשיב לעומתו, לא נכון, כי רוב האיבעיות שבש"ס, כן נפשטו !.

נחה דעתו של השואל, הלה עזב את הבית, והחפץ חיים, נתיישב עם מרן הגר"ח אודות ענייניהם.

בדרכנו חזרה, הוסיף וסיפר הגאון מחרקוב זצ"ל, תמהתי, באשר, בשונה מדרכו של מרן היחפץ חיים לדבר עם כל מי שפגש בנסיעותיו והאנשים אשר סביבו דברי חיזוק בעניינים שונים, הפעם ישב מרן היחפץ חיים שקוע עם עצמו, אחוז במחשבות, ולא דיבר מאומה.

עד שלפתע נתעורר מרן היחפץ חיים משקיעותו, והפטיר 'רבי חיים איז א גאון, רבי חיים איז גערעכט' – רבי הוא גאון, רבי חיים צודק.

מסתבר, כי כשעלו לרכבת, החל מרן היחפץ חיים לעבור על כל הש"ס, ומנה את כל האיבעיות שבש"ס, עד שסיים למנות את כל האיבעיות, ונוכח לראות כי צדקו דברי מרן הגר"ח, ואכן, רוב האיבעיות שבש"ס כן נפשטו.

קול הקורא קדוש א-ל-ל-ו-ל

הגאון הגדול רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל

עונג רוחני היה להימצא באווירה הקדושה

מראש חדש אלול עד מוצאי שמחת תורה היתה ישיבת "כנסת ישראל" בחברון ובירושלים שרויה ברוממות ימי הדין והמשפט. מי שהיה ה'אחראי' לרוממות זו היה ראש הישיבה מרן הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל. בעזרת תלמידים מקשיבים וכותבי דברי הימים ההם אנו מנסים לתאר את אוירת חדש אלול והימים הנוראים בני עמודי ד"כנסת ישראל" וכפי שהגדיר בעצמו ראש הישיבה במכתב לגיסו הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל: "ימי האלול וימים הנוראים עברו בעבודה ביראה".

מראש חדש אלול החלה הרוממות אותה השפיע מרן רבי יחזקאל זצ"ל בשיחותיו הקבועות בישיבה כשהשיא היה בשיחות בראש השנה לפני מעריב ולפני התקיעות ובשיחה לפני תפילת נעילה ביום הכיפורים. לפני שנתאר את השיחות המרוממות בימים אלו נציין כמה חודשי 'אלול' משמעותיים בדברי ימיה של "כנסת ישראל" בראשותו של רבי יחזקאל.

הישיבה היתה מלאה כנהוג

אלול תרפ"ד. מרן רבי יחזקאל זצ"ל הגיע לעיר הקדש חברון עם ששה תלמידים שעלו מ"כנסת ישראל" בסלובודקא ובאו לפתוח את הישיבה בחברון להם הצטרפו שלשה בחורים שהגיעו מטעלז. היה זה אחרי שבחודשי הקיץ עלה רבי יחזקאל יחד עם מרן רבי אברהם גרודזנסקי זצ"ל ה"ד לחפש מקום לישיבה בארץ הקדש בגלל גזרת הגיוס. בכ' אלול הגיעו התלמידים מחברון ובערב שבת פרשת כי תבא רבי יחזקאל קיבל טלגרמה מרבו מרן הסבא מסלובודקא זצ"ל ובה ברכה חמה לקראת ראש השנה: "בגעגועי נצח ברכה נוספת על ברכתי העברה כי תזכה להיות למופת בגאון שכלך ובדעתך הכבירה והרחבה לעשות יסוד מוסד בארץ הקדש לתכלית מרכז התורה והיראה הטהורה כראוי שממש תצא תורה ויראה בישראל. מכבדך ומברכך שמעשי ידיך יתברכו בלי שום הפסק ותזכה לצאת בדימוס ביום הדין הבעל"ט עם כל בני ביתך לזכות לחיים ולכל מיני הצלחות החיים ובסליחה וכפרה ומחילה".

בראש השנה תרפ"ה כבר התקיים מנין בישיבה בחברון בנוסח הישיבה מסלובודקא כשלפני התיבה עבר רבי אריה לוי זצ"ל.

מאלול תרפ"ה נשתמר עדות ביומנו של השוחט רבי בנימין ברקאי זכרוננו לברכה תלמיד הישיבה בחברון המספר כך: "ההכנה ליום הדין ניכרת כבר הרבה בישיבה, לומדים בהתמדה גדולה וגם לומדים מוסר בהתלהבות. זה הפעם הראשונה שהיה לי ראש השנה כזה הישיבה היתה מלאה תלמידי הישיבה המגיעים ליותר ממאה עשרים כן ירבו עוד נתקבצו ובאו אורחים בעלי בתים וגם בחורים מכל ערי הארץ שלמדו מקדם בישיבה כנהוג בסלובודקא שכל מי שקרוב אל הישיבה ברוחו או שלמד בה מאז בא לימים הנוראים להתפלל בישיבה. האורחים הכניסו הרבה חיים בישיבה".

הסבא שליט"א הגיד במשך ימי ראש השנה שיחות אחדות רבי ערך מענינא דיומא על נושאים עמוקים מאד וזה חיזק ועודד הרבה את רוח בני הישיבה וכל השומעים ועשה רושם חזק.

לאחר מכן הוא מספר על אלול השני שלו בישיבה והאחרון לחיי מרן הסבא זצ"ל, אלול תרפ"ו: "ניכר תמיד שינוי גדול בישיבה בימי אלול והעיקר עושה רושם כעת לימוד המוסר. בר"ח אלול בא הרב ר' לייב חסמון שהיה רב

בשטוצין ונתמנה בתור "מנהל רוחני" והתחיל לומר שיחות בכל שבת אחרי סעודה ג' בישיבה. בימים האחרונים לפני ראש השנה הוא אמר גם בכל יום אחרי תפילת ערבית בביתו לפני חלק מבני הישיבה שהיו באים אצלו בבית. ראש השנה תרפ"ז. התפילות היו כנהוג ארוכות ובכוונה ועשו רושם כביר. היו גם השנה הרבה אורחים בישיבה מן ערים ומישיבות שונות בארץ שבאו כאן ל"ימים הנוראים". בכלל אפשר להרגיש בישיבה את ה"דין" וה"משפט" בחוש.

יום הכיפורים תרפ"ז. הישיבה היתה מלאה מפה אל פה. לפני תפילת "כל נדרי" התחילה בקשת מחילה וסליחה אחד מרעהו כנהוג. אחרי כן הלכו להתברך אצל הסבא שליט"א כנהוג בכל שנה ושנה אך הפעם הלכו כל בני הישיבה בטור למקום ישיבתו של הסבא (בכל שנה היו הולכים כל אחד בביתו) כנראה מפני חלישתו של הסבא שליט"א היה קשה עליו לקבל כל אחד ואחד בביתו. הסבא בירך את כל אחד וגם הרבה לדבר בפרטיות יותר אודות ענינים שונים עם כל אחד מה שיש לו עליו תביעות מוסריות.

הרב הגאון ר' ליב חסמן שליט"א אמר התעוררות, גם למחר אמר התעוררות וככה עבר יום הכיפורים מתוך תשובה ותפילה.

מוצאי יום הכיפורים. בארץ ישראל נחשב כמעט ליום טוב גמור וגם בישיבה נהגו תיכף אחרי תפילת מעריב יצאנו בריקודים וניגונים, ההתלהבות גדלה כל כך עד שר' יחזקאל ראש הישיבה היה מוכרח להפסיק את הרוקדים ולולי זאת מי יודע היו יכולים לרקוד עד חצות.

כמנהגה בימי האלול

אלול תר"צ: בשבת קדש י"ח אב תרפ"ט עלה הכורת על הישוב היהודי בחברון בטבח הנורא עם חללים רבים מבני הישיבה הי"ד. הישיבה עברה לעיה"ק ירושלים. בתחילת הזמן הבחורים עוד היו שבורים מאד אבל מט"ו אלול כבר הישיבה החלה להתנער מאפרה.

במכתב ששלח רבי יחזקאל למרן רבי אייזיק שר זצ"ל הוא מספר כך: "בשבוע שלפני ראש השנה כבר קבלה צורה של ישיבה במלוא המובן וכמנהגה בימי האלול".

בימים הנוראים התפילות היו בישיבה בירושלים ובליל יום הכיפורים עבר לפני התיבה המשגיח מרן רבי לייב חסמן זצ"ל. כשהגיע לקטע: "הס קטגור וקח סגור" הרים רבי לייב שאגה וההרגשה אצל בני הישיבה היה שהקטגור סר מישיבת חברון.

הכנה נפשית לימים הנוראים

אלול תש"ח. ירושלים מופגזת ונצורה. רבים מבני ירושלים עברו לערים מחוצה לה. גם תלמידי ישיבת חברון עברו בקבוצה לתל אביב והקימו סניף זמני לישיבה.

רבי יחזקאל שלח להם מכתב חיזוק בו הוא כותב כך: "ישיבתנו הקדושה הועמדה עכשיו בנסיון זה, חלק גדול נעקר ממקומו וקדושתו ויש לכוון כינון חדש, אבל בידינו בע"ה לעמוד במבחן אם נתאזר בגבורה נתאחד כולנו כאיש אחד ובלב אחד, לקבוע את הסדרים בקביעות חזקה שכל אחד ואחד יהיה אחראי לשמירתם בדייקנות מפליאה ולתקן תקנה קבועה מתחילת האלול עד אחרי יום הכיפורים לא להיגרר בבטלה בשעות הסדרים רק בלימוד משא ומתן בהלכה וגם התבוננות מיוחדת במוסר ובהכנה נפשית לימים הנוראים הקדושים ששערי הרחמים וסיעתא דשמיא פתוחים לכל הבא לטהר ולהתקרב לעבודתו ית".

לידי עצבות לא הגיע

אלול תשי"ג: מרן רבי יחזקאל שהיה בחו"ל לצרכי רפואה והתעכב שם גם בראש השנה. הגאון רבי אברהם ברוידא זצ"ל מגידוליה המפוארים של סלבודקא (אביו של ראש הישיבה הגאון הגדול רבי שמחה זיסל זצוק"ל) שלח לו מכתב מיוחד בו הוא מביע את תחושותיו של מי שנמצא הרחק ממקומו בראש השנה:

חז"ל אמרו שכל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהילים היו ששרתה עליו שכינה. ושכינה שורה מתוך שמחה. והנה דוד המלך אמר הרבה מתהילותיו בהיותו נע ונד במדבריות בסכנת נפשות, ומכיוון שתמיד שרתה עליו שכינה לא היה לו עצבות אפילו בעתים הכי מסוכנות.

ומצאנו שדוד המלך היה בראש השנה וביום הכיפורים נע ונד במדבר ובחוסר מזונות. בשמואל כ"ה כששלח דוד עשרה נערים אל נבל בתחנונים כתוב שבאו על יום טוב ופרש"י שם: ערב ראש השנה היה וצריכים אנו לסעודת יו"ט. ובודאי בימים אלו שכל ישראל אומרים תהילים פשוט שדוד בעצמו אמר אז תהילים, ואפילו שהיה לדוד צער רוחני להיות רחוק מכל ישראל ומעבודת הימים האלו, בכל זאת לידי עצבות לא הגיע.

והנה מי ידמה ומי ישוה לדוד המלך ע"ה, אבל גם על רבנו דוד שבדור האחרון הרד"ל מסופר דבר נפלא, כי המלכות גזרה עליו לשלחו לארץ גזרה ושמחה באי בודד במאסר. בהגיע ראש השנה הצטער שלא היה לו שופר ואח"כ נזדמן לו בדרך נס נפלא שופר ומרוב שמחה רקד ושמח, וכשהתברר לשוביו סיבת שמחתו הכירו בו שאיש קדוש הוא והוציאוהו לחופשי.

כן מה שנמצא כת"ר בסביבה של אינם יהודים גם יש בו מעליותא. יתחזק נא ברוחו הכביר והשי"ת ברחמיו ישיבהו במהרה ובקרוב לביתו יחד עם בנו הנחמד נ"י לחיים ולשלום ולשמחה.

"אני לדודי"

מערכה שלמה היתה לו לרבי יחזקאל בשיחות ה'אלול' המקיפה את ימי הרחמים מחדש אלול ועד נעילה. כהקדמה לחודש אלול אמר ראש הישיבה שבדורות עברו יראת העונש היתה מהלכת בין החיים והיה הדבר ניכר שהגיע חדש אלול. בזכותו של ר' ישראל נשאר עוד "רושם" מהאלול בישיבות הקדושות אבל זה לא פחד ויראה כבדורות קודמים. הוא טען שעבודת ימי האלול היום היא "אני לדודי ודודי לי" לזכור את טובת ד' עלינו וזכרון האבתו. גם המזמור שתקנו לנו לומר בחדש האלול אין בו זכר ליראת העונש אלא כולו בטחון ואהבה ודבקות בד'.

הגר"ש סלומון זצ"ל סיפר כי כשהיו מדברים עם רבי יחזקאל על דברים שצריכים לעשות אחרי יום הכיפורים היה אומר: אחד שיש לו משפט שהחיים תלויים בו, הוא יתכן לאחר המשפט, מאפה הוא יודע מה יעלה בדינו?

ככבשן אש

ואם כך היו שיחותיו במשך כל האלול כשהגיע יום הדין האווירה בישיבה נסקה לגבהים אחרים. עם הגיע ליל ראש הישיבה, מי שנכנס להיכל הישיבה הרגיש שנכנס למדורת בית המוקד. ראשית, רבים מחניכי הישיבה בעבר היו מתפללים בימים הנוראים בישיבה, זאת לצד דמויות ההוד של אנשי המוסר בירושלים שתמיד התפללו ולמדו בישיבת חברון. גם בעלי בתים מחניכי הישיבה הגיעו לשהות בה בימים הנוראים וגם מאנשי ירושלים משכונות מרוחקות באו להתבשר מניחוחה של הישיבה.

בשיחה בליל ראש השנה לפני מעריב היה מביא את מאמר חז"ל "איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלוהיה" הבטוחים שיעשה נס ויצאו זכאים בדין. ישראל יחד עם הדין בוקעים לפניהם הרחמים והם יודעים את אפיו של הדין שרצונו הוא שהנידון יפנה אל רחמיו ואז הוא בא לכלל "עושה תשובה" וזוכה בדינו. רק אלו שנכנסים לרגעים קדושים אלו אינה פתאומית, אלא קדמה להם הכנה הם בגדר של "עושין תשובה" ואלו בטוחים שיעשה להם נס.

ואחרי השיחה הגיעה תפילת מעריב הראשונה של השנה. אחרי ברכות ק"ש נעמד הציבור הרב לתפילת שמונה עשרה וכפי שסיפר רבי שלמה ראובן ספיר זצ"ל שמיד שהתחילה תפילת שמונה עשרה בליל ראש השנה בהיכל הישיבה שהיתה עמוסה מפה לפה בבני הישיבה ודמויות הוד רבות שהסתופפו בצילה של הישיבה, נשמעו גניחות "הוי" "הוי" מכיוון מקומו של הגה"צ רבי שמואל הלל זצ"ל מדמויות ההוד של הישיבה ובנו רבי ישראל שישיב מאחוריו ואחריו מכיוון מקומו של רבי משה שמעון וינטרוב זצ"ל ומפינה אחרת בה ישב רבי עזרא ברזל זצ"ל ורבי חיים אהרן טורצין זצ"ל. מסטנדר לסטנדר, מלב ללב, עד שכל הישיבה בערה ככבשן אש ולפתע גם נשמע בכי מלבו של בחור צעיר שגם הוא רצה לבכות...

הבכיות סחפו עמם את כל המתפללים לפסגות של יום הדין. את רבי ישראל שיינקר שמעו גם ב'מוסף' ב"אבינו מלכנו זכור רחמיך" כשהיה חוזר אחרי הש"ץ היה מעורר את כל בני הישיבה.

הגאון הגדול רש"ז ברוידא זצ"ל ראש הישיבה שח בהתפעלות כי הקולות ממקומו של רבי ישראל נשמעו עד כותל המזרח והאירו פני המזרח שבחברון.

היו גם כאלו שלא הסכימו להיפרד מהמעריב הראשון ועמדו שעה ארוכה ליד כותל המזרח כראש הישיבה רבי אהרן כהן זצ"ל וכרבי אהרן ביאלסטוצקי זצ"ל. היו אלו דמעות של חרדת הדין. דמעות של השתוקקות. הציבור כולו היה צמא להתרוממות והדמעות הרוו את הנפש.

כרבי איצלה בשעתו

השמועס בליל ראש השנה היה רק 'הקדמה' לשמועס ביום הדין לפני התקיעות. היה סדר לימוד המוסר לפני התקיעות, ולפתע קם רבי יחזקאל נסער, עלה למדרגות הבימה, נעמד וטליתו על ראשו, מתנווד אנה ואנה, כשתי דקות דומיה. ואז התחיל לדבר בניגון מיוחד, ובטון מיוחד, בבכיות שלא מוצאים אח ורע להם כיום, ללא צעקות והתפרצויות, אלא ברגש.

רבי צמח שלומוביץ זצ"ל הקלמאי (שהיה מבוגר מרבי יחזקאל כשלושים שנה ועמד והקשיב בשקיקה בקביעות לשמועסן) התבטא ששיחה זו מזכירה לו את מרן רבי איצלה בלאזר זצ"ל בשעתו. הרגשה זו היתה נחלת רבים מוותיקי הישיבה כי ההמשך של רוממות הימים הנוראים של מרן רבי ישראל סלנטר ותלמידיו הגדולים נמצאת בישיבה אצל רבי יחזקאל

רבי יחזקאל פתח ב: "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם". לא אמירת פה בלבד, אלא אמירה של השבה אל הלב, כך מגיעים להמלכת הקב"ה. ומה הקב"ה מבקש מאיתנו? שנעמוד לפניו! פעם התבטא: ישנם כאלו שהתרחקו מהישיבה אבל יזכרו את הידיית של הישיבה, אי אפשר להתנתק, אנחנו עומדים לפני המלך בלא להתנתק!

פעם דיבר על "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד". הקב"ה לא רוצה שיאמרו שירה כי ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו בגלל אהבתו לעם ישראל ולמה האהבה. כדי לזכות את עם ישראל שיעלה זכרונם לפניו לטובה ביום שבו הקב"ה חותך חיים לכל חי נקבע כ"יום הזיכרון" - תשתדלו בכל הלב שתהיו ראויים להיזכר לפני לטובה

עם תום השיחה עוד לפני שניגשו לתקיעות היו רבי בנימין ליפקין זצ"ל רבי הירש קופשיץ זצ"ל ורבי אליעזר טוקר זצ"ל חוזרים על השמועס ואחרי התקיעות כשנעמדו להתפלל מוסף במצב של רוממות והתרגשות. כולם חשו את יום הדין. גם בחורים צעירים תלמידי הישיבה, תפילתם לוותה בדמעות אמיתיות. רבי יחזקאל טויב זצ"ל כשעבר לגור בבני ברק אמר שהרגיש שקשה לו בראש השנה כי רבי יחזקאל פתח לנו את ראש השנה. ואז הגיע ה'מוסף' של רבי שלום שבדרון זצ"ל.

לא ישכח לעד

שח באזננו הגאון רבי ישראל אהרן קופשיץ שליט"א: מה שנחרט בנו עד היום הזה הם שיחותיו של רבי יחזקאל בראש השנה וביום הכיפורים. איך שהיה עומד לפני התקיעות ומדבר בארוכה עם ניגון ומרום אותנו לגבהים. ההתעוררות העצומה שהיתה אז בישיבה לא נשכחה לעד.

ממרחק של כמעט יובל שנים שח לנו הגאון רבי נתן זוכובסקי שליט"א: קשה לשכוח את האווירה המיוחדת בישיבה בראש השנה. שיחתו של מרן רבי יחזקאל זצ"ל לפני התקיעות שהעלתה אותנו לעולמות אחרים. היה נדמה לנו כי פה נקבע מה יהיה בשנה הבאה. ידענו שישנם עוד ישיבות ובתי כנסיות לרוב, אבל הוא הגביה אותנו בתחושה שכאן בישיבה ברח' חגי ממליכים את המלך ובנו תלוי מה שנהרהר ומה שנקבל על עצמנו כך תהיה מלכות הבורא.

היה זה מעמד נשגב, ועל אף שעצם התפילות בר"ה בישיבה היו מרוממות בהשתתפות גאונים וצדיקים שהגיעו להתבשם מאווירת הישיבה, אבל השמועס המיוחד העלה אותנו למחשבה מי יתן והיה לבבם זה כל הימים בהרגשות נעלות אלו.

ומהשיחה הגענו לתקיעות. הוא עמד (המקריא היה הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל) ועיניו עצומות, דבוק כולו בבוראו, גם בעת שהיה ספק אם התקיעה עלתה וצריך לחזור עליה, הוא לא פסק מדבקותו.

נפתחים כל העולמות

בסיום מכתב שכתב רבי יחזקאל בעשרת ימי תשובה תשט"ז הוא כותב כך: "בכל ראש השנה הישיבה הק' היא תל תלפיות, אבל בשנה זו ר"ה היה שיא ואולם הישיבה הק' היה קטן מהכיל את כל הבאים להסתופף בחצרותיה, עונג רוחני היה להימצא באווירה הקדוש כשבני הישיבה יחיו מייחדים ליבם כולם כאיש אחד בלב אחד לאביהם שבשמים ואחת היא שאלתם מאת ד' אותה מבקשים, שבתם בבית ד' ללמוד את תורתו ולהתקרב לעבודתו ויראתו .

היה לנו אורח חשוב מאמריקה וביום השני של ר"ה אחרי התפילה ניגש אלי כי כדאי היתה הנסיעה מאמריקה רק כדי להתפלל שני הימים של ר"ה בישיבה הק' וב"ה שזכינו לקידוש שם שמים והלוואי שנזכה גם להבא שיתקדש שמו ית' על ידינו ולהגדיל תורה ולהאדירה".

פעם במוצאי ראש השנה נחלש מאד בביתו והתעלף וכשהתעורר שאל: למה אין נעילה בראש השנה? והוא עצמו השיב: בגלל שראש השנה זה פתיחה, נפתחים כל העולמות...

"לעמוד לפניך"

בצום גדליה היה לרבי יחזקאל שמועס על הפיוט בסליחות שאומרים באותו יום: "בגדנו ביתירה חיבה ותהי להיפך סיבה" בו הוא דיבר שחלילה לא נרד אחרי האהבה של ראש השנה והעיקר הוא להיות מתייצב על דרך טוב שזה נעשה על ידי לימוד המוסר ואח"כ לחפש את הדרך הלא טובה של כל יחיד ולעזוב אותה.

היה גם שמועס קצר לפני נעילה. הגאון רבי שמואל טרוביץ זצ"ל חזר על דבריו של רבי יחזקאל לפני נעילה שאחרי כל האלול, ראש השנה, יום הכיפורים, חמשה עיניים, מגיעים לתפילת נעילה. מה בעצם מתחדש בנעילה: "אתה הבדלת אנוש מראש ותכיריהו לעמוד לפניך" מזכירים שתפקידו של האדם הוא להגיע לעמוד "לפניך". האבות הקדושים תמיד התהלכו לפניו. אנשים קטנים כמונו נדרשים לפחות בשעת נעילה להתעלות למדרגה נעלה זו "ותכיריהו לעמוד לפניך".

להיזכר בכל יום בר"ה ויוה"כ

ראש ישיבת חברון לא רק תבע מאחרים, אלא גם תבע מעצמו. הוא גם למד לעצמו מוסר דבר יום ביומו. די בהצצה קלה לפנקסי הקבלות שלו בהם מתגלית נקודתו הפנימית בעצמתה. אפילו בשעה שהיה כבר ראש ישיבה קרוב לארבעים שנה, הוא עדיין קבל על עצמו 'קבלות' במוצאי הימים הנוראים. למשל בשנת תשכ"ב, אחרי פעולות כבירי מעש בישיבה ומחוצה לה הוא מקבל על עצמו: "בכל יום איזה מחשבת עצה מתוקנה או מעשה בעניני גמילות חסדים ויותר רצוי בטובה רוחנית". בקבלות שקיבל על עצמו במשך השנים חוזרת על עצמה הקבלה להיזכר בכל יום במשך השנה בראש השנה ויום כיפור.

בעליית הגג של סלבודקא

אחת מדמויות ההוד מגידולי טיפוחיו של מרן הסבא מסלבודקא זצ"ל היה הגאון רבי אברהם אליהו קפלן זצ"ל. אחרי ארבעים שנה לפטירתו בפתע בשנת ה'ל"ד לחייו, חשף ידיד נפשו מרן רבי יחזקאל סרנא טפח מעולמו של רבי אברהם אל' מראש השנה תרפ"ד בו שהו שניהם בישיבת סלבודקא.

אחרי התפילה בצהריים ישבו רבי יחזקאל ורבי אברהם אל' בעליית הגג העליונה של הישיבה וכפי שמספר רבי יחזקאל: "ישבנו ודיבר דברים רציניים מאד כראוי ליום קדוש זה, פתאום הרגשתי שהוא מדבר מתוך ספירה אחרת. לא היה רגיל בכך וגם אני לא הייתי רגיל למצוא אותו במצב כזה. הרגשתי חרדה פנימית פתאום כי מצאתי אותו כאדם שיש לו ענין בעולם העליון... נחרדתי כמובן שעברתי על זה תיכף ולא הסקתי מזה שום מסקנא... אבל לצערי הגדול זה היה אמת... לא עלה על הדעת לחשוש שזהו ראש השנה האחרון כי הוא היה מלא חיים ומרץ..."

הגאון הגדול רבי אל' לאפיאן זצוק"ל

"ביום שיזעו שומרי הבית"

"בטח פחד יום הדין הכה שורש בלבכם יותר לתקן המידות ולהכניס בלב הרגש הבושה ממעשי הנעורים וההרגש מוביל את האדם למדרגת התשובה... על כן בני החביבים תלמדו למען השם בכל יום ספרי מוסר וגם לשמוע

התעוררות כי בטח בימים אלו תשמעו דברי התעוררות בהישיבה אז תקשיבו באוזן שומעת...“ כותב מרן הגה“צ רבי אליהו לאפיאן זצ“ל במכתב מיוחד לבניו לקראת הימים הנוראים. במאמר זה אנו מנסים באמצעות בני המשפחה ותלמידים לתאר את אוירת האלול וימי הרחמים במחיצתו של רבי אלי“צ זצ“ל.

היה זה כשמו“ר הגאון הגדול רבי ברוך סורוצקין זצ“ל חזר מארץ ישראל, סיפר לנו המשגיח רבי חיים וואלקין שליט“א והוא סיפר שהשתתף בשמחה בארץ בה השתתף גם מרן רבי אלי“צ זצ“ל וכשקם לומר דברים אמר: אנחנו כבר עומדים בחצי של חודש תמוז, אחרי תמוז יבא חודש מנחם אב, ואחר כך תזכרו מגיע חודש אלו ל, וכשאלול מתקרב מה יש לומר, זו היתה דרשתו של רבי אלי“צ באותה שמחה וממנה חזר מתפעל רבי ברוך סורוצקין.

באחת משנותיו האחרונות אמר רבי אלי“צ באחת משיחותיו: רבונו של עולם, תן לי עוד ראש השנה, עוד יום כיפור... לימד איך ללמוד מוסר

בימי אלול היה אומר לנו בשיחותיו מספר לנו הגר“ש סנדומירסקי שליט“א על מלחמת המושכלות מול המורגשות כפי שמגדיר הרמב“ם בשמונה פרקים. אנחנו מבינים בשכל שצריך לעבוד את ד’ ולחזור בתשובה, אבל הרגש של הגוף מושך להיגרר אחרי הנאות העולם הזה ואי אפשר לנצח במלחמה זו רק על ידי שנביא את עצמנו לרגש של טעם ועונג בלימוד ובתפילה ובקרבת ד’ ונבסס על ידם את הידיעה השכלית, וזה אפשרי רק על ידי לימוד המוסר.

אכן כן מציין הרב סנדומירסקי, הוא לימד אותנו איך ללמוד מוסר ובפרט בחדש אלול לתלמידים חדשים שנכנסו לישיבה: כשאומרים את המשפטים הראשונים של המסילת ישרים: “יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו” והדברים זועקים מקירות הלב בניגון מיוחד המזעזע את ההווה הפנימית של הלומד והמאזין, ומי שמחזיר את הדברים עמוק עמוק בלב, יש תקווה שישתנה משהו.

הדברים מאד השפיעו כשראינו את המשגיח בעצמו בגיל תשעים שקורא בקול אדיר ומתייפח כאילו רק עכשיו התחיל בעבודת ד’ שלו ורק עכשיו מתגלה לו מה חובתו בעולמו. היה מכניס אותנו לתוך עולמו, עולם של טוהר אינסופי.

היה בחור שהתאונן שלימוד המוסר לא משפיע עליו. אמר לו ר’ אלי“צ: לא יכול להיות, בא נלמד ביחד וכך שינן איתו לאט לאט: “יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה” בניגון מיוחד ובהתרגשות עצומה ואח“כ שאל את הבחור זה לא משפיע עליך. אז נאך אמאל עד שהמילים חדרו עמוק ללב הבחור.

הוא היה אומר שכל יהודי יש לו נקודה פנימית עמוקה שקוראת לבורא עולם: “ממעמקים קראתיך ד’“. צריכים לקדוח בתוכי שכבות העפרוריות המכסה את לב הבשר ואז תתפרץ מתוך פנימיות האדם נפש זכה המצפה לבורא עולם.

אני זכיתי מספר הגר“ש סנדומירסקי, לשבת בספסל מאחוריו בתפילה וחרוט בזכרוני היטיב כיצד ר’ אלי“צ היה מתרפק אל קונו וכן בקריאת שמע איך היה זועק ותובע מעצמו: “ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם” זה היה סדר מוסר בפני עצמו יום יום.

בימי חדש אלול היה אומר עם הציבור קפיטל פ’ בתהילים וכשהיה מגיע לפסוקים של: “אלוקים השיבנו האר פניך ונושעה” היה סוחף את כל הציבור איתו בבכיות עצומות לדפוק יחד עמו על דלתות שערי התשובה.

להמליך על עצמכם

ר’ אלי“צ היה חוזר בשיחות חדש אלול על מאמרו של מרן הגאון רבי ישראל סלנטר זצ“ל כי אדם עלול להשתדל ולהגיע לכוונה נכונה להמליך את הקב“ה על כל העולמות וגם על העולם הזה כולו בארבע פינותיו, ורק על בריה אחת, עליו עצמו ישכח ח“ו מלקבל על עצמו עול מלכות שמים! לכן יש להדגיש מה שאחז“ל “כדי שתמליכוני עליכם” כלומר לא לשכוח את העיקר להמליך אותו על עצמכם!

איך ארגיש דברים כאלה?

כך שמענו מנכדו הגרא“ד פינסקי שליט“א: היה בעל תפילה בישיבה בכפר חסידים הרבה שנים ובמוצאי יום הכיפורים נהג להיכנס להיפרד מר’ אלי“צ. באחד ממוצאי יוהכ“פ שאל אותו סבא: נו, האם יש לכם כבר ילדים? והוא השיב בשלילה והסבא ברכו שבשנה הבאה יהיה לו ובאותה שנה באמת נולדה לו בת. בשנה אח“כ הסבא שאל אותו, נו יש לך משהו והוא השיב שיש לו בת וסבא ברכו שלשנה הבאה יהיה לו גם בן וכך היה.

אם דברנו על ימים נוראים אספר לכם דבר נורא. חולשתו האחרונה של הסבא התחילה שנתיים לפני פטירתו והוא שב באותה שנה למחרת יום הכיפורים לביתנו בבית וגן כשפניו חוורות. הוא התלונן על פצע מאד כואב בגופו וגנח מיסורים. אמא ע"ה טפלה בו במסירות ואט אט נרגעו כאביו עד שהתרפא לגמרי אבל מאז הוא נחלש. אינני יכול לשכוח שבאחד מימי היסורים שאלה אותו אמא: פצע כזה לא מגיע ביום אחד, מה קרה לך אבא? לא שמת לב שמתפתח פצע? והסבא השיב לה בלחש מתוך יסורים (אני עמדתי בצד ושמעתי): ימים נוראים! לא הרגשתי, איך את חושבת שאני ירגיש דברים כאלה...

להרבות בתורה

באחת משיחותיו סיפר רבי אלי' כי מרן החת"ס היה נוהג ביום הכיפורים אחרי "כל נדרי" לומר שיעור לפני התלמידים לפי סדר הלימוד של כל השנה ואמר שעכשיו כל ישראל עסוקים בתפילה ואיך יתקיים העולם, לכן לימד אז תלמידים. בקלם היה נהוג שבכל יום שישי וערבי חג ובפרט בערב יום כיפור לעשות משמרות מתחלפות כל היום כדי שיהיה קול תורה ללא הפסק.

צריך לדעת שבראש השנה דנים אדם לזכות או לחובה לא רק על בריאות הגוף והרווחת כסף, אלא גם על ענינים רוחניים של האדם דנים בראש השנה כמה סיעתא דשמיא יהיה לו בלימוד התורה וקיום המצוות. ולפעמים גם פוסקים לתת לו מכשולים על דרכו בעבודת ד' או נסיונות קטנים או גדולים, על הכל אדם נידון בראש השנה וצריך הרבה רחמים על כך.

אשריכם שזכיתם לשמוע מוסר!

אשריכם פתח ר' אלי' באחת משיחותיו בחדש אלול, שאתם צעירים לימים ואתם יכולים לקיים הכתוב "וזכור את בוראך בימי בחורותיך" אם אני הייתי זוכה לשמוע מוסר בימי נעורי כמותכם, הייתי בן אדם שונה לגמרי. זכורני שהייתי בחור צעיר ולא ידעתי כלום ממוסר ובלא כוונה נפל לידי ספר "ראשית חכמה" פתחתי אותו לתומי וכמדומני שבראותי דבריו הרטבתי את הספר בדמעות

ומאז התחלתי להרגיש שצריכים ללמוד ספרי מוסר וכל זה היה מעצמי כי לא שמעתי דברים בזה כמו שאתם שומעים והקב"ה הולך אותי לספרי המוסר וממילא כבר היו התפילות אצלי שונים לגמרי, אבל הכל מעצמי. אבל אתם שזכיתם לשמוע בימי בחורותיכם אשריכם, חזקו ונתחזקה בימים אלו ובפרט בלימוד המוסר.

"באמת"

אחרי הכל אדם צריך להתאמץ בתפילה ורבנו יונה כותב כי יש אפשרות שהתשובה לא הועילה אבל התפילה שיתפלל מועילה עד כדי שיחפוץ בו ד'. אבל תפילה היא עבודת הלב "תכין ליבם, תקשיב אזנך" אם הלב מוכן בתפילתו של האדם, אז "תקשיב אזנך" ולא בלי זה, כי התפילה היא עבודה שבלב.

וזה מה שאנחנו אומרים בתפילה של ימים נוראים: "וטהר לבנו לעבדך באמת" ומוסיפים: "כי אתה אלוקים אמת ודברך אמת" שפת השמים היא שפת אמת ואם אדם לא מדבר אמת לא מבינים את דבריו כי שם אין שפה אחרת מלבד האמת, לכן אנחנו מבקשים "וטהר לבנו לעבדך באמת"!

להיזהר ממה שהעולם פרוץ ומופקר

הרמב"ן ושאר ראשונים כותבים כשמגיע יום הדין ודנים את האדם עומדים בבית דין של מעלה בעיקר על דבר שהעולם נוהג בו בהפקרות, ובזה מדקדקים על האדם ביותר, ולא כמו שטועים האנשים ואומרים כנגד העולם הרי אני צדיק בזה, אלא כל עברה שנעשתה בפריקת עול ובפרהסיא, הדקדוק בדין עליה הרבה יותר מעברה אחרת.

ואם בית דין של מעלה דנים על מצוה מיוחדת שהעולם מופקר בזה ודנים את העולם על כך, מדקדקים שם על מצוה זו ביותר ואם נמצא צדיק גמור במצוה זו אשריו וטוב לו, אבל אם במצוה זאת הוא רשע, נקרא רשע בזה אפילו שבכל המצוות הוא צדיק גמור.

בדורנו שהעולם פרוץ בחילול שבת, מקפידים שם יותר ולכן יש להיזהר לשמור שבת כהלכתה ולא לעבור אפילו על איסור קל. וגם ביטול תורה של שבת חמור מביטול תורה של חול.

בתשובה "שלמה"

והחזירנו בתשובה שלמה לפניך, מהי "שלמה"? בסוף קהלת נאמר: "סוף דבר הכל נשמע" והתרגום יונתן אומר כי סוף כל מה שנעשה בצנעה עתיד להתפרסם ולהישמע לכל בני העולם. הביזיון הוא נורא שכל עברה שעשה בחייו מפרסמים שם לכולם, פלוני בן פלוני עבר עברה ביום פלוני.

ומה הדין אם עשה תשובה? כותב רבנו יונה שאם אדם עשה תשובה בגדרי התשובה אבל לא עקר מלבו את התאוה לחטא, זה נקרא תשובה שאינה שלמה למרות שמוחלים לו על העברה וזה ביזיון נורא שהחטא מתפרסם לפני כולם, אבל אם הוא עשה תשובה שלמה עד שכבר לא מתאוה לעברה אז נמחקים העברות שלו לגמרי וזה הכוונה "והחזירנו בתשובה שלמה" וזהו גם "לפניך" כשאדם נטהר לגמרי בתשובה שלמה אז הוא יכול לעמוד "לפניך"!

כל רגע יקר!

בתו הרבנית וילנסקי ספרה על ראש השנה בילדותה כשעוד התגוררו בקעלם. בראש השנה ר' אלי' היה מצטרף עם בני המשפחה לסעודת היום, אבל הסעודה היתה מהר מאד. בראש השנה, היה אומר, כל רגע הוא יקר ערך - "יעדער מינוט איז טייער".

כשגרנו באנגליה הוא לא בא הביתה לסעודה ונשאר עם התלמידים בישיבה. בראש השנה אחרי התפילות היה מוכן סט בגדים מושלם כל בגדיו היו רטובים וספוגים מזיעה, כך כל שנה ושנה בשני הימים. כך גם שמענו מרבי ירחמיאל ראבד שליט"א תלמיד הישיבה בזכרון יעקב שזוכר את רבי אלי' מסיים את תפילת לחש של מוסף בראש השנה כמעט שסיימו את חזרת הש"ץ ופניו היו אש להבה.

"כבקרת רועה עדרו"

רבי ירחמיאל ראבד שליט"א מתאר לנו את שיחתו של רבי אלי' בליל שני דראש השנה בישיבה בימי שהותה בזכרון יעקב. קדמה לשיחה ה'תשליך' ממנו חזרו הבחורים בשירה בשבילי הכורכר המתפתלים בזכרון יעקב. בתחושה כי עברנו את אלול, עברנו את היום הראשון של "דינא קשיא" והנה כבר שבים מ"תשליך". כך הם התקרבו לישיבה בה ישב רבי אלי' שכמנהג קלם לא הלך לומר תשליך.

השיחה נאמרה בחושך בגן הילדים שהוכשר לשמש כמקום תפילה עבור בני הישיבה. וקולו של רבי אלי' נשמע: "כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו" מאי משמע "תחת שבטו"?

המשיל מרן רבי יצחק בלאזר זצ"ל כמו עדר כבשים הנכנסים לדיר להתעשר. הרועה מונה אחד, שנים, עד העשירי. זה דינו לשחיטה. נוטל הרועה את לשון הזהורית, פס אדום מבד וכורך על צווארו לסימן, זה יוצא לשחיטה.

ושוב מונה הרועה, ושוב בעשירי כורך. מכאן ואילך מתערב הכבש המסומן בין חבריו ולא חש ולא מרגיש מהסימן האדום הטבוע בצווארו וחורץ את גורלו. הוא קופץ, הוא רוקד בין חבריו, אוי, ראש כבש שכמותך, איך אינך חש בסכנה המרחפת עליך? רופף לשוקת, טבול את צווארך במים. טבול שוב ושוב עד שתסיר את הפס האדום המסמן את עתידך למיתה.

וכאן הגביה רבי אלי' את קולו: א'סאך "רויטע פאסן" תלויים בצווארו של אדם בראש השנה. בפרנסה, בבריאות. אבל הוא לא רואה, הוא מתערב עם ההמון והוא נהיה המוני. הוא שר איתם ורוקד איתם והפסים האדומים רוקדים איתו יחד! "וואס הולסטע" שאג רבי אלי'.

מה אתה רוקד? גיא רייך אין "שוקת" און וואשצאך דיין פס. גיא רייך אין א"ים" פון דמענות און רייניקזאך פון דיינע רויטע פאסען.

ואחד מבני הישיבה פרץ בבכי.

כן, מותר לכם לבכות! נשמע המשגיח.

ושוב נשמע קולו של רבי אלי' והחל מפרט את ה"פס האדום" של בריאות. בעיות רפואיות של האדם, של משפחתו. הקושי והשברון הכרוך בזה. יסורי הגוף והנפש. בידינו, שאג מנהמת ליבו, "למחות את הפס האדום הזה" בראש השנה. הבה נבקש כולנו יחד: "אבינו מלכנו שלח רפואה שלמה לחולי עמך" וכולם זעקו אחריה: "אבינו מלכנו...".

ורבי אלי' ממשיך לתאר את ה"פס האדום" של פרנסה. העוני, הדוחק. התוחלת ממושכה מחלת לב. התקווה ומפח הנפש וחוזר חלילה. הזריעה לרוח ולשידפון. החיים בצורתם הקשה תוארו וצוירו בצבעי המציאות. גם את ה"פס" הזה בידינו למחות: "אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה".

כשרבי אלי' הקפיד

באחד מהיארצייטים של סבא מספר נכדו הגרא"ד פינסקי שליט"א בקש יהודי פלוני להצטרף איתנו לעליה לקבר ואמר שהוא מוכרח לבקש מחילה. הוא סיפר שכפי הידוע ה"נעילה" בשיבה בכפר חסידים התארכה מאד וסבא היה אומר שמי שקשה לו שיצא לאכול והמערב היה מתאחר מאד.

באחד ממוצאי יום כיפור אחרי נעילה החליט אותו אחד לגשת למעריב בלי ששלחו אותו והתפלל במהירות ולמחרת סבא קרא לו ואמר לו שעל המעריב המהיר אין לו מחילה. ומאז החלו להגיע לו כל מיני צרות עד אותו היום וחבר העיר את תשומת ליבו לגערה שקיבל אז מסבא. הוא הגיע וביקש מחילה, אחר כך סיפר שהצרות הסתלקו ונעלמו בס"ד.

"ביום שיזועו שומרי הבית"

נחקק בזכרוני מספר לנו הרב סנדומירסקי היטיב השבוע האחרון של השנה שר' אלי' היה אומר שכל יום בשבוע האחרון מסוגל לתקן את אותו יום של כל השנה. לדוגמא: יום ראשון האחרון, בכוחו לתקן את כל ימי הראשון של השנה שעברה, כמה כדאי להתאמץ כל יום. בפרט היה מדבר על השבת האחרונה של השנה שיש לה את הסגולה לתקן את כל שבתות השנה.

היה מדבר על היום האחרון של השנה והביא את הפסוק בקהלת: "ביום שיזועו שומרי הבית" ומי הם השומרים? היצר הטוב והיצר הרע שביום האחרון בחיים זוחלים ורועדים מה יעלה בסופו של האדם. יצה"ר דואג שלא יחזור בתשובה אחרי שטרם כל החיים לפתותו ויצר הטוב חרד שלא יאבד את עולמו ביום האחרון. כך הוא ביום האחרון של השנה, שאם האדם יזהר ויעבור את כל היום בתשובה, ייחשב שכל השנה עשה תשובה.

הריקוד בסיום הימים הנוראים

אי אפשר מסיים הרב סנדומירסקי שליט"א, לשכוח לעולם את שעת הנעילה ביום הכיפורים, אנחנו הבחורים הצעירים היינו מתאמצים בשארית כוחותינו וקשה לעמוד וקשה לדבר ומולנו התייצבה דמותו של המצביא הגדול למעלה מגיל תשעים, עומד במשך כל התפילה וקולו כשאגת אריה בהתרגשות עצומה.

בסיום תפילת נעילה היה יוצא עם כל הציבור לריקוד של שמחה כאומר לנו: "לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלוקים את מעשיך" בסיום הריקוד, היה עומד על ספסל ומסמן לציבור להתחיל את תפילת מעריב. אשרי עין ראתה כל אלה!

הגאון הגדול רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל

"הימים היקרים מתקרבים"

במכתבו המפורסם על החרדה מחדש אלול תולה מרן רבי ישראל סלנטר זצ"ל את אחת הסיבות למיעוט החרדה מאלול: "כאשר ספו תמו גדולי היראים אשר חרדתם מאימת המשפט התראה על פניהם ועשתה רושם בלב הסרים אחריהם, אם אין שורש מאין יבואו עליך". גם בדור שלפנינו היו עוד אלו שחרדתם מאימת המשפט נראה על פניהם בפרט בימי הרחמים והסליחות. במאמר שלפניכם נסיון לתאר את האלול במחיצתו של מרן המשגיח דפוניבז' רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל מפי תלמידים בתקופות שונות.

ביום הכיפורים לפני שמרן רבי יחזקאל זצ"ל הגיע לכהן פאר בישיבת פוניבז' ניגש מרן ראש הישיבה הגרמ"מ שך זצ"ל למרן הרב מפוניבז' זצ"ל ואמר לו שאם הרב רוצה שיהיה בישיבה רוח של 'ימים נוראים' כראוי שיביא את רבי יחזקאל לישיבה (אותו הכיר מתקופת קלעצק) ובלי ספק יצליח להכניס רוח של 'ימים נוראים' לישיבה. לפני מלחמת ששת הימים כשרבים התגייסו למחמה והיה פחד גדול בשוב בארץ הקדש התבטא מרן המשגיח רבי יחזקאל זצ"ל ואמר: נדמה לי שצריכים לפחד מהמצב שאנחנו נמצאים בו עכשיו כמעט כמו הפחד שמפחדים לקראת הימים הנוראים!

קול אומר קרא...

מנחם אב תש"א. מאות בני ישיבת מיר נודדים מקובה שביפן לשנחאי שבסין אחרי שממשלת יפן החליטה להגלותם. בימים האחרונים של חדש אב הגיעו לשנחאי עיר שידועה כמקום מקלט לחולים ומנוודים רח"ל. בתקופת מלחמת העולם הראשונה סבלו בשנחאי מחרפת רעב ומחלות ולמרות הכל שלש מאות מתלמידי הישיבה הגיעו לעיר כשעל גבם עומדים ראש הישיבה מרן רבי חיים שמואלביץ זצ"ל והמשגיח מרן רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל.

רבה של שנחאי דאג שבית הכנסת הגדול ביותר בעיר "בית אהרן" שעמד שומם ישמש כבית המדרש של הישיבה אבל אחרי שלש שנים באב תש"ג הטילו השלטונות איסור יציאה מהגיטו למשך כל שעות היום והלילה והוכרחו לעזוב את בית הכנסת בו היה גם חדר אוכל ואז עברו לבית הכנסת "אהל משה" שבגטו הרשיונות נשללו מבני הישיבה ותלמידי הישיבה לא מצאו מנוח שמבנה בית המדרש היה בתוך הגטו ומסעדה בה אכלו היתה מחוץ לגטו.

ביום א' דר"ח אלול אחרי שחרית עלה המשגיח רבי יחזקאל לבימה והכריז הכרזה. כולם היו בטוחים שהמשגיח ידבר על המצב החומרי של התלמידים וינסה לעודדם, אבל לא, הוא הכריז בקול רם: קול אומר קרא, ואומר מה אקרא: אלול!

למעלה משלושים שנה עברו מאז - סיפר לימים הגאון רבי שלום צבי שפירא זצ"ל מחשובי תלמידי מיר, ובכל שנה כשאלול מתקרב כאילו מהדהד קולו של המשגיח ותובע מאיתנו אלול!

באותו אלול המשגיח תיקן לומר בכל שני וחמישי 'אבינו מלכנו' ופרקי תהילים עבור אחינו בני ישראל שעדיין באירופה והוא עצמו עבר לפני התיבה באמירת פרקי תהילים בכוונה עצומה כשהרעיד את הלבבות של בני הישיבה.

בשנחאי היה חום כבד מאד וכשהגיע יום הכיפורים והתפילות היו נרגשות אבל החום העיקר, הבחורים פשטו את מעיליהם והמשגיח עמד בתפילה כל יום הקדוש ואחרי התפילות הנוראות הסתובב ודיבר לעצמו: לפעמים אדם עולה ומרגיש הרגשים רוחניים גבוהים ואחר כך הוא נשאר אותו אדם שהיה קודם לכן, כי אדם בעולם הזה צריך לעבוד ולעמול בנסיון כל ימיו.

הגאון רבי אברהם שוורץ זצ"ל המשגיח ד"ר אור ישראל" בפ"ת סיפר שבתקופת למדו בשנחאי היתה מגפה קשה ובחורים רבים שכבו על מיטותיהם חלולים. הגיעו ימי האלול והוא הלך מתון מתון לבית המדרש. כשנכנס ראה שבית המדרש ריק, בשורה הראשונה שב המשגיח לבוש במעילו העליון יושב ולומד מגמרא גדולה, אחר כך למד מוסר שלש שעות! ההרגשה היתה שהקירות רועדים וכל זה שהוא בטוח שאף אחד לא רואה אותו.

לפתע הרים שאגה

ומשנחאי לירושלים כשיכיהן בישיבת מיר בה למדו באותם שנים בעיקר בני ירושלים. המשגיח רבי יחזקאל הסתובב אנה ואנה בר"ח אלול ליד בני הישיבה ששוחחו בכניסה וחשב שישפיע עליהם במראהו. כשראה שנוכחותו לא משפיעה, סימן בידו בתנועת ביטול, כפי שסיפר עד ראה הגאון רבי שלמה ברעווזה זצ"ל, ונכנס למקומו ולמד מוסר בהתפעלות.

ומירושלים לבני ברק. היה זה במוצאי שבת מברכין אלול היה זה מוצאי שבת בו הסתיימה ישיבת 'ירחי כלה' והמשגיח מסר שמועס עם צאת השבת וכך מעיד באזנו הגאון רבי אברהם יצחק ברזל שליט"א שנכח בשמועס: המשגיח התנועע על מקומו ולפתע הרים שאגה: אלו ויהי המעמד לחרדת אלוקים. מרן הרב זצ"ל במסיבת הסיום של 'ירחי כלה' באותו ערב הזכיר את שאגתו של המשגיח.

לפעמים כל העבודה חיצונית

עם התקדש חדש אלול היה ניכר שהמשגיח ניצב לפני משפט בבית דין. 'בהיותי לומד בקלם - סיפר רבי יחזקאל, כבר בערב ראש חדש אלול אחרי הצהריים הרגשתי עייפות מעומס העבודה הרוחנית. ידוע שמרן הסבא מקלם למד בימי האלול שבע שעות בהתמדה רצופה ללא הפסק'.

כשמגיעים לאלול ישר משלשה שבועות של בין הזמנים צריך להתנער מהעבר ולהתחיל מיד תקופה של התמסרות מלאה לתורה כי רק ככה מסוגלים לחשוב על תיקון איזה מידה והשגת מעלה זה המבוא לאלול.

המשגיח התרפק בגעגועים על ימי האלול בצעירותו שהתכנסו הנערים לפני תפילת מעריב במוצאי שבת בחדר חשוך, ורבי דוד, אחד מתלמידי מרן רבי ישראל סלנטר זצ"ל דיבר לפנייהם דברי התעוררות ואחר כך סיימו ב"השיבנו" וכולם פרצו בבכי מפחד יום הדין.

'יתכן - אמר המשגיח, שבימי אלול ישללט רפיון על האדם יותר מכל השנה ובמיוחד יש להתחזק שהעבודה תהיה אמיתית ולא מזויפת רח"ל כי לפעמים אדם עובד וכל עבודתו חיצונית'

באלול הוא זרז ללמוד את 'שערי תשובה' מספר לנו הגראי ברזל. רבנו יונה זה השולחן ערוך להלכות תשובה אמר המשגיח.

"הימים הנחמדים" של אלול

הגאון רבי יצחק ירוחם בורודיאנסקי שליט"א מתאר ברשימה מיוחדת את תביעותיו של רבי יחזקאל בחודש אלול כשהיתה התעוררות גדולה עם סדרים שלמים ותפילות ומוסר בקול שבור ושקיעות בתורה וכשהגיעה שיחתו של המשגיח הוא אמר: לא כך בונים אלול!

הוא הקריא את הרמב"ם: "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם" על מי הרמב"ם מדבר? על מישהו אחר? הכל צריך להפנות באצבע מאשימה לעצמנו! גם הבני תורה שעמלים בתורה כל ימיהם הם בכלל הרמב"ם הזה ולנרדמים אלו אומר הרמב"ם: הביטו לנפשותיכם! לנשמה שמכוחה מתקרב האדם לבוראו וזה מה שצועק אלול! בלי עבודה עצמית גדולה אין אלול! כך היה עומד ומצליף בנו המשגיח ולא ידענו אם ערים אנחנו או ישנים.

שמענו מהגרי"י בורודיאנסקי כי המשגיח רבי יחזקאל זצ"ל כתב באחד ממכתביו: "הימים הנחמדים ממשמשים ובאים". ופעם הגדיר את מעלת ימי הרצון שאפשר להגיע לרמה רוחנית מעבר למה שאפשר להגיע בשאר הימים, וארבעים ימי הרצון הם ניצוצות של היום הקדוש יום הכיפורים, וקדושת יום הכיפורים בנויה על הקדושה שזכו לה ימים אלו. וכשם שראש השנה קודם ליום הכיפורים, אע"פ שהיה מתאים שיום הכיפורים יכפר לפני הדין והמשפט, אלא שאי אפשר לגשת ליום הכיפורים מתוך חיי העוה"ז בלי הטלטלה שמזעזע יום הדין והמלכות, כך אי אפשר להיכנס לעבודת ימי הרצון של אלול בלי קול השופר שמשמיע לנו בכל בקר את יראת ראש השנה. והפחד והחרדה של החדש האחרון שלפני המשפט הם המגביהים את האדם ומכניסים אותו לעבודת ימי הרצון.

כל זה מתבטא במה שסיפר המשגיח, שאחר פטירת מרן הסבא מקלם זצ"ל הזמינו את מרן הגאון רבי איצלה בלאזר זצ"ל להיות בקלם בימים גדולים אלו. ובערב ראש חדש אלול לפני תפילת מעריב, הגאון ר' איצלה פתח את ארון הקדש ואמר: מודים אנחנו לפניך ריבונו של עולם שנתת לנו את חדש אלול, ופרץ בבכי. כלומר, הודאה ובכי יחדיו מסמלים את החדש הזה.

בעבר חשבתי אומר הרב בורודיאנסקי שההודאה על ימי הרצון והבכי מפחד ערב ראש השנה, אח"כ הבנתי שההודאה היא גם על חדש היראה שבו הלב יותר קרוב ליראת שמים, שיום המשפט והדין עומד אחר כתליו, וניצוצות של יראה אין לשער יקרותם, וביחוד בדורנו שיראת שמים כפשוטה דהיינו פחד הוא דבר שרחוק מעמנו ויש בזה סכנת נפשות רח"ל, כי א"א לזכות לעוה"ב בלי להיות ירא מלפני האלוקים, על כן אם באלול יתקרבו ליבותינו ליראה כפשוטה הרי זה תיקון מעט על כל מצבינו, וכל זה בכלל "הימים הנחמדים" הללו.

'ידידי הנה הימים היקרים מתקרבים. מה מאד צריך האדם לקרב עצמו עליהם בשמחה כי הכל הוא חסד מד' עם האדם. כי גם המשפט הוא חסד. לא די בימים האלו להיות רובו זכויות ולהוסיף מעשים טובים אבל צריך להיות גם סור מרע' (מכתב רנ"ח)

שמחה על פניו

האווירה במוחיצתו באלול היתה רצינית ואצילית אומר לנו הגאון רבי שלמה חיים גינויער שליט"א. כולם הרגישו שימים אלו הם המרכז של השנה ראשית בדמותו האישית שהשפיעה, בשיחות שיכל למסור ארבעה פעמים בשבוע בימי הרחמים שההדגש העיקרי היה על האמונה במלכות ד' כהכנה ל'מלכויות' של ראש השנה.

בימים אלו הוא מאד הקפיד על ההפסקה בלימוד ובתפילה ועד כמה שחשוב ניצול של כל רגע. באחד השנים היה 'בחירות' בחדש אלול והמשגיח תבע בשיחתו: 'שבתי היום בחדרי ולא שמעתי כלל רחש תורה. שמעתי שבבאר שבע התקיימו בחירות והבחורים פסקו לעצמם שמותר לסגור את הגמרות באמצע אלול ולנסוע לבאר שבע ולהרוס את האלול בישיבה ודומה בעיניהם שעשו דבר הגון וקיימו מצוה. עלינו לדעת שכל יום וכל שעה באלול שעובר ללא חיזוק רוחני אין כמעט אפשרות לשלמו'.

ברור שלאף אחד בשנים ההם, מבהיר הגרש"ח גינויער לא היה הווה אמינא למשל לעשות חתונה באלול. באותם שנים לא היו בישיבה מזגנים ולא מאווררים. החום באלול היה כבד והוא לא הפריע לעבודת הימים האלו. גם בימים הנוראים כשבית המדרש היה עמוס מפה לפה אף אחד לא חשב להתפלל במקום אחר בגלל החום והעומס. כשנכנס לפני התקיעות לבית המדרש ראו ממש יראת שמים על פניו אבל כשבחזרת הש"ץ של מוסף יצא ליטול ידים לכהנים ראו שמחה על פניו. מרן ראש הישיבה הרב שך זצ"ל אמר פעם שהוא לא הכיר אדם שמח יותר מהמשגיח. למי שלא הכיר את המשגיח מקרוב, ראו בו אדם מאד רציני וודאי שהיה כך, אבל היתה לו גם שמחה פנימית.

להיזהר בשמירת שבת!

בשיחותיו באלול דיבר תמיד על ההכנה שצריכה להיות לקראת יום הדין ולא לבא מבולבל ליום הגדול. לדעת שלא בקלות עוברים את הראש השנה ויוצאים זכאים בדין. נכון שמבואר בהלכה שמכבסין ומסתפרין ולהיות בטוחים בד' ביום הדין, אבל לפעמים אדם יכול לטעות בקלות ואפשר לראות יהודים שלא יגעו בעבודה ויראת שמים בימי אלול והכנה ליום הדין והם בטוחים שיצאו זכאים 'בטוחים הם שיעשה להם נס'.

המשגיח הוסיף ואמר: זה לא בטחון אלא הפקרות! הוא בטוח בחיים ובטוח בעולם הבא שלו והוא בטוח שכל מעשיו הם צדקות וממילא בטוח שיצא זכאי בדינו. 'נכון שצריך להיות בטוח ביום הדין, אבל לפני זה עליו להרגיש בפחד ורעדה מיום הדין ובטחון בלי יראה ופחד קודם זה הפקרות וזלזול'.

לקראת השבתות האחרונות של השנה היה חוזר כל שנה על הזהירות בשמירת השבת והיה תובע מבני הישיבה 'בלכתנו לקראת קבלת השבת עדין רבים מבני הישיבה מתפללים תפילת מנחה בפרוזדור ואינם מקדימים לקבל השבת. אצלנו השבת יותר גרוע מכל ימות השבוע שרויים בשינה ובטלה גמורה. זכורני, בשנה הראשונה בהיותי בקלם היתה הקבלה הראשית לקראת ראש השנה להיזהר בשמירת שבת ואצלנו היצר מונע כל חיזוק בשבת'.

אל תסיחו דעת

בעשרת ימי תשובה היה אומר אחרי התפילה את פרקי התהילים פ' קמ"ב ברבים בניגון מיוחד של התעוררות שלא ישכח מהתלמידים עד היום. בכלל עשרת ימי תשובה ובפרט ביום הכיפורים המשגיח כפי עדות תלמידים כבר היה רגוע יותר זהו יום של 'רחמים'.

הגה"צ רבי דן סגל שליט"א מספר שראה את המשגיח בהפסקה בין מוסף למנחה ביום הכיפורים שנכנס לחדרו בישיבה ומבחוץ שמעו שהוא מזמר ניגונים והסיבה היא כי השמחה הכי גדולה שיכולה להיות לאדם שיש לו

הזדמנות לנקות את עצמו. עוד מספר שבשנותיו האחרונות לקחו את המשגיח באמצע תפילות הימים הנוראים לנוח בצד היכל הישיבה. אחד ניגש לשאול בשלומו והוא אמר: אני מרגיש טוב ב"ה אבל אתם אל תסיחו דעת מהעבודה שמוטלת עליכם עכשיו.

שני ההנהגות אמת

נסיים את המאמר במה שסיפר הגאון רבי שלום צבי שפירא זצ"ל: בישיבת מיר בפולין זוכרים אנו את אימת הדין של מרן המשגיח רבי יחזקאל זצ"ל. כשקראוהו לעלות לתורה, עבר את הבימה עד שהעירו לו וחזר לספר תורה. ואחר שנים בבני ברק, עליתי בראש השנה אחרי תפילת מנחה לישיבת פוניבז' להתברך מפיו. כשראני רץ אלי מהמזרח וברכני במאור פנים מיוחד. אבל התשובה ששני ההנהגות אמת. מצד אחד אימה ופחד והכנעה מאימת היום, ומאידך, להראות פנים שמחות.

בשיחותיו של המשגיח בתקופת שנחאי אמר למחרת ראש השנה כך: אין זה מקרה שנופל צום גדליה אחר ראש השנה! כי עפ"י רוב אחר תענית עלול אדם להיכשל במידות, בכעס וכדו', שהוא חושב שהקרבתו מדמי לד' וא"כ מתקצף, וכן אחר שני ימים של ראש השנה שהיה עצור בתפילה וזעקה (מתברך בליבו שמי דומה לו) וחושב לו שמותר אח"כ פריקת עול. לכן אירע צום גדליה בכוונה תיכף אחרי ר"ה, ואין מקום להתפרצות כלל כי הלא הוא עכשיו בעובי הקורה ועבודה גדולה לפניו. (ממזרח שמש אלול ע' ק"ח).

המשגיח הגאון הצדיק רבי שלמה וולבה זצוק"ל

כי בא לשפוט את הארץ!

תלמידי ישיבות 'באר יעקב' וגבעת שאול' לדורותיהם לא ישכחו את ימי הרחמים והסליחות במחיצתו של המשגיח רבי שלמה וולבה זללה"ה. במאמר זה ננסה לטעון מעט מה'אלול' והימים הנוראים של המשגיח כפי שכתב בעצמו: "נעבוד, נתכוננה, בלי יאוש, בלי עצבות ועצבנות! נדחה נא מעל עצמנו את הבהלה והמהומה התוקפות את כל אדם בערב ראש השנה ונתאזר בשמחה לקראת אלוקינו - אשרי העם יודעי תרועה ד' באור פניך יהלכון" (עלי שור ח"א ע' מ"ז)

בחדש אלול לפני חמישים שנה בשנת תשכ"ד חל א' אלול ביום ראשון. המשגיח כתב מכתב לתלמידיו בבאר יעקב בסוף זמן הקיץ: 'הרי ר"ח אלול חל בש"ק וביום ראשון, תמיד עוברים כמה ימים עד שהציבור תכנס. אבל בחודש אלול הרי כל יום יקר מאד, כי הרי כל הזמן הוא זמן קצר מאד, ארבעים יום ממש. נתחזקה כולנו להתאסף בערב שבת ר"ח אלול ומהראוי שנצל אותם במיטב יכולתנו'.

היה פעם שחזר מנופש בבין הזמנים אחד התלמידים שאלו האם הצליח לנוח. ואמר לנוח? הכנתי את כל אלול בימים האלו! צריך שעד ראש חודש כל אלול יהיה מוכן.

שנה אחת הרגיש המשגיח שהוא חייב להתחזק באופן מיוחד ונסע לכל האלול לשיבת מיר בירושלים והיה מגיע הביתה לבאר יעקב בשבת, ומוסר בשבת את השיחות ובראשון בבקר את הועדים לחודש אלול. ולמרות זאת מרן המשגיח רבי יחזקאל לוונשטיין זצוק"ל לא הסכימה דעתו לכך ובמשך כמה שנים היה מזכיר לו איך אפשר לעזוב ישיבה באלול!

"ועם לא יחרדו"

באחד משנותיו האחרונות פתח המשגיח את שיחתו באלול ואמר: "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" אני רוצה לשאול, ראיתם פעם מישהו שנבהל משופר? אני זוכר במלחמת ששת הימים שתקעו בשופר היו שחשבו שיש אזעקה או נפלה פצצה. כשיש 'רקע' ותחושה באוויר של משהו נורא, גם שופר יכול להבהיל את האדם.

בשביל יראת שמים בחיי היומיום, צריכים להכין לעצמנו איזה 'רקע' מלווה, אירה של 'יום הדין' יום משפט לכל באי עולם, שנחוש כאילו ביום זה דנים לחיים ולמוות, ואז גם דלת נטרקת תבהיל אותנו. ההכנה לכך היא על ידי הרבה לימוד מוסר, על ידי התבוננות על גודל היום הקדוש, ורק כך השופר יחריד אותנו. (מרשימות האברך הרב יעקב בצלאל גלסנר זצ"ל)

להיות עבד ד'

המשגיח העמיד את העבודה המעשית באלול כהכנה למלכויות בראש השנה על ידי התחזקות בקריאת שמע שהיא קבלת עול מלכות שמים. מתלמידו הגר"ד נוסבוים שליט"א שמענו שהמשגיח דיבר על כך שאדם קורא ק"ש 'פרום' ולא אמיתי ומגלגל עינים ואומר 'אחד' ומסתדר עם זה... וסיפר ששאל פעם בחור אם הרגיש פעם אחת שהגוף שלו מתנגד לקבלת עול מלכות שמים? והבחור אמר שהוא לא הרגיש אף פעם. אמר לו המשגיח: כנראה לא הצלחת אפילו פעם אחת לקבל עול מלכות שמים רק 'פרום', אתה מוכן לקפוץ לאש אבל בחיי היומיום אין קושי שאתה מתגבר עליו רק אם זה טוב וקל אין קבלת עול מלכות.

המשגיח סיפר על עצמו שהוא הרגיש סתירה פנימית. מצד אחד בק"ש הוא הולך על קידוש ד' ומיד אח"כ הוא הרגיש שללמוד רצוף שלם הוא לא מוכן, יש כאן רמיה! זה לא אמת שהוא מוכן להקריב את עצמו.

כשמגיעים לראש השנה צריך להרגיש לפחות בנקודה אחת שבה אדם עובד על עצמו להיות עבד ד'. קשה לו והוא מתגבר ומקבל עבדות.

פעם אמר בשם רבו מרן המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל שמי שיוצא למלחמה יכול לנדוד נדרים גדולים לצדקה ויכול לגמור ספר תהילים, אלא שזה לא יעזור כי הרי ד' ציווה לא תירא מהם ואם כך ההכנה הנדרשת היא שלא לפחד

ושאר הדברים לא מתאימים לענין הזה. כך באלול סתם דברים טובים לא מספיקים אלא דווקא דברים כאלו שהם ההכנה המתאימה לחדש אלול.

היסוד הראשון לא להתעצבן!

במכתב לתלמיד ששאלו איך להשרות אווירת אלול בישיבה לצעירים הוא כותב לו כך: 'היסוד הראשון לאלול הוא לא להתעצבן, לא בעבודת עצמו ולא בעבודת הרבים. מבין כתלי מכתבך ניכרת העצבנות. יש למעט מאד בדרישות מהילדים, שכן מסתמא אי אפשר להשרות ביניהם מצב רוח של אלול ופחד הדין כמו בישיבה גדולה. עשו שעות הכנה ליום הדין

בשעות ההכנה יש להסביר תפילות של יום הדין בצורה קלה. בשיחות לפני יום הדין אין להאריך בפחד הדין אלא לדרוש קבלת עול מלכות שמים במובן של החלטה אישית להיות בן תורה, למלאות תפקיד החיים שעבורו נוצרנו, אבל במתינות ובלי להתעצבן אם לא תורגש הכנת יום הדין בחלל הישיבה על אף השיחות. אין זה מהדברים הקלים לחולל זאת ומה גם אצל ילדים'.

המשגיח סיפר (כך מוסר תלמידו הגרי"מ המניק שליט"א) שבלמדו במיר היה בסטנציה (אכסניה) אצל זוג זקנים. הגיע ראש חודש אלול ובעל הבית הלך ובדק את הציצית והתפילין שלו והוריד את המזוזות ובדק אותן והוא ממש התבייש שהבעלבוס הזה מרגיש אלול והוא לא.

והנה שבה אשתו מהשוק ושאל אותה מה קנתה ובאיזה מחיר, וגער בה ששלמה מחיר יקר האשה קבלה מצעקותיו כאב ראש והלכה לשכב ומרוב כעס התפוצץ לה וריד בראש והיא נפטרה ל"ע, הרי שמרוב עצבנות ימי האלול נוצר אצלו כזה מתח שהתפרץ על דבר כזה קטן ויצאה כזו תקלה.

גם אצלנו יכול להיות דווקא באלול ובימים הנוראים אחד עומד ומתפלל בר"ה ושכנו קצת מגביה את הקול וכל התפילה הוא חושב למה הלה מפריע לי ומחכה כל השמונה עשרה לגעור בו, הרי שמקפידא אחת קטנה שבאה ממתח יכולים להפסיד תפילות שלמות.

צריכים להיות חלקים כדי שלא יהיה מקום לקפידות להיתפס רק כשאדם לא חלק יש מקום לקפידות להיתפס.

לא לנסות לטפס לשמים...

הוא הרחיב בשיחותיו בימים אלו על דברי הגמרא: "אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה". והיה מוסיף את דברי הירושלמי שהביא רבנו חננאל: 'אם זך וישר היית אין כתיב כאן, אלא אם זך וישר אתה עכשיו' לא מתחשבים במה שאדם עתיד להיות, אם בשעת הדין, הוא בבחינת צדיק, דנים אותו כצדיק. מי שלבו נשבר בקרבו מרוב הרגשת שפלות לפני הקב"ה, הוא נמצא במצב של קרבת אלוקים. ומי שאדיש רח"ל להיפך ולכן העבודה היא להיות 'זך וישר עכשיו' בהתעוררות אמיתית של קבלת עול ו'בא לטהר' בראש השנה.

בד בבד צריך להתמסר לתיקון המידות, לא לכעוס ולא להקפיד, להרחיק את השנאה והקנאה. להתכונן, אבל בלי עצבות ועצבנות! אם אנחנו אומרים "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון" גם האדם שאומר זאת צריך להיות סלחן ומחלן.

מה גם שלפני שאומרים "מלכויות" צריכים לבטל את כל המחלוקות כפי שפרש"י: "זיהי בישורון מלך - בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם".

אבל יש ענין יותר עמוק אמר המשגיח: "כל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמים עליו מן השמים" למה? מוכרח, שמי שלא מרחם על הזולת, אפילו יהיו לו אלפי זכויות ומעשים טובים אחרים, לא שייך לרחם עליו מהשמים! מה נוראים הדברים, כיצד יבא רגזן וקפדן וקמצן ליום הדין, כי באותה מידה מודדין לו ח"ו! ומאידך - בהנהגה טובה בין אדם לחברו, בוותרנות וברחמנות יכול לגלגל מעל עצמו חבילות חבילות מעבירותיו!

ישנה סכנה בראש השנה שמנסים 'לטפס לשמים' להתבונן ברוממות מלכות שמים עד ששוכחים את ה'בפועל' של קבלת מלכות שמים שהיא תיקון המידות. אסור לתת להתפעלות הרגעית להרחיק אותנו מהמציאות לדמיון, אני בחדר שלי, בשולחן שלי, עם החברים שלי, בבית שלי עם הסעודת יו"ט שלי - צריך להתנהג כרצון ד' בתורה. עלינו להישאר מעשיים בתפילה ובתקיעות וכך נתקרב לאבינו שבשמים ונקבל את מלכותו.

תענית דיבור

שח לנו הגר"ר לויכטר שליט"א כשהמשגיח זללה"ה הגיע קרוב לשנות השמונים שלו, באחד ה'אלולים התנהג בתענית דיבור. אחד מבני החבורה תמה: הרי המשגיח עצמו אמר לנו בשם רבי ירוחם שלא אחז מהנהגה זו של תענית דיבור.

חשבתי לעצמי, המשגיח הכריע, שבגילו העבודה של תענית דיבור תפעל עליו שינוי. ולכן התנהג בזה, אף שלא שמע מרבו כן. דרך העבודה משתנה אצל האדם ואי אפשר ללכת במסורת קשוחה: ר' ירוחם לא נהג כך - אז גם אצלי זה לא מקובל.

"כי בא, לשפוט את הארץ"

המשגיח המחיש לתלמידיו איך צריך להתכונן לראש השנה. לכל אדם יש חוש נקיון, כשהבית מלוכלך הוא שוטף את הבית כדי שיהיה נקי. כשבאים אורחים הוא עושה נקיון נוסף לוודאות שהבית יהיה נקי. אם יגיע מברק שנשיא ארה"ב מגיע לביקור, הוא ישטוף עשר פעמים את הבית ויסייד מחדש כי הוא לא יודע אם מושגיו מתאימים למושגי הנשיא.

חז"ל אומרים: "לפני ד' כי בא לשפוט את הארץ בראש השנה" מלך מלכי המלכים בא לביקור בליבו של האדם וצריך כל אחד לחשוב מה המושגים של הקב"ה בדברים אלו וזו כבר עבודה אחרת.

בשיחה בישיבה הוסיף שזה ההבדל בין ההשתלמות בחינוך אצל אומות העולם ואצלנו. מושג החינוך של העולם הוא הוצאת כוחות היחיד אל הפועל, ואצלנו יסוד החינוך הוא - לחיות ולהשתלם לא בקנה מידה אנושי אלא בקנה מידה אלוקי, שהקב"ה 'בא' אל האדם וצריך למוצאו שלם, זה קנה מידה אחר לגמרי. נראה, אמר המשגיח, שזה יסוד הדין בראש השנה וביום הכיפורים, עד כמה שהאדם בימים אלו מוכן להכיל אותו בבואו ובהתקרבו אליו.

המשגיח האיר פן נוסף ב'כי בא' של ראש השנה. הפסוק הזה מתחיל: 'שמחו השמים ותגל הארץ יעלו שדי וכל אשר בו אז ירננו כל עצי יער' איזה עליצות בכל הבריאה דווקא על משפט? הרי 'זוחלים ורועדים מיום בואך'? נכון שרועדים וזוחלים אבל כשהוא 'בא' אז זה שמחה וכל אדם שיכול לעורר שמחה בלב בזמן תקיעת שופר ובעמדו בתפילה ביום הדין, אשריו!

אין טעם לבא לישיבה רק לימים נוראים

כל כוונת הימים הנוראים - אמר המשגיח, היא בשבילנו, להוציא אותנו משרירות הלב ולהביא אותנו להתחדשות. השגים שבכל השנה נדרשת עבודה של חודשים כדי להשיגם לפעמים ניתנים להשגה באלול בעבודה של יום אחד כי ראש השנה יש בכוחו להעמיד את האדם על הרגליים.

הגר"מ המניק מספר שהמשגיח לא נתן לחניכי הישיבה להגיע לתפילות ימים נוראים בישיבה אלא אם כן הגיעו לשמוע את השיחות של חודש אלול כי מי שלא קלט את האווירה של אלול בישיבה לא יכול להיות בימים נוראים בישיבה. ופעם אמר: אם יבוא בעלבוס ממחנה תוניס (שכונה סמוכה לישיבה בבאר יעקב) למנחה ביום שני של ראש השנה בישיבה יש לזה טעם? כזה טעם יש לאברך שמגיע לימים נוראים בישיבה...

אברך אחד הפציר בו מאד ואר שהוא לא מסוגל להתפלל בשום מקום אחר חוץ מהישיבה והמשגיח התייחס לכך בחריפות בשיחתו ואמר שמי שלא יכול להתפלל במקום אחר לא קיבל כל צרכו בישיבה, מי שבאמת קיבל בישיבה יכול להתפלל בכל מקום!

צריך הכנה מראש!

הגר"מ סמסונוביץ שליט"א מספר שפעם שני בחורים נכנסו לחרדת הדין בליל ראש השנה עד שנכנסו לבהלה. הם פנו למעונו של המשגיח לבקש עצה ותושיה. להפתעתם התשובה היתה חדה: מי שיועד מראש שיש לו משפט הוא מתכונן אליו, מזמין עורך דין, מסדר את טענותיו, מחפש עדים ומסמכים. לעומתו, מי שיבוא חמש דקות לפני המשפט לעורך דין, מה הוא יוכל לעשות עבורו? הם יצאו בפחי נפש מביתו.

יום זריעה לכל השנה

עצות למעשה לראש השנה נתן המשגיח שלא להיכשל ח"ו בדבור בטל וקל וחומר בדבור אסור. להיזהר שלא לשבת בבטלה. ישנו נהג ללמוד על השולחן משניות ראש השנה כדי שגם הסעודה לא תעבור בלי תורה. זה נשמע חמור אבל מה נעשה 'כי הוא נורא ואיום'.

דבר נוסף עורר המשגיח, אם במאכלי ראש השנה יש 'סימנא מילתא' לאכול דברים מתוקים דווקא ולא דברים חמוצים, בדיבור ובמעשה על אחת כמה וכמה, ולכן כל ההנהגה צריכה להיות 'מתוקה'. אם בר"ה אנחנו זורעים את כל מה שיצמח לנו בשנה החדשה, יש לנו לזרוע רק פירות טובים.

תיאור על ראש השנה בישיבת "באר יעקב" מלפנים קבלנו מהגה"צ רבי משה סמסונוביץ שליט"א מנהל רוחני של כולל "בית אבא" בקרית ספר:

בימי הסליחות האווירה נהייתה יותר רצינית, יסוד המשגיח לימים נוראים היה שיום הדין הוא על כל יחיד ביחס אל הכלל, מהו עושה עבור הכלל, מה השתייכותו עבור הכלל, האם רבים צריכים לו. פעם בשיחה בצאת ר"ה אמר שבני מרון הוא מקום שכבשים עוברים ע"י צוק ואין מקום לשנים! כך מכניסים את האדם לדין לבדו, בלי חבר חדר, בלי ידידו הטוב, מבלי שיוכל להטיל אשמה על אף אחד. ניגש לדין לבית דין של מעלה. זו אימת הדין!

בתפילת מוסף ביום הראשון עבר לפני התיבה רבי משה שמואל וביום השני המשגיח. שולחן החג בחדר האוכל בו דברו רק דברי תורה ונזהרו מאד מדברים בטלים שהמשגיח אמר שהוא יום זריעה לכל השנה. היו אלה שני ימים מתוחים מאד - אבל כדאיים. לקראת סיום ר"ה המשגיח מסר שיחה בשקיעה של יום ב' שהיתה גילוי לב למתרחש בעולמו של המשגיח בתפילת מוסף ביום ב'.

בערב יום הכיפורים לפני מנחה המשגיח מסר שיחה על טהרה, על "חטאנו לפניך", על מחילה והצורך לבקש סליחה.

חמשה שטחים יש לבן תורה להתחזק אמר המשגיח: תפילה, עיון, בקיאות, מוסר, הלכה ובזה הוא מקיים את כל עולמו של תשובה.

בשנת תשמ"א בראש השנה פתאום התחיל המשגיח להתנועע בתפילה שלא כדרכו ואף התחיל להזיע בצורה מופרזת, ואחרי רבע שעה התמוטט וישב על כסא, ושוב קם והתחיל בהתלהבות חיצונית - היה זה אירעו יוצא דופן. מי שטעם טעם תפילה ב"באר יעקב" אומר הגר"מ סמסונוביץ - יסוּף לך כל ימי חייו.

אגב המשגיח סיפר פעם בשיחה שרבי זונדל מסלנט היה ניגש לקחת בידו את השופר בראש השנה היתה נופלת עליו כזו אימה ופחד ופניו היו משתנות ללא הכר. כששאלו אותו על כך אמר: אצל הרבי (רבי חיים וואלזינר) כל יום בשנה שלקח ביד טלית ותפילין נשתנו פניו לגמרי, ואצלי זה רק בראש השנה...

פרומע יצר הרע

היסוד הראשון של יום כיפור הוא להיות 'ערנסט' - אמיתי עם עצמו. לא לקרוא את פרטי הוידוי מהחיי אדם ולקבל קבלה שיודעים שלא תחזיק אפילו יומיים, האם זה תשובה?! תשובה צריכה להיות אמיתית עם חרטה אמיתית ועזיבת החטא אמיתית ווידוי אמיתי ולא כבר בר"ח אלול לחשוב איזה 'קבלה' יקבלו ב'נעילה' בלי להתחרט על החטא וחשבון הנפש על מה להתחרט, מדלגים על הכל ומגיעים ל'קבלה' של 'נעילה'.

דבר נוסף שעורר המשגיח בהכנה ליום הכיפורים. מאד מובן אנשים שמטריחים את עצמם באלול ובעשרת ימי תשובה לחפש אתרוג הודר וכבר מזדרזים לבנות את הסוכה - אבל הם מסכנים. הם עוברים על יום כיפור ותשובה ומעדיפים מצוה יותר מאוחרת שודאי יותר קלה ממצות התשובה. זה יצר הרע מיוחד 'פרומע יצר הרע' שמטעה את האדם אפילו בחיפוש אתרוג מהודר בעשי"ת...

יותר חשוב מחיפוש תרנגולים לבנים

במכתב לבני משפחתו לקראת יום הכיפורים כתב המשגיח כך: 'ההכנה העיקרית ליום הקדוש, לסלוח ולפייס כל אחד את השני וכל המרבה בזה הרי הוא משובח, לכן באתי לבקש ממכם שבערב יום הכיפורים תרימו טלפון ותאחלו זה לזה וזו לזו בלב שלם שנה טובה ומתוקה, תפייסו זה לזה ותסלחו זה לזה גם כן בלב שלם. התכוונו לעבודה הגדולה הזאת שהיא הרבה יותר חשובה מחיפוש תרנגולים לבנים לכפרות והזדרזו בה, כלומר אל תחכו שהשני יצלצל אליכם אלא תשתדלו אתם להיות הראשונים המרימים את הטלפון... אני מבטיח לכם שאם כה תעשו, תהיה לכם בעז"ה הרגשה של נועם עליון ביום הקדוש הבעל"ט'.

על דבר זה דיבר גם בשיחה בישיבה בערב יום הכיפורים בדברו על המושג 'כלל ישראל' כהכנה ליום הקדוש והוא נתן עצה מי שבתפילותיו ביום כיפור מרגיש פתאום שנכנס למבוי סתום וקשה לו לכוון, שיזכור שהוא שייך לכלל ישראל ויאמר להקב"ה יהודי אני מעם הקדוש! ובזה יזכה שיפתחו לו שערי תפילה

אחד ממקורביו של המשגיח עסק בשידוך מסוים ולמרות שלא היה נראה לו כל כך נאלץ להמשיך פעם נוספת מחשש פגיעה בצד השני. היות וזה היה קרוב לימים נוראים ביקש לדחות את הפגישה עד אחרי יום כיפור, אמר המשגיח: אם עיקר הסיבה שאתה נפגש זה מצד בין אדם לחברו, הרי שזה צריך להיות דווקא לפני יום כיפור!

לזכור את הימים הנוראים כל השנה

בשיחה שמסר במוצאי יום כיפור סיפר שבבחרותו בישיבת מיר נסע פעם אחר יום הכיפורים לביתו ושב קרוב לחנוכה. כשחזר, עוד בחלל הישיבה ריחף המצב של הימים הנוראים כי באמת איך ילכו ימים גדולים כאלה לאיבוד מיד אחרי התקיעה גדולה של מוצאי יום כיפור?

במכתב ששלח המשגיח לתלמיד בחדש חשון הוא כותב לו כך: 'ועכשיו - האם עודך זוכר את ראש השנה ויום הכיפורים? ואת התפילות. ומה שנתחדש לך ואפה שהרגשת כי עדין אתה עומד בחוץ? האמן לי: אם אדם היה זוכר היטב את מה שעבר עליו בימים הנוראים - היתה לו עבודה רבה בזה במשך כל השנה! מי יתן ונזכה לכך לזכור את הימים הנוראים במשך כל השנה!'

לא היה לי ראש השנה כזה!

בתקופה שאחרי מלחמת העולם השנייה, היו במוסדות בשבדיה מאות בנות פליטות שבאו מאירופה ושוכנו במחנות קליטה. מרביתן של הבנות היו חולות מהאימה שעברה עליהן באירופה העשנה, לא היה שייך אפילו לקבצן למקום אחד. המשגיח הרב וולבה שהיה פליט בשבדיה המשיך בביקוריו בבתי החולים במקומות הנידחים ביותר.

הגיעו ימי ראש השנה בשנת תש"ו והרב וולבה שהיה בבית החולים בעיר סיגטונה. מנין לא היה לו ורוב היום עבר עליו בתקיעת שופר בין החולות. כך המשגיח עלה חדר אחר חדר ותקע להן בשופר. היו כאלה שתקע להן ביום הראשון וביום השני כבר לא היה למי לתקוע... ובזמן הפנוי שנשאר לו עמד בתפילתו ביחידות.

אך דע לך - אמר המשגיח לנכדו בערוב ימיו, כי במשך כל ימי חייו לא היה לי ראש השנה כזה! ענין מוסרי התחדש לו עליו חזר כמעט מדי שנה בערב ראש השנה וקרא לו "הערת סיגטונה".

הענין שהתחדש לו היה מערכה שלמה בביאור מלכויות זכרונות ושופרות. מהו "מלכויות"? התגלות מלכותו של הקב"ה שלא ישאר עוד בהסתר. כל הפסוקים שאנחנו אומרים במלכויות ענינם התגלות מלכותו. כיצד יתגלה מלכותו ע"י מעשה האדם? בארבע מדרגות. "בא לטהר מסייעין אותו" הרצון הפשוט לבוא לטהר אפילו שהוא עדין שקוע בחטא. מבקש האמת. להיות בן חורין ולא להשתעבד לבני אדם על מנת למצוא חן בעיניהם, ולהיות בעל טוב לב וחסד והם אלו שממליכים ומגלים את מלכותו בעולם.

"זכרונות" - בירור המעשים וגילוי עצמי. שהאדם מגלה שמעשיו הם נצחיים. "להיזכר מעשים רבים והמון בריות לאין תכלית". האדם מתגלה לפני הקב"ה.

כל הפסוקים של גילוי מלכותו ב"מלכויות" לא מביאים עוד ל"תמליכוני עליכם" כי חסר ההכרח להיכנע ולעקוד את עצמנו לקבל מלכותו זה מגיע רק על ידי ה"שופרות" - בתקיעת שופר מתגלה בפועל המלכת הקב"ה. כשכלל ישראל עומד בתקיעת שופר ומקבל על עצמו למסור את הכל לעבודת הבורא אז "עלה אלוקים בתרועה ד' בקול שופר".

(המאמרים נמסרו באדיבות מערכת מוסף שבת קודש ע"י ב. ראם)

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

ביהכ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (ויס) ישיבת עטרת מתתיהו (סעידיב) 054-8479928 עוצם ישיבת נר זרח עפולה גבעת המורה פתח תקוה ישיבת אור ישראל גני הדר בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט מרכז העיר אבי עזרי ישיבת לומז'ה כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771 צפת בביהכ"ס אוהל דב רח' האחד עשר ישיבת צפת רח' האר"י קריית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 קריית גת ביהמ"ד קרעטשניף קריית מלאכי בכולל שעל יד הישיבה קריית שמונה 052-7136824 ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים רכסים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכ"ס שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 בנה ביתך בביהכ"ס היכל משה תל אביב מלון דבורה שפירא מכולת רח' ר' ישראל סלנט תל ציון 052-7626880 (משפ' ישועה) תפרח 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה ניתן להשיג בבתי החולים: • בלינסון-שניידר • מעייני הישועה • תל השומר	קריית יובל 052-7639488 רובע היהודי ישיבת אש התורה רוממה בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת שלמה ביהכ"ס המרכזי שערי חסד 054-8498969 (קירט) כפר סבא בביהכ"ס ע"ש הצדיקים כרמיאל הקהילה הדרומית בביהכ"ס כרם מיכאל שכונת המייסדים ישיבת רנה של תורה בביהכ"ס תורה ותפילה מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז חפציבה ישיבת כנסת יצחק בביהכ"ס המרכזי נאות הפסגה בביהכ"ס המרכזי קריית ספר בבתי הכנסת: פוניבז' קול תורה קצות החושן שיח יצחק שיר ושבה ברכפלד ישיבת מיר בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י ישועות דוד גריין פארק ביהכ"ס בני הישיבות גבעה הדרומית בית תפילה מירון בכולל של הרב אבוחצירא מצפה רמון אצל ידידינו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"ו נצרת עלית הר יונה בביהכ"ס המרכזי נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שחר שכי נתניה רמת אפרים 052-7664668	טבריה קריית שמואל שטיבלך (רח' ורנה) טבריה עלית בביהכ"ס חניכי הישיבות רח' ז'בוטנסקי טלז סטון 02-5335545 (כל בו אלן) יבנאל ביהכ"ס מעין גנים יוקנעם יחד שבטי ישראל מדרשה לב לאחים יסודות ביהכ"ס המרכזי ירוחם ביהכ"ס המרכזי 052-7627788 (מיכאל) ירושלים בית וגן 02-6449498 (שעון) הפיסגה 46 בבתי הכנסת: אמשינוב מנין אברכים בית ישראל ישיבת מיר (לוי) גאולה 053-3172626 חנות גל פז (מלכי ישראל) גבעת זאב חנות גיט שאבעס (העופר 2) גבעת שאול בבתי הכנסת: יחי ראובן אוהל יונתן בכולל ישכר באוהליך גוש 80 ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גילה ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 גני גאולה בביהכ"ס נחלת עקיבא, בשטיבלך הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה כנסת 054-8429113 (גרס) מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכ"ס היכל שמואל מרכז העיר כולל עטרת שלמה (רח' דוד ילין) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) בבתי הכנסת: חניכי הישיבות מרכז תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל סנהדריה ביהכ"ס פאג"י עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל ישיבת יד אהרון	בעל התניא בית הכנסת הגדול דברי שיר הליגמן המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים) רשב"י אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה סלבודקא פוניבז' קהילות יעקב קריית מלך קרלין שערי תורה תפארת ציון מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חזו"א 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9) קריית הרצוג בביהכ"ס זיו יהודה כרם גפן ישראל מנין אברכים בת ים 052-7119064 כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכ"ס היכל הקודש הרצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזער) ישיבת נחלת הלויים בביהכ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכ"ס צא"י טבעון בביהכ"ס קדושי השואה כולל איילת השחר	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: קיווי שיווי נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים אלעד אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד בבתי הכנסת: דרך החיים זכור לאברהם (הר"ן) מאור שרגא אחיעזר דגל התורה אשדוד רובע ג' - קריית חרדים 054-8454846 (ויגרטן) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר יעקב בישיבות באר יעקב גרודנא (ב"י) שארית יוסף ובכולל ריח השדה באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכ"ס שערי תורה ישיבת אור לישרים רמה ג' ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"ס לב אליהו ביתר גבעה A באר אברהם רח' נדבורנא הר"ן רח' זוהילה גבעה B בבתי הכנסת: דרכי תורה רח' דרכי איש טוב דעת רח' פנים מאירים בית דגן אצל ידידינו ר' יוסף מוצרי הי"ו בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות בני ברק שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: אוהל משה ורחל-רח' פרל אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אריה רח' גרוסברד פינת
---	--	--	--	---

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

ישמח לב מבקשי השם

בסייעתא דשמיא

הופיע ויצא לאור הספר שרבים ציפו לו

דרכי החיזוק - פרקי הדרכה

למעלה משיש מאות עמודים

הוראות והדרכות, עובדות והנהגות

אוצר בלום משיחות רבינו

מרן ראש הישיבה

רבי גרשון אדלשטיין

שליט"א

מסודר לפי עניינים:

תורה • דרכי הלימוד • חינוך

רב ותלמיד • מידות • אמונה

תפילה • שבת • גאולה

פרקי חיזוק • ארחות חיים • ציבור

~ ~ ~

מפתחות מפורטים בסוף הספר

ניתן להשיגו בחנויות "יפה נוף - פלדהיים" בארץ ובחו"ל

ובשאר חנויות הספרים המובחרות

להזמנה בכמויות לשיבות בין הזמנים וכד' ניתן לפנות בפל. 052-7600485

לעזור ליתומים?

או לקבל מענק חג לקראת החגים?

עכשיו ההזדמנות -

גם וגם!

**מצטרפים עכשיו ל'ערבים',
מציינים בעת ההצטרפות כי ברצונכם
להכנס להגרלת קובץ גליונות
ונכנסים להגרלה מיוחדת על תווי קניה
בסך 2000 ₪ ברשת אושר עד
ניתן להמיר לרשת מזון אחרת**

על מנת להכנס להגרלה יש לציין בכל דרכי ההצטרפות כי הנכם מעוניינים להיכלל בהגרלת קובץ גליונות

להצטרפות בדוא"ל: OFFICE@AREIVIM.NET | פקס: 073-2535214
תא קולי לבירורים על מועדי וסכומי הגביה 03-6716930
חדש! הצטרפות באתר 'ערבים' (כשור): AREIVIM.ORG.IL
ניתן להצטרף גם בעמדות 'נדרים פלוס'

הקמת קרנות לאלמנות ויתומים בדרך כבוד
ערבים
מיסודם של "קופת העיר" ו"קופת הצדקה בא"

מוקד מידע והצטרפות טלפונית: 03-6716911

מהיום, אתם לוקחים עוד ילד שרוצה ללמוד תורה!

אמץ ילד!

התורם לקרן החסעות
שנ"י החינוך העצמאי:
...יזכו לנחת יהודי
אמיתי מכל יוצ"ח...
בנים ת"ח מאירים בתורה ובמצוות
מתוך מכתבם של גדולי
ישראל שליט"א,
מנ"א תשע"ח

אתם יכולים להכריע את עתידם!
בשעה שאתם שולחים את ילדכם לישיבה, לתלמוד תורה וביה"ס
כדי ללמוד תורה, יש לכם הזדמנות ל"אמץ ילד"
שיגיע לחינוך תורני ולא לחינוך חילוני ח"ו

קרן ההסעות
גלגל ההצלה של ילדי ישראל!

מאמצים ילד לשנה"ל תשע"ט!
1700-50-66-22

ת.ד. 257 ב"ב בק"א במעבדה לבק"א הפעלים סניף 655 מס' ח-ן: 339991 קוץ הסעה וסיוע לתלמידי החינוך העצמאי ע"ר 95-659-804
התורמות מוכרות לצרכי מס לפי סעיף 46 כמזכ" ניתן לתרום בקלות ובמהירות בכל עמדות "נודים פלוס" ברחבי הארץ

נענים לקריאת גדולי ישראל
ומאמצים ילד לשנה"ל תשע"ט!

100x12 ₪

אמץ ילד!